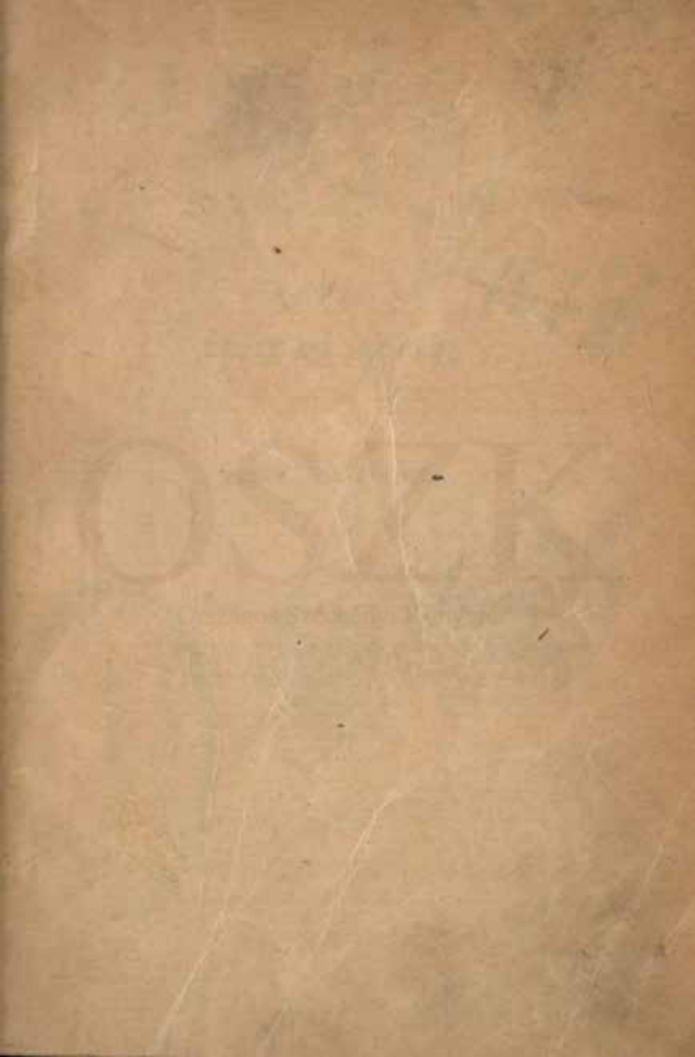

275505

11

78

A
157a

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SZINMŰVEK.

IRTA

JÓKAI MÓR.

HARMADIK KÖTET.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1893.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

	Lap
A szigetvári vértanúk	5
Könyves Kálmán	123
Dózsa György	199
Manlius Sinister	305
Dalma	389
A murányi hölgy	505

OSZK

275. 505

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
N. Növényművelés
1955 év 1254 sz.

A SZIGETVÁRI VÉRTANUK.

EREDETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONASBAN.

Személyek.

Zrínyi.	Nahnumanzáde, imám.
Juranics Lőrincz.	Ali Portuk, jancsár aga.
Mária, Lőrincz neje.	Semsz Achmed, spahik vezére.
Anna, Mária testvére.	Mahmud, tűzér aga.
Csáky Bertalan, öreg nemes.	Amhát, mutefellikák basája.
Szecsődi Péter	Nachim, beglerbég.
Patacsics Péter	Ferhád, csausz aga.
Bajony János	Lövész.
Istvánffy Pál	Ór.
Serénk, Zrínyi pitvarnoka.	Orvos.
Szolejman, szultán.	Zuelma
Szokoli, nagyvezér.	Anisz
Szelim, kegyencz.	} bajadérek.

Magyar vitézek, magyar urnők. Jancsárok, zászlóvivők, Korán-olvasók, komparadzsik, mutefellikák, dervisek.

Történethely: Szigetvár és környéke. — Idő: 1566 augusztus 4-től szeptember 8-ig.

ELSŐ FELVONÁS.

Várterem Szigetvárott, oldalt ablak, alkonyodik.

ELSŐ JELENÉS.

Zrínyi egyedül. Később Serénk. (*Kívül kürtszó hangzik.*)

ZRÍNYI (*az ablakon kinézve*).

Még lángol az ég a nap alkonyatán,
S már csillagait felhozza az éj.
Még véres az alkony a nap után,
S már réme, a sápadt hold, tova kél.
Oh lángba borult mennyboltozat ott!
— Rosz példaadója a földnek.
Nappal beborulsz, napod eltakarod,
S kiderülsz, ha a hold fényszarvai jönnek.
A bánatos arcz nincs már hova nézzen:
A földet az ozman birja egészen,
S hiába keressük a boldog eget:
Ah ott is az ozman hold fenyeget.
— — Ám hogyha az ég-föld hódol a holdnak.
Én megmaradok a lehunytt nap hivének,
Rosz sűgaraid búbájt gyakorolnak
Földön — egen; — de Zrínyi szivén nem!

SERÉNK (*belép*).

ZRÍNYI.

Kiket jelent a kürt?

SERÉNK.

Mostan haladt
A hidon át egy uri nagy csapat
Lovon, szekéren, asszony, ur, cseléd,
Egész sereggel jönnek mind eléd,
Pedig tudtomra nincs keresztelő,
Sem névnap.

ZRÍNYI.

Hátha tor jöhet elő.

SERÉNK.

Ne vigy a kisértetbe!

ZRÍNYI.

Jó Serénk.

Már benne is vagyunk. Vezesd elénk
Vendég ha jön, s hozz bort és serleget,
Rosz képedet hagyd kinn. Ne emlegesd
A roszt. Vendéget, utast,
Derülten láss, és búdat ne mutasd.

MÁSODIK JELENÉS.

Zrínyi, Csáky, Juranics, Mária, Anna, Szecsödi, Ba-
jony, Patacsics, Istvánffy, Nők.

ZRÍNYI.

Hozott az Isten! (*Szecsödihez.*) Régen láttalak.
(*Juranicshoz.*) Meghézasodtál s engemet
Kihagytál menyegződből, roszt fiu.
(*Máriához.*) Rád bízom büntetését, kis hugom.
(*Annához.*) Hát Anna? most is olyan bánatos?

Ej, ej, de rossz festék a bű!
 Ne emlegessük azt hát. (*Csákyhoz.*) Bertalan!
 Alig ismertelek meg! hol vevéd
 Ez ősz szakállt? hajadra szállt a dér.
 Rázd le, hadd hulljon el.

CSÁKY.

Miklós öcsém,
 Közelg a tél, aztán meg más egyéb,
 A váson megfehérül, hogyha mossák.
 S engem sok zivatar megmosdatott.
 Olyan idő van, hogy még életében
 Kisértet lesz az ember itt a földön,
 Ki ismerőseit ijeszgeti.

ZRÍNYI.

Rég láttuk egymást, csak hogy egyszer itt
 Lehettek, innen nem távoztok ám el.

CSÁKY.

Talán soká nem, Miklós. (*Juranicshoz.*) Jó öcsém,
 Vezesd az asszonyfélét asszonyokhoz.
 Itt férfiak vagyunk; rosszul mulatnak.
 S mi őket látva, — rosszul búsulunk.

ZRÍNYI.

Nőm nincs a várban; — hogyha tudta volna!
 Ma reggel utazott Csákvárra el.

CSÁKY.

De visszajő?

ZRÍNYI (*sohajtvá*).

Remélem Istenemtől.

(*Máriához.*) Addig te kis pajzán menyecske, te
Légy háziasszony ő helyette. Majd
Jól megdicsér, ha tisztét jól viszed.

MÁRIA.

Ezer örömmel, édes bátya, ámde
Kérd Annát, hogy ő is segítsen ebben.
Ő jobban ért.

ZRÍNYI (*tréfásan*).

De asszony nem lehet,
Mert férje nincs még.

MÁRIA (*halkan, czélzattal*).

Hallga! fáj neki.

ZRÍNYI.

Tehát ti ketten lesztek házi nők,
Szép Annám! szótlan? mindig szótalan?
Jól van; van rá jogod, hogy néma légy.
Van fájdalom, miről a szem beszél csak
S a szem helyett a szív könyez bele.
Távozzatok külön szobáitokba. (*Mária, Anna, nők el.*)

JURANICS (*utánuk szól*).

De minket onnan sem szabad kizárni.

CSÁKY.

A gyermekek! Mézes hetekben élnek.

ZRÍNYI.

Mi jó hozott, kedves vendégeim?

CSÁKY.

Jó nem hozott, de üldözött a roszt.
Tört ülni jöttünk most Szigetre, Miklós,
Magunk torát; nyomunkban a török.
A mint a szultán roppant táborával
Eger várának indula;
Egyszerre megmásítva szándokát,
Utat veszt és siet Sziget felé,
Hogy ezt tiporja szét elébb.

ZRÍNYI.

Itt meg fog állni? Tegnap tudtam ezt már.
Hirül hozák menekvő harcosok.
Készen vagyok s tudom mi vár reám?

CSÁKY.

Az vár reánk is, abban osztozunk.
Mehettünk volna északnak, keletnek,
De tudva, hogy feléd jön a veszély,
Hozzád jövénk és itt nézünk szemébe.

ZRÍNYI.

Oh Bertalan! rossz helyre jöttetek.

CSÁKY.

Jó helyt csinálunk abból kardjainkkal.

ZRÍNYI.

Van egy spanyol közmondás, a mi így szól:
«Vesd meg a jó szerencsét és becsüld

Meg a veszélyt.» És a veszély igen nagy.
 Kétszázezer török jön ostromunkra.
 Hadunk alig haladja az ezert.
 Amazt segíti három ország népe,
 Minket csak őseinknek szelleme.
 A vár falát nem vasból építék,
 Talizmán sincs leásva kapujában.
 Törendő, a mi kő, megég a fa.
 Veszendő, a mi csontot, vért visel,
 S van a fészeknek egy makacs vezére,
 Ki a biztos halállal, elveszéssel
 Szemközt tekintve, várát fel nem adja,
 Hanem bevárja, míg az rászakad.
 Nem rossz hely-e az ilyen, Bertalan?

CSÁKY.

Ilyen hely az, a milyet mink kerestünk.

ZRINYI.

Akkor miért hozátok nőt ide?

CSÁKY.

Hát ők ne együtt haljanak velünk?

ZRINYI.

Kegyetlen mondás, a mit most kimondtál!
 Nekem nem volt erőm ezt mondani.
 Én nőmet innen messze küldtem el.
 Nem tudta ő, hogy végbucsúja volt az;
 Ha tudta volna, el nem távozik.

CSÁKY.

Így voltunk mink is asszonyinkkal.
Tudták, hogy nagy veszélybe távozunk,
S el nem maradtak volna tőlünk többé.

ZRÍNYI.

Ez itten még mézes hetében él. (*Juranicsra mutat.*)

JURANICS.

S mézes hetét itt is folytatni fogja.
Láttad, hogyan mosolygott itt e gyermek?
Nevetve, csókot vetve távozott.
Szemében ifju boldogság ragyog még,
Pedig jól tudja azt, hogy e kapu
Sirboltunk ajtaja! Nem fél ez attól.
«Mi a koporsó? menyegzői ágy:
Közel leszünk egymáshoz ottan is.
A melyikünk elébb fölédrend,
A másikat csókkal felkölti majd.»
Így szólt, midőn velem megindula,
Így szólt a többi is, s velünk jöve.
Íly nőknek könyje minket meg nem olvaszt.

ZRÍNYI.

Nagy szó! ha teljesítve lesz. Ne adja ég!
Bár nem hiszem, hogy meg ne adja. Mégis
Jobban szeretném, hogyha itt e várban
Nem volna asszony; gátol minket az.
A sziv, hiába, mindig sziv marad
S ellágyul, a midőn szeretni tud.
Szilárd kemény a vas, mégis megindul,
Ha mágnes ér feléje. Nő siralma,

Nő könyje oly gonosz nyíl, a mi át-
 Tör vértén és pánczélon a szivig.
 Szigetvárrott rosz dolga lesz a nőnek,
 Gyászolni, és temetni és siratni.
 Miért hozátok őket most ide?
 Vendégszerettelen vagyok ma nőkhöz!
 Ez a pohár muljék el, ha lehet.
 BeszéljeteK velük, maradj te Lőrincz.
 Mondd, hogy ma Zrínyinek rosz kedve van,
 Szállást nem ád, nincsen elég helye.
 Légy durva, légy goromba a nevemben,
 Mutasd meg, hogy te ur vagy és parancsolsz,
 A nő fogadjon szót és menjen innen.
 Jer Bertalan, nézzük körül a várat,
 A míg ezek végeznek itt. Itt nem leszek,
 Mert én goromba volnék most nagyon.
 A mit magyar még nem tett meg soha,
 Vendégimet kihajtanám a házból;
 Vendégimet, kik hozzá asszonyok még.
 Jer; nézd körül védelmi eszközink.

HARMADIK JELENES.

Elébbiek, Zrínyi, Csáky, Anna és Mária nélkül.

JURANICS.

Ki mondja ezt először hitvesének?

BAJONY.

Kisértsd te meg. Legifjabb vagy közöttünk,
 Legjobban fájhat a szived.

JURANICS.

Ti is
Segítsetek, ha nem birok vele.
(*Kilép és visszatér, Annát és Máriát vezetve.*)

NEGYEDIK JELENÉS.

Előbbiek, Anna, Mária, Nők.

JURANICS (*Máriához*).

Kicsinykém, kis parányim, mondok egyet,
A szarka elrepült a háztetőről.

MÁRIA.

Máskor kalitba zárd, hogy megmaradjon.

JURANICS.

Nem érted? Hogyha háztetőn a szarka,
Vendég jön, hogyha jókor elrepül:
Koránjött vendég nem marad soká.

MARIA.

Kicsinyke, kis parányi oly tudatlan,
Hogy még sem ért, jobban kirakd a szót.

JURANICS.

Lásd, Zrínyi háza nincs ellátva ugy,
Hogy nőket elfogadjon.

MÁRIA.

Oh nagyon
Kevéssel is beérjük.

JURANICS.

Értsd tehát.

Terhére vagytok itten ; készülődik,
S nagyon mogorva arczczal néz reátok.
Vendége jön, igen igen nagy ur!
Ilyenkor a fehérnép utban van.

MARIA.

Segíteni fogunk, hasznára lészünk ;
Van munka itt, mi asszonyokra vár.
Lesz ostrom ; löszert hordunk akkor ott.
Kifáradt népnek ételt és italt ;
Ki majd sebet kap, azt ápolni kell,
Enyhitni kínait, virrasztani.
Ah nőkre itten nagy szükség leend !

JURANICS.

De kérlek hát ily csalfán ne mosolygj,
Mert meghasad szivem. Itt harcz leend,
S a harcz kutyái irgalmatlanok.
Pánczélt és hattyukeblet egyiránt
Megtépnek ök. Nektek jobb volna másutt.

MÁRIA.

Lőrinczem, kedves ! mért beszélsz te most így ?
Nem egyezénk-e ketten abban meg,
Hogy a hol én, te ott? ... Én is, ha te
Együtt veled, de mindenütt. Emlékezel
A hölgy nevére, a ki a csatában
Nyilat kapott férje sebéből a
Mérget kiszivta ? az szép gondolat volt.
Engem magadtól férjem el ne üzz !

Nekem nincs ott világ, a hol te nem vagy,
S boldog leszek melletted halva is.
Ezt zárd szivedbe — és többé ne kérdd.

JURANICS.

Angyálnak szült az ég. Megtiltsam-e
Ha visszatérni vágysz oda. Zrínyi
Parancsolá, hogy innen küldjelek.
Szemedbe nézek s elfelejtem azt,
Mit rám bizott.

MÁRIA.

Oh férjem, kedvesem.

(*Annára mutat.*)

Ne csókolj ő előtte! Fájni kell
Szívének, hogyha látja boldogságunk.

JURANICS (*Annához*).

Ne búsulj, jó hugom. Nincs vége még!
Lesz még nap, a mikor mi is örülünk.
Lesz a magyarnak egy jó napja még;
Akkor fogoly török vitézért
Cserében majd kiváltjuk hősedet,
Ki most rablánczon sínylek messze tőled:
Boldog leendsz, remélem Istenem.

MÁRIA.

Úgy! úgy; vigasztald. Nem veszünk mi el,
Azért, hogy oly sötét mostan napunk.
Nem csak Szigetvár áll még; fél Magyarhon
Segít a másik félnek újra kelni.
Egy ketté vágott óriás hazánk,

S ha összeforr, és összeforni kell :
 Jaj annak akkor, a kit átölel.
 Én látom is már ; hősi küzdelem
 Között lejárt dicső napok után,
 Hogyan jön mindenünnen uj sereg
 Szigetvárt védni, ellenét elűzni.
 Hogy rontanak le ozmán táborára,
 Milyen lesz akkor a találkozás !
 A védők és a mentők hős csapatja
 Hogyan borul majd egymás keblire,
 Megittasodva azon égi nedvtől,
 Melynek örömköny a neve !
 Oh e dicső percz mámorát miért
 Tiltjátok el mi tőlünk asszonyoktól
 Ti önző férfiak, ki fogna akkor
 Borostyánt fűzni homlokodra.
 Ki osztaná meg véled e gyönyört ?
 Oh minket ettől meg ne foszszatok,
 Irigyen elpusztítva minket onnan,
 Hol ily dicső napok kezdődnek el.

JURANICS.

Oh csalfa tündér ! mámoros reménynyel
 Elűzöd keblem aggodalmait !
 Oh mint szeretlek, a hogy így mosolygsz.
 Oh mint szeretlek, hogy reám tapadsz,
 Oh mint szeretném, hogyha nem mosolygnál,
 És hogyha volnál távol — távol innen :
 S siratnál ottan engemet s magad.

MÁRIA.

Megváltozhatlan ez ; — a hol te élsz,
 Ott élek én ; s ott meghalok, a hol te.
 Azért csak mondd meg Zrínyinek szerényen :
 «Jó bátya, asszonyinkkal nem parancsolsz !
 Két húgodat tulajdon jó magad
 Nevezted házi asszonyul, tehát
 Ők itthon vannak, oly jól mint magad,
 A többi nők az ő vendégeik.»
 Azok pedig jól érzik itt maguk.
 Majd nemsokára új vendég jövend,
 Kit nem szeretsz ; meglásd, ez asszonyok
 Mindegyike hogyan fogadja azt!
 Hogy főzünk annak — égő szurkot, ólmot
 S megvendégeljük — tar fejét kövekkel.

NŐK (*mind*).

Igen ! mi innen el nem távozunk.

JURANICS.

Mit asszonyszív kigondolt és az Isten
 Nem fordít el : az ellen védelem nincs ;
 Siratlak, s az szívemnek jól esik.

(*Juranics, Mária, nők, férfiak el.*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Anna egyedül.

ANNA.

Minden bánatnak van oltogató könye,
 Csak enyimnek nincsen !

Minden búhoz adott vigaszt, csupán engem
 Feledt el az Isten.
 Nem boldogtalan az, ki mondhatja másnak
 Milyen nagyon szenved.
 Megfagyott fájdalom, meleg részvevésnek
 Napfényén kienged.
 Boldogok, kik félnek, a kik kedvesükért
 Imádkozni bírnak ;
 És a kik gyászolnak, kik szerelmesüket
 Átadták a sírnak,
 A kik bucsút vesznek, hogy halni menjenek ;
 Kik készülnek hozzá,
 Hogy együtt haljanak, ajkaikon rebeg
 Végső Istenhőzzád !
 Azokat énnekem mind irigyenem kell.
 Az én nevem özvegy
 Menyasszonyi fővel, tört virág, mely soha
 Nem forr többé öszve.
 Nem gyászoló özvegy, kinek férje fekszik
 Nyugodalmos földben,
 De kinek mátkáját menyegzőnek napján
 Rabolták el tőlem.
 Azt sem tudom él-e ? azt sem tudom hol van.
 Mely ég alatt szenved ?
 Kétségbeesésem éjére a remény
 Csak egy sugárt sem vet ;
 Török rabságában, nehéz rabigában
 Kemény lánczot csörget ;
 Gálya fenekéből, tenger közepéből
 Ohajtja a földet.
 Hulló csillagokban lesek hirt felőle
 S repülő felhőben.

Forró sohajtását hallgatom estenden
 Susogó szellőben.
 Várom visszatértét vándor madarakkal,
 Tavasz virágával ;
 Virág, fű kizöldül ; daru, fecske megjö :
 Csak ő marad távol.
 Imádkozni kezdek, de imám átokkal
 Vegyül mindig össze.
 Lehetetlen, hogy azt magasságos Isten
 Magához ereszsze.
 Hisz oly forrón kérem, jobban, mint az üdvöt,
 Hogy őt újra lássam,
 És aztán ne éljek, szivem szakadjon meg
 Végső dobbanásban.
 Lemondok üdvömről, mennyei hazámról,
 Csak még hangját halljam.
 Ez egyet add oh ég ! s aztán soha többé
 Ne könyörülj rajtam.

(Kívül kúrthang.)

HATODIK JELENÉS.

Anna, Serénk.

ANNA.

Ki jött a várba ? Kúrthang szólt.

SERÉNK.

Szelim.

ANNA.

Ki e Szelim ?

SERÉNK.

Egy renegat török.

Annyit tudok felőle, hogy magyar volt.
Most a szultán kegyencze, úgy beszélik,
Vitéz, hatalmas ur, nagy pártfogója
Mindennek, a ki áttér Allah szárnya
Alá. Tudom, hogy alkudozni
Küldék ide. Minek jött volna másért?

ANNA.

Oh jó Serénk, ha e követ magyar volt,
Ugy tán Ivánról hirt tud mondani.
Az Isten áldjon! tedd meg lelkemért,
Vezesd ide; hadd szóljak véle egy szót:
Talán vigasztaló választ hozand.

SERÉNK.

Megtészem szívesen; miért ne tenném?
Ugy is lesz módja várni Zrínyire,
Mert Zrínyi büszke ember, hogyha mondják:
Jön a török — «beszélni!» várjon a tar!
Csak akkor nem várat magára, hogyha hallja:
«Jön a török csatázni!» akkor inkább
Eléje megy. Mindjárt jövök a béggel.

ANNA *(egyedül)*.

Oh Istenem, hadd halljak hirt felőle.
Remény és kétség mint dulong szivemben,
Ha volna alkalom őt menteni,
Itt volna most; oh add kezemre azt!

HETEDIK JELENES.

Anna, Szelim, Serénk.

SERÉNK.

Itten van a bég, jó kisasszonyom ;
 Mig Zrínyi jő, addig kikértheted.
 Nem baj talán, hogy szeme kötve van ;
 Miatta hallhat, és felelhet is rá.
 Már ez szabály itt nálunk, a követ
 Szemét be szoktuk kötni mindig,
 A mig a vár terén végig vezetjük.

ANNA.

Hatalmas bég! egy árva nő könyörg
 Előtted, mondj szavára választ.
 Most három éve pünkösdnek hetében
 Mátkámat, a midőn kíséretével
 Jött menyegzőmre, útban megrohanták,
 (Temesvárról jövő szpahik valának).
 Cselédeit leverték, őt magát
 Elvitték fogva, nem tudjuk hová?
 Azóta mindig hasztalan keressük.
 Kinálgatunk nagy váltságdíjat érte ;
 Bátyám Zrínyi ajánla már cserét :
 Az elfogottért ozman foglyokat ;
 Mind hasztalan volt, nem tud róla senki.
 Oh jó uram, te is magyar valál ;
 Lehetlen, a midőn magyar szavát
 Jajgatni és fohászt emelni hallod,
 Az meg ne hasson. Nem lelél-e vajh
 Jártadban lánczra fűzött foglyokat?

Kik terhes munka közben énekelnek
 Szülőtteföldért fájó dallamot...
 Nem láttál köztük egy deli vitézt?
 Ha rongyba volt is öltöztetve tán,
 A jó nemes kitűnt a rongy alól.
 Nagy villogó két szemsugár lövését,
 Egy kardcsapás helyét a homlokon :
 Ha egyszer láttad, nem feledhetéd.

NYOLCZADIK JELENES.

Előbbiek. Zrínyi, Magyar urak, Hadnagyok, Mind.

ZRÍNYI *(az utolsó szavak alatt már benn van)*.

Hagyjátok őt beszélni a követtel,
 Az ő fájdalma szent.

ANNA *(Szelimhez)*.

Ha tudsz felőle,
 Add tudtomul. Azóta nincs napom,
 Nincs éjszakám ; mert nappal elsötétül
 Elöttem a világ egy gondolattól ;
 És éjjel az elűzi álmomat.
 Azóta nincs hitem, imádkozásom,
 Mert kérni nem tudok mást szenteinktől,
 Csupán csak azt, hogy újra lássam őt,
 S megbántom érte égben Istenem.
 Ha láttad őt, mondd el, hol és mikor?
 Talán nyomorban, durva munka közt,
 Tán roskadozva lánczok terhitől.
 Ne félj azt vélem közleni, s ha láttad

Nemes vérét talán korbácsütéstől
 A földre hullani, azt is kimondd ;
 Mert szívem fájdalommal él már évek óta,
 S táplálatát találja gyötrelemben.
 S ha van lehetőség őt kiváltani
 Rabság nehéz bilincsei közül,
 Mutasd meg azt, tégy irgalmat velem.
 Nincs áldozat, mit érte nem teszek.
 Oh mert egy nő, ki oly hiven szeret,
 S szerelmében kétségbeesni tud :
 Szű lángival megolvadásra birná
 Magát az ég aczél-boltozatát.
 Kell érte kincs? koldús leszek miatta.
 Kell érte vér? szívem vérét kiontom.
 S halva volna már, temetve földben :
 Sirjához bujdosom, s ott meghalok.

ZRÍNYI *(előlép, Szelimhez).*

Mit e szegény leány itt esdekelt,
 Ahoz csatold az én kérésem is :
 Ha nálatok van hős Iván öcsém,
 Szabjátok árát : pénzt, vitézcserét,
 Én állok érte. Én vagyok Zrínyi. —
 Oldjátok a köteléket szeméről.

SZELIM *(a köteléket levéve szeméről).*

A kit kerestetek, jelen van.

MIND *(eliszonyodva).*

Mi ez? Szelim? A renegát?

ANNA.

Mennybéli Isten! (*Térdre roskad, arczát eltakarja.*)

Boszuálló Isten!

(*Magában susogva.*)

Örült imának szörnyű büntetője.

(*Körültekint, zila arczczal.*)

Mondjátok, álom ez? (*Zrínyi kezébe kapaszkodik.*)

Bátyám, segits fel.

Az örülés rossz árnya jár körülöm.

Egy képet látok ott (*Szelimre mutat*) hol semmi

Ivánt török ruhában, szörnyű kép! [sincs.

Csak tébolyodni készülő agyam

Lát emberarczot ott, bátyám, ugy-e?

És ottan senki sincs, csak puszta fal?

És senki más nem látja ezt a rémet?

ZRÍNYI.

Föld nyelte volna el, hogy ott ne állna!

ANNA.

Tehát való, hogy itt ez ember él?

Hogy ez nem örült agynak képzeletje?

Hogy az oltár előtt imádkozónak

Angyal helyett kísértő rém jelen meg?

SZELIM.

Oh Anna! seb nekem minden szavad.

Nyil, kard sébével ismerős vagyok:

Nem fájnak ugy, miként tekinteted.

Ne nézd e mezt: én most is az vagyok,

Ki voltam egykor; — hozzád és hazámhoz

Halálíg hű; nem hitlen, áruló.

Csak útja más, de czélja egy szívemnek,
 Mint egy a nap, bár más nyelven imádják.
 És úgy hiszem, hogy jobb és biztosabb.
 Ha hűtlen volnék hozzád és hazámhoz,
 Lehetnék messze földön boldogabb.
 Szívem hozott ide, tehát ne vérezd!
 Van abban ugy is fájdalom elég.

ANNA (*egy gondolat örömétől megkapatva*).

Azért jövéél ide, hogy itt maradj?
 Miénk maradj? hazádé, Zrínyié?
 És az enyim? velünk jösz élni, halni?

SZELIM.

Azért jövök, hogy óvjalak veszélytől
 Téged, hazámat és Zrínyit.

ANNA (*felindult gerjedéssel*).

Értem szavad. Hitetlen, hitszegett!
 Szultán kegyencze, hárem-hódító.
 Ki a dicsőséges rabszolga rongyért
 Utálatos bibort váltál magadnak.
 Megismerélek, és többé szívem
 Ismerni nem fog; ah, meggyógyulék!
 E sziv nagyon fáj: férges volt talán,
 Te most kitepted, és meggyógyítál.
 Sziv nincs itt többé, csak a sziv helye;
 Nincs többé a ki lelkebet betöltse —
 Egy fájó emlék véres képivel.
 Az oltárkép helyén üres marad!
 Ha el tudád feledni Istened,
 Ha el tudád feledni jó hazádat,

Ha el tudád feledni a nyomort,
Az özvegy könyjét, árva jajgatását:
El tudlak én feledni tégedet.

SZELIM.

Akkor felednéd azt, ki meghal érted.

ANNA.

Ne szólj! hangodnak egykor méze volt:
Halálos mérég az most. Ölni tud csak.
Ne ölj szavaddal, hisz van kardod is;
Majd ölj meg azzal, bánni tudsz vele.
Ha kérni jössz, a bástyán megtalálatsz!
Hol legdühösebb lesz a harc tusája,
Menyasszony-ágyam ottan vetve lesz!
Addig és azután élj boldogul.

(Távoztában felemelt karokkal.)

Te boszuálló ég, megbüntetésél!
Megadtad, a miért imádkozám.
... Többé nem háborítalak vele. *(El.)*

KILENCZEDIK JELENES.

Elébbiek, Anna nélkül.

ZRÍNYI.

Kivánsz-e mást is hallani? Elégled?
Mit e leánynak ajkiról kicsalt
A szivben meg nem férő fájdalom.
Hiszed, hogy szivem lágyabb, mint azé,
Ki hiven érted gyászoló arád volt?

Felkérni jössz a várat? biztatással.
 Igérve pénzt, kincset, kitüntetést ;
 Igérve czifra kaftányt, díszpalástot ?
 Nos? mond : Zrínyi nagyon kap czifraságon ;
 Zrínyit megvesztegetni könnyű szer !
 Hisz szultánodnak egy gomb köntösén
 Több kincset ér, mint rongyos, ócska váram !
 Ha ez használni nem talál egészen :
 Ijesszess, rémits, Zrínyi kis gyerek,
 Ki fél az éjszakától, mert sötét van ;
 És megriad urad leirt nevétől.
 Azt mondták otthon ugy-e, légy követ,
 Te jó vagy arra, ismered Zrínyit?
 Van szép szavad, mely szultánod körül
 Már megtanulta a hizelkedést :
 Az ember nyelve nem csak arra jó,
 Hogy főúranak talpát nyalja véle :
 Hanem hogy tudjon jól hazudni is.
 Menj, vesztegesd meg Zrínyit, szedd reá,
 Te jó vagy arra ; nem küldünk muzulmánt,
 Mert az csak egy nyelven tud szólani.
 De küldünk téged, a ki értesz ahhoz,
 Hogyan kell a szint és szót váltogatni.
 Hitet, hazát és nemzetet cserélni,
 Hazudni két Isten magas nevére,
 Megcsalni Jézust és Mahommedet ;
 Ily küldetés csak renegátot illet.
 Szólj hát ! Mutass nemes, őszinte arczot,
 S hazudj hozzá, — a mint rád bizatott !

CSAKY.

Kérlek, Zrínyi, ne szólj ily zordonan.
 Ki tudja, mily balsorsa kényszeríté,
 Hogy azzá légyen, a mi most? Talán
 Kínozták? kinhalállal rémiték?
 Nem tudjuk azt is, hogy miért jöve?
 Talán megtérni vágy? Megbánta sorsát?
 Engedjük őt beszélni, mint rokont.

SZELIM.

Im végig hallgatám kemény szavad.
 Hogy gyáva nem vagyok, azt láthatod,
 Midőn e helyt előtted állni látsz.
 Mert ágyútűz nem oly félelmetes
 A harczy sorban állónak, miként
 Megállni nékem szemtül szembe véled.
 S kísértő rémnek sirjából kijönni,
 Hogy a kiket szeretve itt hagyott,
 Rémitve óvja átkozott jövőtől:
 Nem oly nehéz; mint lenni nékem itt.
 Zrínyi! én önkényt lettem mozlemin,
 Nem kényszerite senki, semmi vész.
 Hogy mit hiszek a hit felől? közönbös.
 Az ég már nem barátja senkinek:
 Nagy távol az, melynek nincs gondja ránk.
 Védszent, — próféta, — nem véd: — ez mese.
 Ki távolabbra néz, jövő időt lát,
 S lát benn vajúdó véres szörnyeket,
 Kik anyjukat emészteni születnek.
 Mi a magyarnak sorsa? védfalul
 Szolgálni annak, — a ki nem szeret.
 A jó Európa minden nemzetének

Bástyája lenni ozman fegyver ellen ;
 S vérezni, hogy azok pihenjenek ;
 Harczküdelemben fogyni, hogy nekik
 Ne sértse ozman harczai zaj fülök.
 Feláldoztatni értük, majdan a kik
 Ha elveszénk, ha elfogyánk, kaczagva
 Megosztozandnak sírunk halmain,
 S örömmel mondják : nincsen a magyar !
 Ők cserben hagytak minket : vérezénk !
 A kérkedő Európa őrei,
 A végre tolt, feláldozott hívők,
 S ők osztályt vetnek köntösinken immár,
 A hogy koczkáztak Krisztus köntösére,
 Midőn szent vére csorgott a keresztről.

ZRÍNYI.

Miért emlited Krisztust, hittelen !
 Kit megtagadtál.

SZELIM.

Ozmán tiszteli
 És szentnek tartja e nevet. Mohammed
 Rangjával egy az ő mennybéli rangja.
 Béke van a szent próféták között,
 Csak hiveik közt dúl a háború.
 S miért e háboru török, magyar közt?
 Miért egy hosszú, véres áldozat,
 Hol a jutalma ?

ZRÍNYI.

Itt a szívbe' van !

SZELIM.

Mi lenne akkor, hogyha a magyar
 Lová fejét forditná balfelé?
 És egyesülve rögtön a törökkel,
 Azokra törne, a kik veszni hagyják?
 Övé leendne ugy a félvilág!
 És a magyar leendne abban ur;
 Mert jó barátot, megtérő frigyest
 Becsülni jól tud a török,
 S esze, nemes szive, hős jelleme
 Elsővé tenne nála a magyart.
 Mi szégyen és irtózat volna abban?
 Hisz a muzulmán sem pogány,
 Egy Istenét imádja; a próféták
 Között Krisztus nevét is tiszteli.
 Jótékony a szükölködő iránt!
 Bátor, vitéz a harcban. Utja van
 Mindenkinek a legmagasb fokig,
 Kit ész kitüntet, vagy vitézi kar.
 Vallás szerint józan, éltébe' tiszta,
 S velünk egy bölcsőben támadt rokon,
 Kinek nyelvében megvan sok szavunk.
 Apát, anyát velünk egykép nevez.
 És a kinek hatalma oly erős,
 Hogy egy világrész véle nem daczolhat.
 Ha szemközt állunk véle, eltípor!
 Ha mellé állunk: homlokára tűz!

ZRÍNYI.

Való, hogy testvérbátyánk a török: —
 Mi Ábel, — ő pedig Kain! —
 De ám azért, hogy Ábel vére szétfolyt,

Az ő oltára füsti szállt az égbe ;
 S a gyilkosét veré a szél a földre !
 Nem adjuk meg magunkat senkinek !
 Ma ennek és holnap egy másik urnak,
 Ha tán hazánkat az foglalja el !
 Mivé lett volna eddig a magyar,
 Ha miden hóditónak kedveért
 Átesküdt volna annak zászlajához ?
 Görög, tatár, lengyel, cseh és olasz
 Itthon találta nálunk már magát :
 De a magyar nem olvadt fel beléjük.
 Török sem éri el, bár meddig éljen :
 Jegyezd meg azt és tudd, hamis próféta !
 Rossz, háladatlan föld ez itt alattunk
 Mindenre nézve, a ki idegen.
 A hóditó, bármily buján tenyészsen,
 Gyökért e földben nem verhet soha.
 S kivész belőle, mint a vízi gyom,
 Ha a mocsár kiszárad !

SZELIM.

Oh Zrínyi ! a mi ár e honra most jó,
 Azt nap ki nem száritja tán soha !
 Kétszázezer csupán az a sereg,
 Mit a nagy úr vezet, tömérdek ágyú,
 S mi rémesebb mindenfelett Szigetre :
 Az a szultán engesztelen dühe
 Szigetvár ellen. Holmi hadnagyok
 Mohammedet, kedvencz étékfogóját,
 Siklós alatt elejték, kincseit
 S két lósörényes zászlót elfogának.
 Egerre készült haddal Szolimán.

E hirre szándokát megmásítá,
 S Eszék alatt hidat veretve, mindenestül
 Szigetre jön most és böszült haragját
 Csak e vár hódolása csillapítja.
 Hidd, Zrínyi, hogy ezt meg nem védheted.
 Ha szikla volnál tenger közepén :
 Ez tenger volna, a mely elborít.
 Ha égig érne várad kőfala :
 Földindulás ez, mely ledöntené.
 Mit én hozok neked, nem rossz tanács.
 Gyalázatot, szégyent, rabszolgabéért
 Egy Zrínyinek én nem ajánlanék,
 Előbb kitepném nyelvemet kezemmel.
 A szultán alkuszik veled, Zrínyi,
 Fejedelmi módra, mint a kit becsül.
 Szigetvárt hogyha átadod neki,
 Egész Horvátország s Slavonia
 Tiéd lesz érte ; olyan fejedelem
 Leendsz azokban, mint János király
 Erdély honában ; és uralkodol.
 Két ország czimerét kínálja egy
 Vár kulcsaért tenéked a nagy úr.
 Két ország boldogul, ha elveszed.

ZRÍNYI.

Sem Horvátország, sem Slavonia
 Nem a nagy úré ; annak czimere
 Hozzá van növe e hon czimeréhez.
 Ki elszakítja, az lehet bitorló,
 Nem fejedelem. E czimet nem kívánom ;
 Van ennél drágább, van nagyobb czimem.
 A « honfi » név ! Ezt kérem Istenemtől,

És megszolgalom azt vérhullatással.
 Jól ismerem szultánod boszszuját,
 És szörnyű módját azt kitölteni.
 Nem kétkedem, hogy vesztes én leszek.
 Nem kétkedem, hogy ő hatalmasabb :
 De e helyen megállok szembe' véle !
 Nem a kétséges győzelem hitében ;
 Nem a jutal'mért, mit nem áhitok ;
 Nem hír után csapongva, nem boszúból :
 De hogy maradjon fenn dicső neve
 A honfi szent erénynek, hogyha egykor
 Tagadni mernék azt a korcs fiak.
 Olvassák akkor vérrel irt sorokban,
 Hogy voltak hajdan férfiak, kik egy
 Veszendő nagy hazáért halni tudtak.
 S a mit kimondtak büszke nagy szavakkal,
 Azért megálltak és elvesztenek.

SZELIM.

Gondolj reá, hogy nem magad vagy itt.
 Hogyan felelsz meg ennyi életért ?
 Ki itt jelen van, nem csak a tiéd,
 Hanem enyém is ; itt ez ősz szakáll
 Atyám helyett volt ; ott az ifju arcz
 Testvérbarátom ; itt menyasszonyom.
 A többiek mind vérem és szerettim,
 A kiknek élte drága kincs nekem :
 Ha néked nagyszerű játék csupán !

ZRÍNYI.

Én senkit nem hívék s nem tartok itt.
 Kapum kitérve : a ki fél, mehet.

Jámbor barátim, a követ beszélt,
 Én válaszoltam neki : mondjatok
 Ítéletet, ti vagytok a bírák.
 Ő vádol engem ; vádja nagy, nehéz :
 Gonosz vérengzés bűnét lehelli
 Lelkemre ; számon kéri cseppjeit
 A vérnek, mely szavamra hullni fog.
 Védelmemet én is előadám ;
 Itéljete fölöttem szigorún.

MIND (*kardot rántnak*).

CSÁKY (*előlép*).

Hallod, Szelim ! én hajlott ősz vagyok,
 Ki végig éltem egy rossz életet ;
 S mi hátra van még, az nem a java.
 Te ifju vagy még, hosszú nagy sora
 Gyönyört adó élveknék vár reád.
 Előtted áll dicsőség, fényes út !
 De én még hátralévő napjaim
 Te ifjuságodért el nem cserélném.
 Nem boldogságodért siralmamat ;
 Győzelmedért nem vesztésemet.
 Sajnálni tudlak, hogy te nem tudod
 Ez ősz szakállt tőlem irigyleni ;
 Becsületem fehér zászlója ez,
 Mely foltot nem tűr, — véremen kívül.

(*Hátra megy.*)

JURANICS (*előlép*).

Szelim ! igaz, hogy bajtársak valánk,
 Te még akkor Iván nevet viseltél.

Tudod, hogy még mint gyermek fia
 Sokszor játszottunk együtt háborút.
 Én voltam a magyar, te a török ;
 Erősebb voltál, nem birtam veled.
 Kiáltottál reám : magyar szaladj !
 Erős kezedtől én meg nem riadtam.
 «Magyar vagyok, tréfából sem futok !»
 A játék most már nagyba' megy,
 Most nem vadalmával lövöldözünk,
 Hanem valódi tűzgolyóval.
 De jelszavam most a régi még :
 «Magyar vagyok, haláltól sem futok».
 A torna áll ; vitézi bajvivásra
 Engem készen találsz ; lovag vagyok :
 Fegyver nemét kezem nem válogatja.
 Ellenségem nem mérem öl szerint
 Ha óriás, és nem számolgom
 Ha sokaság, hanem közé csapok.
 Jöjj el ! a hol keressz, ott megtalálsz,
 S vérem ne kiméld, én sem a tiedet.

(Hátralép.)

PATACSICS (előrelép).

Halld meg Szelim, nekem nőm, gyermekem
 Kiket szívem, mint bálványit, szeret : [van,
 De én készebb vagyok nőm, gyermekem
 Megölni enkezemmel : hogysen őket
 Megmentsem enszivemnek gyávaságán.

(Hátralép.)

BAJONY *(előrelép).*

Anyád az én anyámmal volt rokon,
De én közös vérünket átkozom ;
S kiontom az enyimet, a miért
Véreddel egy forrásból erede. *(Hátralép.)*

ISTVÁNFFY *(előrelép).*

Ne vedd válasznak, a mit én beszélek,
Szidás az és utálat hangja mind !
Én arczodat nem ismerem : te nem
Vagy, a kit egykor jó barátnak
Neveztem. Nem vagy az most, a kit én
Megtiszttelek azzal, hogy ellenem.
Sem ellen, sem barát, csak áruló vagy :
Nincs kérdésedre semmi válaszom.

NEMESEK *(mind).*

Távozz előlünk ! Mink nem hódolunk.

ZRÍNYI *(fövegét levéve, áhitattal).*

Isten ! Legyen megáldva szent neved !
Nem csalt hitem : hivek maradnak ök.
Igy hittem én, így vágytam ezt megérni.
Im homlokom kész elfogadni azt,
Mit választottaidnak osztogatsz ;
A vértanúk tövis koszorúját,
Viselni vágyom azt, és elbirom. *(Nemesekhez.)*
És most, nemes vitéz barátaim,
Ez elhatározó percz ihletében
Esküdjetek, miként én esküszöm,
Egy férfi-szót, egy büszke fogadást
Cseréljünk egymás szive mélyiből.
(Kardját kivonja.)

MIND

(*kardjaikat hüvelybe dugva, két ujjaikat felemelik*).

ZRÍNYI (*ihlett, csendes hangon*).

Isten! Lelket adó és lelket visszavevő Úr!
 Légy jelen e perczben s hallgasd meg szörnyü imánkat,
 A ki belénk oltád a hazának büszke szerelmét;
 A ki a szívnek erőt adsz, nem rettenni a haláltól:
 Im lásd színed előtt leborulva, hívő követőid.
 A kik a tátott sír fenekére tekintve merészen,
 Elszánt szívökből ilyen esküt küldenek égbe.

(*Ünnepélyesen.*)

Úgy legyen idvesség számunkra, ha sirba leszálltunk,
 Akként leljen utat lelkünk a csillagos égbe,
 Úgy legyen áldva nevünk az utókor gyermeki ajkán,
 Úgy legyen e honnak, mely hamvunk fogja takarni,
 Végső századokig nem enyésző élete, fénye:
 A hogy e szent falakat, mik közt oltáraid állnak,
 Végső csepp vérünk hulltáig védeni fogjuk.
 S átok fogja meg azt, fogadását a ki nem állja.
 Űzve legyen földön, ne találjon holtan az égbe.
 Hontalan itt és ott csavarogjon, mig a világ áll;
 Csúf neve legyen jó szidalomra az emberek ajkán.
 S mig magyar él, haza áll, ne felejtsek gyáva futását;
 Hamvainak ne legyen nyugodalmuk a mostoha földben,
 Szórják szét a szelek s rabszolgák sarka tiporja!
 Isten, atyánk ott, légy fogadásunk égi tanúja.
 S úgy áldj, úgy büntess: a hogy azt megtartani fogjuk!

MIND (*utána zúgják*).

Ugy áldj, úgy büntess, a hogy ezt megtartani fogjuk.

ZRINYI (*Szelimhez*).

Hallottad e szót? — — Vidd el válaszul!

SZELIM

(*az egész eskü alatt arczát két kezébe takarva, sír*).

CSÁKY (*Zrinyihez*).

Nézzed : zokogva sir a renegát!

(*Függöny legördül.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

Török táborhely Sziget előtt, a szultán nyitott sátora, melyből a várra látni, Szigetvár sánczai közül egy magas torony látszik ki fényes bádogtetővel, a falakon veres zászlók lobognak.

ELSŐ JELENES.

Szolejman, Nagyvezér, Szelim, Nahnumanzade, Semsz Achmet, Mahmud, Nachim, Zászlóvivők, Mutefellikák, Jancsárok, Dervisek.

Mindenki földre van borulva, elől négy Korán-olvasó, ötödiknek az imám, nagy kitért könyvekből olvassák a győzelmi szurát, a többi némán, az imám fennhangon; a szultán előtt is egy nagy Alkorán, melyből áhitattal olvas, az utóbbiak a szultánnal együtt térden.

NAHNUMANZADE

(vontatott hangon, a könyvből, minden szünetjel után megállva).

Allah, nagy hatalmas ur! —
Allah, fegyverünket áldd! —
Légy jelen, ha harczolunk. —
Győzelemre most segíts. —
Bátorságot adj szivünkbe,
Ellenségnek retteget. —
A seb és halál nekünk
Édes és gyönyör legyen. —
Allah! nyitva tartsd előttünk
A mennyország ajtaját.
A hívőknek sergei
Ahitattal néznek arra, —
Alsiráth hidon keresztül
Véres kardokkal kezükben
Atrohannak majdan hozzád; —

Kiknek vérük áldozat
 Hitlenek csatáiban. —
 Allah, áldd meg fegyverünk! — —

MIND (*utána zúgják*).

Allah, Allah, Allah! áldd meg fegyverünk!
 Allah, Allah, Allah!

SZOLEJMAN.

Imám, beszélj, melyik hatalmasabb?

NAHNUMANZADE.

Kit érte a hatalmas padisah?

SZOLEJMAN.

A gyaurok Istene, vagy a miénk?
 Nem énekelnek ők is? nincs-e nekik
 Oltáruk, a hol ellenünk imádnak.

NAHNUMANZÁDE.

A tett beszél, melyik hatalmasabb?
 Leégett városok, omolt falak.

SZOLEJMAN.

De e falat befesté a mi vérünk,
 S hívők hullái árkot töltenek.
 S e vakmerő, e mérhetetlen semmi!
 Még most sem kisebb, mint előbb vala.
 Az én nevem Szolejman szultán, ugy-e?
 Királyoknak királya, padisah!
 Szégyenlem ezt a nagy nevet viselni.
 Szeretnék Zrínyi lenni: hogyha nem

Vagyok, kinek mindenki meghajol ;
Lennék, ki nem hajol meg senkinek.

NAHNUMANZADE.

Oh szultán, a te nagy neved örökké
Ragyogni fog, miként egy fényözön,
Miként ha minden csillag ott az égen
Egy pontra hullna.

SZOLEJMAN.

És e nagy neven,
Mint átkozott folt, eltörletlenül
Lesz mindörökké Zrínyinek neve.
Ez óriás, bár merre menjek is,
Árnyékot vet reám magasb fejével.
E fészek itt, e rongyvár! e Szigetvár
Győzelmeimnek tengerén sziget!
Ki szokva voltam eddig így beszélni:
«Mi! én és Allah» így akarjuk ezt!
Kezdek hatalmamon kétkedni már,
Mióta egy göröngy azt mondja: «nem!»

NAHNUMANZADE.

Oh szultánom, hatalmad súlya oly nagy,
Hogy a midőn a föld egyik feléről
A másra átmegy, a föld tengelye
Alább hajol a szörnyű terh alatt.
Nagyobb és fényesebb vagy, mint a nap.
Mert az csak a földet melengeti:
De a te nagy neved a szíveket.

SZOLEJMAN.

Szelim, minő sánczokbul áll e vár?

SZELIM.

Csak három sáncza van, hatalmas úr.
 Jól ismerem, ott jártam közte sokszor;
 Földhányatok és rözsekötegek.
 Csupán egy tornya van, mely kőből épült,
 Ott tartja Zrínyi kincsét, lőszerét;
 Ott vannak a várnak harangjai.
 Ez is kopott volt már régóta.
 Akkor csináltatott reá tetőt
 Fenyves lemezből és szépen kívülről
 Befesteté, midőn hirül yevé,
 Hogy ostromára jösz. Érted tevé,
 Hogy el ne szégyeld váránál megállni,
 És meg ne vesd szegényes külsejéért.

SZOLEJMAN.

És e göröngyhalom mer ellenállni?
 De nem csak mer, hanem tud is.

SZELIM.

Mert Zrínyi van benn; nála nélkül ez
 Rög volna, melyet felrugsz lábaiddal.

SZOLEJMAN *(a nagyvezérhez)*.

Tudod-e, hogy mi nap virradt ma?

NAGYVEZÉR.

Igen, nagy úr. Ez napja a csatának,
 Melyen Mohácsnál a magyar király

És véle a nemesség színvirága
Nekünk győzelmes harcban elesett.

SZOLEJMAN.

Jól mondtad. Hát te Achmet, mit találsz?
Mi történt egykor e napon?

ACHMET.

Hatalmas úr. Ezen dicső napon,
Ötvenhét évvel ezelőtt
Nándorfehérvár ostromolt falára
Tűzték ki a félholdat sergeink.

SZOLEJMAN.

Jól emlékeztél. Méltó vagy kegyemre.
Mahmud vezér, mit tudna ősz fejed?
Miről neves e nap emléke ránk?

MAHMUD.

Uram! e nap foglaltuk el Budát.
Keresztyének szívének «bú-kelesztőt»,
Ozmánnak «szivet bájoló» Budát.

SZOLEJMAN.

Valóban úgy van, e napon vala.
Szelim fiam, miről nagy még e nap?

SZELIM.

Arról, hogy e fényes, dicső napon
Az ozman hadsereg vitézei
Urook láttára karddal jobbjaikban
Sziget falát ostrommal megveszlik,
Vagy ott kiontják hősi vérüket.

SZOLEJMAN.

Te szóltál legjobban nekem! Mahmud,
Mennyit haladt elő a készüllet?

MAHMUD.

Hét napja már, hogy löjük sánczait.
A város már csupán üszökhalom.
Háromszáz ágyu torka bömböl éjjel-
Nappal kívánatodra ellene.
A rés elég nagy a földsánczokon,
Még három földalatti akna kész
Ledönteni a töltött sárfalat.
Vakandokokkal van dolgunk, uram!
A földet kell miattuk túrni fel.

SZOLEJMAN.

Ne mondj reá gyalázatot, bolond!
Oroszlánnak nevezd! Hát annyi nap
Kétszázezer muzulmán harczos itten
Szultánja szégyenében könnyező
Szemei előtt egy férget üldözött?
Sárkány! pogány meséknek szörnye ez,
Mely hogyha el fog esni, reng a föld,
Mint üstökös ha csapna oldalához.
Ne mondd kicsinynek ellenségemet,
Ki nékem ily erősen ellenáll.
Nagy ember az, ki a nagygyal daczol.
A beglerbégek jőjjenek élém.
Semsz Achmet! Szófi Aáli bég!
Vigyázzatok szavamra; kétfelől
Te az ulufedzsikkel a mocsárról,
Másik a régi város-rom közül

A czéllövőkkel indul egy időben.
 Három tűzakna pukkanás után
 Hágcsókkal ez a sánczra feltörekszik,
 Fövenyzsákokkal az utat verend
 Az ingoványon át a várfalig,
 Mig szemben a támadt résen keresztül
 Portuk Ali, derék jancsár agánk
 Jancsár hadát vezesse Zrinyire.
 Ti ketten : a nagyvezér és Szelim
 Velem maradtok. Én is ott leszek,
 A hol szememmel látom a csatát.
 Ki a legelső zászlót feltúzi
 A vár fokára, gyémánt kócsagom
 Tűzöm turbánja mellé enkezemmel ;
 S ha közvitéz lesz, főnökké teszem.
 Hozzátok a lófarkakat élém !

(Zászlóvivők eléje hozzák a hadi jeleket. Szolejman egy lófarkat elövesz a többi közül.)

Te büszke jel, győzelmek nagy tanúja,
 Ki ozmánt futni nem láttál soha !
 Első ki voltál Nándor ormain !
 Elöl ki jártál a mohácsi téren !
 Hivek vezére, hősök büszkesége !
 Légy áldva e jövő csatában is.
 Kövessen rémület és diadal,
 A merre fényes holdad járni fog ;
 Árnyékod, a hadrontó félelem,
 Mindig előre essék : elleninkre.
 Légy első mostan is, és ott lobogj,
 A hol nevünk legjobban meggyalázták !
 Hű szolgám, Szófi Aáli, vedd e jelt ;
 Reád bizom, de gondját is viseld.

E zászlót mindig hősök hordozák ;
 Dandárra menne, hogyha élne mind,
 Ki védelmében éltit áldozá ;
 Nem mondom azt, hogy ismét visszahozd,
 Mert úgy kívánom, hogy letűzzed azt
 A vár falára, mint győzelmi jelt.
 De mondom azt, hogy e jel nélkül itt
 Vissza ne térj, s többé ne lássalak.
 Mert átkozott a pillanat, miben
 E zászló ellenség kezére jut !
 A perczen a mennyország ajtaja
 Bezárva lesz s minden nyugvó halottnak
 Kiújul a sebe a föld alatt,
 S vérezni kezd nehéz fájdalomiban.
 Csókold, miként menyasszonyod ha volna,
 Kivel most édes menyegzőre mégy,
 S kitől csak a halál választhat el.

SZÓFI AÁLI.

Velem jön győzelemre, vagy halálra.

MIND.

A győzelemre, vagy dicső halálra.

(Kardot rántva el. Szolejman, Szelim, Imám, Nagyvezér marad. — Harczi induló, török seregek végig vonulnak a sátor előtt.)

MÁSODIK JELENÉS.

Szolejman, Nagyvezér, Szelim, Nahnumanzáde.

SZOLEJMAN.

Ha e Zrínyi ma foglyul esne' itt!
 Ha láthatnám szemem előtt legyőzve!
 (*Hirtelen Szokolihoz fordul.*)

Mit szólsz, mi lenne akkor Zrínyiből?

NAGYVEZÉR.

Egy fejjel kisebb lenne, mint jelenleg.
 Daczos fejét a vívott vár fokára,
 Győzelmi jelként tűzetnéd ki.

SZOLEJMAN (*Szelimhez*).

Hát te
 Mit vélsz, mit tennék Zrínyivel, ha most
 Foglyul hoznák elém e harcz után?

SZELIM.

Kegyelmesen hozzá lehajlanál,
 S azt mondanád: «jó ellenem valál.
 Vedd életed kezemből vissza újra,
 S eztán hivem légy.» Így nem Zrínyiből
 Csinálnál egy fővel kisebbet, ámde
 Tennen magad lennél nagyobb: a hír
 Tiedhez toldaná Zrínyi hírét.

SZOLEJMAN.

Jól mondtad ezt! Így tennék ő vele.
 Nagygyá teendném nagyjaim között,

S tudnám szeretni, — a ki így gyülöl.
Lelkemben olvas a te két szemed.

NAGYVEZÉR (*Imámhoz*).

Ez a pribék veszélyes ember itt,
Túljár a szultán gondolatjain.
Félő, ha így tart, még nyakunkra nő.

(*Künn erős dördülés hangzik, villanás után.*)

SZOLEJMAN.

Halljátok a tűzakna lobbanását? [második.
Ez volt az első; — (*villanás, dördülés*) most a
(*Villanás, dördülés.*)

A harmadik . . . A föld remeg bele.
Remegjen hát az ég is! rajta hősök!
Vad harczy orditástok töltse be
A felhő és a föld közötti tért!
Az áldozatnak napja ez! Amott
Az oltár; lángot gyújtsatok rajt.
Nem félnek a proféta hívei,
A síron túl ez élet jobb fele!
Előre jancsár! Ott a hír! szakítsd le!

(*Künn harczy lárma, mindig távolabb; riadó zene.*)

(Függöny lehull.)

VÁLTOZÁS.

Nyilt tér Szigetvár piacán, háttérben nagy fehér kereszt.

HARMADIK JELENÉS.

Zrínyi, Csáky jobbról, Juranics, Bajony, Istvánffy balról
sietve jönnek, kivont kardokkal kezeikben.

JURANICS *(az Áálinak adott lófarkat hozva)*.

Miénk a harcz, dicsőség Istenünké!
Az ellenség e sánczon verve van!

BAJONY.

A régi város üszkei közé
Háromszor vertük őket vissza, többször
Nem jöttek aztán.

ISTVÁNFFY.

A mocsár felől
Közelge egy csapat, bevártuk őket
A rejtve tartott ágyúk torokaig
Nagy pusztulás lett a török hadában.
Ki a tüzet nem állta, vízbe hullt.

ZRINYI.

Ti mind vitézül küzdtetek; *(Juranicshoz)* veled
Valék és láttalak, midőn
Tusára keltél a török vezérrel,
Ki holdas zászlaját a fokra tűzte.

Czélt ért, mert ott maradt. Megölted őt,
 És holt kezéből véres zászlaját
 Kitépted ; ah e zászlót megsiratta
 A veszteséghez nem szokott nagy úr.
 Ott járt fehér lovon, fehér szakállal.
 Megismerém fényes kiséretéről.
 Láthatta legjobb hőseit elesni,
 És dicstelen elesni ezrivel.
 A vesztett zászlókat számlálhatá,
 S kérdezheté tehetlen vak dühében :
 Mely Isten harczol ellenségeimmel ?

(*Visszatekint.*)

Nézd, asszonyink sietnek itt elénk.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek, Mária, Anna, Nők.

NŐK (*mind zöld koszorúkkal kezeikben*).

MÁRIA.

Lőrinczem ! én vitézem ! Láttalak.

JURANICS.

Erőt adott azt tudnom, hogy te látsz.

MÁRIA.

Mig harczolál, érted imádkozám.

JURANICS.

Az fordítá el rólam a halált.

MÁRIA.

A győzelem járt mindenütt veled.

JURANICS.

Mert sóhajtásod kísért mindenütt.

MÁRIA.

Mi büszke most szívem! Rád gondolok,
 És gondolom: e bátor vakmerő kéz,
 Melynek minden csapása egy halál,
 Engem, hajló virágot, nem tör el.
 E szempár, mely halállal szembe néze,
 És czélt adott nehéz kard élnek:
 Engem, félénk madárt, meg nem riaszt.
 Ölelsz, mosolygasz, a ki percz előtt
 Hazádnak ellenét halálra vittad.
 Jer, homlokodra méltó díszet hozok.
 Repkény-füzért, mely itt az ostromolt
 Vár ormain magában zöldüle,
 És tőlem egy csókot: megérdemeltet.

JURANICS.

Jó kedvesem, a csókot köszönöm,
 El is veszem, és vissza is adom.
 De e füzér nem engem illetend.
 Babért csak az viseljen, a ki már
 Bevégezte művét; — ki már halott.
 Azé legyen a télizöld levél!
 Jó társaink, a hős Deák Balázs,
 És Györy, Baltay már egben vannak.

Koporsóikra tedd e zöld füzért.
A vértanúké a dicsőítés.

(Gyászzene ; három halottat visznek a háttérben, kópjakra fektetve ; nők mind odamennek s koszorúikat a halottakra halmozák. A gyászmenet tovább megy, zene elhal.)

ZRÍNYI.

Bár tizszeres számmal fogyott az ellen ;
A győzelem nekünk is drága volt.
Sok jó vitézzel megfogyott sorunk,
S a győzedelmi sípnak hangjain
Keresztül zúg a gyászharang szava.
Tiz ostromot vertünk már vissza eddig.
Halommal fekszik sánczaink körül
A veszni küldött véres holttetem,
Miket egy büszkeséggel eltellett
Ember vad kényinek feláldozott.
Mi ennyi és még ennyi nép neki ?
Olesó, pusztulni szánt emberszemét !
De a mi veszteségünk drága kincs,
Mert minden elhullt egy-egy jóbarát volt.
S a mint fogyunk, ugy engedünk körül,
Ugy kell feladnunk sánczot sáncz után ;
Mint ritkul a védelmezők sora.
Bár vérükön lépnek nyomunkba csak.
Bár minden élő küzd a holt helyett,
S az elvesztett kard újra kézbe jut,
Mégis mindig közelb jön ellenünk,
S végét belátni merre sem lehet.

JURANICS.

Hunyadnak kéne élni most! Bizonynyal
 Másodszor érné itten a török
 A nándori gonosz napot.

ZRÍNYI.

Magyar

Még most is él, de nincs többé Hunyad.
 Óváron áll az ország főhada,
 Ott Báthory és Salm a fővezérek,
 Ott Dersfy Nyitrán, Perlaknál a bán,
 Erdődi Péter. Salmnak tábora
 Együtt a többivel bár számra is,
 Hát szivre még! bizvást mérközhetik
 Szolejman kedverontott táborával.
 Most volna mód, erő és alkalom
 Mohácsért, Nándorért s Budánk miatt,
 S a hány gonosz nap még az év sorában
 Véres keresztel van jelölve nálunk,
 Egyszerre megfizetni a töröknek,
 Csak egy Hunyad hiányzik!

CSÁKY.

Hátha nem?
 Ki tudja a vezérek mit mívelnek?

ZRÍNYI.

Tanácsot tartanak, előveszik
 Térképeik, a hosszú lajstromok;
 Csinálnak tervet, kettőt hármat is.
 Nagy fontolással meghányják-vetik,
 Hogyan támadjanak, melyik felől?

Mi rendben álljanak fel a hadak?
 Honnan kerüljenek Sziget felé?
 Hogyan vágják el útját ellenünknek?
 Figyelmük a legapróbb dolgot is
 Meglátja és el is intézi jól.
 A terveket aztán kifőzve rendén
 Futár kezébe adják, Bécsbe küldik;
 A hadbizottmány megvizsgálja azt.
 Megfontol, — ítél minden pontot abban,
 És úgy találja, hogy minden helyes.
 A terv fölötte jó s alkalmas:
 Az ellen verve, a vár mentve lesz.
 Csakhogy mire a terv megérkezik,
 Már akkor nem lesz sem vár, sem török.
 Mi itt régen halottakká levénk,
 Az ozman eltemette csontjaink,
 S azóta téli szállására is ment.
 — Minket csak Isten és kardunk segít.

CSÁKY.

Magunké itt a főhiba Zrínyi.
 Mienk a nagy mulasztás, hogy magunkat
 A tábor intéző vezérivel
 Nem teszszük illő összeköttetésbe.
 A nap se lát ablaktalan szobába;
 A fővezér nem tudja tán felőlünk,
 Minő veszélyt hívánk magunkra fel.
 Nem tudja azt, hogy elhatározánk
 E várat védni végső emberünkig,
 Nem tudja, hogy minő pont most Sziget?
 S hogy ezt Szolejman minden emberével
 Élet-halálra ostromolja már.

A hírnek ólomlába van! Mig az
 Óvár-ra eljut, csonkán, ferde képpel,
 Szájmondás, kósza hallomás után:
 Addig a végzetes nap eljöhet,
 S mig «Róma tervez, elveszhet Sagunt!»
 De hogyha innen hirnök menne hozzá
 Tudatni véle Zrínyi esküjét:
 Hogy ő s hűséges fegyvertársai
 E várat itten élve át nem adják.
 Tudná, hogy mit tegyen? és tenne is.

ZRÍNYI.

Ne mondjátok, hogy elmulasztom azt,
 Mi oltalmunkra szolgál. Ám legyen.
 Egy itt közülünk, a kinek szive
 S esze helyén van, menjen a vezérhez,
 És mondja el előtte helyzetünket:
 Ki vállalja el hát e küldetést?

(Mind hallgatnak, szünet.)

Nos? senki sincs, ki menni kész legyen?
 Még most kimenni könnyű, s hogyha tán
 A visszatérés baj lesz, kinn maradhat.

JURANICS.

Bátyánk! barátunk! Jól tudod magad,
 Hogy minden, a ki férfi itt e várban,
 Megesküvék, hogy el nem hagyja azt.
 Ez eskü által mozdulatlanul
 Lekötve állunk e vár védfalához,
 Mint ércszobor gránit talapzatán.
 Közülünk azt tehát ne válogasd,
 Ki, a mig áll e várban egy torony,

És a mig ozman ágyú rontja azt,
 Elfusson onnan ; bárha küldenéd is.
 Magad mondattál esküt ; — tartjuk azt.

ZRÍNYI.

Kit küldjek akkor hirnökül, ha nincs
 A harczosok között vállalkozó ?

ANNA (*előlép*).

Küldj engemet ; én férfi nem vagyok.
 Rám semmi szükség — itt — és a világon.
 Fölösleges teher vagyok csupán
 E várnak és a földnek egyaránt ;
 Értem nem is fáj senki szive itt,
 Ha távozom, üres hely nincs utánam.

ZRÍNYI.

Kedves hugom, nagy terhet kérsz magadra.
 Nagyobb a szándék, mint te gondolod.

ANNA.

Nem új előttem ez, sok éjszakán
 Álomkerülte lelkem elmerengett :
 Ha olyan olcsó és hitvány az élet,
 (Egy nőnek élte, a ki senkié)
 Hogyan lehetne azt drágán eladni ?
 Gondolkozám felőle és kifőztem ;
 Hírt vinni rólad a király elé,
 S hírt hozni vissza onnan, drága volna.
 Két szó, mi innen és a hadseregből
 Cserélve volna, nagy munkát tehetne ;
 E két szót vinni, hozni, jó leszek,

ZRÍNYI.

Kétszer lépsz át a síron.

ANNA.

Jól tudom.

Mi nékem a sír? mim van itt nekem?
Mit félek ott lenn? És hugod vagyok!
Nevedre szégyent nem hozand nevem.

ZRÍNYI.

Jó Anna húgom, a mit most kívánsz,
Halld részletenként tőlem hát elébb:
E várat ostromolják, jól tudod.
Kimenni innen egy mód van csupán,
Éjjel, midőn a holdvilág leszáll;
A várnak déli oldala felől
Az ingoványon át bujdoklani.
Ösvény e lápon által nem vezet,
Csak lengeteg hajló bürök, miket
Egy úszó zsombik fűz a másikig.
Ki eltéveszti azt, halálra lép.

MÁRIA.

Oh Anna, édesem, te ott ne járj,
Hinár elfogja lábad, elmerülsz.

ANNA.

Isten velem lesz és megőriz ott.
Beszélj, bátyám, beszélj.

ZRÍNYI.

Sötétbe' kell elébb-elébb hatolnod,
Hogy ellenséges őrszem meg ne lásson;

Írányt kell tartanod, hogy el ne tévedj
A vad berekben, melynek útja nincs ;
Ki eltéved, soha ki nem kerül.

ANNA.

A csillagok járása majd vezet.

ZRÍNYI.

Hajnalhasadtán túl elbujni kell
A berkes nád közé, és szóttalan
Maradni ott, míg újra jó az est.

MÁRIA.

Oh Anna, édes ! ott kigyó tanyáz ;
A farkas ül ott fészken kölykivel.
Szivem remeg, ha arra gondolok.

ANNA.

Kigyó marása nem fáj már nekem,
Bozóti vadtól már nem irtozom,
Mióta embert ismerek. Beszélj
Bátyám tovább.

ZRÍNYI.

Ha másnap így haladsz,
Akkor tán végit éred a mocsárnak.
Ott lelsz egy erdőt, melyen bujdokolva
Ha éjjel-nappal jó sietve mégy,
Hajnalra tán eléred Kanizsát.

MÁRIA.

Rablók megölnek erdő mélyiben,

ANNA.

Magammal semmi kincset sem viszek.

ZRÍNYI.

Ha Kanizsára jutsz, jó asszonyunk
 Erdődi bánné ad alád lovat,
 És egy kísérőt, a ki elvezet;
 S útközben hogyan tán lovad kidől,
 Szerez helyette másikat. Sehol
 Pihenni nem leend időd; a mint
 Óvárra jutsz: keresd fel a vezért,
 S eredj a fejedelemhez, hogyan ott van.
 Mondd el nekik, honnan? miért? ki küld?
 Hogy már Szigetvárt víjja a török.
 Hogy tízszer vertük vissza ostromát,
 Bár ellenünk hozá egész hatalmát.
 Ha a vezérek jónak vélik azt,
 Hogy itt az ellenséget felkeressék.
 Két hétig itt találják; addig én
 Remélek néki ellenállani.
 Két hétig megtalálják még Szigetvárt,
 S annak maroknyi védő hőseit.
 De hogyan úgy találják a vezérek,
 Hogy most ezúttal el ne jöjjenek,
 Én az maradtam, a ki most vagyok;
 Elszánva végső csepp vérem kiontni.
 Én jó hazámért és e vár falából
 Temetkező helyet csinálok, a hová
 Bucsúra járjanak az unokák,
 Tanulni honszerelmet és erényt.
 Van kedved menni még, hugom?

ANNA (*rajongással*).

Oh hogyha én e szent, e nagy szavak
Tolmácsa nem lehetnék! Szólj tovább.

ZRÍNYI.

Ha biztatást ígérnek a vezérek,
S Sziget alá eljönni szándokuk,
Szükség, hogy visszajőjj. A terv felől
Nekünk előre értesülni kell,
Hogy egyetértve működjünk velük.
A visszatérés már nehéz leend.
Az ozman régi várivó,
Véres művészetéhez ért nagyon.
Láttam, hogyan vert útat e napon
Fövenyzsákokkal a mocsáron át.
Mig visszajösz, ez út is zárva lesz.
Az ellenséges táboron keresztül
Kell álruhában a várig hatolnod.
Ha felfedeznek és kérdőre vonnak,
Hallgatni kell s meghalni szótalan.
S ha tagjaid kinezva széttörik,
Hogy mondd ki a szót, mit nekünk hozasz,
Némának kell maradnod. — Kész vagy-e?

MÁRIA.

Oh Anna, szörnyű meg az eszme is,
Török kezében lelmi kínhalált!
Oh ezt ne tedd; — múltunk el szépen itt.

ZRÍNYI.

Ha mentségünknek híret nem hozod,
Úgy visszajönnöd többé nincs miért.

A fáklya ég, a míg kanócza tart,
S ha elfogyott, nem kell eloltani,
Utolsót lobban, és elalszik.

ANNA.

Bátyám, bizalmas íme köszönöm.
Tudom, hogy a mi szörnyűt elbeszélteél,
Azért tevéd, hogy szándokom leverd :
De engem ez csak jobban lelkesít!
Veszélybe menni! érted és hazámért!
Használni gyöngé női életemmel!
Oh engem ez az ég felé emel.
Én elmegyek és visszatérek újra.
Akár mit hozzak, újra megjövök ;
Ha mentséget hozok, segít az Isten,
S ösvényt mutat örömjaj hirnökének.
S ha veszni kell Szigetnek, hogyha el-
Hagy Isten, ember, elhagy a haza :
Akkor — még inkább visszatérek én,
Hogy éltemet végezni ott legyek,
Hol a magyarnak még jó híre van.

ZRÍNYI *(megöleli)*.

Kedves, szelíd hugom, mivé levél!

ANNA.

Azt is kigondolám én már magamban,
Hogy tán ha vissza-tért elfognak itt,
Megtudd felőlem, hogy mi hírt hozok?
Egyik fiad ott szolgál a seregnél,
Annak van egy tárogatósa, a ki
Előtted annyiszor fuvá boldog napon

Kedvencz dalod, mely kezdve mélabús,
 Végezve harsogó vidám.
 E dalfuvót magammal elhozom,
 S ha minket itt az ozman elfogand,
 S megismer engemet, mint húgodat,
 Azt mondom, kérjék fel most váradat
 Cserében értem. Ők azt elhiszik,
 Hogy ily cserét te és én elfogadnánk.
 S hogy több hitelt leljen nálad szavuk,
 Hagyják e kürtöst játszani faladnál
 Kedvencz dalod, mi néked ismerős.
 Ha ekkor jó hírt hoztam számotokra,
 A kürt szava a bús dalt zengi el;
 Ha roszt hoztam, akkor a vígat.
 Jó hírre búsat, roszt a vígat.
 Te megtudod mi hír? Én ott veszek,
 És fenn az égben majd ölelkezünk.

ZRÍNYI.

Oh drága vérem! Oh szívem virága!

ANNA *(letérdel előtte).*

Most áldj meg engem! Áldásod vigyen
 E hosszú útra.

(Színet, ezalatt távolból ismét a temetkezési gyászzené hangzik.)

ZRÍNYI *(áldva teszi kezét Anna fejére).*

MIND *(leveszik fővegeiket).*

ANNA.

Holtak szellemi,
Élők áldása, szívem bánata
Jönnek velem : — nem járok egyedül.

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Mint a második felvonásban, sátor.

ELSŐ JELENÉS.

Szolejman, Szelim, Semsz Achmet, azután Nachim,
azután Nagyvezér.

Künn elhaló harczi zaj, takarodót fuvó trombiták hangja.

SZOLEJMAN (*ingerülten*).

Mikorra ég ki már e kémény? * Meddig áll
Megtörhetetlen e lidércz király?
Nem ember: szalamander ez, mely tűzben él;
Rém, mely nem érzett sebére kevély;
Elérhetetlen, mint a mondott átok!

(*Eléje futókhoz.*)

Kik oly sietve jöttök, mit hozátok?
Halotthírt? Fergeteg! Ne jöjj elélem.
Ki itt ez ember? Ismerj rá Szelim.

(*Semszre mutat.*)

SZELIM.

Semsz Achmet ez, kegyeimes úr, előtted.
Egy órával előbb te küldted őtet;
Most visszatért, két sebbel gazdagabban,
És félkezét otthagytá a rohamban.

* Hítoriái mondás, Hammer-Purgstallnál.

SZOLEJMAN.

S az egész győzelmet! menj előlem! (*Achmet távozik.*)

(*Nachimhoz.*)

Mit szólsz te sápadt képű síri szellem?
Rosz hírt hozasz! fehér ajkad remeg,
Hogy nyelvedet a villám verje meg!
Nem futva jöttél a csatából?

NACHIM BÉG (*csonka kardjára támaszkodva*).

Nem, nagy úr:
Sántítva jöttem.

SZOLEJMAN.

Mit csinál a sáncz,
A melyre küldtelek?

NACHIM BÉG.

Azt elfoglalánk.
Aztán a légbe felrepült s vele
Mi is a mennyországba fel és újra le.
Vitézeid mind együtt lelheted,
Kiket a jó sáncz el is temetett.
Mégvannak és — több zsold nem kell nekik,
A legközelbik ítéletnapig.

SZOLEJMAN.

A zászló is temetve van?

NACHIM.

Nem, azt
Elvette a szigetvári paraszt.
Annak nem lett baja.

SZOLEJMAN.

Átok reád.

Te még gúnyt szórsz elém? Ferhád!

NACHIM.

Ugyan Ferhád, jer, vágd el a fejem.
 Csak arra kérlek, bánj el hirtelen.
 A szultánnak nem tetszik az, hogy itt van,
 Aztán viselni én is már megúntam.
 Hanem tartsd készen majd a jatagánt.
 Alkalmasint kapsz itt még egynehányt;
 Kire ma jó hírt senki sem bizott.
 A fejkoppantót ma jól kicsiszold!

SZOLEJMAN.

Bolond! ne űzz tréfát. A sors, ha megvert,
 Tiszteld bennem a szerencsétlen embert.
 S tanuld meg, hogy te eb vagy s én urad.

NACHIM.

Ha így megy, majd nem sok ebed marad,
 Jól jársz vele, mert kevesebb eszik,
 Ha napról napra ennyi elesik.
 Űttesd le a fejem, nagy úr, hamar,
 Ha megdühítik, minden kutya mar.
 Éhes kutyád, ha ellenedbe fölkel,
 Kenyér helyett a száját tömd be földdel.
 Én most ugatni szebben nem tudok.

SZOLEJMAN.

Hagyjátok menni. Ez gonosz dolog,
 Midőn a szolgálja így beszél urához.

Ne lássalak! Ne halljam szódat! Távozz.

(*Nachim hátravonul.*)

Vihar után fejét kitolja nyomba'
 A máskor alvó gyáva mérges gomba.
 Az úr ha sír, szidalmaz a cseléd!
 A sujtó balsors szerepet cserél.
 Ki jön még? Nagyvezér, te vagy?
 Az ostrom veszve?

NAGYVEZÉR (*jön sietve*).

Szóhoz jönni hagyj.
 Minden veszélynek oka Áli Portuk.
 Mi azt neki előre megmondtuk,
 Hogy várjon, a mig minden akna elsül,
 S ő a helyett merészen mindenestül
 Felhág a sánczra, melynek már alapja
 Alá volt vájva: reánk nem várhatva,
 S tulajdon tűzárkunk közé rohan;
 Ily pusztulást nem látott ég soha,
 Több kétezer jancsárnál ott veszett!

SZOLEJMAN.

Oh átkozott! oh az eszeveszett!
 Hozzátok őt elém.

NAGYVEZÉR.

Hozzák, uram.
 Csakhogy már ő hatalmadon túl van,
 Itt hozzák már őt — a ravatalon.
 Őt nem büntetheted, mert már halott.

JANCSÁROK (*ravata'on hozzák Ali Portukot halva.*)

SZOLEJMAN *(a hullához rohan).*

Te átkozott! te pornak is czudar!
 Te holdra szórt szitok, égő kudarcz!
 Hová tevéd vitézlő hőseim?!
 Hová lett zászlód, és hol az enyim?
 Hol a szép dandár, a mit még ma reggel,
 Elöttem harczy riadó énekkal
 Végig vezettél? Egy-egy óriás volt!
 Az ég is zengett a nagy orditástól.
 És mostan olyan csendes még a föld is;
 A hősök csontjai az árkot töltik:
 Átok reád, hogy ezt tevéd velem!
 Add vissza hirem, régi jó nevem!
 Melyen üszögnek támadál te örült.
 Te névtelen ragály! sírkörül
 Leolvasott gyalázat; nemzetednek
 Szájában jajszó. Jó, ha elfelednek.
 Vigyétek őt, tegyétek föld alá,
 Hol senki fekhelyére nem talál.
 Ne álljon rajta hősi jel, halom,
 Ne szóljon róla fájó siralom:
 Halál legyen kimondott rossz neve,
 Ki még említi is, sír fedje be!

JANCSÁROK *(a hullát kiviszik).*

NACHIM *(Szelimhez).*

Pedig nem ő a veszteség oka,
 Hanem Mehemet, a vezér maga.
 Ez itt dicsően küzdve vérezett el,
 De hát lakolni valakinek kell.
 Az élők bőre drága: a halott

Nem bánja már, akárhogy rugdalod,
 Hanem hogy jutalomnak szép biz ez,
 Azért, hogy a csatában elveszesz.
 Nézd! hogy törik ketté a hősi kardot,
 A melyen most is ellen vére barnul?
 Hogyan szórják le porral ezt az arcot,
 A hőshalálért illendő jutalmul;
 Hogy égetik fel sátorát! lovát
 Agyonütik; hogy hurczolják tovább,
 És a vezérek ősi lajstromából
 Nevét kivágva összetépik. Mától
 Nem mondja azt ki többé emberajk.
 Pribék! azon légy, hogy itt meg ne halj.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Amhát.

AMHÁT.

Nagy úr! örömhír! jó hírrel jövök.

NACHIM (*félre.*)

Bevetted a várat?

SZOLEJMAN.

Mit szólnsz, kölyök?
 Mi hír van még a földön jó nekem?

AMHÁT

Uram, nagy úr! itt az őrszemeken
 Egy álruhába öltözött leányzó

Akart keresztül szökni már néhányszor,
Most elfogánk őt!

SZOLEJMAN *(haraggal)*.

Ez volt jó híred?

AMHÁT.

Kérlek, nagy úr. A lány hogy megijedt,
Kivallá azt, hogy Zrinyivel rokon.
Ez jó fogás volt, én úgy gondolom.

SZELIM *(megdöbbenve)*.

Zrínyi húga! Nem; ő a várba' van.
De szívem mégis olyan nyugtalan.
Oly vakmerő szív az! az ő szive!

SZOLEJMAN.

Hadd szóljak hát vele. Hozzák ide.

NACHIM *(félre)*.

No csakhogy mégis nyertünk valamit,
Lesz a miért diadalt tartani.
Ha nem a várat és Zrinyit magát,
De legalább elfogtuk a hugát.

HARMADIK JELENES.

Elébbiek. Anna.

SZELIM.

Hatalmas ég! Ez Anna!

SZOLEJMAN (*Annához*).

Jöjj elébb.

NACHIM (*Szelimhez*).

Fél a leány; nézd, mily reszketve lép.

SZOLEJMAN.

Te Zrínyi huga vagy?

ANNA (*meghajtván magát*).

Igen, nagy úr.

SZOLEJMAN.

Valld meg egész őszintén, magyarul:
Honnan jövel s miért volt szándokod
E várba áthatolni? Szólj, ki küld?
Mi hírt hozasz?

ANNA.

Megvallom: most jövök
Zrínyinek hitvesétől, a kivel
Együtt eltávozáink e várból, mielőtt
Magas nagy úr, ostrom alá vevéd.
A jó nő megtudá, mi nagy veszély
Lebeg boszúd tüzes felhőiben
Zrínyi felett, és rettegés fogá el
Gyöngéd szívét; félholtan, betegen
Akart rohanni vissza, fel Szigetre,
Hogy e nagy férfi kökemény szívét
Meglágyulásra bírja könyjivel;
De testi gyöngeség gátolta ebben.
Kétségbeesve volt a jó, szelid nő:

Ki menne el helyette Zrínyihez ?
 S ki volna az, ki tudna sírni úgy,
 Mint sírhat ő férjének kebelén ?
 És szólni úgy, mint nő fájdalommal szólhat.
 Kinek szavát hallgatná meg Zrínyi ?
 «Én elmegyek!» mondám én asszonyomnak,
 Engem csak úgy szeret Zrínyi, miként
 Tulajdon gyermekét. Szólok vele.
 Lefestem a nő álmatlan siralmát,
 Viszhangja lések jajdulásinak ;
 Könyörgve porba térdelek előtte,
 S mindenre, a mit még szeret, imádom,
 Hogy tartsa meg oly féltett életét.
 Mit véd e váron? ennek sánczain.
 Egy boldog óra a családi körben
 Nem több-e, mint a hír örök szava ?

SZOLEJMAN.

Nem, jó leány! a hírnél semmi sem több!
 Te rosszul ismered Zrínyit.
 Ha minden könyved egy-egy gyöngyöt ér is,
 Azzal te e szívet meg nem veszed.
 Nem úgy van az, a hogy másutt szokás:
 Hozzá közel a nő is férfi lesz.
 Hogy kardját érted Zrínyi letegye:
 Azt nem hiszem, de inkább gondolom,
 Hogy kardot ad kezedbe, és te is
 Kanóczczal, üsttel állsz a vár falára.
 Jobb, hogyha itt vagy. Azt mondád imént,
 Hogy Zrínyi tégedet nagyon szeret,
 Hogy úgy tekint, mint édes gyermekét.

ANNA.

Valóban mondám.

SZOLEJMAN.

Jól van, gyermekem.

Mi a neved?

ANNA.

Lorándfy Anna.

SZOLEJMAN.

Jól van.

Ferhád! eredj e nyomban Zrínyihez:
 És mondd neki, hogy húga Anna itt van
 Kezünk között, semmi bántása nincs.
 Tudjuk, hogy e leányt nagyon szerette,
 Miként tulajdon édes gyermekét.
 Szeresse most is. Érte jött az el,
 S miatta dönté most magát veszélybe;
 Gondolja meg, hogy ez ártatlan asszony-
 Személy lelkével ő leend adós.
 Mert tőle kéri számon azt az égben.
 Mert, hogyha most szavunkra nem hajol,
 Ha nem fogadja el ajánlatunk,
 Kegyelmet, országokat, koronát
 E félig romba égett vár helyett,
 Ugy a felől lehet bizony nyugodt,
 Hogy tornya ellenében itt e halmon
 Hugának szép hollóhaju fejét
 Dárdára szúrva fogja látni rögtön.

SZELIM *(félre)*.

Szivem! ha dobbanásod el nem árul!

SZOLEJMAN.

Ezt mondd meg szolgám híven, Zrínyinek.

(Annához.)

Te meg leánykám, hogyha tudsz imát,
És egyik szenttel égben ismerős vagy,
Mondd el neki: hogy őrizzen meg az,
És szálljon Zrínyinek makacs szivére,
Mert mondom azt: fejed kezében van most.

ANNA.

Én minden jót remélek így uram.
Hiszem, hogy Zrínyi megszán engemet.
De kérlek arra, hogyha tán a hős
Nem hinne pusztá szónak, itt velem
Egy kürtfuvó jöve kíséretül,
Ki ismerős danákat fúni tud.
Engedd, hadd zengjen az egy gyászolót,
Egy búsat, a minőnek most helye;
Azt hallva Zrínyi megtudandja majd,
Hogy az van itten, a kit ő szeret.
E kürtfuvó kísérte jó nejét.

SZOLEJMAN.

Ez úgy lehet. Nem bánom, legyen úgy.
Magához úgy is Zrínyi nem bocsát
A várba senkit; ő csak a falakról
Szokott beszélni küldött hírnökünkkel.
A hogy te mondád, úgy legyen. Szelim
Mig sátoromba távozom, bevárva

Mi jót izen a várparancsnok? addig
 Reád bízom ez ártatlan teremtést.
 Gondot viselj reá, mint két szemedre;
 Tisztelve tartsd, s vigyázz, hogy meg ne sértsd.
 Egy bántott hajszálért fejed veszíted.
 Gyöngéden bánj vele, mint gyöngé nővel.
 Ha Zrínyivel találkozik, ne mondja:
 Hogy könyvet ejte rossz bánás miatt.
 S hahogy Ferhád azon választ hozandja,
 Hogy Zrínyi még e szóra sem hajol:
 Akkor e dombon ott, mit látni kell
 A várnak erre néző ablakából,
 Letűzetsz egy karót, feljül hegyest,
 S annak hegyébe e fejet tűzöd.
 Hallád szavam! tégy rendben a szerint.

MIND (*Annán, Szelimen kívül el.*)

(*Künn tárogatósíp — lassu magyar dal.*)

ANNA (*a kürtszóra figyelve, örömmel.*)

A kürt beszélt már. Minden rendben van.

(*Szelimhez.*)

Uram, bakó! Készítheted vasad.

SZELIM (*arczát eltakarva.*)

Szivem! szivem azonnal meghasad.

ANNA.

Vagy nem vagy a bakó? csak porkoláb.
 No hát uram, kérlek, vitess odább,
 Mert már imádkozám; meghalhatok.

SZELIM (*félre*).

Nem is szívem, de a mély föld dobog
Oh Anna! hát nem ismeresz engemet?

ANNA.

Sirásóm vagy, ki majdan eltemet;
Már egyszer úgy is eltemettél élve.
Ha majd megölsz, csak műved végezéd be.

SZELIM.

Előbb lehull az élő égről a nap!

ANNA.

Véled,
Hogy Zrínyi értem jellemet cserélend?
Hallottad azt a gyászos kürtzenét?
Ez Zrínyinek szólt! ez tudatta véle,
Hogy ellenségítől még most se féljen;
Imádja a magyarok Istenét.
Jön a segítség! védje sánczait.
Hiszed, hogy Anna azért járna itt,
Mert Zrínyiné küld tőle bánatos szót.
Nem ismered te úgy a magyar asszonyt!
Óvárról, a vezértől jöttem én,
S mit tőle hoztam, azt megizeném!
Hallod? még most is szól a kürt szava;
Zrínyi ne félj! most jő a harc java!
Zrínyi nem enged, és fejem aláhull;
Te várd jutalmad urad zsámolyátul.

SZELIM.

Megrendülök szavadra. Rémület
 Foglalja el szivemben a helyet.
 Te Zrínyit biztatod, midőn segélyt
 Számára nem hoz már sem föld, sem ég!
 Egy szörnyű áldozatra buzdítod,
 S annak sorát önvéreddel nyitod:
 De az nem fog kifolyni, esküszöm!

ANNA.

Már arról hulló csillagom köszönt!

SZELIM.

Nem hulló csillagod! az égre nem;
 Van nékem itten annyi érdemem,
 Ha azt kimondom: e nő itt enyim!
 Az én arám!....

ANNA (*szomoruan*).

Nem úgy, nem úgy Szelim!
 Én megczáfollak, hogyha azt kimondod.
 Kötés volt az, mit rosz sorsunk kibontott;
 Láncz, a mit összetépett önkezed.
 Gyöngül szivedben az emlékezet:
 Te mozlem lettél, más Istent imádtál,
 Más nemzetet kerestél, ahoz álltál.
 Jogod többé nincs azt kimondani,
 Hogy én szivednek voltam valami.
 Urad csupán azt bírta rád, hogy ölj,
 De nem hogy lelket és szivet gyötörj!
 Fejem levágni van parancs-szavad,
 De arczom megpirítnod nem szabad!

SZELIM.

Oh Anna! ily kegyetlen mint lehetsz?
 Oh mint szeretlek, és te is szeretsz;
 Szeretsz! Mert a hogy holddá nem lesz a nap:
 Ugy nem gyűlölhetsz engemet te Anna!
 Ne lökj magadtól el, hagyd étedet
 Megváltanom, szeretni foglak én,
 S nem lesz szívemnek olyan dobbanása,
 Mely érted, rólad nem beszél.
 Jer vélem távol innen Syriába,
 Czédrus liget között ott váram áll.
 Ketten leszünk ott, élve boldogan,
 Egymásnak élve és a szerelemnek.
 Édent varázsol abból két szemed.
 Oh Anna, mért gyötörsz így engemet?

ANNA.

Tudod, Szelim, hogy minden férfi, nő
 Egy igaz Istent és Krisztust hívő,
 Dicsőült szentnek nevét viseli.
 Az nem «Zuelma» és nem «Szüdeli,»
 Kinek neve «mézbábot» és «virágszált»
 Jelent, s csak arra van, hogy véle játszál.
 Nevem te többé ki nem mondhatod,
 Viszhangja van az égben annak ott!
 Ha még szeretsz, úgy bennem bünhödöl,
 Mert rád van bízva, hogy engem megölj.

SZELIM.

Gyűlölsz?

ANNA.

Könnyebb leend talán szivednek,
Ha azt mondom, hogy : igen gyűlöllek.

SZELIM.

Szivedből mondtad ?

ANNA.

Szivem mélyiből.
Szivemnek mély, sűrű keserviből !

SZELIM.

Úgy innen én megszabadítalak.
Siess ! vezetlek : az idő halad.

ANNA.

Mit szólsz ? urad parancsa ellenére
Megmentesz engem ? nem gondolsz dühére ?

SZELIM.

Én arra gondolok csak, hogy gyűlölsz.
Fülembe csengi ezt az ég, a föld,
Nekem jó volt nagyon megtudni ezt.
Távozz innen, oda, a hol szeretsz.

ANNA.

Hogyan tehetnéd azt ? ez képtelen.

SZELIM.

Van mód rá ; ott a dombig jöss velem,
A honnan már csak egy ugrás a vár.
Rám bíztak ; nem gyanakszik senki rám.

Azt véli minden, hogy megölni viszlek.
 Ott csendesesen, némán bucsút veszünk,
 Én visszatérek, te a vár felé futsz.
 S a míg utánad érne valaki,
 A várkapun át biztos helyre jutsz :
 Csak bátorság kell ehez, semmi más.

ANNA (*tétovázó belküzdelem után, megragadja Szelim kezét*).

Te jössz velem ?

SZELIM.

Hová ?

ANNA (*hevesen*).

A várba fel !

SZELIM.

Nem. Visszatérek ismét.

ANNA.

Itt maradsz ?

Miattam itt te fogsz lakolni majd !

SZELIM.

Én dolgom az. Ne bánd te : csak gyűlölj.
 Nincsen jogod azt tőlem kérdeni,
 Mi lesz belőlem, hogyha távozol ?
 Rád nézve én már semmi sem vagyok ;
 Csak egy erőtlen szívü rossz bakó,
 Ki áldozatja vérit látni fél.

ANNA.

Nem! áldozat miattam nem lehetsz.

SZELIM.

Ki mondta azt, hogy áldozat leszek?
 Ki tudja mily furfangos gondolat
 Támadt agyamban, a mért elbocsátlak?
 Még tán jutalmat és kitüntetést
 Nyerek vele; oh én ravasz vagyok.
 Ne légyen gondod arra, kit gyűlölsz,
 A hittelent védik rossz szellemek.
 Jer! Mint parancsszót teljesítsd szavam:
 Öröd vagyok, s te rab vagy; jer kövess.

(Mindketten balra el.)

NEGYEDIK JELENÉS.

Jobbról **Szolejman** és török urak, középről **Ferhád** jönnek.

SZOLEJMAN.

Már visszajöttél? szóltál Zrínyivel?
 Eléadád, a mit mondek, hiven?
 Felelt-e, lágyult, reszketett szava,
 Midőn megtudta, hogy itt huga van?

FERHÁD.

Igen, nagy ur, lágyult és reszketett
 Ajkán a szó, midőn velem beszélt;
 Szemét törülte, könyezett bele.
 Tört hangokon ily szókat monda el:
 «Mondd nagy hatalmas szultánodnak ezt,

Hugom, kit elfogott, kedves szívemnek,
 Oly kedves, mint tulajdon gyermekem.
 A seb, mi ezzel rajtam ütve van,
 Valóban fáj és jobban vérezik,
 Mint a mik értek eddig a csatán.
 De hogyha volna bár e nőn kívül
 Mindkét fiam szultánodnál bilincsben,
 S látnám kétségbeesve hitvesem,
 S ott térdepelne mind egész családom
 A vérpadon, a pallos-él alatt:
 Egy haj kevés, annyit sem alkuszom le
 Abból, a mit kimondtam egykoron.
 Ha tetszik a nagy úrnak, védtelen
 Leányokon kitölteni boszúját,
 Ám töltse; e vér szenny leend nevén.
 Itt megsiratjuk Anna jó hugunkat,
 S az égben megdicsőültek fogadják.
 Nem első léssen ott, ki vérivel
 Pecsételé meg szent, igaz hitét;
 A vértanúktól népes már az ég.»

SZOLEJMAN.

Legyen tehát bolond szava szerint!
 Haljon meg a leány! Hol van Szelim?
 Kár lesz a szép fejért! De mondva van,
 És vissza nem veszem szavam.
 Hol van Szelim? Verjétek a dobot,
 Hallják meg a zajt e bástyákon ott,
 Tanuljon fájni, hogyha nem tanult
 A kökemény szív. Allah a tanum!
 Hol van Szelim?

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek. Szelim.

SZELIM.

Itt vagyok, nagy úr.

SZOLEJMAN.

Hol a fő, a mit hoznod kell elém?

SZELIM.

A fő helyén van, és a lyány a várban!

SZOLEJMAN.

Hah! áruló! ki szökteté el őt.

MIND (*meglepetést, haragot mutatnak*).NAGYVEZÉR (*kardot rántva előlép*).

SZELIM.

Én tettem azt nagy úr. Hallgasd szavam :
 E lyány kivallá itt előttem azt,
 Hogy a sereghez volt kiküldve ő,
 S most vissza a vezértől jö a várba.
 Felmenteni Zrínyit nem jó a had ;
 Őt veszni hagyja úr és jóbarát.
 E hír gonoszabb tűz lesz ott a várban,
 Mint a minőt golyóink költenek.
 Ágyúink Zrínyit meg nem törheték ;
 E hír lábadohoz fogja hajtani :
 E hírt megvinni küldtem én a lyányt.

SZOLEJMAN.

Allahra mondom! — Ezt bölcsen tevéd.
 Te vakmerőn koczkáztál önfejeddel,
 S nyertes levél. Ez drága gondolat volt.
 A gyávaságnak és a csüggedésnek
 Ragálya hullott ellenink közé.
 Szokol! Szelim leend a hadvezér
 Az áruló Ali Portuk helyében.
 Ennek van szive merni ily sokat;
 S szerencse jár vele: megnyerni azt.
 Ez elfoglalja Zrínyi sánczait.

NAGYVEZÉR *(kardját boszusan taszítja vissza hüvelyébe)*

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Az első felvonásbeli terem Szigeten, oldalt ablak, a terem közép ajtaja négy lépcsőn.

HATODIK JELENÉS.

Zrínyi, Magyar főurak mind, Mária, Nők mind,

ZRÍNYI.

Takarjátok be azt az ablakot!
 Szemünk ne lássa, hogy mi támad ott?
 E drága vér is áldozatra kell,
 A tiszta szivek eként múlnak el.
 De a fohász meglátszik ott az égen,
 S homályt lehell rá, mint fényes tükörre.

S e sziv belül meg győzi terhét, még nem
Fáradt belé, még nincsen összetörve.

MÁRIA.

Oh mért hagyánk őt eltávozni innen?
Ha veszni kellett, ugy is veszve minden.
Nem kellene gyászt vennünk most miatta;
Egymást meg nem segítve, csak siratva.

JURANICS.

Bátyám! hadd rontsak én ki elleninkre,
Mig szörnyű tettük végrehajtva nincs.
Megmentem őt.

ZRÍNYI.

Sietteted halálát,
S temetkezésre mégy magad. Hiába!
A mit e vérivó szörny elhatároz,
Annak történni kell, mert ő erősebb.
Miénk csupán az a dicső erő:
Szemébe nézni, a midőn lecsap.
Még szól a kürt. Ő megtartá szavát.
A mit magára vállalt, megtevé.
Ez ismerős dal néki gyászzene,
És nekünk harczy riadó.
Most elveszünk: a csillagok közé
Ez van megírva rólunk, ámde lesz
Idő, mely hamvainknak éltet ad,
S vércseppjeinkből támaszt nemzetet.
Áldjátok a vért, a mi most kihull!
Alvó mag annak minden drága cseppje,
A hon szerelme, önfeláldozás,

Megválthatatlan szent ragaszkodás,
 És több mesékben élő ős erény
 Fog abból sarjadosni egykoron.
 S hiába irtják, vágják e vetést:
 Vér volt a magja, földben megfogamzott,
 S többé ki nem vész ítéletnapig!
 Áldott a vér, mi e perczen kihull!
 Én vérem volt az is! Hadd hulljon el.

(*Dobpörgés kívül.*)

CSAKY.

A dob pereg. Halálát hirdeti.
 Ne nézzen senki most a gyászhalomra.
 Fel, égre nézzünk; ottan él az Úr!
 Ki megpróbálja szíveink, miként
 Tűzben a drága érczet. Pörg a dob;
 Jól ismerem e gyászos hangot én.
 Kivégezések tompa hangja ez. —
 Legyen közel szép lelkének a menny!

ZRÍNYI.

Mély hallgatásunk mély imádkozás.

MIND (*imádkoznak*).

MÁRIA.

Én nem hiszem. Elhinni nem birom,
 Hogy Anna arcját én többé ne lássam,
 Hogy ő előttem halni tudjon így.
 Az Isten jó, kegyelmes és erős;
 Nem hagyja el, kik benne bízni tudnak.
 Én Istenem! szívemnek alkotója,

Ne engedd összetörni e szivet
 A fájdalom miatt, mit nem bir el
 A kit te védsz, a sirban is megél,
 És visszajő a súlyos föld alól.
 Ki védted a prófétát, hívedet
 Oroszlánok halálos vermiben ;
 Ki a tüzeknek katlanából épen
 Előhozád a szentelt ifjakat :
 Szabadítsd meg szegény testvéremet !
 Ne hagyd őt veszni ellenség között.
 Mindenható kezed ragadja őt ki,
 S hozd karjainkba vissza újra őt.
 Isten ! mindenható nagy Istenem !
 A porból felhangzó szavam ne vesd meg ;
 Hatalmad és kegyelmed végtelen.

HETEDIK JELENÉS.

Előbbiek, Anna a vég három sor alatt belép.

ANNA *(a terem középajtájában megállva).*

Ki benne hisz, az nem csalatkozik.

MIND *(örömmel felé fordulnak).*

(Függöny lehull.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Az elébbi nyitott sátor; a háttérben Szigetvár látszik lángok között, magas tornya egészen tűzben, a veres fény a sátorba világít.

ELSŐ JELENÉS.

Szelim, Zuelma, Ánisz.

SZELIM.

(Párduczbőrös táborágyon fekszik, asztalkán előtte serlegek.)

ZUELMA *(lantot ver és dalol, Szelim lábánál ülve).*

«Lyánból az újat, borból az ót:
Edeset és tüzeset mindkettőt!
Lyánka, ne csókold a borozót;
Csókod a tűzre olajt tölt.

Két tűz eléget: hagyd a pohárt,
Lyánka előtted hogyha így áll,
Kétszeres édesség hamar árt;
Vagy ne szeress, vagy ne igyál.

Gondot a lyánka csókja rabol,
A bor az éjt melegíti nekem;
A hideg éjnek napja a bor,
A hideg észnek a szerelem.»

ÁNISZ

(dobot verve tánczol, aztán Szelim fejéhez ül, fejét ölébe véve).

ZUELMA (*dalol*).

Mért nem tudtok úgy szeretni,
Mint a kigyók, mint a kigyók?
A mik úgy fonódnak össze,
Hogy többé nem tudnak válni!....

SZELIM.

Voltál már ittas, gyermek?

ZUELMA.

Voltam egyszer.

SZELIM.

Mondd meg nekem, mi az?

ZUELMA.

Gyönyörben úszott
Körülem a világ; mindent feledtem.
Nem tudtam, élek-e; csupán csak azt,
Hogy mennyben élek, lelkem elrepült,
Én nem tudom hová és vissza hogy jött?

SZELIM.

Lásd, ezt még én nem érzém soha;
Nekem nem ád mámort a bor tüze.
Nekem csak bánatot növeszt a bor.
Voltál-e már szerelmes, szép Zuelma?

ZUELMA.

Én mindig az vagyok; szívem tele
Szerelmi kéjjel: és az boldogit.

SZELIM.

Lásd én csak egyszer voltam még szerelmes,
 És attól most is fáj még a szívem. —
 Miben mosdasz, hogy ily fehér kezed?

ZUELMA.

Harmatban, rózsavizben, mátkatejben.
 Attól fehér és tiszta lesz a kéz.

SZELIM.

Az én kezemről, látod ezt a foltot:
 Nem birja ezt lemosni semmi szer.
 Egyszer ráfecscsent ottan valami
 A harczban; vércsepp volt talán. —
 Mi díjad érte, hogy így énekelsz?

ZUELMA.

Szép köntös, ékszer, gyöngyök és arany,
 A hol hívásnak engedek.
 Egy édes csók, — hová önkényt megyek.

SZELIM.

Tehát vedd gyémánt-gyűrűmet, vigyed
 Erszényem és becses bogláraim;
 Dalod szép volt, már most eredj odább.

ZUELMA.

Hozzád nem kincsedért tévedtem én.

SZELIM.

És nékem, a mit adjak, nincs egyéb.
 Most hagyj nyugodnom, a hajnal közelg.

ZUELMA (*távozva Aniszhoz*).

Holnap ez ifju tán halott leend.
Kár érte. Oly szelíd szép két szeme.

MÁSODIK JELENÉS.

Szelim egyedül, később Őr.

Az elébbi dal a szomszédszobában hangzik újra, Szelim lefekszik kerevetére és elalszik. Csendes mélézó zene, álomlátás; Anna jelenik meg előtte tulvilági fénykörben, kezében egy vért, Magyarhon czimerével, a paizs világít; csendesen végig suhan a háttérben a symphonia alatt; három lövés hangzik.

SZELIM

(*az álomlátás alatt kínosan küzdve, a három lövésre felriad, körültekint, magához tér*).

ŐR (*csendesesen jár alá s fel a sátoron kívül*).

SZELIM (*örhöz*).

Messze-e még a reggel?

ŐR.

Ha társamat kérdeznéd, kinek az imént egy golyó elvitte a fejét, azt mondaná rá, nagyon messze van.

SZELIM.

Milyen az éj?

ŐR.

Vak, uram, mert egy szeme sincs nyitva.

SZELIM.

Nem voltál mézeskalácsos valaha?

ŐR.

De biz az voltam, uram; aztán rám fogták, hogy mivel olyan fegyveres állatokkal szoktam hadakozni, mint a méhek, jó leszek katonának.

SZELIM.

Mingyárt gondoltam tréfás beszédeből; a sztambuli pogácsasütők ilyen enyelgők mind.

ŐR.

Biz uram, inkább taposnám én otthon a sonkolyt s mellette siratnám öregapám halálát, mint hogy itt hallgatom az ágyuszót s enyelgek hozzá.

SZELIM.

No majd a végső ostrom után kieszközlöm, hogy hazatérhess tieidhez.

ŐR.

Nem eszközölnéd ki uram az ostrom előtt, hogy két ép lábam is maradjon, a min hazamehessek?

SZELIM.

Nem volt a szultánnál ma semmi nesz?

ŐR.

Igen, uram, az orvost hivaták. Maga ment érte a nagyvezér. Valamit be kell neki vennie nagy sietve: — nem a várat értetem, hanem lapdacsot.

SZELIM.

Jól van; ne fecsegy. Költsd fel lovászomat,
nyergeljen; hajnalra jár.

ŐR.

Kinek hajnalra, kinek éjszakára. (El.)

SZELIM.

Álom, álom. Minden álom. (Mélázva elmegy.)

HARMADIK JELENÉS.

Szolejman, Szokoli, Orvos. Később Lövész.

SZOLEJMAN (a vezérre és az orvosra támaszkodva).

Még most is ég e katlan? (az égő toronyra mutat).

Most is ég?

Vereslik tőle már körül az ég.

Ez ember ott még engemet megöl;

Ketten megyünk, de én megyek elől.

Orvos, mi lesz belőlem, hogyha meghalok?

Por, mint a többi! már is az vagyok.

Olyan por, mint a többi; ő pedig

Az égbe fel — fel — felemelkedik,

S ragyogni fog, mint csillag: por vagyok;

Amaz meg drágakő, mely ugy ragyog!

Gyémánt, a mely megég, de meg nem olvad

A tűzben! Hős Szolejmán, hol vagy?

Egy hegyről gördülő kő, egy letört ág.

(Hirtelen felkiált.)

Adjátok kardomat, gyáva kutyák!

Adjátok kardomat! Előre mind!
 Halál reá, ki hátra is tekint!
 Rövid az élet, csak két pillanat,
 El kell e várat venni azalatt.

(*Orvoshoz.*)

Orvos, hány perczig tart még életem?

ORVOS.

Uram, nagy ur, kérlek légy csendesen.

SZOLEJMAN (*Nagyvezérhez.*)

Vezér, hány percz kell még: e vár't bevenni?

NAGYVEZÉR.

Uram, e düh nem használ néked semmit.

SZOLEJMAN.

Alkudjatok meg kétten, okosan.
 Te nagyvezérem, és te orvosom?
 Te orvos, késleltesd halálomat;
 Vezér, siettesd a végostromot,
 Nekem még látni kell azt, látni kell.
 Nem éghet e kanócz még addig el;
 Meg kell még érnem győzedelmemet.
 Ah! e sötét rom engem eltemet.
 Mindenhatónak csúfolál, te eb!
 A féregnél vagyok tehetlenebb.

ORVOS.

Uram, pihenj, megrontod így magad.

SZOLEJMAN.

Ez a betegség, ne félj, nem ragad,
 Mert hogyha volna ez ragály,
 Az a vár ottan már régen nem áll.
 Ha tudna más is halni szégyenében!
 Nem, senki sem tud, csak Szolejman épen.
 Te átkozott féreg e vasburokban,
 Ki hogyha földi bábruhád lepattan,
 Pillangó lesz belőled, szárnyra kelsz,
 S halál után még szebb életre lelsz.
 Távozz bitang! ne gyógyíts engemet.
 Ne tarts! megállok: lábam nem remeg;
 Fejem kábult, a mámor ül azon;
 Vért ittam és vért szomjazom!
 E bajt nem orvosolja senki írja,
 Szolejmánt a szégyen taszítja sírba.
 Vezér, segíts fel trónom ülhelyére.

(Felsegítik a trónra.)

Tedd a surgudzsált szultánod fejére.

(Forróját turbánjához tűzik.)

Itt voltam ur, ország — világ felett.

Itt várom el — a néma férgeket.

(Fejét lehajtja.)

NAGYVEZÉR.

Meghalt-e?

(Künn harsona riadó hangzik.)

ORVOS.

Még fölébred e zenére.

SZOLEJMAN.

Ah, Zrínyi!

ORVOS (*kezét tapintva*).
Már csak alig üt vére.

SZOLEJMAN.

Kardom! — Zászlóim! — Nagy nevem!
Tegyétek azt — a porba — mind — velem.
Sötétség! — Éjjel. — Földalatti féreg.
Szivemben — a halál — ölü mérég. —
Sötét van! gyujtsátok fel a világot.
Előre! még előbbre azt a zászlót!
Ah, Zrínyi! Ez a nyíl talált.
Ez itt, ez itt, ez a halál. (*Leroskad.*)
(*Künn másodszer hangzik a riadó.*)

ORVOS.

Ha erre föl nem ébred, halva van.

NAGYVEZÉR.

Valóban halva volna már?

ORVOS.

Igen.

Az érületés elállt, a kéz hideg;
Olyan halott, mint egy szegény közember.

NAGYVEZÉR.

Ne tudja ezt meg senki, míg a vár
Bevéve nincs; szétbomlanék a rend;
Szultán halála mindig zendülés:
S még azt találná érni a magyar,
Hogy itt falánál látná a miként
Török fogyasztja önmagát a harcban,

Legyen titok, nem tudja senki még ezt,
 Csupán mi ketten; vond a mennyezet
 Két függönyét még jobban össze. Így
 Nem látni, hogy halott, csak azt, hogy itt van!
 Adjuk kezébe a kormánybotot,
 Hadd tartsa így: támaszsa rá kezét,
 Fejét emelje följebb; — mint szoká.
 Ha a halál hideg keze megéri,
 Márvány szoborrá dermed a tetem,
 S nem roskad össze. Ime úgy ül itt,
 Mintha övé volna még a világ,
 S várná, hogy jöjjenek hódolni néki,
 Midőn már a penész nagyobb ur,
 Mint ő maga. Most távozz sátorodba.
 Arról, a mit tudsz, senkinek se szólj.

ORVOS.

Néma leszek, mint a sirok lakói. *(El.)*

NAGYVEZÉR.

Valóban néma lész, mint sírlakó.
 Ilyen titkot kettőnek tudni — nem jó.
 Lövészt!

LÖVÉSZ *(belép).*

NAGYVEZÉR.

Látod, ki most kilépe?

LÖVÉSZ.

Látom.

NAGYVEZÉR.

Ha innen nyíllal célba vennéd,

Le tudnád löni úgy, hogy szóttalan
Lerogyjon és rögtön halott legyen?

LÖVÉS.Z.

Villám sem ütné őt jobban halálra.

NAGYVEZÉR.

Tedd hát. Eredj! Jutalmad száz arany.

LÖVÉS.Z. *(el)*.

NAGYVEZÉR *(utána néz, szünet mulva)*.

Most már csak én tudom e titkot itt.
Jöhettek már agák, vezérbasák,
A szultán elfogad kegyelmesen.
A szultán nem fog senkit szidni ma:
Ma ő csupán kegyelmet osztogat.
Éltében is játszott ilyet sokat.
Mi a különbség az élő s halott
Szultán között? Egyéb tán semmi más,
Mint az, hogy a halott senkit se' bánt.

NEGYEDIK JELENÉS.

Szolejman (holtan), Nagyvezér, Nahnumanzáde, Mah-
mud, Nachim, Ferhad, Jancsárok, Mutefellikák, Ulu-
fedzsik, Dervisek, Komparadzsik.

*(Török induló, tilinkókkal, csengetyűkkel, réztányérok-
kal.)*

NAHNUMANZÁDE *(fején a méhkas alaku turbánnal)*.

DERVISEK

(Alkorán könyveit czepeelve a trón elé járulnak).

NAHNUMANZÁDE.

Dicső nagy ur! Híred az égbe' nőjjon!
 Az esthajnaltól a regghajnalig
 Kilencz dervised olvasá a «szúrát»
 S a két hajnal közötti éjsötétet
 Világosítá égi szent szavakkal.
 A felleg is eloszla mind az égről
 Imánk elöl; úgy oszlik el bizonynyal
 Az ellen is orczád színe előtt.
 Az ég nevelje nagyra híredet,
 Nap légyen az, mely félvilágra süt.

(Meghajol a trón előtt.)

NAGYVEZÉR *(félre).*

Csak a sírboltba nem, hová leszállsz!

(Imámhoz.)

Imádért megjutalmaz a nagy ur,
 Kegyelmiről bizony biztos lehetsz;
 Csak kérjed Allaht, hogy dicső urunknak
 Megáldott napjait sokára nyujtsa.
 Az ő hirének hő sugárban
 Mindnyájan együtt egyformán melegsünk.

NAHNUMANZÁDE.

Sokáig éljen a dicső nagy úr!

DERVISEK.

Sokáig éljen a dicső nagy úr!

(Magukat földig meghajtva, hátravonulnak.)

MAHMUD *(előlép).*

KOMPARADZSIK

(égő kanóczokkal kezeikben, keresztülvonulnak a színen).

MAHMUD *(meghajolva a trón előtt.)*

Dicső nagy úr! munkánk végére jár!
 Az ellenségnek minden sáncza rom.
 Egy tornya van csak még, tűzben az is.
 Kegyelmesen emlékezzél reám:
 Hogy ágyuim tevék e pusztítást,
 S adták kezedbe ezt a győzedelmet.

NAGYVEZÉR.

Mahmud vezér, a szultán nagy kegyelme
 Kiterjed homlokodra; — hős valál.
 Ma nincsen kedve hosszú nagy beszédre;
 Gondjába mélyen elmerülve van.
 De légy felőle biztos, hogy neved
 Örökre fel van írva szívében.

MAHMUD.

Dicsőség a szultán magas nevének!

KOMPARADZSIK.

Dicsőség a szultán magas nevének!

(elvonulnak.)

NACHIM *(Előre jön).*

MUTEFELLIKÁK

(dárdákkal, íjakkal és gömbölyű paizsokkal ellátva, átvonulnak).

NACHIM *(meghajtja magát a trón előtt).*

Uram, ne szidj! ma újra elmegyek,
 És veszszek el, ha ottan nem veszek.

Tudom nagyon, hogy örömed telik
 Véres fejedben ; az ma lesz elég.
 A tűz is rakva már, ma jó ebéd lesz,
 Étvágyat adjon hozzá Allah neked.
 Ha «holló volnék», jobban nem kívánnám,
 Hogy még sokáig élj, kegyelmes ur !

NAGYVEZÉR.

A szultán most bohó beszédeden
 Mosolygani nem tartja rendinek,
 Nincs is számodra semmi válasza.
 Menj, és hajtsd végre, a mit rád bizott.

NACHIM.

Pedig jobban szeretném, hogyha most
 Még holmi mondanivalója van :
 Azt életemben mondaná el itt ;
 Ne hogy holtan hallgassam szép szavát :
 Mint Ali Portuk, a jancsár-aga.
 No ha hiba talál a harcban esni,
 S én ott veszek, megengedem, vezér :
 Hogy azt egészen kend az én fejemre.

NAGYVEZÉR.

Távozzál ! Hallád már a szót.

NACHIM.

Eddig csak karja voltál a nagy úrnak,
 Most nyelvinek kezdesz szegődni már.
 Megáldjon Allah ! téged is nagy úr. —
 Méltóztassál igen sokáig élni.

MUTEFELLIKÁK.

Sokáig éljen a nagy úr! *(Elvonulnak.)*

SZELIM *(jö a jancsárok élén).*

JANCSÁROK

(fehér turbán, fekete forgó, rövid dolimán, térdig érő salavár viseletük; fegyverük: széles kard, öveikben handzsár és pisztolyok).

SZELIM

(fején gömbölyű aranysisak, fehér kócsaggal, veres dolmán, aranynyal himezve, térdig érő salavári fehér selyemből, azon alul aranyujtással kihányt veres harisnya, vállán aranynyal kivarrt gömbölyű palást fehér posztóból).

Kegyelmes úr! ki engem, porszemet,
 Rabszolgaságnak lánczai közül
 Hazátlant, elveszettet fölvevél.
 Kiben másodszor leltem jó atyámat;
 Ki vélem úgy bántál, miként fiaddal,
 S annak nevét is engedéd viselnem.
 Tudod nagy úr, atyám, hogy tőled én
 Ajándokot, kegyet nem esdekelttem
 Soha, mivel mindig többet tevé
 Velem, mint mennyi érdemem volt.
 Most e csatában egy kegyért esengek,
 S azt életemmel megszolgálom én:
 Nekem hagyád fel a kitüntetést,
 Hogy én rohanjak első a hidon át
 Az égő vártoronynak ajtajáig,
 Azt végrehajtom. Allah úgy segítsen!
 A vár enyim lesz. Akkor oh nagy ur
 A kincs legyen vitéz jancsárímé;
 A zászlók és a győzelem tiéd.

Azoknak élte, a kik foglyul esnek,
Legyen enyim. Add e kegyet nekem!

NAGYVEZÉR.

Ma a nagy ur kegyelme végtelen.
Foglald el Zrínyi várát és legyen
Mi benne van, kincs, zászlók, fegyverek,
S a foglyok élte bizton a tiéd.
Tedd velük, a mit jönnek lenni vélsz.

SZELIM.

Én várom a nagy úrnak válaszát.
Csak egy «legyen meg!» ígét ajkiról.

NAGYVEZÉR *(megrettenve félre).*

Ez a makacs bolond még felfedi
A féltett titkot *(a szultán kardját kivonja).*

Im vitéz Szelim

Annak bizonyságául, hogy szavad
Kegyelmetosztó szivbe szálla le.
A szultán im tulajdon kardvasát
Ajándékozza néked, zálogul,
Hogy visszatérve bármit kérni fogsz,
Az esküszóval kötve a tiéd.
E kardvasat nem hordá még soha
Szolejman öklén kívül semmi kéz.
Te vedd azt most és vívd ki élivel
Szolejman legnagyobb diadalát.

SZELIM *(kegyelettel megrsókolja a kardot).*

Szultán, e kard hírére esküszöm,
Nevedre ma két csillagot hozok.

Egyik leend a fényes győzelem
 A legdicsőebb ellenség felett.
 Másik lesz a még fényesebb kegyel'm,
 Mit győztes oszt az elbukott vitéznek.
 Dicsőség zengjen nagy neved után!

(A kardot megsuhintva, el.)

JANCSÁROK.

Dicsőség zengje Szolejmán nevét! *(Utána el.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.

Szulejman (holtan), Nagyvezér.

NAGYVEZÉR *(az eltávozók után néz).*

A nagy alakjáték hát végbement:
 Még tegnap mily hön ohajtotta ezt,
 S ma még felelni sem kíván szavukra.
 Hogyan rohannak a csatába mind:
 «Kísér bennünket a nagy úr szeme».
 Azok pedig örökre csukva már.
 Az eltető zaj gúnykaczej vala,
 S a hír, dicsőség — lámpafény a sírban.

(Távol hármaz Allah kiáltás hangzik.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Terem az első felvonásból.

HATODIK JELENÉS.

Zrínyi, Anna.

ZRÍNYI.

Tehát magunkra hagytak a vezérek?

ANNA.

Tanácsolák, hogy add fel váradat;
 Alkudj' meg a szultánnal kény szerint.
 Segíteni rajtad nem birnak ők:
 Nem is akarnak ők; oh hidd el azt!
 Láttam hideg, márványkő arcokat;
 Hallék irigylő gyáva suttogást,
 Beszéltem élő szót süket füleknek.
 Nem háborít ott senkit honszerel'm!
 De bántja őket az, hogy Zrínyi nagy!
 És azt akarják, hogy kisebb legyen.
 Ezt kelle néked hoznom válaszul.
 Helyette én a kürtnek hangjain
 Ellenkezőt izentem; Zrínyi állj
 Erősen és fejezd be művedet!

ZRÍNYI.

Azt jól s híven tevéd. Nincs hátra más,
 Fejünk felett már a tető lobog.
 Utolsó menhelyünknek lángjai
 Az ablakon csapdosnak át felénk;

A végső óra már közelg. Bevárjuk
Nyilt szemmel és nem rendülő kebellem.
Annám, édes hugom, készen vagy-e?
Egy óra van csak hátra életünkből.

ANNA.

Elvégezém. Ne várj. Indulhatunk.

ZRÍNYI.

A kápolnában csendes hely vagyon.

ANNA.

Onnan jövék. Imádkozám; az Isten
Meghallgatott s erőt adott szívemnek.
Most más utam van. Látod ezt a fáklyát?
Félóra ennek élete. Kanócza
Nem tart tovább. A pinczebolt alatt
Hordókban áll a löpor; egybe ezt
Belétüzöm és akkor ott hagyom.
Midőn te jelt adsz ágyúdördüléssel
A végcsatára; én is megnyitom
Az égnek és pokolnak ajtaját,
S repülni fog hívő és hittelen,
Kit jó vagy rossz angyal hová vezet!
Szolejman nem kap kőt kövön Szigetből;
S az ozman ajka átokkal beszélend
A győzelemről, melyet itt vívott!
Isten veled. Ott fenn találkozunk.

ZRÍNYI *(megcsókolja Annát).*

Menj! Nem siratlak. Szívem büszke rád.

ANNA.

Előbb ha érsz a csillagok közé,
Mevárj, sietve én jövök utánad. (El.)

ZRÍNYI *(keserűen)*.

Nem méltó ily szivekre a világ!
Nem méltó rájuk föld és emberek.
Magammal én mind őket elviszem,
S beszámolok lelkükkel Istenemnél.

HETEDIK JELENÉS.

Zrínyi, Serénk.

ZRÍNYI.

Mi hír jó szolgám ott az udvaron?

SERÉNK.

Olyan hír, a mit jónak fogsz nevezni,
Pedig nem hosszú életről beszél.
A rossz török a sánczokon keresztül
Nyilakra fűzött pergament lövöldöz,
A mikre horvát és magyar szavakkal
Felszólítás van írva öreinkhez,
Hogy ellenedre adják fel maguk,
S ne várjanak a végső vérboszúra.
A jó horvát vitézek a magyarral
Most egyetértve, meg nem indulának
E hitszegésre csábító merényen.
A tűzbe hányták azt az iratot:
S veled kívánnak halni, hogyha kell.

ZRÍNYI.

S az messze nincs már, a mit ők kívánnak.
 Jó szolgám, hú Serénk, ha kész a násznép,
 Ne váraozzék ránk soká. Siessünk.

Hol köntösöm, mit vőlegény koromban
 Viseltem egyszer és azóta nem?

Jer, add reám. Most ismét az vagyok.

(Serénk feladja rá a violaszín selyem dolmányt.)

Te ismered e dolmányt, akkor is

Te adtad azt rám, hú szolgám, cselédem :

Most újra menyegzőre készülünk.

SERÉNK *(szemeit törli).*

ZRÍNYI.

Hogyan sirattál akkor is.

SERÉNK.

Uram,

Örömköny volt az akkor. *(Övét felkötö Zrínyinek.)*

ZRÍNYI.

Most nem az?

Tégy mindegyik zsebembe száz aranyt,
 Megválogasd; szűzmáriás legyen mind.

Török pénz a közé ne tévelyedjék.

Arany kösöntyút kapcsolj két karomra,
 Bogláros kolcsagom tüzd kalpagomhoz.

Ne mondja a ki éltemet kioltá,

Hogy Zrínyinél jutalmat nem kapott.

Most add kezembe a vár kulcsait,

Szivem fölött találják mindakettőt;

Befestve vérem égő nedvivel.

És most válaszd ki azt a kardomat,
 Mit jó apám adott kezembe akkor,
 Midőn legelső harcza indulék.

SERÉNK *(odanyújtja a kardot).*

ZRÍNYI.

Te drága fegyver! kedves jó vasam.
 Első barátom, vég kíséretem,
 Ki el nem hagytad e hüvelyt soha
 Másként, mint Isten és hazád nevében;
 S nem tértél vissza másként e hüvelybe,
 Mint győzelemmel szent csaták után:
 Jőjj most velem e végső hosszú útra.
 Te légy az ércz, melynek minden csapása
 Márványba vág el nem muló betűket.
 Te légy a villám, mely a más világ
 Sötétiben utat nyit szellememnek!
 Hú társ, számomra e csók eljegyezz.
 Együtt megyünk a mennynek ajtajáig!
 E kéz szorítani fog még halva is!

(Serénkhez.)

Serénk, hívem, ma végnapom leend.
 Téged mint aggot és fegyvertelent
 Kimélni fog az ellen s élni hagy.
 Midőn mindennek vége lesz,
 A nagyvezértől véres testemet
 Kérd el s vidd asszonyodnak, hitvesemnek,
 S mondd meg neki, hogy férje a honért
 Esett el; őt sirással meg ne bántsa,
 S hogy végső gondolatja ő vala.

Mondd két fiamnak, a kik távol innen,
 Hogy Zrínyi rájuk nem hagy semmi mást,
 Csak egy nevet; — de az mocsoktalan.
 És most bocsásd be a vezéreket.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Zrínyi, Juranics, Csáky, Bajony, Patacsics.

ZRÍNYI.

Csak ennyien vagyunk már? Megfogyott
 A hősök száma! Kik előre mentek,
 Mi ránk nem várnak már soká.
 Barátaim: a végső óra ez.
 Tul rajta már kezdődik az öröklét.
 Az élet szép volt, megköszöntük azt;
 Halál is szép lesz: azt megérdemeljük.
 Végezze minden, a mivel adós;
 Kit bűne nyom, sohajtson Istenéhez;
 Kinek szerette van, csókolja meg,
 Mert itt a földön vége napjainknak,
 S szeretni itten többé nem fogunk.
 Lőrincz öcsém, neked szép hitvesed van,
 Én óvtalak, ne hagyd őt itt e várban,
 Mert rossz hely ez azoknak, kik szeretnek;
 Győztes török kezére hogy hagyod?

JURANICS.

Jól elteszem, hol nem talál reá.

ZRÍNYI.

Hová tehetnéd őt?

JURANICS.

Hová? a sírba.

ZRÍNYI (*elfordulva*).

Minek mondád ki ezt nekem?
Ha megteszed, titkoltad volna el.
Nem nyomná lelkem annyi nagy teher,
Midőn a földi ködből távozik!

JURANICS.

Ki hosszú útra megy, hű kedvesét
Magával az ne vinné el talán?
Kivált a honnan vissza sem jövünk.

ZRÍNYI.

Fordult világ! Kit legjobban szeret,
Azt halva látni vágyik kedvese.
S az áldozat kezét keblére téve,
Előre száll az égi úr elé,
Bocsánatot esengni gyilkosának.
Ne tudtam volna ezt soha.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Mária, Nők.

JURANICS.

Imádkozál-e szépem, kedvesem?

MÁRIA.

Te érted is imádkozám, szerelmem.

JURANICS.

Beszéltél angyalokkal álmaidban?

MÁRIA.

Rólad beszéltem akkor is.

JURANICS.

Mondták-e, hogy milyen a más világ?

MÁRIA.

Bánatnak ottan nincsen kezdete,
Örömnök vége nincsen ott soha.

JURANICS.

Előre fogsz-e menni e hazába?

MÁRIA.

Megvárlok a legelső csillagoknál.

JURANICS.

Elhoztad-e magaddal törömet?

MÁRIA.

Keblembe tettem, úgy melengetém,
Hogy oly hideg ne légyen majd szivemnek,
S szokják meg egymást, szivem és a tör.

JURANICS.

Nem félsz a fájdalomtól, mely megöl?

MÁRIA.

A míg szivembe mártod gyilkodat,
Ajkam tiedhez fog tapadni addig,

S nem érzem a csók édességétől,
Mi a halálban talán keserű.

JURANICS.

Még arczodon rózsák virítanak...

MÁRIA.

Ifjú halottról mondják: «ezt szerette
Isten, mivel ifjan vevé magához».

JURANICS.

E rózsza halvány liliom leend.

MÁRIA.

Dicsőültek fehér virága az.

*(Künn távolból hallik a török tábor első harczi vallása: «La
illah, il Allah!»)*

Hallod, kiált már szomju ellenünk!
A szertartásra készen minden immár.
Oltár körül a gyertyák gyujtva vannak;
Miként menyegzőnk estéjén valának.
Jer! vőlegény most minden férfi újra;
És minden asszony újra mátka lesz.
Szép diszesen megyünk oltár elé,
Letérdelünk, kezünk egymásba teszszük,
Elmondjuk a szerelmi esküvést,
S aztán — hívek leszünk hozzá örökké!
Jó hely lesz az nekünk, fejünk lehajtva,
Oltárnak zsámolyához, a mosolygó
Szentek között, harangok árnyiban,
Ottan talál halálos ellenünk.
És minket ott nem bánthat semmi kéz.

Lőrincz, e szív hű volt szerelmiben,
Jutalma az legyen, — hogy jól találj!

MIND

(a függöny megetti kápolnába férfiak, nejeiket ölelve, páronkint eltávoznak).

ZRÍNYI (egyedül).

Isten! Végtelen úr! Panaszomtól csillagaidnak
Fénye ne reszkessen. Befejeztük, a mire hívtál!
Nem sírnak szemeim, rokonimnak látva halálát.
Nem sóhajt ajkam vesztéért annyi dicsőnek;
Nem dobban szívem, kapumon hallgatva halálnak
Hívó zörgését. — Ime angyalodat bebocsátom,
S súlyos csontkezinek szorítását jobbom elállja.
Üdvöz légy sírom! üdvöz légy csillagos égbolt.
Zrínyinek e földön nincs többé semmi hazája;
Míg volt, megvédé, s elenyésztén meg tuda halni.

(Künn másodszor hangzik: «La illah, il Allah!»)

TIZEDIK JELENÉS.

Zrínyi, Juranics, Csáky, Bajony, Patacsics.

ZRÍNYI.

Már vissza jöttetek? Én mitse' hallék.
Egy sóhaj, egy halálsikoj se jött.
Mi történt ott belül?

JURANICS

(reszketteve ejti ki kezéből a tört, elfogódott hangon).

Mi történt?

Angyalhalál! csillagesés!
Két nap süttött rám: mindkettőt kioltám.
Megcsókolt, meghalt és mosolygott.

BAJONY.

Mind jó helyen vannak már hitvesink.

ZRINYI.

Úgy rossz helyen van kardunk! — El hüvely!
(*Elveti kardja hüvelyét.*)

Hozzád e vas már nem tér vissza többé,
Ki a világból! Semmink sincsen itt!

MIND (*kardot rántva elrohannak*).

(*Ünnepélyes szünet, künn harmadszor hangzik: «La illah, il Allah!» harangszó és aztán lélekharang.*)

TIZENEGYEDIK JELENES.

Anna.

ANNA (*a háttérből előjön*).

Temetkezés van, én harangozám;
Lélekharangnak csengetyűje szólt.

(*A függönyhöz megy s azt félrevonja: a kápolna belseje látszik, az oltáron gyertyák égnek, az oltár zsámolya körül fekszenek Mária és a többi hölgyek halottan.*)

Ezek már otthon vannak! elsiettek.
Még csak nem is adák hirül nekem,
Hogy utra készülődnek. Férje volt
Mindeniknek! az ölte meg. Nekem
Nincs senkim, a ki fölkeressen. (*Keserűen.*) Oh van!

Van, a ki eljön értem : kedvesem !
 S elébb megöl, mint én tenném magammal.

(Künn a várudvaron trombitaszó.)

Kezdődik már a fényes ünnepély.

(Feláll az ablak előtti emelvényre.)

Tolongnak a pogány hadak ; elől
 Jár az, kinek arája én valék.
 Siet. Ohajt nagyon meglátni már ;
 Türelmetlen, mint régi vőlegény.
 Lám, én is tűz között várok reá !
 Mostan lehull a híd ; Szelim kezében
 Fehér kendő lobog ! Kegyelmet ad !
 Nem kérte senki, s nem fogadja el.
 Tolong előre a tengernyi had ;
 Csak fők és villó kardok látszanak.

(Két ágyudördülés a várból.)

Áh ! ez választ adott a felhívásra.
 Százával hull sebében a török.
 A vastekék az ujjongó tömegben
 Egész utcákat vágtak. Két felül
 A hídról, mint a zápor csorg a vér !

(Elfordulva.)

Csodák ura ! Gyönyörrel nézem én
 E rémeket ! Mi hát az én nevem !
 Nő ? daemon ? vagy — halott ?
 Kinek már borzadozni nincs szive.

(Ujra visszanéz.)

Böszült dühvel nyomulnak újra ök.
 Szemközt reájuk most kilép Zrínyi
 És társai ; Lőrincz kezében ott
 A büszke zászló, ország czímerével.

Mi délczegek, mi szépek ők! Zrínyi
 Hogy jár előttük, mint egy mennyei
 Cherub, lángkarddal öldöklő kezében.
 Most összecsapnak! Ég, ne légy sötét;
 Átokkiáltás kéked meg ne fogja!
 Halál! halál! halál minden csapása!
 Villám a fegyver, sír van, a hová üt!
 Tekintetébe nem mer nézni szem.
 Mostan lerogy. Csak gyáva nyíl találta.
 Oh föld, milyet rendült talapzatod,
 Midőn ez óriásnak térde ért!
 Sötétebb lett utána a világ,
 Midőn e fényes lélek messze szállt.
 Ő halva van már! Szép halála volt.
 Irigylik azt és osztják társai.
 Oh mily dicső a férfi élete!
 Oh mily dicső a férfi meghalása!
 Hogy küzdenek ott a zászló körül;
 El-elveszítik, s újra visszavívják.
 A haldokló kéz nem bocsátja el,
 És társa testén át más lép elé.
 Mostan Szelim közelg, előre tör;
 Nem kard, fehér kendő lobog kezében.

(Megragadja két kezével az ablak rostélyát.)

Ne engedjétek ország czímerét!
 Ne tántorodj meg büszke férfi-szív!
 Légy mint a szikla oly kemény, a vas
 Szikrákat hányjon, hogyha vág feléd.
 Ne engedjétek ország czímerét!
 Ne nézzetek az áruló felé,
 Ki ott fehér kendővel int felétek.
 Ne jöjjön senki itt e várba vissza;

Itt én vagyok, és vélem a halál!

(Szünet mulva.)

Nem tántorultak. Mind elhulltanak,
A vitatott zászló aláhajolt;
S végső védelmezője holt szemét
Mint szemfödél takarta szépen el.
Oh a dicsők betölték esküjök;
Most én vagyok még hátra egyedül,
Ki boszút állni értük itt maradtam.
Tódulj, rohanj a várba vad csoport!
Ujongva ordítsd Alláhd nagy nevét;
Meglátod őt: elébb, mint gondolád.

TIZENKETTEDIK JELENES.

Anna, Szelim.

SZELIM

(hevesen rohan előre, kezében fehér kendőt lobogtatva).

Kegyelmet annak, a ki védtelen!
Kegyelmet a gyöngéknek! asszonyoknak!
Ne feljetekek, bocsánatot hozok.

ANNA

(eléje lép, a kápolnában fekvő nőkre mutat.)

Nekünk az ég kegyelme jobb vala.

SZELIM

(meglátva a holt nőt, térdre roskad, arcát eltakarja).

Oh! oh! Nem így, nem így akartam én!

ANNA.

De Isten így akarta s így leve.

SZELIM

(odavonszolja magát Annához, kezét megragadva).

Oh Anna, megbocsáthatsz énnekem?

ANNA.

Ne tőlem kérd azt; kérjed Istenedtől.
 Én por vagyok csak, a kit elfuj a szél;
 És tégedet vádolni soha nem fog.
 De a ki él itt az örök magasban;
 Kit ajkad és szived és két kezed
 Megbánta annyiszor, kezében tart;
 Egy pillanat csak egész életed;
 Csak annyi percz, a mennyi még elég,
 Hogy futva innen megmentesd magad,
 Vagy térdre hullva Istenedhez térj.
 E boltozat itt lábaink alatt
 Lőporral töltve. A kanóczot én
 Magam gyújtám meg és az most is ég.
 Azok, kik e toronyba dúlni jönnek,
 Temetve lesznek itt velem.
 És Allah Istened és minden hamis
 Próféta meg nem váltja éltüket.
 Sietve válaszs: fuss, ha élni vágysz:
 Vagy itt bevárd mellettem a halált.
 És azt, mi a halál után jó?

SZELIM.

Oh Istenem! Megváltó Jézusom!
 Takarj be vérző sebeidbe engem

ANNA (*hozzá lép, megfogja kezét.*)

Amen

Most megbocsátok. Jer keblemre. Így.
 Megengedem, hogy karjaimban halj meg.
 Megvallom, hogy mindig szerettelek;
 Megvallom, hogy még mostan is szeretlek.
 Szoríts magadhoz, én is tégedet;
 Így átölelve viszlek el magammal
 A ködtelen világos ég ürébe,
 S nem engedem, hogy tőlem elmaradj.
 Együtt megyünk, nem válunk el soha.
 Szoríts szivedhez, . . . még egy dobbanás . . .
 Irgalmas Isten, nyisd föl mennyedet! . . .

(A vár összeomlik. — Kárpit legördül.)

(Vége.)

KÖNYVES KÁLMÁN.

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORUJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN.

Személyek.

Kálmán, Magyarország királya.

Álmos, Ráma fejedelme.

Nádor,

Both,

Tarnócz, } magyar főurak.

Gálos,

Parajd,

Gomor, közharczos.

Tiszai halász.

Ingoli (Ingorburga).

Perzila (Prezlava), királyné.

Boszorkány.

Király orvosa.

Börtönőr.

Kis Béla, Álmos fia.

Főurak, apródok, udvari nép, udvarhölgyek, harczosok, kürtösök, pohárnokok.

Történeti idő: a XII. század; hely: Magyarország.

ELSŐ FELVONÁS.

Börtön, balra víg zene.

ELSO JELENÉS.

Álmos, Ingoli, őr, Ingoli kísérenői, Fegyveresek.

ÁLMOS.

Ne sírj, szerelmem, a köny hasztalan ;
Itt még virág sincs, a melynek szüksége van
Harmatra drága könnyeiből, hadd el
A gyászolást, piros mezt öltöts te is,
És köss hajadra drága gyöngyfüzért.
Királyt ültetnek trónba vissza ma,
Ez ünnepély zenéje néki szól ;
És egy másiknak is, kinek viszont
Ma vágják el fejét : az én vagyok.

INGOLI.

Oh énekem hogy tudsz beszélni így,
Minden szavadra százszor meghalok.

ÁLMOS.

Föl se vedd. Hisz ez rendes dolog.
Koczkáznunk mentünk ; én vakot veték.
— Az ő fejére én, enyimre ő ; —
Vesztettem én : most ő lakik velem jól.

Ha én nyerek, én is csak azt teszem, —
Föl se vegyed. Ez a világi rend.

INGOLI.

Oh Istenem, kegyelmes Istenem!
Miért nem hallod én imádkozásom?

ÁLMOS.

Bohó leány te, nem oly nagy sor ez;
Két ajtaja van e csarnoknak itt:
Egyik vezet kápolna belsejébe,
Másik vezet sötét kriptába innen.
Ott jó hivek buzgó imája zeng,
Itt zord birák tanácsa ül együtt.
Amott áldást hínak Kálmán fejére,
Emitt halált felelnek énreám.
Piros terítő leng a trón felett,
A vérpadon fekete gyászlepel:
Igy szépen jobbra, balra elmegyünk;
S te szép szerelmem, verd ki ezt fejedből.

INGOLI.

Az ész, ha elhagy s az érzés a szivből,
Akkor tudnám feledni e szavad.
Nem, nem szabad tenéked halnod így,
Ilyen korán, mint a letört virágnak;
Mint a levágott sudár ifju fának,
Melyet lemetszenek könnyörtelen;
Kiért nincs senki, a ki esdekeljen:
«Ne törd le, oh! ő nékem mindenem!»
Nem, tégedet nem ölhetnek le így!
Király elé fogok borulni én,

S ha szikla nincs keblében sziv helyett,
Meglágyuland forró könnyhullatástól.

ÁLMOS.

Szép kedves, nem tudod, hogy mit beszélsz ;
A mit te kérsz, arra nincs értelem,
Nincs magyarázó szó és gondolat.
Azt kéred-e egy üldözött királytól,
Ki végre megkapá a kést, mely üldözé,
Mely réme volt és halálos ellene ?
Hogy a midőn kezében tartja azt,
Ne törje el, hanem bocsássa útnak,
Hogy újra legyen, a mitől remegjen !
Ne kérjed ezt ; hiszen kaczagni fog rajt.
Igy tettem volna én, és így tesz ő ;
És jól teszi : magával jót cselekszik,
Nyugodtan ő csak síromon szunnyadhat.

(*Lélekharang.*)

ŐR (*fegyveresekkel jő be.*)

Uram, imára nem kívánsz-e jönni ?
Teérted hangzik e lélekharang.

ÁLMOS.

Fölösleges beszéd az, jó barátom,
A mit viharban, harsogó zenében
Ezer torok kiáltozási közt
Cselekszünk : elvész annyi közt.
Ki hallaná mostan meg az imát,
Midőn egész világ Kálmánra énekel ?
Ennyi győzelmi zaj között, szegény bűnös
Veszendő lelkének fohászkodását ;

A mi megtörtént, úgy is elmúlt,
S a mi jövődő, az változhatlan;
Mondd, hogy menjünk aludni: jó'jszakát!

INGOLI.

Oh e szavadnál szívem megszakad!
Miért nem tud hát megszakadni?

ÁLMOS.

Pedig csak azt mondám: «jó éjszakát!»
Gondold, hogy az menyasszony-éjjeled,
Midőn a vőlegény mond jó'jszakát!
És megcsókol, miként most tégedet,
És megy előre a menyasszony-ágyba:
Hogy az meleg legyen, midőn te jössz.
Mert szép szerelmem, a menyasszony-ágy
Nagyon hideg, a melybe én lefekszem,
Azért azt mondom, hogy «jó éjszakát».
Egy csók most, a másikat
Majd akkor add, ha te is oda jössz,
Susogva halkan: «Kedves, alszol-e?»
Addig, szép kedvesem, jó éjszakát.

(Öreihez fordulva.)

Fiúk, most menjünk, merre legközelbb;
Ne nézzetek reám oly szomorún:
Bolond az, a ki gondolkozni tud.
Egy koronával már kisebb vagyok,
Még egy fejjel leendek rövidebb;
Amaz még fájt, ezt már nem érzem.

(Ingoli kísézőnőire borulva jobbra, Álmós fegyveresektől kísérve
balra el.)

MÁSODIK JELENÉS.

Trónterem; egyik oldalon a trón, háttérben szétválasztható szőnyeg, tulsó oldalon hátrább nagy szárnyajtó, melyből feljárás korláttal.

Kálmán, Nádor, Parajd, Tarnócz, Gálos, Both, Főurak, Zászlósok, Leventék, Apródok, Kürtösök, Fáklyahordók.

KÁLMÁN.

(Középtermetű férfi, rövid fennálló hajjal, erős szakállal, nagy szemöldekkel; testének azon hiányait, mikről maga beszél, csak taglejtéssel kell a színésznek kifejezni, de nem alakján tett idomitással jelzeni. Öltözete egyszerű egész a palástig; fején Géza ágas koronája.)

NÁDOR

(ősz, tekintélyes alak, fonott hajjal, fonott szakállal.)

BOTH

(nyers, daczos férfi, durván, harcziasan öltözve).

PARAJD

(szittya versíró, hátrasímitott ősz hajjal, sima öltözettel, tollatlan prémes kalppal).

(Kürtök szólnak.)

MIND.

Éljen Kálmán király!

KÁLMÁN.

Hallgassatok.

A hizelgés szavát elengedem;

Engem nem illet a tömjénezés,
 Istent csupán, s én Isten nem vagyok ;
 Embernek is gyarló : jól érzem. (*Parajdhoz.*)
 Vedd vissza, jámbor agg, e verseket.

(*Összetekert pergament ad neki.*)

A kit te itt dicsérsz, én nem vagyok.
 Apollónak nevezteél alkatomra,
 Kit a természet ferdének hagyott ;
 Hogy görbe vállal, serteszőr hajakkal,
 Alig legyek hasonló emberekhez ;
 Szemem kancsal, és lábam biczezenik ;
 Inkább nevet, mint tisztel, a ki lát :
 Magasztalásod nem nekem van írva.
 Születnek mások majd, késő fiakból,
 A kik megírják mult Kálmán királyról,
 Hogy ferde válla fenntartá e hont ;
 Hogy bandzsa szemmel századokba látott,
 S silány alakján itt belül a sziv
 Forrón tudott honáért érzeni ! . . .
 Akkor te is, én is porok leszünk :
 Ki szép volt és ki rút, egyforma por.

(*Főurakhoz.*)

Tudom. Sok szép beszédre vagytok készen.
 Elengedem. Még semmit nem tevék,
 Miért magasztalást kiérdemeljek ;
 S ingyen semmit nem adok, nem veszek.
 . . . En jól tudom, mert érzem azt magam,
 Hogy senki sincs, ki látva engem itt
 E trónon ülni, lelkében belül
 Titkon fel ne sóhajtson keserűn,
 Gondolva arra, a ki megelőzött :
 László, a hős, a szent, a nagy királyra,

Ki egy fővel kitünt a nép közül,
 Termetre büszke, lélekre nemes ;
 Karjával ellenén istencsapás,
 S hirével a világnak egyik napja.
 . . . Árnyék vagyok utána én a trónon :
 Sem hős, sem szent, sem dali termetű.
 Sötét, szerettelen tekintetemtől
 Fejét lehajtja, a ki rám tekint,
 És balkezemnek óvakodva tér ki.
 S szivem se jobb, miként arczom mutatja ;
 Sötét, haragtartó vagyok,
 Kegyetlen és erőszakos,
 Czivódást, harczot kereső,
 Hiú, gyanakvó és fellobbanó,
 Mértéktelen az indulatban,
 Érzéktelen szelidebb hajlamokra ;
 Hitben kételkedő és önfejű. . . .
 . . . László királynak annyi ellene
 Nem volt a földön, összevéve mind :
 Kunt, bessenyőt, görögöt és magyart,
 Mint van nekem egyedül egymagamban,
 Azért hallgassatok felőlem el ;
 Dicsérni engem egy ajak se nyíljon.
 Hanem ha Istent kéritek miattam,
 Kérjétek azt : ingyen kegyelmiből ;
 Ha már ily szörnyet ültetett a trónra,
 Javítson engemet meg ; és ha nem
 Lehet, hogy termetem királyi legyen :
 Engedje, hogy lelkem lehessen az,
 És én utána mondom : Ámen, Ámen.

NÁDOR.

Uram, fogadd a nép hódolatát,
Mit lábaidhoz én teszek nevében,
Országnagyok és zászlósok előtt.

KÁLMÁN.

Korán adod, miért e zaj nekem?
Miért ez ének, fáklyafény, zene?
Olyan nap ez, mit ünnepelni kell?
Ünnepnap ez, keresztyén hit szerint,
Hogy egy rokon a másikat legyőzte?
Tiltsátok meg mind e hiu ragyogványt.
Ki volna vakmerő, harczos kezét,
Melyről még a rokonvért sem mosá le,
Oltár előtt Isten elé emelni
És mondani: Te Deum laudamus?
Ha ünnepély lesz, az gyásznapi legyen,
S az ének, a mi hangzik: miserere.
Ily győzelemhez ily ünnep való.

PARAJD *(Bothhoz).*

Milyen különöz e girbe-gurba testben,
A szellem is keresztül és kasul nőtt.

KÁLMÁN.

Engedjétek el e napot nekem,
Hadd higyjem azt, hogy e véres vizsály
Álom vala, melyből felébredék.
S ki gondol arra, a mit álmodott?
Adjátok rám az ország gondjait;
Térjen minden a régi rendbe vissza:

Törvényhozás, ítélet-osztás,
 Köz- és magán-ügy, rendes útba térjen.
 Jöjjön, ki nek kérelme, gondja van,
 Adja elé, kihallgatom s tovább
 E véres álmom nem jutand eszembe.

NÁDOR.

Örömmel halljuk bölcs beszédeid ;
 A nemzet az, ki most előtted áll,
 És általam hozzád ily szót emel :
 A pártütő Álmos, Lampert fiára
 Országtanács ítéletet hozott ;
 Tekintsd meg azt, és adj erőt neki.

KÁLMÁN.

Sorodra várj e szóval, jó nagy úr !
 A trón előtt elsőbbsége van annak,
 A ki jutalmat és kegyet kíván,
 Utolsó az, a ki kér büntetést :
 Nem kezdem azzal e napot.
 Mosolygó arcot hadd lássak elébb.

TARNÓCZ (*Gáloshoz*).

Ispán ! mi ketten úgy hiszem, mosolygunk.

GÁLOS (*Tarnóczhoz*).

Kéz mossa a kezét ; beszélj te most.

TARNÓCZ.

Uram király, Ráma fejedelmi széke
 Nem volna díszesebb úrral betöltve,
 Mint e derék ispánnal itt előtted.

GÁLOS.

Uram király, szép svéd királyleány,
A bájos Ingoli jobb vőt soha
Nem nyerne, mint e zászlóst itt előtted.

TARNÓCZ.

Hivebb, okosabb és vitézebb nála nincs,
Ki védni tudja országod határát.

GÁLOS.

Nincs nála délczegebb ifju hazánkban,
Ki boldogítani tudjon szép menyasszonyt.

KÁLMAN.

Hogy osztoznak a haldokló ruháján!
Hisz Ráma hercege még halva sincs,
És Ingoli még özvegy sem leve.
Én ugy tudom, hogy Álmos herceg él még.

GÁLOS.

Ha Ráma földe oly rövid leendne,
Miként az élet Álmos sziviben,
Azt mondanám: Király, nekem ne add,
Mert az nekem sírnak sem lesz elég.

KÁLMAN.

Ki olvasott a csillagok között?
Ám várjatok még, ez nem sietős;
A nagy urak baja, kicsiny baj: ám
Ha egy szegény egy fillért elveszített,
Azt sírva nézi úton, útfelen. . . .
A míg beszéltetek, a csarnokban
Én egy panaszos jajszót hallgaték. (*Zaj.*)

Talán annak sürgősebb a segély;
Ki az, ki sír, s minő fegyverzaj ez?

GÁLOS.

Nem érdemes figyelmed rá, király;
Gonosz boszorka tettett sirása,
A kit jeles törvénybiráink im
A vízpróbának ítéltenek el,
Azért sikoltoz; ne hallgass reá.

KÁLMAN.

Engedjétek, hadd jöjjön én elém.

HARMADIK JELENES.

Elébbiek. Boszorkány, Gomor, örök.

KÁLMÁN.

Mi vétke van e jámbor nőnek itt?
Bocsássátok, hadd szóljon szabadon.

TARNÓCZ.

Uram király, ne engedd szólani,
Ez egy gonosz varázsló régidőkből;
Megront szavával, meg tekintetével.

KÁLMÁN (*sarcasmussal*).

Ronthat-e én rajtam már valamit?
Mit vétett ez a nő, mit tudsz reá?

GOMOR.

Nincs annyi ujjam, melyen elszámláljam;

Gonosz, veszélyes állat ez,
 Egész vidékek pusztulása.
 Megvásárolja a szelet számunkra,
 S eladja harmatunkat a görögnek ;
 Az ég esőjét megköti,
 És sáska-serget, undok földi pókot
 Idéz reánk ; véresöt, békahullást,
 Hogy három éven át egész vidék
 Olyan tar, puszta volt mint e tenyér,
 És hulla éhen ember és barom :
 És mindazt im ez asszony mívelé.
 Szép gyermekem volt, olyan mint a rózsa,
 Piros, erős, egyetlen gyermekem.
 Ez asszonyt egykor tréfás gyermek-észszel
 Holmi kavicscsal szépen hátba dobta,
 S e gaz boszorka úgy megverte érte ;
 Egy szót sem szólt, csak két veres szemét
 Ezt a keresztbeállót rászégezte,
 S e percztől óta kedves gyermekem
 Fogyott, veszett, miként a férges alma ;
 S negyvennapig kegyetlen kín után
 Átadtam őt a földnek, mely adá.
 De boszuval megesküvém, király,
 Hogy rálesek ez átkos nőre mindig.
 És úgy tevék. Látám nagypénteken,
 Hogyan repült ki ablakán, csupasz
 Villára ülve, s ment a vesztődombig.
 Ott ördögökkel kecske képiben
 És rút, szakállas ördög-asszonyokkal
 Soká enyelgett ; elmondták egymásnak :
 Ki mily gonoszt tett és fog tenni még ?
 Ott olvasák a szentírást visszáru,

És eldugák a felhők kulcsait
 Egymás fülébe, s egy hegyes kést
 A vesztő fába ütve ; mindazon
 Keresztül megfejtek minden tehént,
 Hogy együl egyig otthon vért adott mind.
 Ezt láttam én, és esküszöm reá ;
 Háromszor esküszöm minden szavamra.

TARNÓCZ.

Uram király, ez máglyát érdemel.

GÁLOS.

Ha víz nem árt neki, ugy tűzbe vele.

KÁLMÁN.

Vén gyermekek vagytok ti mind előttem ;
 Csodákat Isten mível, senki más.

(*Gomorhoz.*)

A mit beszéltél, az vakhit csupán,
 Kábult eszednek képzelt tüneménye ;
 Az inség rajtad önmagad hibája.
 Miveld a földet jobban, s jobb leend.
 Eső és napfény nem függ emberektől,
 Sem élet és halál, mit Isten ad.
 Bocsássátok e némbert szabadon,
 Ily balga vád többet ne érjen senkit.
 Bűvészek nincsenek, mert nem lehetnek ;
 És a mi nincs, arról vád ne legyen.

PARAJD (*Bothhoz.*)

Még tébolyult is ennyi ferdeséghez.

BOTH (*Parajdhoz*).

Azt mondom én, ki e törvényt hozá,
Az maga is gonoszszal ciborál.

BOSZORKÁNY (*öreg nő, és nem utálatos jelzett alak*).

Szegény király! szegény király! szegény király!

NÁDOR.

Miért hivod szegénynek a királyt?

BOSZORKÁNY.

Miattam az. Igen sok év előtt
Megátkozott egy agg nő engemet,
Midőn a máglyán égeték s alá
Szitottam a tüzet én,
Azt mondta rám: légy olyan átkozott,
Hogy életed bevégezni ne tudd,
Hanem megaggj idők időjein túl;
Gyülölve élted és félve halálad.
S ha jobbra lépsz, ha balra, mindenütt
Vad üldözöt találj minden nyomon,
S ne halj meg addig, a mig egykoron
Egyet találsz, ki jót teszen veled;
És az, ki véled jót teend:
Ur, vagy kicsiny, a míg csak él a földön,
Jó tettei nyomán jutal'm helyett
Hálátlanság keserveit találja...
Szegény király, te tettél jót velem.

KÁLMÁN.

Vigyétek őt el ápolás alá.

(*Örök kifelé vezetik a boszorkányt; Nádor utána megy.*)

Gyöngül az ész a vénség nyomdokán ;
E szót csak szánom és nem félem én.

NÁDOR *(visszatér)*.

Uram király, az agg nő halva van.
Miként mondá: orczád találkozására
Kín-életének véghatára volt.

KALMÁN.

Tehát az átkot én örökleném ?
Hogy jóért én arassak rosztat mindig ?
Hiú beszéd ! meghalt, mert kínsztatott.
Meghalt : öreg volt. Vak történet ez,
És lelkemen árnyékot nem felejt.
Hozassátok fel Ráma herczegét.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Álmos, örök, két bakó.
(a mélyből jövő lépcsőkön jönnek fel).

NÁDOR.

Miért nem hajtod meg daczos fejed ?

ÁLMOS.

Mert még enyim az.

NÁDOR.

Bizony nem sokáig . . .
Emlékezel-e még bűnöd nevére ?

ÁLMOS.

Emlékezem, s erénynek hívom azt.

NÁDOR.

Rokonharczot hozál e honra fel ;
Feltámadál királyod- és uradra,
Vérrel befestéd e hon síkjait,
S nagygyá tevéd a jajszót házainkban.

ÁLMOS.

Mindazt tevém. És meg nem bántam azt.
Királyt akartam adni nemzetemnek,
Királyt, ki méltó, hogy megüljön ott,
És fényt, ne árnyat vessen trónusából.

MIND.

Hallgass ! Te lázadó ! Te pártütő.

KÁLMÁN.

Hagyjátok őt beszélni szabadon.

ÁLMOS

Igen. Beszélek, mint ki halni kész.
Egyet mégis köszönhetek neked :
Végórámat hogy édessé tevéd.
Ide hozattál, hogy zord lelkedet
Halálfélelmemen hizlald kevélyre.
Előtted állok, és oly jól esik
Láthatnom téged, méltatlant helyedre,
Királyi pálczával «könyves» kezedben :
Mig én harczos karom bilincsben hordozom.
S mondhatni hangosan e balga népnek :

«Nézzétek azt, ki ott ül trónotokban,
 S nézzétek ezt, ki most lép vérpadára,
 Melyik volt a király: ő-e vagy én?
 Melyik fejére illett korona?
 Az föld felé görbül le mostan is,
 Éz büszkén áll a hóhér-bárd alatt.»
 Gyülöllek én! miért ne mondanám ki?
 Nem félem a halált, nem tégedet. —
 Anyád, ki szült, egy ördögöt csodált meg;
 Apád kolostorba dugott, hogy meg ne lásson,
 S a nemzet gúnyra «könyves»-nek nevez,
 És mégis ott ülsz, a hová nem illesz,
 S imádtatod magad idomtalan!
 Pedig még csak aranyból sem vagy öntve.
 Átok reád, és átok rossz fajodra,
 Mely mint hunyász eb, elszivel fején!
 Legyen hozzád hasonló néped is.
 Kivül silány, belül kór, ingatag;
 Gyermekek rém, nevetség férfiaknak,
 Végezze ott, a hol te végezed,
 S jobbat tenálad e trónon ne lásson!...
 Most ints bakódnak, üsse el fejem:
 A mit még el nem mondtam, mondja el
 Minden meleg csepp vér, mely ereimből
 Az égre felszökell és visszahull rád.

NÁDOR.

Hulljon reád ez átok és halálod!

KÁLMÁN.

Hallgattam és ítéltém; menj előre,
 A büntetés már készen vár reád,

Szavad rosszabbá, jobbbá nem tevé.
 Vonjátok szét amott a kárpitot;
 Eredj és lásd meg sorsodat mögötte.

(Két bakó a hátulsó kárpithoz lép, karddal vállaikon, a kárpit lassan szétvonul, s alóla előtűnik Ingoli, pompás menyasszonyi öltözetben, kísérő hölgyeivel, a mint a magas lépcsőzeten lejön).

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elébbiek. Ingoli. Hölgyek.

MIND *(bámulattal tekintnek oda, lassan zúgva).*

Mi ez? Mi ez? Ah! Álom ez?

INGOLI *(mosolyogva lép Álmoshoz).*

Álmos! Tenéked a király
 Kegyelmet ad, es összeköt veled;
 Ha vétkezel, halálod én legyek,
 S elvesztett életed enyim legyen!
 Látod: a zaj, mi börtönödbe hangzék,
 Menyegzői zene volt, nem haláldal.

ÁLMOS

(megrendülve, a szin közepén — Ingoli ölelése közben lassankint Kálmán előtt ingadoz, s egyszerre, midőn habozva felé akarna indulni, térdre esik).

KÁLMÁN

(lelép a trónról s odajárulva hozzá, kezét nyújtja neki).

ÁLMOS *(ajkaihoz szoritja kezét, halkán rebegve).*

Király! — testvér...

INGOLI *(szinte a király kezére borulva).*

Oh jó király, e köny ha szólni tudna!

KÁLMÁN.

Beszélt. Megértém. Forró cseppje többet
Mondott nekem, mint egy hosszú beszéd;
Boldog vagy, és az nékem jól esik.
Hallgassuk el és tartsuk azt magunkban,
A mit e perczen érezünk belül...
Légy boldog, Álmos, — boldog, a mig élsz;
Boldog csak az, a ki szeretni tud.
Tanítsd meg őt szeretni, szép menyasszony,
Hogy szive, mely elég erős vala
Egy eszmében gyűlölni egy világot,
Tanulja meg benned szeretni azt:
Szeretni embert, nemzetet, hazát,
Szemérmes két szemed sugáritól.

NÁDOR.

Király, emlékezzél vén nő szavára;
Nagy jót tevé, nagy roszt várj magadra.

KÁLMÁN.

Elég jutal'm a jótét önmagának;
Egy ily tekintet égi élelemény.
Kelj Álmos, Ráma hercege! szelid
Menyasszony, svéd királyleány;
S ti országom erős, bölcs nagyjai,
Mondjatok áldást e nap örömére.

MIND.

Éljen a király!

TARNÓCZ.

Örül szívem, hogy élve látlak, Álmos.

GÁLOS.

Bár addig élnél, a míg én óhajtom.

PARAJD.

Vedd át e költeményt s olvasd magadra.

BOTH.

Üdvözlöm benned a mult jó időket.

INGOLI.

Oh Álmos, emlékezzél e napunkra ;
 Ketten születtünk egy napon : ez az ...
 A hányszor Istent említéd imádban,
 Utána Kálmán emlékedbe jusson ;
 Egy életet az ég adott nekünk,
 A másikat köszönjük ő neki :
 Előtte meghajolnod nem gyalázat.

ÁLMOS *(a trón lépcsőjére térdelve).*

Fogadd ez órában hódolatom ;
 Hálám örök legyen, miként az ég,
 Mely szűmbe lát s belőle olvas.
 Hived leszek halálom perczeig ;
 S halálom percze légyen az,
 A melyben e hűséget megtöröm ...
 Ez eskümet Isten s hon hallja meg !

(A balján álló elégületlenekre tekintve.)

Elégületlen főurak,
 Sértett, mellőzött büszkeség, —

Rajoskodó kalandorok
És egy elutasított versíró :
Lehet még ebből valami...

(Ünnepélyes zene, zászlók indulása.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Zöldfás vidék, háttérben a Tisza, az érkezők mind csónakon jönnek és mennek.

ELSŐ JELENÉS.

Álmos, Parajd, Both, Tarnócz, Gálos, Halász, Két apród,
Ingoli.

ÁLMOS (*Haláshoz*).

Te most öreg, akár el is mehetsz.
Van e szigetnek itt neve?

HALÁSZ.

Uram,
Sirályok adták néki a nevet;
Sirályteleknek szoktuk azt nevezni.

ÁLMOS.

No hát tartsd meg s emlékezzél reá,
Hogy e puszta sziget rekettyéi között,
Miket zajló Tisza-ár ültetett
Sirályok fészkeül, ezen napon
Királyok jöttek össze: két király
Jött látogatni a sirály-tanyát.

HALÁSZ.

Két király? Egy hazában? Jó dolog.

Görög hazában járva egykoron,
Láttam tevét, melynek két háta van ;
Akkor mindjárt gondoltam rá magamban :
Be jó lehet ily állat oly vidéken,
A hol két úr kíván egy lóra ülni.

ÁLMOS.

Elmés öreg vagy. Hogyha végezek,
Bolondnak megfogadlak udvaromba.

HALÁSZ.

Tehát csak léssz király? Álmos vagy tán?

ÁLMOS.

Ha rám tekintél, mindjárt tudhatád,
Hogy Kálmán nem vagyok.

HALÁSZ.

Én sem vagyok szerelmes lyánka, hogy
Szépségedért beléd szeressek ; ám ha majd
Lesz udvarod, lesz ott bolond elég,
És tarka is ; majd én szegény magam
Csak a magam bolondja maradok. (El.)

ÁLMOS.

Dicső nap ez, hazám vitézei !
Nézzétek ott az égnek láthatárán,
Mint kél a nap, az ég fényes királya
Aranynyal és biborral festve mindent ;
Bizonynyal ő Kálmánhoz nem hasonlít.
Inkább a hold, midőn fogytának indul
S behorpadt félpofával jő az égre . . .

A nap az én jelem! Miként ragyog!
 Méltó, hogy kezdje azt a boldogabb kort,
 Mely hajnalától számitandja létét:
 Öröm virrad reátok e koránynyal;
 Egy el nem múló boldogság szaka.
 Első urak leendtek e hazában:
 A trónhoz legközelb Parajd te állsz;
 Te Gálos Ráma hercege leendsz;
 Tarnócz királyi hercegnőt veend,
 S te Both hadak vezére léssz magad.

(Ingolihoz.)

Hát te szelíd tündérek jobbika,
 Te hű kísérom búmban és örömben,
 Királyné fogsz te lenni trónomon;
 Arany-gyűrűnek gyémánt ékköve,
 Derüljön szép szemed. Dicső nap ez!

INGOLI.

Oh gyásznapi ez! Te bíbort látsz az égen,
 Én vért.

ÁLMOS.

Ugy roszt szemed van, kedvesem:
 Mi állhat győzelmeknek ellene?
 Hős táborom az egyik parton áll;
 Tulparton a maroknyi hadsereg,
 Mely a királylyal nékem ellenáll.
 Velem vannak az ország hősei,
 Csatát verő vitézek, főurak.
 Ki nincs velem?

INGOLI.

Az Isten! Hűtelen vagy.

Te étleteddel tartozol Kálmánnak,
 S azért te néki ím halált fizetsz.
 Ő téged a vérpadtól óva meg,
 S te őt a trónról rántod ime le.

ÁLMOS.

Tehát hálával tartozom neki,
 Mert meg nem ölt, midőn kezében voltam.
 Ugy jótevőm lehet egy útonálló,
 Ki meg nem ölt, csak pénzemet vevé el,
 Midőn az úton egyedül talált.
 De nem védem magam okoskodással;
 Közöttünk béke nem lehet soha.
 S ha tőle jönne minden jó fejemre,
 Ha léget, napsugárt s jó kedvemet,
 Mit Isten ád, mind Kálmán osztogatná,
 Még akkor is örök halála volnék;
 Mert ottan ül, hol nekem van helyem.
 Szálljon le onnan zárda rejtekébe,
 S élhet miattam oly soká, miként
 A csillag apja, a holdbéli vén.
 Én csak a koronát üldözni járok,
 S ha más nem adja, karddal sujtom azt le;
 Alatta ha kardom fejet talál,
 Sajnálhatom, de nem kérdem: kié?

INGOLI.

Álmos, ha hinném, hogy te győzni fogsz,
 E pillanatban elszakadnék tőled;
 Megtiltanám szivemnek vérezését,
 Vérző sebem nyomán hogy rám ne lelj;
 De mostan el nem hagylak tégedet,

Igaztalan út vége megbukás ;
 Veled megyek a gyászos útra én,
 Hogy védjelek, midőn mindenki elhagy.

(Távol kürtszó, közel kürt felel.)

ALMOS.

Szerencse fel! a kürtök hangzanak.
 A másik is jön. Adjatok helyet.

MÁSODIK JELENES.

Előbbiek. Kálmán király, Nádor, két apród

(csónakkal beszállnak).

KÁLMÁN *(Bothhoz).*

Hoztatok-e tolmácsot magatokkal?

BOTH.

Miért a tolmács?

KÁLMÁN.

Hogy megértsük egymást.
 Két ellenség ha értekezni kíván,
 Egymás nyelvét minthogy nem értheti,
 Így szokta azt: tudom régibb időkből.

BOTH.

Mire való e tréfa? hisz mi is
 Magyar népek vagyunk.

KÁLMÁN.

Az nem igaz.

Ellenség vagytok. A magyarnak én
 Nem vétettem. Im itten a bíró ;
 Az én birám az ország nádora :
 Te ellenségemé. Ám üljetek tanácsot.
 Mondjátok el : mi bünt tudtok reám ?
 S mi büntetést kívántok érte ? Abban én
 Megnyugszom és alávetem fejem.

NÁDOR.

Magyar felek, édes testvéreink !
 Mikor lesz vége már a vérfolyásnak,
 Mit önkezünk önkebleinkből támaszt ?
 Kibékül-e magával a magyar ?
 Vagy arra van hivatva, hogy magát
 Pusztítsa el, kit ellensége nem birt ?
 Meddig vivjük még ez átkos csatát,
 Hol a győztes siratja győzedelmét ?
 Oh mért nekünk egymással szembeszállnunk,
 Kik egymás mellett állva is
 Oly kis helyen megférünk a világban ?
 Miért nekünk egymást fogyasztanunk,
 Kiknek barátunk nincs az ég alatt ?
 Kiket rokonnép nem fogad sehól,
 Kik ujjá nem születhetünk soha,
 Ha egyszer elfogyánk ? . . . Két tábor áll
 E perczben egymás ellenében. Egyik
 Magyar, a másik is magyar. Talán
 A jobb parton az öcs, a másikon
 A bátya, a fiu apjával szemben : egy rokon
 A másik fegyverének élén. Miért van ez ?
 Mi ádáz lélek szálla szivetekbe,
 Hogy újra felzavarjátok a békét,

S egymás kezébe kardot adjatok?
Ez ősz hajakra kérdem: mért van ez?

BOTH.

Választ adok tenéked, jámbor agg, —
Ismerlek régi harczok idejéből,
Ismersz te is; sokszor együtt valánk
S térdig gázoltuk a vért, hogyha kellett;
Ám a csatának bár miként örüljek,
Magyar vért kedvvel még sem ontok én.
S ha ugy lehet, hüvelybe' hagyva kardom,
Jó szóval, érkezéssel szívesen
Látom megoldva a kemény vitát,
Mely Kálmán és Álmos között eredt.
Uram, beszélj magad, mi hallgatunk.

INGOLI (*Álmoshoz*).

Ha értenéd őrangyalod szavát,
Oda borulnál lábai elé
S bocsánatát kérnéd. Oh tedd meg azt.

ÁLMOS (*a főurakhoz*).

Én a magyart szerettem s szeretem,
De Kálmánnak ellensége vagyok.
Ha volna ujjaim közt nyomorék,
Poklos, köszvényes, inszakadt,
Elvágtnám azt és meg nem tartanám;
Nem hogy úrrá tegyem magam felett.
S ha nőne rút bibircsó arczomon,
Kiégetném azt tűzzel-vassal onnan.
Én egyebet mostan sem akarok,
Mint egy silány ízt, mely ott dísztelen,

E nemzet arczáról lemetszeni!

(*Kálmánhoz.*)

Te nem királynak, könyvesnek születél.
 Menj könyveidhez, szállj le trónusodról;
 S e népet én, mely tőled nőni nem tud,
 Melynek fején ülsz, mint egy holt tetem,
 Olyan dicsővé alkotom, minő
 Még nemzet nem volt; nagy, hatalmas urrá,
 Dicsőségével megtöltöm a világot,
 Határait a tengerig viszem,
 És vaskaromnak hősi erejével
 Alávetem vad ellenségeit.
 Te békén ülj kolostorod falában,
 S hallgasd a hírt, a hozzád szárnyalót,
 Meghúzza lelked csendes gyávaságban.

KÁLMÁN (*kitörőleg előlép.*)

Elég! E szónál többet ki ne mondj!
 Ha még egy perczig hallgatnám szavad.
 Méltó volnék minden gyalázatodra.
 Elhallgatám, hogy törpének neveztél,
 Rútnak, silánynak, könyvet olvasónak.
 Elhallgatám, hogy dicsérted magad,
 És ellenemben hős voltál, dicső;
 De gyávának a magyar nép fejét
 Ne mondja senki! Vége a beszédnek!
 Ketten vagyunk egymásnak ellenében,
 Kettőnk miatt lett két nép a magyarból.
 Álljon közöttünk Isten és ítéljen!
 Im én a törpe, nyomorék, silány,
 Előtted állok, a milyen vagyok,
 És neked: hősnek, dalinak, dicsőnek

Lábaidhoz hajítom keztyűimet ;
 Legyen közöttünk párbaj egyedül ;
 Távozzanak el híveink e helyről :
 Mi ketten és az Isten itt maradjunk.
 És a kire ő ítélend halált,
 Az el legyen temetve és feledve ;
 De átok légyen a kezen, mely egy
 Csepp honfivért kiont, az én
 Vagy a te véreden kívül !

BOTH (*Álmoshoz*).

Uram !

Ez férfias, derék ajánlat.

MIND (*helybenhagyó meglepetéssel*).

Jól van így !

BOTH.

Királyhoz illő szó volt. Vívjanak
 Egymással ők ; a két vezér maga.

KÁLMAN.

Adjátok kardomat.

ELSŐ APRÓD (*mindkét oldalán kard, Kálmánhoz lép*).

KÁLmán.

E bal kezem még
 Tud bánni azzal, miként hajdanán.
 Adjátok kardját.

MÁSODIK APRÓD *(mindkét oldalán kard, Álmoshoz lép).*

KÁLMÁN.

Álljatok utunkból ;
Most ketten állunk ím a trón előtt:
Harczolj meg érte, és lépj fel reá.

ÁLMOS

(az elvett kardra támaszkodik szótlanul).

BOTH.

Uram, miről gondolkozol ?

ÁLMOS *(sötét aggodalommal).*

Ez a — — —

Bal kéz gonosz kéz ; mindig úgy tudám.

BOTH.

Álmos ! Te félsz ? Te félsz Kálmán kezétől !

ÁLMOS.

Nem, nem kezétől, de szemétől.
Van a szemében némi ördögi,
A mely igéz, mely kardom kötve tartja.

BOTH.

Ne nézz szemébe, hogyha bánt ! Vitézül
Vágj hozzá, és sokat ne válogass
A kézben, a mely ellenségedé :
Ha jobb, ha bal, hanem küzdj meg vele.

ÁLMOS.

Mely kába gondolat ! Egy kardra bízni

Egy nép jövőjét. a midőn mögöttem
Egy tábor áll a harczra készen értem.

BOTH (*haraggal*).

A szégyen pírja gyujtja arczomat!
Mi átok ére tégedet, vezér,
Hogy félrefordulj egy ily harcz elől?

ÁLMOS.

Én nem tudom, de nem mozdul karom,
S szívem remeg, miként egy gyermeké....
Gonosz ígézet vert meg engemet.

INGOLI.

Isten verése rajtad e hideg,
E reszketés; ő rontja meg karod
És szivedet; oh vedd el azt a kardot,
S nyujtsd jobbodat a béke szent frigyére.

BOTH (*haraggal*).

Késő találna lenni, asszonyom!

(*Kitörő dühvel.*)

Minden pogány s keresztyén istenekre!
Ilyen eset még nem történt soha,
Mióta csak a kardot viselik.

(*Leoldja kardját s Kálmán lábaihoz veti.*)

Király, rabod vagyok minden hadammal;
S ha kell nyakam, tulajdon pallosommal
Vágjad le azt.... Ilyen vezért követni!

(*Eltakarja arczát.*)

GÁLOS.

(Leoldja kardját és a király elé térdel mint Tarnócz is.)

Büntess inkább, mint jutalmazzon ő.

TARNÓCZ.

Szemem csalt: szolgát néztem úrnak.

PARAJD.

(Összehajtogatott pergament tesz a király lábaihoz.)

Költeményem mégis csak téged illet,

KÁLMÁN.

(Álmoshoz lép, a kardot elveszi kezéből s elhajtja; azután szigoru tekintettel megfogja kezét, s int neki, hogy kövesse.)

ÁLMOS.

(Mindent enged magával történni, ellenmondás nélkül.)

INGOLI.

(Összekulcsolt kézzel, arczán a fájdalom vonásaival térdel a király elé.)

KÁLMÁN.

(Rátekintve, lassankint elveszti arczának szigorúságát, szelíden néz reá; egyszerre ismét szilárd tekintettel int Álmosnak, hogy menjen a háta mögé lépő örök közé.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Királyi terem. Vendégség, pompa.

ELSŐ JELENÉS.

Kálmán, Nádor, Both, Parajd, Gálos, Tarnócz, Perzila, Apródok, Pohárnokok, Kürtösök. — Az asztal végén ülnek zarándok ruhától ismeretlenné téve Álmos és Gomor.

KÁLMÁN.

Nagy úr! Kedves meghitt barátaim,
Nem okatlan kinállak e pohárral:
Mert ez örömpohár kezembe' ma.
Körülem a világ más arcot öltött:
Derült vagyok, miként hajdan sötét,
Szivem megifjult, lelkem gyermeké,
Mindennap édes álom ringat el,
S a holnapnak előre örülök.
Kálmán, a zord, a vad, mogorva férfi
Nincsen sehol; ki van cserélve most:
S helyében játszi, tréfás gyermek ül.
S ki hozta bennem ezt a változást?
E nő, ez édes angyal, hitvesem,
Kit nem merek dicsérni hangosan,
Mert félek arca viruló rózsáit
Magasztalásom lángokkal borítja.

Bocsássatok meg énnekem, barátim :
 Örömeim hogy el nem rejthetem ;
 Hisz ő szerencsémnek csillagzata.
 Népem nyugodt, a hadszerencse kedvez,
 S itthon öröm nyilik minden napomra.
 Csodálható-e, hogyha elfelejtem
 A mi vagyok? — gondokra hitt király ;
 Sőt gyakran azt is, a milyen vagyok,
 S midőn szelíden látom rám mosolygni,
 Azt képzelem, deli, hős ifju lettem,
 A kin örömmel téved hölgy szeme ;
 Oh e szem engem ujjá alkotott.

PERZILA.

Jó férj, szerelmed túlságokba visz,
 S kegyedből többet halmozol reám,
 Mint mennyi érdmem. Ám meglehet,
 Hogy boldogít szerelmem ; oh de ez
 Jó sorsodnak talán kisebb fele.
 A jó, mit birunk, az egy jó csupán,
 Kettős javunk a rossz, mi távol áll.
 Boldog vagy, mert szeretlek ; boldogabb,
 Mert távol az, ki gyűlöl : messze innen.
 Mióta Álmost pártütéseért
 E honból száműzéd, azóta van
 Tartós öröm szivedben és hazádban.
 Ha boldog vagy, fél érdem száll reám ;
 A másik Álmosé, hogy messze van.

NÁDOR.

Valót mondál királyné asszonyunk ;
 Vészangyala volt ő e népnek itt.

Jót tett velünk királyi férjed akkor,
 Midőn megmenté tőle e hazát;
 Bár oly kegyes se lett volna iránta,
 Hogy vérhalál helyett vezekleni
 A szent földre parancsolja el őt.
 Én jobb szeretném az ármánykodót
 Szentföld helyett a szentelt földben tudni.

KÁLMÁN.

Milyen kegyetlenek tudtok ti lenni,
 Hisz ő mégis rokonvér volt velünk;
 S ha fáj neki, nekünk is fáj baja.
 Ki tudja most merre zarándokol?
 Vészben, viharban, éh, sanyar között.
 Kopár fővény-puszták vad útain
 Kegyetlen, harczos ellenség között,
 Hazátlan, ismeretlen, védtelen? (*Poharat emel.*)
 Hajh! bárhová vetett a sors keze,
 Szerencsétlen rokon, bár merre jársz,
 Átkom ne nyomja válladat sehol.
 Adjon az ég neked megenyhülést,
 S irgalmával takarjon vész elől. (*Iszik.*)
 Emeljetek ti is ő érte kelyhet.

BOTH.

Álmos, nyughatlan vészmadár,
 Adjon az ég jobb erkölcsöt neked,
 S lágyítsa meg kemény kőszívedet;
 Utadra én ez áldomást iszom. (*Iszik.*)

NÁDOR.

Álmos, ki messze jársz! Kivánatom
 Nem rosszabb mint a többi, hogyha nem jobb.

Adjon neked nyugalmas sírt a föld.
 Hogy megnyugodjunk mink is, és te is,
 S temesd magaddal földbe átkainkat. *(Iszik.)*

PERZILA.

Ez áldomás ha egykor utolér,
 Zengje füledbe, a mit én kívántam;
 Rút bűnödért láss méltó büntetést,
 Kezd a vezeklést még a földön el,
 És el ne végezd túl a föld határán. *(Iszik.)*

KÁLMÁN.

Az én szelíd szép nemtóm, angyalom,
 Kegyetlenebb tud lenni férfiaknál?

PERZILA.

Nekik csak egy okuk van őt gyűlölni:
 Én üldöm őt, mint ellenségedet.

KÁLMÁN.

Galambharag, fulánktalan lepe!
 S ti szent kereszt jámbor zarándoki,
 Egy serleget ki nem üríttek-e
 Egy bujdosó gyászos emlékire?

ÁLMOS.

Szent fogadás tilt borhoz nyúlni minket.

BOTH.

Uram, királyi asztalodhoz ily
 Jött-ment hadat mért ültetsz fel közénk,
 Igaz, nemes vitézek egy sorába?

KÁLMÁN.

Ők a Megváltó sírján harcolának,
 Nemességük erősebb a mienknél. . . .
 BeszéljeteK, ti vándor útasok,
 Nem hoztak-e bolyongó lépteitek
 Távol egy jámbor bujdosóval össze,
 Kit e haza földéről számüzött?

ÁLMOS.

Én nem találkozám vele soha;
 De van velünk egy nő, ki ismeri,
 Egy koldus asszony, a ki véle járt.

KÁLMÁN *(meglepetve)*.

Ki véle járt?! Tehát elhagyta őt?
 Miért hagyá el őt e társa? És miért
 Nem jön felém, ha itt van?

ÁLMOS.

Mind a

Két kérdésedre egy válasz felel:
 A bujdosónak volt egy kis fia,
 A gyermek nőtt, és már beszélni kezdé;
 Fogd e fiút, szól Álmos asszonyához,
 Vidd őt honába vissza nélkülém.
 Tanuljon ott magyar szóval beszélni,
 S ne veszszen el népek nagy tengerében.
 Ezért hagyá el őt a nő, s ezért
 Nem mert szinedbe jönni; tudva azt,
 Hogy Álmos gyermekének életét
 Egy intésekre vérhalál szakítja.

KÁLMÁN *(megindulva)*.

Hivjátok öt elém, én esküszöm,
Nem bántja senki Álmos gyermekét;
Gyermek fejére nincsen büntetés.

ÁLMOS.

Ha engeded, ajtódban vár szavadra.

KÁLMÁN *(int, apródok bevezetik Ingolit és Bélát)*.

MASODIK JELENÉS.

Előbbiek. Ingoli *(zarándok-ruhája által ismeretlenné téve)*. Béla.

INGOLI.

Áldás legyen e házon s rajtatok,
Növelje Isten vidám kedvetek;
Bocsássatok meg fényes főurak,
S deli szép asszonyok merész szívemnek,
Hogy így közétek jönni mertem én;
Kis gyermekem, üdvözöld a királyt.

BÉLA.

Melyik itt a király?

INGOLI.

Keresd fel öt;
Ki legszelidebb szemmel néz reád,
Kinek arczában legtöbb nyájasat látsz,
A kit leginkább hívhatsz jó atyádnak,
Az a király; nézz szét s ismerj reá.

BÉLA (*Kálmánhoz lép*).

Ugy téged hívlak jó atyámnak én,
Mert rám te vetsz legnyájásabb szemet.

KÁLMÁN (*felveszi a gyermeket s térdére ülteti*).

Kedves fiu, szegény kis árva te,
Jó helyre jöttél, én Kálmán vagyok.
Milyen szép gyermek, arcvonásiban
Egészen atyjának képmása van.
De szép szelíd kék szeme fényeit
Anyjától nyerte ő; mi szép szemek!
Atyád-, anyádat mikor hagyta el?

BELA.

Jó király, jó atyám, ne kérdjed azt.
Mikor hozzád elhoztak, akkor ám
Jól megparancsolák nekem, hogy én
Atyám-, anyámról, bárki kérdez is,
Ne mondjak hirt, mert ők meghalnak akkor

KÁLMÁN.

Okos fiú! Minő értelme van.
Nem tőled hát, e nőtől kérdezem:
Hol, merre láttad Álmost? hogy van ő?
Mi földeken, mi sorson járt keresztül?

INGOLI.

Rosz földeken, rossz sorson, oh király!
Kietlen földön, melyet nem nevez
Honának senki, még a vad madár sem;
Hol éhség, szomjuság és a halál
Tikkasztó angyali laknak csupán,

Hol fojt a szél, megöldököl a nap,
 S felhők közől homok hull víz helyett;
 Majd vad, sivár erdők rejték el őt,
 Telvék vadakkal és csuszó kigyóval;
 Mérges marásu férgek, vérszopók
 Ijeszték vándor útja nyomdokit,
 S hol a fenevad üldözése szünt,
 Ott harczeit a legfenébb vadak,
 Az emberek hada váltotta fel,
 Vérszomju vágygyal törve a futóra. . . .
 Ah! Égető nap, égető sebek
 Nem voltak oly fájdalmasok neki,
 Mint fájt a seb, melyet belül viselt.
 Mint fájt a honvágy, e fojtó keserv,
 Mely a szívet nem hagyja el soha;
 Melyet sem a bölcsek gyógyírjai,
 Sem a mindent meggyógyító idő
 Nem orvosol. Oh azt nem ismeri
 A boldog, a ki itthon nyugton él;
 Nem tudja, mint sohajt a bujdosó,
 Ha visszagondol elhagyott honára,
 Ha nézi mélán azt a csillagot,
 A mely távol hona felett ragyog;
 Ha mély álmából sírva felzokog,
 Midőn ama hegyekkel álmodott,
 Melyek oly messze, messze kéklenek;
 S keservvel telt szivéből felkiált:
 «Csak egy hantot, csak egy maroknyi port
 Ama földből nekem! Koldús legyenek
 Amott, vagy elitelt; inkább a börtönt,
 Inkább a sirt: csak ott hazám határán!»
 Oh e keservnek párja nincs sehol.

NÁDOR.

Nő, hallgass! ha sokáig így beszélsz,
 Meginगतod szívünket. Azt pedig
 Kőnél keményebbnek kell hagynod ott.
 Álmos számára e hon zárva van,
 És benne még pora sem nyughatik.
 Halála lesz, ha átlép e határon,
 S hulláját is kiküldjük eltemetni.

INGOLI.

Hát gyermeke?

KÁLMÁN.

Látod: kezemben van;
 Kálmán kezében nincs-e jó helyen?

INGOLI.

Oltár mögött sem volna biztosabb;
 Maradjon nálad és légy atyja néki,
 Az ég áldása legyen itt véled.

KÁLMÁN.

Megállj! E gyermek már hozzád szokott;
 Látom, hogy sírva néz, ha távozol.
 Egyéb ha nem hív, légy itten vele,
 S ápd, viseld gondját itt udvaromban.

INGOLI *(a királyhoz lép)*.

Szavad parancs nekem, oh jó király.

KÁLMÁN *(Ingolihoz)*.

Sejtetted-e, hogy én megismerélek?

INGOLI.

Király, ah el ne árulj.

KÁLMÁN.

Mért remegnél?

Ki árthatna itten neked, midőn
Az én védelmem szárnya béfedez?

(*Fenn.*)

Országnagyok, ne ellenzétek azt,
Hogy árva gyermekét a számüzöttnek
Magamhoz végyem és neveljem őt.
Ember nevelhet angyalt, ördögöt;
Ki tudja: még e gyermek itt
Mi sorsra van hivatva Istenétől?
Most ég oltalma járjon véletek,
Oszoljatok haza; s álom előtt
Gondoljatok a hallottakra vissza.

(*Kálmán elöl, utána Ingoli, Béla s a főurak eltávoznak.*)

PERZILA, NÁDOR (*elöl maradnak*).

ÁLMOS és GOMOR (*hátról maradnak*).

NÁDOR (*a királynéhoz*).

Nagy asszonyom, én nem jót sejtek itt;
Mérgek kigyókkal játszik a király.
Jó féltened. E két zarándokot
Tartsd szemmel asszonyom. Isten veled. (*El.*)

ÁLMOS (*Gomorhoz*).

Czudar kilátás; minden elhagyott,
Még csak te vagy, ki vélem megmaradtál,

Menj a pitvarba ácsorogni addig ;
Ha kellesz, hini foglak. (*Gomor el.*)

HARMADIK JELENES.

Álmos, Perzila.

ALMOS.

Szép királyné,
Engedj szerényen egy szót szólanom.

PERZILA.

Asztal felett mindig néztél reám,
Miért bámultad egyre arczomat?

ALMOS.

Kerestem rajta : annyi gyűlölet,
Mennyit te Álmos ellenébe mondál,
Hol lelt helyet ez angyal-arczon itt?
Kerestem, s nem találok azt.

PERZILA.

Hogyan ?

ÁLMOS.

Az átok szádból jött és nem szivedből.

PERZILA.

Csalatkozol.

ÁLMOS.

Bizonyságot teszek,
Ha néked Álmos itt kezvedbe' volna,
Nem tudnád őt megölni.

PERZILA.

Gondolod ?

ÁLMOS.

Ha látnád szenvedésit, kínjait,
Ha látnád őt előtted porba bukni,
Magad emelnéd őt fel szép kezdeddel.

PERZILA.

Magam verném a gyilkot szívébe.

ÁLMOS *(térdre rogy előtte)*.

Tedd meg tehát, mert Álmos én vagyok.
Miért haboz'sz ? Im bírod titkomat ;
Csak egy szavad, s fejem a porba hullt.

PERZILA *(remegve)*.

Miért jövel, boldogtalan ide ?

ÁLMOS.

Miért máskor szoktam ellátogatni.
A trónért jöttem, semmi sem hozott más ;
Ezt is tudod már most.

PERZILA.

Halkan beszélj !

ÁLMOS.

Öless meg, hogyha kedved úgy akarja,
Én Kálmánt gyűlölöm halálosan.
Mindent, mi engem boldogítani tudna,
Ő bir. A trónon ő uralg helyettem ;
Ő rablá el népemnek hajlamát,

Dicsőségemnek fényes éveit,
S még egyet, a mit nem mondek soha,
(*Megragadja Perzila kezét.*)

De a mit érzesz, hogyha e kezet
Szivemre tészed, hogyha szemeid
Szemembe mélyesztik tekintetük.
Oh örület: egy utált nyomorék
Örülhet ott, hol én csak sírhatok.

PERZILA.

Álmos, te tébolyult vagy, mit beszélsz?
Neked szép nőd van, kedves gyermeked.

ÁLMOS.

Szép nőm és kedves gyermekem, ugy-e?
Tudod ki volt e nő előtted itt:
Ki gyermekét Kálmánnak átadá?
Nőm volt az, Ingoli, szép asszony egykor;
Kálmán királynál sokszor jára ő.
A jó világ azt mondá, én miattam:
Láttad, midőn e gyermeket behozta,
Midőn az egyszerre hozzá futott;
Láttad, hogyan nézett rá a király
És mondta lágy érzésnek hangjain:
«Egészen atyja arczvonásai!»
Szerette ő tán arczvonásaimat?

PERZILA.

Álmos, ne szólj így. Orosz nő vagyok,
S bennem a méreg a szivhez közel van,

ALMOS.

Nem mondok semmit, láthatod magad ;
 Mit bánom én. Őt nem féltém soha.
 Hideg vérrel láttam mosolygani ;
 De hogyha hozzád ért lehellete,
 Az örülésbe hozott engemet.
 Nem trónus, nem dicsőség, a miért
 Hatszor lázadtam én fel ellene :
 Hanem te voltál egyedül a kincs.
 Király akartam lenni, oh mivel
 Te voltál a királyné.

PERZILA.

Csendesen.

ÁLMOS.

Jobb lesz, öless meg. Mindent tudsz felőlem.
 Bolond sors hányt így össze-vissza minket ;
 Ott kötve, a hol kellett oldani.
 Öless meg. Ámde véretem ne engedd
 E földön elcsepegni, mert azokból
 Egy-egy virág kel, mely megszólítand,
 S szemedre hányja, hogy érted halék.

PERZILA.

Bocsáss, — eszem kezd háborodni.
 Ugy van, a hogy beszélted, minden úgy van ;
 Most látom át! — Azért mosolyga úgy.
 Meggyilkolom én ama gyermekét !

ÁLMOS.

Ez a boszúnak kezdete csupán.

PERZILA.

És vége mi?

ÁLMOS.

Egy csókokod, ölelésed.

PERZILA.

Az égre, Álmos!

ÁLMOS.

Ah ne szólj az égről,
Hideg van ott, nem él ott semmi sem.
Meleg csupán a szív : szeret, gyűlöl.
Szeress, gyűlölj, vagy ölj meg, hogyha nem.

BÉLA *(belül)*.

Kálmán, jó atyám, jó éjszakát.

PERZILA *(dühvel felrezzsen)*.

Átok!

ÁLMOS *(hevesen kebléhez szoritja s megcsókolja)*.

PERZILA *(Álmos keblén)*.

Átok! átok! átok! *(Kitépi magát.)*

ÁLMOS.

Többet mikor beszélhetünk?

PERZILA.

Ne kérdj.
Lesz csöndes éj, a hold majdan leszáll,

Ég nem tanuskodik. Feljönnek akkor
 A szellemek, kik kerülnek a fényt.
 Várd el. Szerelem lesz-e vagy gyűlölet?
 Mi néked megjelen, meglátod akkor.

ÁLMOS.

Hol várjam?

PERZILA.

Ott, a hol elég a csend,
 Ha minden alszik.

ÁLMOS.

A király
 Alvószobája merre van?

PERZILA.

Emitt.

ÁLMOS.

Őr áll előtte?

PERZILA.

Soha sem.

ALMOS.

Jó éjt!

PERZILA.

Kinek kívántad azt?
 Pokolbeli jó éjszakát! Ki tudja
 Mi lesz a virradat? Ki tudja: lesz-e?

ÁLMOS.

Elvárlak ott, hol csend lesz.

PERZILA (*el*).

ÁLMOS (*egyedül*).

Csak szive van a nőnek! Nála ez
Pótolja a hű, józan ész helyét.
Bolond nő! Egy szó, és más szive van.
Gomor! nem alszol-e?

NEGYEDIK JELENES.

Álmos, Gomor jó.

GOMOR.

Tán alhatom
Két ölnyire Kálmánnak fekhelyétől?

ÁLMOS.

Még sem feledted régi duzzogásod?

GOMOR.

Nem gyűlölök én földi ok miatt;
Ha gyermekem megölte volna is,
Tán megbocsátanám; de gyűlölöm,
Mert ördögökkel czimborál, s gonosz
Boszorkányoknak ő nagy mestere;
Ő hozta azt a törvényt, mely miatt
Büntetlenül rontnak, igéznek ők.
Ő verte szét a szent kereszthatat,
Mely jött pogányt s zsidókat irtani.
Ő mer daczolni ég helyettesével,
És pört emel az egyház tiszti ellen;
E szörnyeteg, kivel megvert az Isten.

Soká ha él, mind nemzetestül együtt
Pokolra visz.

ÁLMOS.

Mernéd talán
Sürgetni a halált, mely késve jő.

GOMOR.

Azért jutalmam lenne más világon.

ÁLMOS.

Mit más világ? Ezen a földön itt még.
Oly drága kés még nem volt, mint leendne
Az, mely e tettet végbevinné.

GOMOR.

Ha én előtte állok, akkoron
Mögötte már megásva áll a sír.

ÁLMOS.

Nem messze vagy. Ez ajtó balra itt
Hozzá vezet. Ezóta alszik ő;
Meggértheted tőle: mit álmodott?

GOMOR (*letérdel*).

Rosz álma lesz.

ÁLMOS.

Hát mért imádkozol?

GOMOR.

Az ő gonosz lelkéért, jó uram.
Isten legyen kegyelmes ő neki. (*Indul*)

ALMOS.

Szivem remeg. Ezé nem ugy. Tehát
 Egy pillanat csak, és készen leszünk.
 Mily nagy törődés ily egy életért;
 Pedig csak egy dőfés végét veti,
 Mit tíz csatában meg nem nyerheték.

GOMOR.

Hallga, uram! ez gyermeksuttogás;
 Ott alszik lába mellett gyermeked.

ÁLMOS.

Mit szólsz? Ne láss most két szemeddel,
 Csak késed járjon ott, a hol dobog.

GOMOR.

Megyek. Ha gyermeked felébredend:
 Szólítsd nevén, hogy zajt ne üssön.

*(A mint az ajtót felnyitja, fáklyafény világítja át a termet s az
 ajtón belép a nádor).*

ÖTÖDIK JELENÉS.

Előbbiek. Nádor. Fegyveresek.

NÁDOR *(Gomort feltartóztatva, Álmoshoz).*
 Láttam, hallottam és ítéltem!

(Függöny legördül.)

NEGYESEDIK FELVONAS.

Magánterem.

ELSŐ JELENES.

Kálmán, Nádor.

NÁDOR.

Király, a köny nem illet tégedet ;
Szomorkodásra bár elég okod van,
Erős szivednek új erőt ad ez ;
Te most bíró vagy ; hideg, szigorú.

KÁLMÁN.

Beszélj, beszélj, oh én már eddig is
Beteggé gondolkoztam lelkemet.
Erős leszek ; nem érzek semmit is.
Hideg leszek, meg nem lágyítható ;
Azt mondom : engem ez nem érdekel.
Szóljunk nyugodtan, fontoljuk meg azt ;
Szépen, nyugodtan, csendes indulattal.

(Egyszerre.)

Oh csak e nő ne árult volna el!

(Könyez, ismét szigorú hangot vált.)

Mit mondanak törvényeink azon
Hitvesre, a ki férjét megcsalá ?

NÁDOR.

Megölheti a férj büntetlen őt,
S tetteről számot csak Istennek ad!
E törvényt hozta László, nagy királyunk.

KÁLMÁN.

Barbár törvény! Törüljétek ki azt;
Törüljétek ki a czikkek közül,
Mert hogyha ott marad: nagy Istenemre,
E törvény engemet megháborít.

NÁDOR.

Nem ok nélkül hozá e szörnyű törvényt
Boldog királyunk, mert hallatlan ez,
Hallatlan a magyar nép életében,
Hallatlan a magyar trón leple közt!
Mi büntetés érje tehát e nőt?

KÁLMÁN.

Legyen jutalma, hogy ne lásson engem;
Menjen, hová leginkább menni óhajt,
Csak én ne lássam őt többé soha.

NÁDOR.

Az ég szakítsa végét e szavaddal
Bocsánat-osztó kedvednek, király;
Ez irgalom legyen utolsó ajkadon.
Most vedd elő Álmos ítéletét.

KÁLMÁN.

Fogd meg kezem. Nem érzesz semmit rajta?

NADOR.

Forró az, mint a tűz, és mégis reszket.

KÁLMÁN.

Ez azt jelenti, hogy olvastam azt,
Ama szörnyű ítéletet, s szívem
Reszket minden szavánál. Nem lehet,
Nem mondhatok én ily ítéletet!

NADOR.

Ugy az országtanács fog mondani.
És a mit az kimondott hatszor immár,
Hetedszer is halált fog mondani.
És azt ne véld, kegyelmes jó király,
Hogy most hetedszer is kegyelmet adj,
És azt mi nézzük csendesen, tunyán.
Négyszer forralt már összeesküvést
E pártütő; kétszer hozott reánk
Külellent. Hajh, sok jó ezer magyar
Meglátta a halált kegyed miatt.
Hogy eltörött a kard kezébe' végre,
A megmaradt részt orgyilokra fente.
Mi irgalmat többé nem ismerünk;
Nekünk a hon nyugalma kedvesebb,
Mint néked a tiéd, s ha éltedet
Kockáztatod, hasonlót nem teszünk
Mi a honéval. Álmos halni fog,
Ha büntetését ránk hagyod. Avagy
Minket számüztél innen e hazából?

KÁLMÁN.

Ítélet! Kemény ítélet,

Minőtől a lélek megborzadoz :
Én hozzam azt reá kegyetlenül?

NÁDOR.

Kegyetlenebb vagy, hogyha nem hozod,
Mert akkor halva vannak ők.

KÁLMÁN.

Ők! ők! Tehát miért mindig csak ők?
A gyermek még nem vétett senkinek;
A gyermek ártatlan, szelíd:
Apjáért rajta ki állana boszút?

NÁDOR.

Fog véteni: lesz ártó, vérszopó,
S apjáért majd ő áll rajtunk boszút.
Mi is apák vagyunk, és gyermekinkre
Nincs szándokunk örökbe hagyni vészt;
A gyermek is megosztja apja büntetését,
Vagy így, vagy úgy: vagy általad,
Vagy általunk; — király vagy: állasz
Felettünk; ám feletted áll a törvény.
Ártalmatlanná kell mind lenniök.
Kezedben egy eszköz, fájdalmas az;
De a mi nálam van, még súlyosabb.
Te élni hagyhatod, de én csupán
Halálát adhatom. Válaszsz tehát!

KÁLMÁN.

Oh hogyha látnád, mint nézett reám
E szép, szelíd szemekkel, mint az ég!
Egy-egy világ van mindakét szemében.

NÁDOR.

Álmos ép oly szelíden néze rám,
Midőn kicsiny volt.

KÁLMÁN.

Oh kegyetlenek,
Kik válogatni hagytok engemet
Két iszonyú eszköz között, miket
Irtózva lát szívem.

NADOR.

Uram király,
Szivednek itten semmi helye nincs.
Mit ellened vétett, — bocsásd meg azt,
Hogy éltedet örömmel békeverte,
Engedd neki; hogy meggyilkolni tört,
Nagylelkűen felejtsd el; ámde hogy
Felforgatá országodat:
Nem a te sérelmed, hanem miénk,
Egész hazádé, mit meg nem bocsáthatsz.
Ítéletet a bántott hon nevében,
Ítéletet az ország sérveért,
Ítéletet, minőt törvény szabott!
Király, ne hagyd e szót elhangzani:
Ma még te ítélsz, holnap tán a nép.

KÁLMÁN.

Mentségtelen ítéljem én el őt?
Ne halljam a szót, mely őt védni kész?
Az útonállónak szabad bírása
Előtt védni magát, és néki nem!
Ki tudja, hátha jó mentsége van?

NADOR.

Mentsége a kigyónak a fulánk,
 Farkasnak az éles köröm. Legyen,
 Hadd jöjjön ő szemed elébe még;
 S ha egy ígét, ha egy parányi szót
 Tud mondani, a mely csak akkorát,
 Mirő egy napsugárban tánczó por,
 Levon bűnéből; én oldom fel őt,
 S elismerem, hogy én magam vagyok
 A vétkes, és ártatlan ő bűntől.

(Örökhöz.)

A bűnöst a király kívánja látni.

MÁSODIK JELENES.

Előbbiek. Álmos. Béla.

KÁLMÁN.

Álmos, a vak hír néha bolond,
 Hogy álmait beszéli másnak el,
 S kigondol olyan borzadályokat,
 Minők az élő létben nem teremnek.
 Énnékem azt beszélték e napon,
 — Még álomnak is oly iszontató, —
 Hogy engemet te meggyilkolni törtél,
 S elcsábítád egy nő gyarló szívét,
 Hogy férjének ohajtsa a halált.
 Oly rémeket beszél a kába hír;
 Mondjad: hogy ez csak örült képzelet.

ÁLMOS.

Nem képzelet: való, mit kérdezél.
 Halálotat kerestem szüntelen,

Karddal kezemben és az olvasóval,
 Midőn imádkozám. Az ég nem hallgatott meg,
 Felhívtam a pokolt. Az sem segít.
 Itt az idő meghalni, látva azt,
 Hogy tégedet megölni nem lehet.

KÁLMÁN.

Terajtd átkos ígézet fogott ;
 Agyad zavart, elméd felháborult.
 Nem bűn, a mit tész, ámde örület,
 Gonosz betegség lázas vérbaja.
 Te tébolyult vagy. . . .

ÁLMOS.

A mit tevék, szándékosan tevém,
 S bánom csak azt, miért sikertelen ?
 «Álmos»-nak azért engem ne nevezz :
 «Halálos» a nevem tenéked.

KÁLMÁN.

Vakmerő !

Birád előtt állsz.

ÁLMOS.

Csak bakóm előtt.

Biró a vak sors, a ki elítél ;
 Te csak halált adsz, nem ítéletet.
 Ha pártütő vagyok, te meg bitor ;
 Ha gyilkos én, te trónom tolvaja.
 Kést osztok én, te osztasz lánczokat ;
 Bűnünk egyenlő, birám nem leendsz.

Fejem játék lehet kezedben ; nem szívem.
Megölni tudsz ; de megalázni nem.

KÁLMÁN

(megragadja Álmos kezét, s az asztalon levő szent könyvre mutat).

Ember ! Emlékezel-e még a pillanatra,
Midőn előttem térden állva itt
E könyvre esküvél, hogy hű leszesz ?
És csokolád e szent könyv sarkait,
És hullottak kezemre könyjeid ;
Emlékezel-e e esküd szent szavára ?
Nem dörg füledbe önön átkod hangja ?

ÁLMOS.

Esküdtem, mert gyáva valék ; utálatos
És megvetésre méltó gyáva czenk !
Egy nő siralma lágyítá szívem :
De vége annak, szívem most nem érez,
Megedzé azt a szenvedés, csalódás,
S kérget növelt érzelmeim körül.
Előtted a ki térdelt, az nem én,
Egy gyáva kéjencz volt, ki élni vágyott ;
Álmosnak lelke nem volt ott jelen.
Az esküvést a nyelv beszélte csak,
A lélek másra gondolt. A midőn
E két ujjam az égre volt emelve,
A másik három tört szoríta akkor,
A mely szived vérét szomjúhozá !
S mely most is ott van, s ott lesz, a mig élek.

KÁLMÁN *(kitörve)*.

Ádáz bolond ! Gondolsz-e gyermekekre ?

ALMOS.

Fiamra ? Gondolok. Kezedben ő.

KÁLMÁN.

Es gondolod, hogy biztató szavam
Megvédi gyermeked ; midőn az eskü
Szerinted pusztá hang, kongó beszéd,
Melyet üres légbe iránk ?

ALMOS.

Te nem
Merészled őt megölni ! Félni tudsz
Égtől, pokoltól és önnön szivedtől ;
Ez biztosít felőle engemet.
Ám én sem itten, sem a túlvilágon
Nincs mit remegjek — élőt vagy nem élőt.
Engedd, utolszor hadd láthassam őt,
S bucsút vegyek előtted tőle itt.

KÁLMÁN.

Ezt gondolám : minden jobb érzelem
Kihal, de az apáé megmarad.
Vezessétek elő kis gyermekét.

HARMADIK JELENES.

Elébbiek. Béla. Két apród.

ÁLMOS (*magához vonja gyermekét*).

Fiam, nézz most reám ; szemembe nézz,
Mert most utolszor látod arczomat,

Ezen urak, kik itt körültem állnak,
 Nagy messze útra küldnek engemet,
 A honnan vissza mind hiába vársz.
 Nézz széljel itt: ez oszlop-csarnokot,
 Középen ott a széket mennyezettel,
 S e czímeres zászlókat itt körül.
 Megnézd, s szivedbe mélyen oltsd belé;
 Az ország háza ez, a szék amott
 Királyi trón, e czímer nemzeté;
 S ha majd erős lesz szived és karod,
 Gondolj reá: hogy ez mind a tiéd.
 Tiéd e ház, e trón, e czímerek;
 S ha mást találsz ott ülve, azt taszítsd le,
 S vérét ne utáld a trón lépcsőjén,
 Csak az enyimet mossa az le onnan.

KÁLMAN *(dühvel)*.

Ah átkozott! Elvesztéd őt magaddal.
 Nádor! az irgalomnak kelyhe széttört;
 Nincsen szivemben többé semmi hang,
 Mely érettük könyörg! Villám vagyok,
 A mely lesujt s föl nem emel soha!
 Vigyétek őket. Nincs több irgalom.
(Testörök előrohannak s Álmost fával együtt elhurczolják.)

KÁLMÁN.

Azon sötét, halál sötét kaput,
 A mely bezáródik mögöttetek,
 Azt semmi kéz többé nem nyitja fel.
 E trón, e czímerek rémképei,
 Utolsó kép volt, a mit láttatok.
(Asztalhoz lép s az ítélet szétnyitott pergamenjébe tekint.)

Sötét pokollap, mindenik betüd
 Legyen százszor megátkozott,
 És átkozott a név, mely szentesít,
 És átkozott a kéz, mely azt leírja. (*Aláírja nevét.*)
 Megtörtént. Fogd. Többel nem tartozom.

NÁDOR.

Köszönjük azt; te szívnyugalmaidat
 Od'adtad a haza nyugalmaért. (*El.*)

KÁLMÁN

(*egyedül, félreborul az asztalra, melyen irt, gondolatokban el-
 merülve.*)

INGOLI (*belép s félénken közelít a királyhoz.*)

KALMÁN (*magában.*)

Az érverés számítja a futó
 Perczet. Egy, kettő, három. Eddig útba' van.
 Egy, kettő, három. Mostan oda ért.
 Egy kettő, három. Az ítéletet
 Felolvassák előttök. — — Borzadály!
 Tüzes vasát készíti a bakó.
 A gyermek hogy karolja térdeit!
 Hogy sír; mi hasztalan; egy, kettő, három.
 Ne halljad Kálmán ezt a rémsikoltást!
 Egy, kettő, három. Most már vége van.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Ingoli csendesen letérdel széke mellé s Kálmán kezét megfogva ráborul.

KÁLMÁN *(felijed)*.

Ki ez! Hah! Ingoli! El innen, el!
Távozz előlem; most ne lássalak.
Inkább jelenjen meg szemem előtt
A rémhalálnak sápadt angyala,
Inkább az örülés sértett alakja,
Inkább pokolnak minden szörnyű képe,
Mint a te arcod! Hagyj el engemet.

INGOLI *(szótlanul tartja a király kezét fogva)*.

KÁLMÁN.

Miért nézesz ily szótlanul reám?
Sirj vagy beszélj, de fordítsd el szemed.

INGOLI *(tört hangon)*.

Nem jöttem én kegyelmet kérni hozzád;
Csak Isten ád azt ennyi bűn után.
Nem jöttem én szived lágyítani,
Nem sírok, nem könyörgök. Büntetést
Elesdekelní nem kísértek én;
Csak arra kérlek téged, oh király,
Ha már a gyermek is halálra megy
Apjával, apja bűneért; legyen
A nő is részes e halálban ott;
Hisz én inkább vagyok bűnében ok,

Mint gyermeke ; inkább érdemlem azt,
 Hogy véle haljak, mert védelmezém.
 Ugy is minek élnék tovább, midőn
 Meghalva Álmos, halva gyermekem.
 Oh én egy szóval sem mondom neked :
 Hogy őket meg ne öld ! Szörnyű a bűn !
 De engedd, hogy én is haljak velük.

KÁLMÁN *(nyugtalanul)*.

Nem halnak ők meg.

INGOLI *(zavarral)*.

Oh uram király !
 Mért mondod ezt, hisz az reménytelen ?
 Ne úzz játékot egy anya szívével.
 Ne kényszerítsd öröme szíveket ;
 Játékból, helytelen vigasztalásból
 Ne mondd, hogy őket élni hagyhatod :
 Az több, mint mennyit hinni tud szíve.

KÁLMÁN.

Mondom, hogy meg nem halnak ők.
 De távozz ; — kérlek, az ég nevére ! távozz ;
 Megtévelyít, ha látom örömed.

INGOLI *(kitörő örömmel)*.

Nem halnak ők meg ! Oh ez emberen túl
 Való nagy irgalom. Oh Istenem,
 Vedd át szíveimből azt a néma áldást,
 Melynek elég szót adni nem tudok.
 Légy áldva, Kálmán, áldva mind örökké ;

A legnagyobb jót, mely magában foglal
Mindent, a mi égből legkedvesebb,
Melyet halandó elme megnevezni
Nem képes: adja néked a nagy Isten!

ÖTÖDIK JELENÉS.

Előbbiek. Álmos, Béla, Nádor.

KÁLMÁN.

Ne áldj, ne engemet; vond vissza tőlem.
Tekints oda, tekints hátad mögé.

INGOLI.

*(Hátratekint s meglátván Álmost és Bélát, kik háta mögött
bekötött szemekkel állnak; felsikolt.)*

Ah Béla! Álmos!

*(Hozzájuk rohan, előbb Álmost, azután Bélát öleli magához,
a gyermek előtt összerogy, fejét annak arczára fektetve.)*

Oh kegyelmes Isten!

BÉLA.

Anyám, hegyes vassal bántottak engem.
Anyám, mondd meg: hová lett tőlem a nap?

KÁLMÁN *(két kezébe rejti arczát).*

INGOLI.

*(Néma fájdalomából felemelkedik, csendesén odalép a királyhoz,
halk, szenvedő hangon szól.)*

Kálmán, egy áldást kezdtem mondani,
Minek nevét nem tudta még szívem;

Ez áldás legyen rajtad az :
Hogy tudd feledni, a mi feledhetlen.
Ne álljon e két véres arcz előtted ;
Meg ne jelenjenek alvó ágyad előtt ;
Ne halljad csöndes álmid között
Ez ártatlan gyermek kérdő szavát :
«Anyám, hová lett tőlem a nap?»
A legnagyobb áldás az égből
Szálljon reád ; — a jóltevő feledség :
Hogy tudd örökre elfeledni ezt.

(Fiát és Álmot kézen fogva.)

Menjünk tova. Vezetlek. Koldusok.

(Függöny legördül.)

ÖTÖDIK FELVONAS.

A király előtornácza.

ELSŐ JELENÉS.

Both, Parajd, Tarnócz, Gálos, Főurak.

TARNÓCZ.

Hogy van a király? ki tud felőle?

BOTH.

Ugy gondolom, hogy nem soká viszi.

GÁLOS.

Miből gyanítod?

BOTH.

Épen az előbb
Láttam az orvost hozzá menni. Már pedig hol
Az megjelen, ott egynek halni kell.

TARNÓCZ.

Te nem voltál beteg soha?

BOTH.

Nem én, ha csak csömör nem állt belém.
Az ellen is van csalhatlan szerem.

Hajh, a ki Kálmánon segíteni tudna,
Az volna ám a híres orvos egyszer.

BOTH.

Mi fáj neki? Csontban vagy vérben a baj?

TARNOCZ.

Még beljebb. Ott, hová nem hat az ér;
A szíven is túl, és a fön feljül.
A lelke fáj neki. Mióta Álmos
És gyermeke szemeit elvevé;
Azoknak adta csendes álmait.
S mintha helyettük is ő nézne mindig,
Oly éber. Az álom kerüli őt,
S ez régen így van, s nemsoká lesz így már.

GÁLOS.

Bizony kár is volt a jó Álmosért.

TARNÓCZ.

Hát a szegény kis Béla gyermekért?

PARAJD.

Ezóta tán ő volna itt az úr.

GÁLOS.

Rút tett marad ez Kálmán éltében.

TARNÓCZ.

Illik a többihez.

PARAJD,

Hasonló önmagához.

BOTH.

Jámbor barátim, várjunk legalább,
A míg kiadja lelkét a király,
Akkor kezdjük el majd megszólani.

PARAJD.

Igazmondás nem emberszólás.

GÁLOS.

Azt kapja csak, a mit megérdemel.

TARNÓCZ.

Csitt! mintha jönni hallanám.

BOTH.

Azért

Beszélhettek miatta össze-vissza,
Nem lát és hall ő külső dolgokat,

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Kálmán király. Orvos.

KÁLMÁN.

(Haja és szakála megszőrkült, termete összeesett, kezével az orvosra támaszkodva jő.)

Gyerünk e helyről, nincs nyugtom sehol;
Ez az egész föld jártomnak kevés.
Szomjam nem oltja semmi tenger el.
Az ég meg oly nehéz: nem bírom el.
Oh mily silány az ember, mily silány;
Ha volna itten lény, kihez beszéljek,

Megmondanám neki : nem én vagyok
 Király ; — férgek királya tán ;
 Hanem király a nagyhatú halál :
 Imádják őt a kínzott népek úgy !

ORVOS.

Uram, nyugodnod mégis jobb leendne,
 Így nem segíthet rajtad gyógyszerem.

KÁLMÁN.

Orvos, te bölcs, tudós ember ki vagy,
 Mondd meg nekem, minő fűben terem
 Azon erő, melytől a mult idő
 Jövő legyen? Mely a fekvő halottat
 Életre költse, — mely az éles átkot
 Ki nem mondott szóvá tegye? Mitől
 Vak visszakapja két szemét, s viszont
 A látó elveszítse álmait?
 Mely elvegye az emlékezetet?
 Keress nekem oly fűvet bölcs fiu.

ORVOS.

Lehetlent én uram nem mívelek,
 Csak a természet útait segítem.

KÁLMÁN.

Harczolsz az Isten ellen? Hogyha ő
 Kimondta : ennek itt szenvedni kell!
 Utjába mért állsz? Hadd történni ugy.

ORVOS.

Király, pihenni jer. Szenedsz nagyon,
 Jól látom halvány arczodról e kint.

Mit látsz te ott? Lelkembe hogyha látnál,
 Az volna még a kép! Minden erem
 Égő lángokkal van tele, fejem —
 Mint egy harang — zúg; legkisebb izem
 Fáj, ha emberhez ér; de mit tesz az?
 Egy szó nekem ennél fájdalmasabb.
 Egy szó, a mit feledni nem tudok,
 Melynek derétől lett hajam fehér,
 Melynek sulyától görnyedt termetem;
 Melynek mérgétől szívem szétszakadt:
 «Anyám hová lett tőlem a nap?»
 És ő azt mondta még: «ne halljad ezt!
 Ne álljon e két véres arcz előtted,
 Ne látogassanak meg álmaidban.»
 Oh én rajtam ez áldás nem fogott.
 Pedig hiszen nem átkot monda rám.

ORVOS.

Uram, jer innen, sok nagy férfiak
 Vannak jelen és hallgatják szavad.

KÁLMÁN (*bámulva körülnéz*).

Nem látok senkit itt, csak mink vagyunk,
 Kik együtt szoktunk lenni úntalan.
 Te és én, és e nő, meg két alak,
 Kiknek nincsen szemük. Ők vannak itt.
 Mit hallgatnék el én előttük?
 Orvos, mit adtál innom, oh mi éget?
 Velőmet szétszakítja gyógyszered.
 Ah, ah, emelkedik a föld velem!
 Csitt, csendesen: a fájdalom múlik;
 Meggyógyulok én nemsokára majd.

Nézd, ember, hogyha látni birsch, amott
 Mi fény támad a csillagok felett?
 És egyre fényesebb, dicsőbb leszen.
 Egy névtelen kép, a ki jár feljül,
 S lábával a világokon halad,
 Koronák és napok felett. Kinek
 Láttára a földi tetem remeg,
 És porrá lenni vágy. Közelb! Közelb!
 Ah, megvakít uram tekinteted!
 Ne vesd szememre porrá léteimet. . . .
 Előtted állok, védlen, szóitalan,
 Mindent, mi bennem rosz volt, lát szemed,
 Oh légy te én hozzám kegyelmesebb,
 Mint ahoz én, ki vétett ellenem. (*Térdre rogy.*)

ORVOS (*mellé térdelve felfogja*).

KÁLMÁN.

Orvos: halandó ember, add kezed;
 Meggyógyulok, már nem fáj semmi ér.
 Ah Béla, Álmos, Ingoli!
 Itt, itt a nap, mit tőled elvevék;
 Örök nap ez, mely nem húny el soha.
 (*Az orvos ölébe hátrahanyatlik, meghal.*)

ORVOS.

Urak, le a főveggel! térdre le-
 Boruljatok; halál van e teremben.

MIND.

(*Letérdelpelnek, imádkoznak, egyenkint felkelnek.*)

(*Künn ezalatt zárdai ének és lélekharang.*)

FŐURAK *(egyenként odalépnek a királyhoz).*

TARNÓCZ.

Silány valál.

GÁLOS.

Bolond valál.

PARAJD.

Szörnyeteg valál.

BOTH.

Halott oroszlány, tőrjed a rugást.

(Függöny legördül.)

(Vége.)

DÓZSA GYÖRGY.

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN.

Személyek.

II. Ulászló, magyar király.

Szapolyai, erdélyi vajda.

Perényi,

Bornemisza,

Bárody,

Ránki,

Korda,

Viday,

Hegedős, költő.

Dózsa György.

Barnabás.

Lőrincz diák.

Szaleres Ambrus, szabó.

Dudók, csizmadia.

Bagos, mészáros.

Kecskés, timár.

Csáky Lóra.

Rózsa, György arája.

Jósnő.

} magyar főurak.

Főurak, parasztok, harczosok.

ELSO FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Ulászló király, Szapolyai, Perényi, Bornemisza, Bárody, Korda, Ránky, Dózsa György, Csáky Lóra, Sárkánylovagok, Keresztesek, Éneklők, Apródok, Alabárdosok, Udvarhölgyek.

Szabad tér Budán. Mátyás temploma a fenékszínen. A háttérben korlátos emelvény lépcsőzettel; rajta fenn mennyezet a király és nádor számára; az erkélyzetről két oldalt zászlók függnek le a magyar, erdélyi, horvát és dalmát czímerekkel; a király a mennyezet alatti trónon ül, mellette Perényi és Báthory, éltes férfiak. Az erkélyzet lépcsőin a királyné, Lóra és udvarhölgyek. Szapolyai, Bornemisza, Bárody, Korda, Tomory, Ránky az előtérben csoportosulnak, úgy hogy közöttük és az emelvény között vonul el az ünnepélyes díszmenet. legelőbb egy csoport cséplős pórhad, azután királyi alabárdosok; tárogatót fuvó zenészek; csatlósok zászlós kopjákkal; fekete sereg pánczélosai; két apród egy kócsagos forgókkal s himzett terítővel és csójtárokkal ékesített lovat vezetve, utánuk egy másik, czímeres paizszsal, egy harmadik vánkosra tett kard, sisak és sarkantyúkkal, negyedik zászlóval, melyen a boldogságos szűz képe van festve. Azután négy apródtól emelt mennyezet alatt jön Dózsa György, fedetlen fővel, hosszú csigás haja csimbókokba kötve; arcán büszkeség és annak tudata látszik, hogy őt most mindenki bámulja. Öltözete fényes pánczél, felülöltött dolmánynyal, vállairól hosszú palást üszik utána. Dózsát az elébbeni csapatrend követi fordított sorozatban.

KORDA (*főurakhoz*).

Mondjátok csak barátaim, mi ez?
 Én most jövök a nap háta mögül,
 A Bárczaságról, merre hír se jár;
 S bámulok e nem ismert ünnepen.
 Papok, poroszlók, ágyu és harang,
 Zajos parasztok, hímes urleányok.
 Mi ünnep ez? a jó Laczkó talán
 Királyt választat most maga helyett,
 Megúnva a sok «jól van»-t mondani?

SZAPOLYAI (*tréfás gunyolódással*).

Farsangolunk, a bőjtöt elcseréltük:
 Ulrik a csillagász rendelte így,
 Mert kétszer írt egy évre húshagyót;
 S az ott a carnevál bolondja, látod-e?
 Palástja, vértje és himzett öve
 Mutatja, hogy nincs természetére szabva;
 Ki szűk, ki bő; — farsang bolondja ez.

FŐURAK (*mind nevetnek*).

DÓZSA.

(*Elölépve a menyezet alól, az emelvény első lépcsőzetére térdel.*)

KIRÁLY.

(*Szelid, jámbor férfi, kettős tompa szakállal, szenvedélytelen, lemondásteljes arczczal, az emelvény második lépcsőjére lép.*)

Mi hívünk Székely Dózsa György vitéz,
 Nagy harczi érdemid hirül vevők.
 Jutalmul néked úri nagy vagyont
 Nem adhatunk, mert a király szegény.

De a helyett fogadd a tisztelet
 Jelvényeit, a mikkel még birunk.
 E czímer itt, mely vérteden ragyog,
 Országunk hős nemesei közé
 Emeljen im ; viseld azt díszesen.
 S ha egykor majd sorsod nagy polczra visz,
 Emlékezzél a jó öreg királyra,
 Ki néked e czímert egykor adá ;
 És légy hozzája hű.

(Kardjával Dózsa vállára üt.)

DÓZSA (*megsókolja a király kardját*).

RANKI.

Barátim, ez még sem tréfa itt.
 Miért ütik lovaggá e fiút?

SZAPOLYAI.

Mert a mezőn török atyánkfíának
 Holmi bitang basáját elveré.
 Csunya világot élünk, jó barátim.
 Hajdan ha tizezer török vitéz,
 És öt-hat lófülű basa rakásra hullt :
 Akkor beszéltek róla «egy kicsinyt».
 Most hogyha vaktában «egyet» leölnek,
 Országos ünnepet rendeznek érte.
 Bánom nagyon, hogy nem vagyok paraszt?
 Milyen könnyen lehetnék most nemes.

RÁNKI.

Nézzük tovább a tréfát, hallga csak.

KIRÁLY.

Vedd hős kezedbe ím e kardot itt,
Erős félelme légyen ellenednek;
Erős oltalma légyen ez hazádnak.

(*Dózsának átadja a kardot.*)

KÉT APRÓD (*felköti Dózsa sarkantyuit.*)

KIRÁLY.

E láncz, mit én válladra fűzök itt,
Ne láncz legyen, mi szolgaság jele:
Hanem legyen szentelt rózsafüzér,
Melynek minden szeme imára int,
És tette Istened s hazád iránt.

SZAPOLYAI (*gúnyosan*).

Hogy osztogat a jó öreg buvában
Tanácsokat s csecséket kis fiának.
(*Többiekhez.*) Nem únjátok még e bohózatot?

BORNEMISZA (*sértetten*).

Minő bohózatot említesz itt?

SZAPOLYAI (*tréfásan*).

Bocsánat, én nem azt értettem ez
Alatt, a mit te néz'sz, hanem e másikat.
Te Lóra szép szemén és bájalakján
Vagy elkárhozva, hogy csak arra fordulj:
S ez nem bohózat, ez tragoedia.

BORNEMISZA.

Oh mint irigylem könnyű véredet.

RÁNKI.

Hallgassatok! Az áldozat beszél.

MIND *(kiváncsian odafordulnak).*

SZAPOLYAI.

Halljuk, ez érdekes lesz. Rajta no.
Dehogyan beszél ez, tátog, mint a hal,
Mely akkor fuldokol, ha vízbe' nincs.

KIRÁLY.

És most vitézlő hívünk, Dózsa György,
Dicső próbád után a harcmezőn,
Vedd át e zászlót, melynek czímere
Jobb kézre, mint tiéd, nem bízható.
A szent kereszt csatákra összegyűlt
Tömérdek nép méltó vezérre vár,
Ki őt hitünk vad ellenére harcba
Vezesse és tanítsa győzni ott.
Az egyház bűnbocsánatát adá
Bajnokinak; az ég áldást reájok;
Szegény király ad forró könnyeket,
Ha hull kezedre egy, vedd gyöngy gyanánt,
S gondolj reá: királyod adta azt.

DÓZSA *(a zászlóval kezében előlép, magasztos arczzal).*

Isten! s ki Isten képét hordozod,
Király; magyarok dicső nemzete:
Hallgassátok szavamban szívemet.
Én, a szegény pór elhagyott fia
Bizonyynyal esküszöm előttetek,
Hogy a kik ott a földet művelik,
S naponkint attul várnak minden áldást:

E földet ők hően szeretni tudják.
 Anyánk, hazánk, egész világ nekünk ez.
 Azért a hon szerelme szívemen
 Nem új, nem akkor gyulladott,
 Midőn e czímer képe elfödé,
 Nem a midőn nemes nevet nyerék :
 A hant közül, a porból hoztam azt ;
 S megtartom azt, mig földbe visszatérek.
 Az ég kívánta, hogy nagy czélokért
 Csendes munkára edzett férfiak
 Ekét, mezőket abban hagyjanak,
 S a béke és a munka eszközi :
 Ásók, kapák vérontás fegyverévé
 Változzanak gazdáik vas kezében ;
 S egy gondolat villáma keljen át
 Minden sziven, hogy még egyszer felállva,
 Mutassa meg e nemzet a világnak,
 Milyen magas tud lenni, hogyha kell.
 Az ég rendelte így, az adjon is
 Áldást reá ! ha bátor akarat,
 Kifáradatlan kéz, és végtelen
 Szerelem még tehetnek valamit.
 Ugy esküszöm, e nép csodát mivel,
 S méltó leend, hogy « nemzetnek » nevezzék.

TÖBBEN.

Éljen. Helyes.

SZAPOLYAI.

Ha így tudok beszélni,
 Püspök leszek ma még és semmi más.

PERÉNYI (Dózsához).

Vitéz lovag,

A férfi térde háromszor hajol :
Isten, király s a hölgy előtt ; a két
Elsőnek hódolál ; a harmadik
Méltó e tiszteletre. Lépj oda,
S fogadd kebledre a kereszt jelét,
Mit pápa szent palástja szegletéből
Hasíta le, s szép hölgy hímezte rá
Az Isten és a hon nevét.

DÓZSA.

(Lóra elé lép, feltekint reá, megzavarodik, szemei tétováznak, keble liheg, elfogul, lassan, remegve oda térdepel elé s meghajtja előtte zászlóját.)

LÓRA.

Hidegen, büszkén, rá sem figyelve köti fel zászlójára a szalagot, s keblére a keresztet.)

DÓZSA.

(Gyöngéden alig észrevehetőleg odahajol Lóra kezéhez s ajkáva érinti azt.)

LÓRA *(kevélyen lenéz reá, s azzal elfordul onnan).*

SZAPOLYAI.

Láttátok e szemeket, úrfiak !
Hogyan pirul a kedves kis fiu,
Minő tekintetet vet arra fel.
Oh Jupiter, mi szükség volt neked
Ökör formába bujnod udvarolni !
Ha láttad volna ezt, bivaly levél.

El van szédülve, nézd : se lát, se hall !
 Komának nézi a jó nádorispánt,
 És elbukik uj sarkantyúiban.

PERÉNYI *(Dózsát kézen fogva).*

Most im foglalj nemes lovagjaink
 Között helyet; vitéz barátaink
 Fogadjátok e bajnokot szivesen.
 Ne nézzétek alacsony származását;
 Sok jó nemes család így sarjazott.
 Kinizsi Pál molnár vala, Szalkán
 Szegény kocsis fia, Kendi halász

SZAPOLYAI *(belevág).*

S Noé apánk vinczellér; tudjuk ezt.

*(A himnusz végeztével a király kíséretével leszáll az emelvény-
 ről s végig vonul a színen, mindenki meghajol előtte, csak
 Szapolyai nem.)*

RÁNKI *(Szapolyaihoz).*

Miért fordítasz hátat a királynak?
 Ez még sem illik a pór nép előtt.

SZAPOLYAI *(könnyedén).*

Nem vettem észre, hogy itt ment a jó ur.
 Nem bánja ő azt, nem sok gondja van rá.

UDVARHÖLGYEK és LÓRA *(vonulnak el a lovagok előtt).*

LOVAGOK *(mind udvariasan köszöntik őket).*

LÓRA

(észre sem látszik venni Szapolyait, ki őt mélyen köszönti).

RÁNKI *(az udvarló bók alatt Szapolyaihoz).*

Vajda, a büntetés elől talált :
Most te köszönsz és nem fogadtatik.

LÓRA

(a mint Bornemisza előtt elhalad, annak üdvözetét nemes szivességgel viszonzza).

RÁNKI *(Szapolyaihoz).*

Látod, midőn Bornemiszához ért,
Ottan tudott mosolygani.

SZAPOLYAI *(lovagias büszkeséggel).*

Barátom,

Ha még egyszer a Bárczaságra mégy,
És újra visszajösz, tanuld meg azt :
Egy hölgy, ha két imádója közül
Az egyiket nyilván mellőzi el ;
S a másikat nyilván kitünteti :
Írígylendőnek ne emezt találj.

DÓZSA

(az egész jelenet alatt magán kívül ragadtatva látszik ; magában).

Nemes vagyok, *(büszkén)* nemes vagyok ;
(durva göggel.)

Nemes !

Olyan jó, mint a többi : jobb talán.
Mert érdemem tett azzá. Oh e szónak
Mégis varázsa van. Dózsát «a pórt»
Lenézi Székely «a nemes» ; ilyen vagyok.
Minő tekintet volt ez, Istenem !
Az égből így néznek le angyalok.
Íly hódító szépen, ily hidegen ;

Ne kívánnék az égbe törni hát?
 Azon magasba, a hol ő lakik;
 Olyan magasnak látom őt fölöttem:
 De én erős vagyok felnőni hozzá.
 S hirt, nagy nevet, hatalmat vetni díjul;
 Mi büszkeségét meghódítsa nékem.
 Sokat fog ő még rólam hallani,
 S nevemre kell dobogni e hideg
 Kebelnek, mint ha parti szirtet
 A tenger ostromol.

SZAPOLYAI (*társaihoz, Dózsára mutatva*).

Nézzétek a bohót,
 Ugy látszik ez magában is beszél.
 Légy üdvöz Székely Dózsa György lovag.
 Derék, izmos kezéd van, jó fogásu.
 Erős, markos legény; ily szál fiút
 Bizonyynyal mondom hét megyében sem
 Lehet keresve is találni; szép legény.
 Ha mondok egyet, gondold meg magadban:
 Az «ingyen» hivatalt ha megunod,
 Én felfogadlak hiven «hadnagyomnak».

DÓZSA (*sértett büszkeséggel rátekint, azután gögösen felel*).

Lehetsz te még majd az én hadnagyom.

MIND (*kaczagnak*).

RÁNKI (*megrántja Dózsát, hozzá*).

Barátom, ily bolondokat ne mondj.
 Ez az erdélyi vajda ő kegyelme.

DÓZSA *(göggel).*

S én a kereszthadnak vagyok vezére!

SZAPOLYAI *(ironiával).*

Kegyelmes és nagyságos nagyvezér,
Bocsátanál meg, ha bántottalak.
Hadd csókolom palástodnak szegélyét:
Lehetett rófe ennek hét forint,
S a prém maga négy márka jó ezüst.
Kérlek ne vess el engemet magadtól;
S fogadj be udvarodhoz, hogyha kellek.
Leszek helytartód, nádorod, s a míg
Te hadba jársz, helyetted őrizem
Juhaidat.

RÁNKI *(folytatva a csufondároskodást).*

Engem se hagyj ki onnan.
Lovászmester leszek nálad, ha lesz
Lovad.

KORDA.

És én pohárnokod,
Ha lesz borod.

BÁRODY.

S én fegyverhordozód,
A ki utánad hordja a kaszát.

DÓZSA

(jellemző kifejezéssel tekint rájuk, míg beszélnek, Szapolyait égő gyűlölettel nézi, Ránkira hideg megvetéssel tekint, Kordát vállán keresztül, fejét félre fordítva vizsgálja, Bárody szavát szánó mosolygással fogadja).

SZAPOLYAI.

Neveinket nem irod-e fel magadnak ;
Tudsz irni tán ? enyim Szapolyai ;
Ez Ránki, Bárodi amaz ; nem irod-e ?

DÓZSA *(sötétén).*

Szivembe irva vannak e nevek,
Nem törli azt ki onnan semmi kéz !

SZAPOLYAI.

No addig is szépen köszöntetünk.
Gyerünk barátim, e kis tréfa itt
Kezd már unalmas lenni ; majd egyébkor
Folytassuk azt. Ez a bohó fiu
Sok víg órát fog még nekünk szerezni.

(Mind Bornemiszán kívül tréfás zajongás, nevetés közt eltávoznak.)

BORNEMISZA *(részvétellel lép Dózsához).*

Vitéz : egy jó szót engedj mondani
Magadnak. Rosz föld ez itt neked ;
Nem a legfényesebb, legboldogabb.
Én mondom azt neked : inkább lennék
Szalmás kunyhóban enmagam ura,
Mint vendég fényes ur tornáczipan.
Ha értesz : úgy cselekszel.

DÓZSA.

Én ? Hogyan.

BORNEMISZA.

Nem jössz a várkastélyi ünnepélyre :
Hanem helyedre, a tábor közé.

Légy hős, vitéz, és érd be a jutal'mal,
 Mit önszived hő dobbanása nyujt.
 Lehetsz daróczban is hazádnak hőse ott;
 Itt csak bohócz, kit biborral ruháznak:
 Hogy légy mulatság s tréfabáb nekik.
 Válaszsz magadnak két szerep közül,
 A melyik jobban tetszik. Ég veled. (El.)

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa egyedül.

DÓZSA *(utána néz).*

Ez jót akart, ennek jó szive van.
(Kitörően.) Nem ismeri ő Dózsa György szívét!
 Rosz föld ez itt nekem? S ha lenne oly
 Idő, melyben e rosz föld lépteim
 Alatt megrendülend s e czifra had
 Inogva, tántorogva szédeleg
 A rengő földön, melyen állok én!
 Bohócz vagyok tinéktek, a kinek
 Ma csörgő sapkát, holnap koronát
 Nyomnak fejébe? ah őrizkedjetek!
 Gonosz játék az: nem nektek való.
 A kard csak addig őrzi önurát,
 A míg idegen kézbe nem jutott.
 Lehet még Dózsa képe fényes is,
 Hogy hozzá, mint az élő nap felé,
 Forduljatok egy kis meleg miatt.

HARMADIK JELENES.

Dózsa, Barnabás, Rózsa.

BARNABÁS

(fekete daróczköntösben, mely derekán szíjjal van átkötve, kezében hosszunyelű harci fokos).

RÓZSA

(pórleány viseletben, szalagos hajjal, vállfűzővel, kurta rokolyában, melynek széles piros szegélye fel van hajtva, mint az aranyosszéki székely leányoknál).

(Egyideig a háttérben állanak, Barnabás biztatni látszik Rózsát, hogy jöjjön előre, míg az kétkedve néz Dózsára, minthaz nem ismerne rá.)

BARNABÁS

(durva, cynicus modorral Dózsa palástját megrántja).

Nagyságos Dózsa György, nézz hátra is.

DÓZSA

(láthatólag kellemetlenül zavartatik meg e megszólítás által).

Mi ez? Te Rózsa itt?

BARNABÁS.

No itt bizony.

Mégis hogy ránk ismersz, ez szép nagyon ;
Mi csak alig hittük el, hogy te vagy.

DÓZSA.

Miért jövétek most e helyre ti ?

BARNABAS (*vállait rángatva*).

Fura biz az. Ez itt ohajta látni,
Mátkád szegény. Én meg feljöttem, hogyha kellenék
Lovászlegénynek, hallom, hogy nemes vagy.

RÓZSA (*szomoruan Dózsához megy*).

Oh György, mióta minket elhagyál,
Veled távoztak el jó napjaink;
S velünk csak a bú és a gyász maradt.

DÓZSA (*ingerülve*).

Ki volt az, a ki bánta tégedet?

RÓZSA (*engesztelő sietséggel*).

A szív, a rossz szív. Oh ne nézz olyan
Harag-szemmel reám: önszívem az,
Mely kínozott, mióta távozáál.

DÓZSA.

Bohó ábrándozó.

BARNABÁS (*félre*).

Héj, haj, ábrándozó!
Az őszi dér se más, mint képzelet;
De a virág mégis utána hull.

RÓZSA.

Emlékezel-e még a jávorfára, György,
A mely alatt oly sokszor ülve, a
Futó csillagra néztünk esti órán?
A mely alatt tőlem bucsút vevél:
Azt mondtad akkor, ottan várjalak.
Te ültetéd, ápoltad azt a fát.

DÓZSA.

S nem várhatál többé e lomb alatt?

RÓZSA (*szomoruan*).

A jávorfácska többé nincsen ott.

DÓZSA.

Szél törte ki, vagy tán kiszáradott?

RÓZSA.

Emlékezel-e még jó hú kutyádra,
 Mely oly nagyon ismerte lépteid?
 Azt mondtad: e hú eb majd jelt adand,
 Midőn te jössz csendes lakunk felé.

DÓZSA.

No és meguntad várni azt a jelt?

RÓZSA.

Nem szól a jó eb többé senkinek.

DÓZSA.

Szegény, öreg volt már.

RÓZSA.

Emlékezel-

E még a csendes hajlák otthonos
 Szobáira, mi szépen futta be
 Kis ablakát a vad virágszalag?
 Egész nap rajta volt a nap szeme,
 S oly csendes volt, ha szél zugott körül.

DOZSA.

Meguntad ezt a csendet ott talán?

RÓZSA.

A csendes kunyhó nincsen többet ott.

DÓZSA.

Tűz vette el?

RÓZSA.

Emlékezel-e még
Az édes kedves jó anyára, György,
Ki oly forrón csókolta arcodat,
Midőn te tőlünk útra távozál?
S könnyes szemét az égnek megmutatva
Fogadta, hogy hiven megőrzi néked
Menyasszonyod szívét mig visszajösz.

DÓZSA.

Roszul viselte ő tán gondodat?

RÓZSA *(sirva)*.

György, jó anyád az égbe távozott.

DÓZSA *(leveszi süvegét)*.

Az ég adjon neki megnyúgóvást.

RÓZSA *(György keblére borul)*.

Oh György, sokat, sokat szenvedtem én.

BARNABÁS.

György, most hadd sírjon ez, majd szólok én.
A mit e lyánka könnyel monda el,

Elmondom én azt néked szárazon.
 Nem éh, nem szomj tevé e pusztitást,
 Mit látsz ez arczon, oh az mind kevés.
 A test sanyarján nem panaszkodunk.
 De van gonoszabb testi fájdalomnál;
 S ha azt kimondom néked, a ki állsz
 Itt most előttünk, mint egy jégdarab,
 Ugy fogsz borulni lángba, mint a nagy
 Fenyőfa, mit a villám gyujta meg.
 Nem Isten mérte ránk, mit szenvedénk,
 Azt túrni szoktuk, s veszszük ostorul.
 Rosz, átkozott zsarnok szerezte azt:
 Ki kertedet vadonra pusztitá,
 Mivel Rózsádat nem szakithatá le.
 Nem kért sokat: egy csókot; hisz mi az
 Dózsa menyasszonyától. Érted-e?

DÓZSA *(felkiáltva)*.

Ki volt az?

BARNABÁS.

Hasztalan esengett.

Szelíd szó nem győzött a lány szivén,
 Ő tégedet várt híven fád alatt;
 Megtudta ezt a nagy hatalmas úr,
 S egy reggelen fádat kivágatá.
 Ez a jávorfa kis története.

DÓZSA *(haraggal)*.

Ki merte tenni azt?

BARNABÁS.

Igen soká
 Nem érhetett célta a derek lovag.

Egy éjszaka kunyhód felgyujtatott ;
 Gonosz kezek cselekvék e merénnyel,
 Kis házad a porig leége akkor.
 Ez volt a kis kunyhó története.

DÓZSA (*elfojtott ingerültséggel*).

Tovább, tovább.

BARNABÁS.

Anyád minden java
 Elpusztula ; jobbágyi tartozásit
 Fizetni nem tudá, ezért magát
 Fogata el hatalmas kényura ;
 S azt mondta : hogy más áron nem leend
 Szabad, mint hogyha érte Dózsa György
 Menyasszonya siet könyörögni.

(*Vad, kérkedő daczczal.*)

Ez, tudhatod, hogy nem történe meg !
 Anyád ily áron élni nem kívánt ;
 És meg tudott ott halni tömlöczében.
 Én láttam őt meghalva, György vitéz ;
 Ott voltam akkor is, midőn temették,
 Rosz bőrre téve hurczolák ki őt,
 Dult ősz haja a földön úsza ott,
 És tisztos arcza porral lett tele.
 Beforditák az árokfélbe ott
 Rút szolgálcsócselék kaczajja közt.
 Hantot föléje én húztam kezemmel . . .
 Ez volt anyád rövid története.

DÓZSA (*kitörő dühvel kardját kirántva*).

Ki volt ez ember ? hányd ki rút nevét !

S addig legyenek földön megátkozott,
Mig vérevel e föld jól nem lakik.

BARNABÁS (*hidegen*).

S most Dózsa György, dugd vissza kardodat.
A név, mit tudni kívánsz: «Zápolya»
Erdélyország vajdája ő kegyelme.

DÓZSA.

S én esküszöm, hogy nincs oly név a földön,
A mely előtt kardom hüvelybe rejtsem.
Nem «Zápolya!» és hogyha volna bár
Nem Erdélyben, de a pokolban vajda!

BARNABÁS (*ingerlő hidegséggel*).

Légy csendesen György, kis történet ez.
Megtörténik ez százszor száz helyen:
Ne is törődjél ezzel oly igen;
Te már nemes vagy: sarkantyút viselsz;
Negyven jobbágy-telket kapál; — te is
Tégy úgy, miként más a paraszttal:
Vedd el borát, buzáját, szép leányit,
És adj neki szitkot és ütleget.

DÓZSA.

Ne szólj többet, ne szólj. Oh átkozott
A gondolat, mely most szivembe' kel.

RÓZSA.

Oh ily haraggal hát reánk ne nézz;
Nincs semmi baj, hogy téged láthatunk.

DÓZSA.

Jól mondtad ezt. A meddig Dózsa ér,
 És Dózsa karja hosszú és veszélyes!
 Odáig bizton jársz az ég alatt.
 Légy nyugton jó leányka, csendesesen.
 Vezesd el őt jó Barna táboromba,
 Szelíd öcsém ott sátort ád tinéktek;
 Most sátort, majdan Dózsa palotát;
 Midőn büszkén fogtok tekinteni
 Le arra, a ki most magasan áll
 Fölöttetek. Szépen távozzatok.
 György senkinek adósa nem marad:
 Gyöngygyel, arannyal fog fizetni ott,
 Hol őt szerették; vassal és üszökkel,
 A hol gyülni oktatták. Eredj
 Te jó leányka, Barna elvezet.

RÓZSA (*sohajtvá Barnabáshoz*).

Gyöngyről, aranyról szól ő énnekem;
 Szivéről semmi szót. Kastélyt ígért,
 S keblén pihenni nem hagyott soká.

BARNABÁS (*Rózsához*).

Kő a szive. Ölelve oly hideg,
 Csak ütve ád tüzet. (*Sohajtvá.*) Hajh, hogyha én
 Volnék az, aki Dózsa. (*Lemondással.*) Vad beszéd!
 Bolond beszéd. Minek gondoltam ezt.

RÓZSA (*Györgyhez*).

Jöjj nemsokára és ne hagyj magam.
 Isten veled, Dózsa, Isten veled.

DÓZSA *(egyedül).*

Isten, Isten! Te százszor említett,
 Ezerszer elfeledt hatalmas Isten!
 Hazánk védasszonya, mennybéli szűz!
 S ti égnek minden boldogult lakói:
 Szentek, dicsőült hullák itt a földben,
 Kiknek poruk is fáj a sír alatt.
 Ha e hazára nagy vész közelit,
 Törüljétek ki lelkem mélyiből
 Az átkos eszmét, a mi benne támadt.
 Vérrel, sötét átokkal viselőst:
 Hogy légyen az halottabb, mint a sír
 Halottai, soha nem ébredő.
 Ne hagyjátok bennem megérni azt,
 E szörnycsodát, mely ha szivemben megnő,
 És egy gonosz perczen megszületik,
 Oly rémület fog szállni a világra,
 Miként ha a halál indulna meg
 Helyet csinálni az élők között
 Egy újabb nemzedéknek. Mentsen ég.
 Mentsen meg Isten e rosz gondolattól.

*(Letérdepel, kezét a földre teszi, mintha gyöngéden simogatná,
 egésztelné azt.)*

Jó föld, örökkön élő jó anyám,
 Szived dobog, a hol csak járok én.
 Őrizzen Isten téged rosz kezemtől.
 Szép zöld vetéssel hímezélek egykor:
 Ne jöjjön el az átkos óra, melyben
 Véres tagokkal véres kéz behint;
 Ez óra el ne jöjjön rád soha.
 Őrizzetek meg engem, égiek. *(El.)*

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Terem a budai várban.

ELSO JELENÉS.

Perényi, Bornemisza, Szapolyai, Bárody, Korda, Viday,
Ránki.

VIDAY.

Te vajda, mit keres most Ránki itt?

SZAPOLYAI.

Hát mit keresne mást, mint hivatalt?
Nem hallottad, mily áldomást ivott
A jó Laczkó fejére az elébb?
Ispán, viczispán, kályhaőríző;
Akármilyen az, csak lenne már.

TÖBBIEK *(nevetnek)*.

VIDAY *(nevetve hátramegy, egy apródtól poharat véve el)*.

RÁNKI *(visszajön)*.

Te vajda, mit csinál itt most Viday?

SZAPOLYAI.

Azt látod, hogyha van szemed: iszik.

Iszik, ha itt van, és ha otthon ül;
 Napszámba járna inni, hogyha kéne.
 De bár mindig iszik, azt mondhatom,
 Hogy józanon még nem láttam soha.

MIND *(nevetnek)*.

KORDA.

Valjon Báródy itt van-e?

RÁNKI.

Tehát
 Nem ment el a törökre? Készüle.

SZAPOLYAI.

Igen, ha a török helyébe jönne,
 S kardját segítené kihúzni néki,
 S nyakát odahelyezné zsámolyára,
 S azt mondaná: itt van, vágd le, tiéd.
 Akkor talán . . . talán azt mondaná:
 Barátom, holnap jőjj, ma rest vagyok.

BÁRODY *(érkezik)*.

SZAPOLYAI.

Ah farkas a mesében: emlegettünk.

BÁRODY.

Mi ördögöt beszélsz farkasról itt?

SZAPOLYAI.

Vagy úgy? diák mese; nem ismered.

BÁRODY.

Ugyan te vajda, mondd meg énnekem :
Miket beszélt veled oly hosszasan
László király? mind rám mutogatott.

SZAPOLYAI.

Hát azt beszélte, hogy csizmája szűk,
Hogy búza, liszt oly méregdrága most ;
Hogy a cselédet nem birja fizetni ;
Hogy ő nem tudja, néked mint telik
Velencei bársonyra, a mikor
Ő még daróczból sem vehet javát.

BÁRODY *(csalatközve)*.

Ugy ; én azt gondolám, hogy mást beszélt.

SZAPOLYAI *(bemegy a tánczterembe)*.

RÁNKI.

Hiszed, hogy a királylyal azt beszélte?

BÁRODY.

Dehogy hiszem. A jó öreg feszengett,
Mint a ki azt az áldott szót kutatja,
A mely egyszerre «igen» is, «nem» is.

KORDA.

Csodálkozom, hogy Csáky Lóra most
Elég magas a vajda vágyinak.

RÁNKI.

A hogy lehet, barátim. A király
Leányát a midőn négy év előtt

Megkérte, akkor azt mondák neki :
 Hogy gyöngé még ; most meg nagyon erős már.
 Így Csáky Lóra is megjárja hát.

BORNEMISZA.

Bajtárs urak, tudjátok jól van az,
 Hogy egymást szóljuk és szapuljuk itt.
 De ha lehet, leány vagy hölgy nevét
 Ne hozzuk e szép mulatság közé.

RÁNKI.

Te Bornemisza, mért nem mégy te is
 A tánczterembe ?

BORNEMISZA.

Mert van jó eszem.
 Látom, hogy a ki innen távozik,
 Arra mind sorba jár a rúd.

SZAPOLYAI.

Helyet barátim ! Ez sok ünnepély.
 Egy napra kettő : két komédia !
 Csináljatok helyet ; héj, hó fiúk

(Apródokhoz.)

Rakjátok a hölgyek számára e
 Karszékeket félkörbe.

BÁRODY.

Oh megállj.
 Udvarnok itten én volnék talán.

SZAPOLYAI.

Ugy holnapig sem mozdulnánk meg innen.

RÁNKI.

Mi lesz ? mi lesz itt ? fáklyatáncz talán ?

KORDA.

Vagy csókolódsz ?

VIDAY.

Törpék párbaja ?

SZAPOLYAI.

Több annál és bolondabb. A király
Valahogy egy poétába esett.
Az fogja itt magát mutatni most.

RÁNKI.

Mi ördög az ? Csepút fog enni itt ?
S orra hegyén kardot tánczoltat-e ?

SZAPOLYAI.

Az tréfa volna : verseket szaval.

RÁNKI.

Lóháton ?

SZAPOLYAI.

Nem ; csak úgy gyalog.

RÁNKI.

S miféle nyelven ?

SZAPOLYAI.

Hát csak magyarul.

RÁNKI.

Nem ér az semmit; ugy mindenki tud.
Mondjon kozákot, belgát: kit nem értünk.

VIDAY.

Lesz-e mellé zene?

SZAPOLYAI.

Patvarba ne?

A csattogány dalához trombita,
Meg egy pohár bor is lesz; hogyha kell.

RANKI (*szabadkozva*).

De én a verseket nagyon imádom:
Egyszer olvastam egyet, a mi szép volt;
De nem tudom, hogy hol volt és mi volt?

SZAPOLYAI.

Álmodtad azt.

VIDAY.

Bizonynyal mondhatom,
Az én apámnak volt egy oly diákja,
A ki reggeltől estig versekben beszélt.
A kútba halt szegény.

SZAPOLYAI.

Félj hát a víztől.
Jön a király; urak tapsoljatok.

MASODIK JELENÉS.

Voltak. Király, Költő, Lóra, Udvarhölgyek.

KIRÁLY (*költőhez*).

Fiú, te is viselsz-e koronát?

LÓRA.

Saját országában ő is király.

KIRÁLY.

Király? no ugy sajnálom hát szegényt.
Remélem, hogy hívek vazalljaid,
S nem alkalmatlanok, nem duzzogók?

LÓRA.

Az ő vazalljai a szellemek.

KIRÁLY.

A szellemek? no ez nincsen minálunk.
Hát jó fiu, miről tudsz énekelni?
Szelid pásztor-dalokról vagy esatákról,
Virgil, Ovid vagy Flaccus mestered?
Látod, nekem mind jobban tetszik a
«Beatus ille» mint az «Aeneis»,
A «Tristium liber»-t nem állhatom ki;
Bolond Ovid ugyan mit sírt azon,
Hogy elhagyá az udvar nagy zaját?
Helyében én örültem volna még.

LÓRA.

Engedd király a költőt önszivének,
Hadd zengje ő, mit ihletése mond.

KIRALY.

Jól van ! jól van !

SZAPOLYAI.

Urak hallgassatok !
 Uraknak szóltam, hölgyek is megértsék.

KÖLTŐ *(kezében koboz, fején repkénykoszoru fiatal arcz).*

Négy vége van a világnak,
 Négy ellene e hazának :
 Egyik kívül, másik belül ;
 Ha egy pihen, másik kerül ;
 Hajh ! rontanak mindenfelül.

Az egyik a török harczos,
 A másik az olasz parton,
 Harmadik a lengyel szomszéd :
 Negyedik itt benn szanaszét ;
 Hajh ! ez a legroszabb veszély !

Az egyiket majd levernők,
 A másikat elterelnők,
 A harmadik futva menne,
 Ha a negyedik nem lenne ;
 Hajh ! ha ez kibékülhetne !

Rosz ellenség török, tatár,
 Lengyel, olasz erős csatán :
 Mind nem győznek le tégedet ;
 Magyar nemzet, ten fegyvered —
 Hajh ! csak ez, mi elveszteget !

PERÉNYI.

Nem jó dal ez barátom, mást regélj,
Magyar nemzet dicső napjairól.

KÖLTŐ.

Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!
Fényes napnak ragyogása rózsafelhős égből.
Világverő Mátyás sírján még a virág zöldül,
A dicsőség hova tűnt el a szép magyar földrül?

Fényben úszott az úri nép, bőségben a szolga,
Az utolsó parasztnak is öröm volt a dolga.
Igazságot a szegénynek, diadalt a hősnek,
A gyöngének oltalmazást, harczot az erősnek.

Örömmel jött a jó barát örömek házába,
Reszketve jött az ellenség siralom harczába;
Fejedelmek kezeiket nyujták szövetségre,
Ki meg dugta mindakettőt háta mögé félve.

Tudós urak tudományát aranynyal fizették,
Magyar nemzet virulását világnak hirdették;
Merre nap jár, merre hír jár, három tengerpartnál,
Boldogabb nép, délczegebb nép nem volt a magyar-
nál.

Világverő Mátyás sírján még a virág zöldül;
A dicsőség hova tűnt el a szép magyar földrül?
Leáldozó nap sütése, alkonyodó égről:
Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!

URAK (*zúgolódnak*).

RÁNKI.

Bolond ez?

VIDAY.

Ez gubó.

KORDA.

Badar beszédek.

SZAPOLYAI.

Kedves barátom, ifjú hegedűs,
 Egy jó tanácsot mondok én neked :
 Ne üss dobot, hol tánczolni akarnak,
 Hol két szerelmest látsz enyelgeni,
 Kiséretül ne fújd a kürtöt ott.
 Táborhelyen zengj harcokat, de nem
 Vig dáridóban, és viszont
 A harcmezőn ne emlegesd
 A holdsugárt és tele poharat ; —
 Mindenhez válogass időt s helyet.

KORDA.

Szép kis öcsém, én lássam most, mit érsz ?
 Ha énekelni méltó tárgyra vágysz,
 Dalolj nekem szép kedvesem szeméről ;
 Annyit mondok, hogy kék az és szelíd.

RÁNKI.

S nekem ha kedvemet keresni készülsz,
 Ráró lovamról mondj egy éneket ;
 Fehér az, és sörénye rózsaszín ;
 Nincs olyan mén több : — lába mint a szél.

VIDAY.

Bort énekelj nekem, bordalt fiu :
 Piros a bor, és benne tűz lobog.

PERÉNYI.

Én meg azt mondom, hogy ne légy paraszt ;
 Vedd észre, hogy most László napja van.
 Én az vagyok, meg a király is az :
 Köszöntőt régen kelle mondanod.

KÖLTŐ.

Szolgállok nektek izléstek szerint.

(Kordához.)

Neked dalt kedvesedről. (Ránkihoz.) Itten lovadról.
 (Vidayhoz.) Borról neked. — Köszöntőt a királynak.
 Legyetek én irántam elnézéssel !

Kékszemű leányka, szép fehér kezeddal
 Micsoda himet varrsz ?
 «Kiütött a szent harc ;
 Ottan küzdenek a jó magyar vitézek.
 Kedvesemnek himzek,
 Kötöt oldalára,
 Karcsu derekára.
 Mikor megérkezik győzelmes sereggel.»

Kékszemű leányka, kedvesed nem ott jár ;
 Nincsen a csatában,
 Hősök táborában ;
 Vad török vezérnek nincs ki ellenálljon.
 Ez a himzett bársony
 Jut az ő fejére ;
 Czifra háremébe,

Oda fogsz te jutni hozzá rableánynak,
 Ott fognak tartani — elkárhozott rabot: —
 Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Délczeg hófehér mén mit tombolsz magadban,
 Sörényed mért habzik?

«Trombitaszó hangzik,

Oda indulunk a győzelmes csatába.»

Későn és hiába;

Golyók száguldanak,

Lefordul a lovag.

A mén gazdátlanul száguld az avarban,

S lábával levágott holttesteket tapod, . . .

Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

Mi csillog, mi villog abban a kehelyben,

Vitéz lovag, bátor?

«Tiszta, piros ó bor.»

Ne emeld ajkadhoz azt a piros kelyhet,

Nedvét ne izle jed!

Magyar nemzet vére

Van annak öblébe',

Foly az minden utcán, minden lakóhelyben,

Minden folyam hordja a vérrel tölt habot. . .

Adjon Isten nektek sok boldog névnapot!

KORDA.

Be durva ficzkó: korbácsot neki!

VIDAY.

Egy szót sem értettem belőle én. —

Azt mondta, hogy vízzel nem jó a bor?

SZAPOLYAI.

Adassatok száz aranyat neki,
Saját pénzemből. (*Kordához.*) Az ilyen bohóc
Közénk azért jön, hogy fizessük őt. —
Ne mondja, hogy ingyen siránkozott.

LÓRA.

Danáidért fogadd e kis füzért;
Virág virágért!

BORNEMISZA.

És e kézszorítást —
Szívet szivért!

KÖLTŐ.

Aranyaid tartsd meg, kegyelmes ur:
Kutyát, lovat vehetni oly díjért;
Egy férfiszó s virágszál lelkesült
Delnő kezéből a költő jutalma,
Szellőt, mezőt ingyen adott az ég.
Király, sokáig élj és boldogul. (*El.*)

KIRÁLY.

Sokáig és hozzá még boldogul!
Ilyen bohót csak költő tud kívánni.
Tánczoljaatok vitéz lovagjaim,
Én majd pihenni megyek. Engemet
Nem háborít jó kedvetek zaja;
Az én álmom se bántsa kedvetek! (*El.*)

SZAPOLYAI (*Lórához.*)

E tréfa tőled jött szép úri hölgy?

LÓRA.

Tetszésedet talán nem is nyéré meg?
 Nem jól dalolt a költő rólatok?
 Ti főurak, országunk nagyjai,
 Ti rólatok ha költő szólni készül:
 Más nem lehet, mint hó magasztalás!
 (Kítörve.) Hazánknak minden ajtaján dühödt
 Ellenség zörget, és kiáltva hív:
 «Hol a magyar nemesség sarjadéki?
 Hol a nagyok, a hősök, a kiket
 Csaták hevében szoktak emlegetni?»

(Fagyos gúnynyal.)

«Itten vagyunk; a táncz között keress!
 Gyöngyös ruhánk, és telve serlegünk;
 Kardunk kívül rubin, és rozsdá benn.»

(Szomorú szemrehányással.)

És addig ott a dicstermő mezőn
 Egy pór fi egy jobbágy áll merészen;
 S kezébe véve ország czímerét,
 És rongyhadát állítva harczi rendbe,
 Azt mondja büszkén harczos elleninknek:
 «A régi hős magyar nép legjava
 Előtted áll! vezére én vagyok!
 Parasztok fővezére, Dózsa György
 E perczben legjobb férfi a hazában.»
 (Fájdalommal.) Oh jaj reánk, hogy ezt mondhatja ő!
 Szégyen a czímer, melyet hordozunk!
 A kardos kéz rajt' többé nem miénk.
 A költő minket csak siratni tud.
 Dicsőséget ha kíván zengeni,
 Megy Dózsa Györgyhez, pórhadak közé
 Tánczolatok hazám nemesei!

De tánczra véletek nemes leány
Indulni nem fog. Jól vigadjatok!

LÓRA, HÖLGYEK (*mind elsietnek*).

RÁNKI.

Ez összeesküvés volt ellenünk!

BÁRODY.

Nézd, nézd, hogy csípnek a galambok is!

BORNEMISZA.

Keserű orvosság; használna bár.

SZAPOLYAI.

Bajtárs urak! Bohóság az egész.
Rajongó gyermekek megbámulák
A festett sárkányt s arról álmodoznak.
Szép hölgyeinket megtérítem én;
S ha az bajuk, hogy Dózsa György vitézt
Különb lovagnak tartják, mint magunkat,
E bajból őket én kigyógyítom.

(Függöny lehull.)

VÁLTOZÁS.

Rákosi tábor, oldalt sátorok.

HARMADIK JELENÉS.

Ambrus, Dudók, Kecskés, Bagos, Barnabás, Rózsa.
Elegy nép, szedett-vedett fegyverrel.

AMBRUS.

Ide, ide ; ez itt a mi helyünk.
Balról fekszenek a mészárosok,
Hátuk megett a cserzők, és azontúl
Következnek a vargák : értitek ?

DUDÓK (*csizmadia*).

Mit, hát a vargák hátul lesznek-e ?

KECSKÉS (*timár*).

S miért legelől a mészárosok ?

AMBRUS.

Mert ennek ez a legszebb rendje így :
Mészáros fogja legelőbb a bőrt,
Aztán kerül az a timár kezébe ;
Utoljára jut hozzá varga. Így
Természet rende szabta rangjainkat. —
Hogy a szabók középén álljanak,
Ez ismét legigazságosabb így ;
Mert mink ruházzuk fel a nemzetet.

Nálunk nélkül nem volna az egyéb,
Mint vad, daróczban járó csöcselék.
A külföld is miről ismer reánk :
Nem szép ruhánkról-e? és azt szabók
Készítik el : övék az első rang hát.

BARNABÁS.

Hát a parasztok hol maradjanak?

AMBRUS (*lenézéssel*).

Imitt-amott, ki hol helyet talál.
Itt nem parancsol senki, értitek.
Olyan világ lesz eztán, a mikor
Az ember még magának sem parancsol.
Nincs többet ur, azaz : hogy, értitek :
Most mindnyájan urak vagyunk.
Én olyan ur, mint Drágfy, Zápolya,
És bármelyik nagy czímeres nemes.
Egyenlőség, ez a mi jelszavunk.

BAGOS.

És osztozás, egyenlő osztozás.

KECSKÉS.

Én már ki is szemeltem jó magamnak
A házat, melylyel majd szépen beérem.

DUDÓK.

Nekem csak egy kis jószág kellene.

AMBRUS.

Meglesz barátim : ur lesz mindenik.
Szabók, vargák, timárok ezután

Nem lesznek a világon ; minden ember
Lesz foldesur ; a ki csizmába' járni
Ohajt : varrjon maga sarut. Urak leszünk.
Én a Drugeth jószágát foglalom.

BAGOS.

Nem, nem barátom, arra sorsozunk.
Majd a kinek jut.

DUDÓK.

Hátha akkor aztán
Kend a magáét majd nagy hirtelen
Elvesztegette, akkor meg mi lesz ?

AMBRUS (*kis gondolkozással*).

Hát akkor újra osztozunk.

BARNABÁS.

Lassan barátim ; hát velünk mi lesz ?

AMBRUS (*furcsa büszkeséggel*).

Barátim ? még barátim ! S hát ki vagy ?
Hogy engemet barátodnak nevez'sz.

BARNABÁS.

Látod : ember, miként te vagy.
Van két szemem, két lábam, két kezem ;
És egyiket sem adnám a tiédért.

AMBRUS.

Paraszt vagy ! vad paraszt, mit kötsz belém ?
Kirántom oldalamból ezt a rőföt,

S olyan dolmányt szabok a hátadon,
Hogy mind belül lesz rajt' a paszománt.

BARNABÁS.

Hiszen csak az imént beszélted azt,
Hogy most mindnyájan egyenlők vagyunk.
Te olyan úr, mint Drágfy, Zápolya?
Miért ne volnék én olyan, miként te?

AMBRUS.

Miért? Miért? Minő badar beszéd?
Én lehetek olyan, mint Zápolya:
Ez áll, ez jól van, ez természetes;
De egy paraszt, egy sült paraszt, miként te,
Hogy állhatna egy rangban énvelem?

BARNABÁS.

Már én pedig úgy értelmeztem ezt,
S minthogy ti az urakkal osztozandtok,
Én rajtatok kezdem az osztozást.
Te foglald el Viday kastélyait:
Én majd beülök a te sátorodba.

AMBRUS.

De ezt ugyan ne tedd, sehonnai,
Vagy úgy nyomok képedhez egy tüzes
Vasallót, hogy legabba halsz bele!
Te nem tudod még, mit képes mívelni
Egy hős szabó, ha egyszer dühbe hozták?

BARNABÁS.

No, no, foltot ne mess belőlem, jó vitéz;
Nem nékem kell e sátor, nem biz az.

Hanem tekintsd e lyánkát, s tudjad azt :
Ez itten Dózsa György menyasszonya.
Számára engedd által sátorod.

AMBRUS.

Ah ez egészen más ; így nincs szavam.
Dózsával nem csak sátorom megosztom :
Jószágom, kastélyaim övé lehetnek,
A mik még majdan lesznek ezután.
Barátim ! hozzatok friss ágakat ;
(*Büszkén.*) « Erdőnkől » bármennyi kitelhetik.
Diszítsétek fel e sátort velök.
Kegyelmes szép kisasszony, tisztelet !
Keztyűm nincs, hát kezem nem nyujthatom.
Vedd át e sátort, és kegyelmesen
Méltóztassál parancsolni velem.
S menyasszonyi ruhát ha varratandsz,
Ne másra bíz ; én hadd végezzem azt.
Művészetem nem üzöm keresetből,
Csak szenvedély ez nálam és kegyosztás.
Nagy tiszteletből két ör álljon itt,
S a ki ezen megy, és szépségesen
Süveget nem emel, pofozza fel.
Menj sátorodba, nagyságos menyasszony. (*Rózsa el.*)
(*Barnabáshoz.*) Hanem azért barátok nem vagyunk.
Hátrább paraszt ! (*Megtaszítja.*)

BARNABÁS.

Ne tréfálj, jó vitéz ;
Kezem durva, nem igen szokhatott
Czirógatáshoz ; hogyha rád teszem,
Bizony foltos lesz a ruhád alatt.

AMBRUS.

Hallottad ezt, Bagos? Ez sérteget!
Ez tégedet sért: öklével dicsekszik.

(*Barnabáshoz.*)

Hogy mersz te kérkedőleg így beszélni,
Midőn egy mészáros van itt jelen?

BARNABÁS.

Már hadd legyen, én tőle sem hunyorgok.
Szilaj bikával szoktam küzdeni:
Ő csak szelíd ökörrel; azzal is
Csak úgy, ha kötve van.

AMBRUS (*Bagoshoz.*)

Hallottad ezt?
Tűz és vihar, ezt el ne tűrjük ám.

BAGOS.

Megállj, paraszt. Ezt el sem is viszed.
Csak addig állj, míg mentém levetem.
Csak el ne fuss. Adjátok azt a taglót.

BARNABÁS.

Hanyad magaddal készülsz ellenem?
Mert így egyesben akár el se kezd.

BAGOS.

Sok lészek én neked félkézzel is;
S majd megtanítlak, hogy kell szántani
Orrod hegyével?

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek, Lőrincz.

LŐRINCZ.

Minő lárma ez?

Ej, ejnye, szedte-vette rossz fiak,
 Hát egymást jöttetek leverni ti?
 Az a ti dolgotok? Ez-e a rend?
 Istentől elrugaszkodott nép.
 Látjátok ezt a nagy botot kezemben?
 Ugy elpáhollak egybe, mindakettőt,
 Hogy egymásért fogtok könyörgeni.
 Mindjárt egymásnak kezet adjatok:
 Ugy, szépen; kend is jó vitéz, Bagos,
 Te is fiam, gulyás, hogy nőjj nagyot.
 No már most aztán mukkanás se légyen;
 Már látom, hogy beszélni kell megint
 E renyhe népnek, és erkölceit
 Jól rendbeszednem. Hol van a katedra?

BAGOS *(egy hordót hengerít elé)*.

Itt van, Lőrincz, itt van; állj fel reá.

LŐRINCZ.

Emeljtek fel. Nem szakad be ez?
 Tudjátok, hogy toporzékolni szoktam,
 Mikor elővesz a nagy indulat.
 Adjátok fel a botomat. No hát
 Hallgassatok. Beszélni nem szabad.
 Ki állni nem szeret, leülhet.

Te ficzkó ott a dombon, majd adok
 Röhögni; ha még egyszer rajta kaplak,
 Vágom fejedhez ezt a bibliát,
 Hogy megdicsőülsz tőle ízibe.
 Hát te pimasz: föltett kalappal állsz?
 Majd leveszed azt a rosz tökfedélt.
 Csitt! hogyha mondom. Így szól az irás:
 Éjjel-nappal harczolni kell nekünk
 Mi legnagyobb ellenségünk ellen.
 Tehát világos, hogy harczolni kell.
 Itt meg van írva: hát a háboru
 Szükséges egy dolog. A háboru,
 Mi légyen hát a háboru? Te birka:
 Látom szemedből, hogy azt kérdezed.
 A háboru egy szép lakodalom,
 A hol nem az mulat, ki tánczol; ám-
 De a ki húzza; és nem az búsul,
 Ki tölt; hanem az, a ki azt megiszszsa.
 A konyhán akkor egy-egy város ég;
 Fazék az ágyú, gombóc a golyó.
 Csóvárd fejed, csak csóvárd, vén bolond.
 Talán azért, hogy ágyúnk nincs nekünk?
 Minek nekünk: jobb annál még a bot.
 Ágyút ha egyszer elsüték, üres:
 A bot mindétig töltve van; ha nem
 Hiszed, majd mingyárt megtanítlak.
 Nincs olyan fegyver, mint a bot, sehol;
 Ez nem törik, nem tompul és nem ád
 Csütörtököt. Ennek nem baj az is,
 Ha lapjával, ha élivel talált.
 Ezzel nem kell tanulni a vivást.
 Ha elveszett, az erdőn másikat lelsz;

Azért a bot mindenfölött való.
 Más kérdés az, és ez már fontosabb :
 Ki hát az a mi legfőbb ellenünk,
 A ki miatt legyen bot s háboru ?
 Első nagy ellenünk nekünk : találj ki,
 Te félszemű, te ! Hogy bámul a számba !
 Első nagy ellenünk nekünk az ördög.
 Nos, mit kell mondani ? « Őrizzen Isten ! »
 Az ördög nekünk fő-fő ellenünk ;
 De messze van : pokolban ő lakik ;
 Tehát ezt bottal még sem érvük el.
 Jobb is ha ezzel nem sokat vitázunk.
 A második nagy ellenünk nekünk,
 Mondd rá timár : « a rossz pogány török ».
 Biz a török. Ez is de messze van.
 Nincs oly tarisznya a kerek világon,
 A melyből el ne fogyna só, kenyér,
 A míg innen odáig elcsepelnők :
 Ennek is jobb hát békét hagyni ott.
 A harmadik fő ellenünk nekünk ;
 De már ezt senkitől se kérdelem ám :
 « Az úrrend ! » Ugy van ; csak ők azok ;
 Ez a mi fő-fő ellenünk a földön.
 Török, tatár csak egyszer pusztít el ;
 Ez minden évben újra kezdi azt.
 Ki hát a mi legrosszabb ellenünk ?

BAGOS.

A főurak ! Lőrincz jól mondja ! Úgy van.

ÖTÖDIK JELENES.

Elébbiek. Szapolyai, Ránki, Korda, Bárody, Viday.

SZAPOLYAI.

Halljátok ezt, urak? nem viszket-e
Egy kissé itt a nyakatok körül?
Ez jól beszél; derék nyiltszívű ember.

LŐRINCZ.

Bornyúk! Ti szarvas állatok! Igavonó
Marhák! Hát mért beszélek én?
Uj dolgokat beszélek én tinéktek,
A mit most hallotok először itt?
Tanítani kell arra titeket:
Hol fáj, mi fáj? Jól van: pihenjetek;
Nem is azért csődültetek ide,
Hogy rajtatok segítsen valaki,
Hanem hogy ez a sok mihaszna nép
Hadd fogyjon egyszer. Jól van, gyermekim;
Amott egy boglya széna, essetek
Neki, in nomine Domini és
Egyétek azt meg lelki üdvötökre.
Én hogyha volnék ló, miként ti vagytok,
Mikor nekem fújják a trombitát,
Elsőben is azt törném össze, a
Ki hátamon ül.

SZAPOLYAI (*előlép*).

Ez dicső tanítás.
Halljuk tovább csak, prédikálj odább.

Hát mik vagyunk mi? Ellenség, ugy-e?
 Nyúzó, sarczoltatók, pogányok?
 Kiket megölni istenes dolog?
 Pusztulj le onnan, szájas vén bolond;
 Ki lármát ütsz, hogy tőled féljenek.
 Egy óra mulva meg ne lássalak
 Itt Pest határán; mert olyan igaz,
 Hogy hátadon viszed a tizparancsot,
 Mint az, hogy a korbács nem hízeleg.

LŐRINCZ (*leszáll*).

Jaj, csak ez a bot volna rövidebb.
 De félek, hogy egyet ütök reá,
 És szörnyet hal legott.

SZAPOLYAI.

S ti léha, rusnya csőcselék hadak,
 Szedett-vedett csavargó naplopók!
 Kiknek nagy becsület leendne a bitófa;
 Ország szemetje, embersöpredék:
 Majd mondok én tanítást most tinéktek.

AMBRUS (*Bagoshoz*).

Jujh! Hogyha nékem mondta volna ezt.

BAGOS.

Pedig aligha nem értett közée.

AMBRUS.

Oh nem; csak a parasztoknak beszélt.
 Kit értett volna csőcselék alatt?

SZAPOLYAI.

Régóta hallom drága híretek,
 Ti esztelen csoport, kik megszökétek
 Ekétek mellől, unva a szokott
 Munkát viselni, s mint egy csorda farkas
 Holmi bitang diákok, mesterek,
 Kontár szabók, bukott mészárosok
 Vezérletében szertekóboroltok ;
 Koldulva és rabolva, hol nem adnak,
 S megméríték az országot, hány lépés?
 Úgy osztogatjátok fel azt, és megteszitek
 Egymást királynak, nádornak, főispánnak ;
 S azon ürügy alatt, hogy háború lesz,
 Viselték háborút békében élő
 Gazdák és telkes birtokosok ellen. . . .
 Nem voltak-e vitézlő rendei
 Mindig e honnak, a kik harczolának,
 A míg ti otthon nyugton ültetek?
 S nemes vérükkel öntözék a földet.
 Hogy számotokra jó kövér legyen?
 Nem tudnak-e a karddal bánni többé
 Itt e hazában, hogy ti csöcselék
 Ásókkal és gereblyenyéllal
 Terítsétek be a csatamezőt?
 S míg eddig büszke fénynyel és erővel
 Lépett e hon az ellenség szemébe :
 Mostan pizsokkal s szennye búzivel
 Akarja-e azt megriasztani?
 Ha oly nagyon nem útalnék magam
 Hozzátok érni bármi szín alatt,
 Szétkergetnélek innen még ma én.
 De fegyverem nem szennyezem be azzal.

Vadkanra kopját, botot a kutyának !
A ki nem érti, szóljon fel reá.

BARNABÁS.

Én szólok, jó uram.

SZAPOLYAI.

Mi vagy te itt?

BARNABÁS.

Paraszt, miként a többi. Csöcselék.
Nem hadnagy és irástudó ; csak egy
Szegény paraszt, ki számot szaporít.
Minket nem éhség, rablásvágy üzött.
E rongy, mi rajtunk van, magunk szövése.
Minket szent szózat híva küzdeni
A jó hazáért ; s bár a hol neked
Várad van, ott mi csak kunyhót birunk ;
Azért engedd, hogy mink is hadd szeressük
E jó hazát, mely most olyan beteg.
Mi szenvedése van ? te jól tudod :
Tudjuk mi is, nem szükség mondani.
A véres kardot, a véres keresztet
Láttuk meghordani mezőinken,
És hallók a segély nagy szózatát :
«Fegyverre minden, a ki még magyar !
Mert itt az óra, melyben elveszünk.»
Mi elhagyók szülötte lakhelyünket ;
Gyom, dudva nőhet tarlóink felett,
Nekünk csak a csatamező helyünk.
Nem lesz belőlünk pompás, szép sereg,
Mert a mi fényes, nem kerül közénk ;

De ellenségnek jó akármí seb.
 Dicső Hunyad s a hős János barát
 Ily csöcseléssel vítta győzedelmét
 Nándor falánál ; ásó és gereblye
 Hagyott legvéresebb nyomot az ellenen ;
 A míg vitézlő rendek, úrfiak
 Nyugton és nyugtalan honn ültenek.
 Azért ha fényes drága főurak
 Szégyenletek velünk a harcza jönni,
 Maradjatok honn és vigadjatok :
 De a szegényt ne csúfoljátok érte,
 Ha jó honáért halni harcza megy.

SZAPOLYAI.

Szolgáimmal vitázni nem szokásom.
 Ha jól tudom, te jobbágyom valál,
 Gulyáim őrizéd, és megszökél.
 Emlékezem két ökkelő szemedre ;
 Vad, hajthatatlan ficzkó voltál mindig.
 Olyan pofa, a mit csak látni kell,
 Hogy a pofoncsapás eszünkbe jusson.
 Felelni néked nem sokat fogok ;
 Otthon a bot, majd megfelel, ha tetszik.
 Szöktél magad, s egy lyányt elszöktetél ;
 Kóbor, csalárd vagy. Visszaküldelek.

BARNABÁS.

Engem, nagy úr ?

SZAPOLYAI.

Téged s e jó leányt !
 E drága szüzet, a ki egymagában

Egy férfival két országot bekószál,
A szép nebánts virág.

BARNABÁS.

Kegyelmes úr!

E lányról rossz ígét többet ne mondj.
Beszélhetsz hozzám, a mi tetszik; ámde
Mit rája mondasz, minden íge tőr.

SZAPOLYAI.

Mit? még a szó is fáj-e?
Hát még a korbács! Lóhoz kötve fogtok
Erdélyig verve vándorolni. S mindazok,
Kik elhagyák hűtlen' gazdáikat,
Levágott orral és fülekkel
Üzetnek vissza puszta falvaikba.
Ezt mondom én! És ezt én megteszem.
Hol van a lány? Felelj: hol van a lány?

BARNABÁS.

A hol holttestemet elesni látod,
Ottan keresd.

SZAPOLYAI.

Te ellenállni mersz?

BARNABÁS.

Ha mersz te egy csoport kalandos úrral
Dózsának összes serge közepében
Egy védtelen leányzót elrabolni:
Ugy én merek. egyedül egymagamban
Mindnyájatoknak ellenállni itt.

BAGOS.

Halljátok-e : ez helyre egy kölyök !

LÖRINCZ.

Ne hagyjuk ám magunkat meggyalázní.

TÖBBEN.

Nem, nem bizony. Hátrább az úrfiakkal.

SZAPOLYAI.

Tágulj előlem, hitvány rongycsapat !
Vagy megtanítlak, ha még nem tudod,
Hogy harcban is száz pórt ér egy nemes.
Helyt adjatok.

HATODIK JELENÉS.

Elébbiek, Dózsa.

DÓZSA.

Megálljatok urak.

SZAPOLYAI.

Ki vagy ? Nem látlak. Félre térj előlem.

DÓZSA.

Urad vagyok, e téren, melyen állsz.

SZAPOLYAI.

Megörülél ? Te énnekem uram ?

DÓZSA.

E tábor az enyim : ki benne van,
Az én alattvalóm, és engemet
Urának ismer.

MIND.

Éljen Dózsa György !

LŐRINCZ.

Itt Dózsa György az ur, és senki más.

DÓZSA.

És most kegyelmes ur, ha szándokod
Nincs szót fogadni e helyen,
Eredj e tábor korláti közül :
Mig benne jársz, fölötted áll kezem.

SZAPOLYAI.

A düh epével önti el szivem !
Ugattak-e kutyák a holdra így,
Mint ez reám ? Peczérek ! Ott ama
Sátorban egy parasztnő rejtve ül.
Füzzétek szijra, és kössétek őt
A legvadabb szilaj mén kengyeléhez.
Ki védi őt, az társa is legyen !
Én mondtam azt, erdélyi vajda én !

DÓZSA (*hidegen, határozottan*).

Ki e helyen más szóra motczanik,
Mint az enyimre, az sirjába lép.

RÁNKI.

Vajda, ne hozd törésre ez ügyet.

SZAPOLYAI.

Hallgass, ha gyáva vagy, és menj tova.
 Még Zápolya remegni nem tanult.
 (Dózsához.) Állj hát elém, te durva sárdarab,
 Te felpalástozott otromba tuskó;
 Te pántlikás pünkösdi vad tulok,
 A ki mogorva vad pofáddal
 Ijeszgeted a gyávák seregét:
 Ki tett e földön téged ily nagy úrrá?

DÓZSA.

Az, a kié a föld, az Isten!

SZAPOLYAI.

Vakmerő!
 Nevét ki engedé becsmérlned?

DÓZSA.

Király kezéből vettem rendjeim.
 Isten nevével adták át kezembe
 A szentelt zászlót.

SZAPOLYAI.

Lóvá tett bolond!
 A mit veled játék és tréfaság
 Kedvéért elkövettek nagy bohóul,
 Te azt mind egyig komolyan vevéd.
 Nevettetésül voltál ott csupán;
 Komédiát játszottál, s vége van.

DÓZSA (magában).

Békének áldott angyali, hideg
 Lehelletekkel hűséték szívem.

A tördöfést, kigyómarást
 Ne érezzem belül. *(Szapolyaihoz.)* Kegyelmes úr
 Hadd legyen az egész komédia.
 Nevem ne legyen hát nemes. Fejem
 Ne legyen áldva felkenő kezeztől.
 De a mi szent, te is szentnek találj azt;
 Ezen kereszt itt keblemen a jel,
 Mely azt mondja, hogy ezt tisztelni kell.

SZAPOLYAI.

Meg van csúfolva kebleden e jel,
 S tisztább helyen lesz, hogyha porba hull.
(Dühösen leszakítja Dózsa kebléről a keresztet s leveti a földre.)

DÓZSA.

Most hagyjatok el hát jó angyalok!
(Dühvel Szapolyaira rohan.)

FŐURAK *(Szapolyai elé vetik magukat).*

SZAPOLYAI *(kardot ránt).*

Kardot barátim, kardot a veszettnek.
 Nem fegyver a kasza. A merre tetszik,
 Keresztül vágom egy szál karddal én
 E csőcseléken itt magam, miként
 A gyermek a parajbozót. Törjetelek
 Utat jó méneinkhez. Héj, Ránki! ne félj;
 Egy kard száz ásó ellen! Én utánam.

PARASZTOK *(nagy zajgással kiűzik őket, utánuk rohannak).*

RÓZSA *(a sátorból kifut).*

Én Istenem, minő zaj támadt itt?

BARNABÁS.

Ne félj; én állok itt és öröködöm.

RÓZSA.

Oh Barna, szólj, mi ez?

BARNABÁS.

Hunyd be szemed, hogy meg ne lásd, mi ez?

RÓZSA.

Dózsa szavát hallom.

BARNABÁS.

Nem Dózsa az.

A böszült mennydörgésnek hangja az.

RÓZSA.

Ő most veszélyben van.

BARNABÁS.

Ő benne a veszély!

Jaj, százszoros jaj minden lábnyoma.

DÓZSA (*visszajön, lihegve, nem lát, nem hall, arcza dúlt*).

RÓZSA.

György.

BARNABÁS.

Dózsa!

DÓZSA (*magában*).

Mégis megtaláltam őt.

BARNABÁS.

György, hát te így harczolsz : fegyvertelen ?

DÓZSA *(föleszmél, összeszorított öklét mutatja)*.

Adtam neki arczára egy ütést.

BARNABÁS.

Kardodról elfelejtkezél egészen.

DÓZSA.

Nem karddal ; puszta kézzel.

RÓZSA *(odamegy, átöleli)*.

György, szívem.

Mi félelem arczodra nézni most.

DÓZSA.

Csak puszta kézzel ; oh mi jól esett.

RÓZSA.

Hallgass reám ; oh lágyuljon szived.

DÓZSA.

Azt! üszköt és halált nekik. Ássatok
Minden folyóhoz egy nagy sírt nekik,
Mélyet, hosszút és széleset. . . .

RÓZSA.

Oh Dózsa ! én

Féltemben meghalok.

DÓZSA.

És Dózsa azt
 Szinültig fogja hullákkal temetni!
 Omoljon össze minden, a mi volt,
 Mert vétkes még a kő is együl egyig,
 A mely társa fejére tétetett!
 És átkozott minden fű és fa itt,
 A mely nagyobb a többinél!
 Kardot, tüzet ragadj, bősziült sereg,
 Segíts nekem csinálni pusztaságot,
 Oly pusztaságot, melynek képe sincs:
 S aztán feküdjünk le s haljunk meg ott!
 (*Kardot rántva a künn hangzó csatazajba rohan.*)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Más tábor.

ELSŐ JELENÉS.

Barnabás, Rózsa, Dudók, Jónő. Később Dózsa.

DUDÓK.

Nézz a tenyerembe, vágj a kenyerembe, borzas boszorka beszélj. Mit látsz a tenyeremből?

JÓSNŐ.

Azt látom, hogy csizmadia vagy.

DUDÓK.

Hazudsz; átpártolt nemes ember vagyok.

JÓSNŐ.

Tudom, láttam a czímeredet Miskolczon: a kapu fölött lengette a szél, két oroszlán tart egy piros sarut.

DUDÓK.

Jövendőt mondj!

JÓSNŐ.

Oly emberekre, mint te, nincs gondja a sorsnak. Elélsz holtig.

BARNABÁS.

Mondj nekem jó néne egy jó szót, meg e lyánkának itten, a ki testvérem.

JÓSNŐ.

Szivesen, fiam, jó szóért jó szót. (*Tenyereiket kezébe veszi.*) Ez a leányka nem testvéred.

BARNABÁS.

Hogy tudod?

JÓSNŐ.

Testvér nem áll előtted szemlesütve.

(*Barnához.*)

Te egy leányt szeretsz, s az tégedet nem

(*Rózsához.*)

Te egy férfit szeretsz, s az tégedet nem.

Vőlegény fogsz lenni nemsokára.

Menyasszony fogsz lenni nemsokára.

Már vetve a menyegzői ágy;

Ti boldog emberek vagytok mindaketten rövid idő alatt.

BARNABÁS.

Nem értem én ezt.

RÓZSA.

Oh én sem.

BARNABÁS.

Dózsa jön.

JÓSNŐ.

Köszöntelek jó Dózsa György király.

DÓZSA.

Mi czimmel gúnyolsz engemet, anyóka?

JÓSNŐ.

Ezt homlokodról olvasám le én.

DÓZSA.

Hazudni szoktál? Abbul élsz?

JÓSNŐ.

Keresgetek s találgatok.

DÓZSA.

De mit?

JÓSNŐ.

Jövendők titkait. Nyujtsad kezed.

DÓZSA.

Találd ki azt, mi benne van?

JÓSNŐ.

Egy vékony szál szalag.

DÓZSA.

Helyes.

Minő színü?

JÓSNŐ.

Piros, ezüst csíkos.

DÓZSA.

Te ördögökkel czimborálsz: ez az.

BARNABÁS.

Nem ördögöt, de embert ismer ez,

ROZSA.

Oh Barna, mit jelenthet e szalag?

BARNABÁS.

Ama fogolynő sátorából ott
Midőn kijött, hajéességiből
Egy szál szalag kihullt. Ez a banya
Látta csupán és én, és Dózsa azt.

RÓZSA.

Oh Barna, e szalag úgy fáj nekem.

BARNABÁS.

Hogy függne rajta!

RÓZSA.

Ki?

BARNABÁS.

Nem szóltam én.

JÓSNŐ *(sejtelmes hangon, Dózsa tenyerét nézve)*.

Jó Dózsa György, nemsoká
Jutsz a trónra, melyre vágysz.
Homlokodon fogsz viselni
Fénysugáros koronát!
Egy ellentől félj csupán:
A ki a bort meg nem issza.

DÓZSA.

Sokat kívánsz e szép mondásokért?

JÓSNŐ.

Csak e szalagcsát.

DÓZSA.

Kérj egy kád ezüstöt,
Azt ennél könnyebben megkaphatod.

RÓZSA.

Oh Barna, mint fáj nékem e szalag.

JÓSNŐ.

A mit adtam, az semmi. Te adj érte semmit.
Semmit a semmiért. Jól jártunk vele mindaketten.
Én meg nem élek tőle, te meg nem halsz tőle.
Én nem gondolok rá, te se gondolj reá. Kerülök,
fordulok, ott legyek a hol akarok. (El.)

DÓZSA.

Bolond nő ; ám bolondabb, a ki kérd
Tőle okos szót ; és a legbolondabb
Ki tartogatja azt. Leánykám, Rózsa lyánkám
Miért oly halvány arcodon a rózsa ?

RÓZSA.

Megörte féreg, nap ledúlta azt.

DÓZSA.

Harmat vidítsa fel. Jó szolgám, Barnabás,
Gondját viseld e gyöngé szép virágnak.
Tudod, reád bizám és számba kérem.
Te nem tudod virág orvoslatát ?

BARNABÁS.

Oh György, mit én tudok, az roszt neked.

DÓZSA.

Magadhoz hajtád lyánkám jó szívét.
 Nos gyermekem, te Györgyhez hűtelen vagy,
 Jobb szive van Barnának, ugy-e bár?
 Tudom, tudom, ő jobb, mint én vagyok,
 S méltóbb reá, hogy nő szeresse őt.
 Én nem vádollok téged semmivel.

RÓZSA (*szirva el*).

BARNABÁS.

György! ugy szeretnék egyet; oly nagyon
 Szeretném ezt a kést szivedbe ütni.

DÓZSA.

Miért is nem teszed? Jó eszme az.

BARNABÁS.

Engem nevez'sz kegyetlen gyilkolónak?
 Pedig kegyetlenebb vagy százszor is.
 Én öltem száz halál nemével ellenséget,
 Gyönyörködém a kínzott jajgatásán:
 De ellenem volt; harczban fogtam el.
 Te tépsz szívet, mely oly hiven szeret;
 Gázolsz virágot, mely neked virult.
 S rálépsz a könyre, mely érted kihullt.
 Kegyetlenebb vagy nálam Dózsa György.

LŐRINCZ.

Uram, vezér, a népség szomjazik ;
 Bort már ivott, most vért szomjuhozik.
 Meleg csatánk volt, annyi diadalra
 Kell inni egyet. Töltsd a serleget.

DÓZSA.

Ki vért kíván, ott a Maros neki :
 Áradt a vértől az. Igyék belőle.

LŐRINCZ.

Uram, vezér. Eh bánt halottakat
 S rosz réti farkas ; ám nemes vadak :
 A medve, arszlán élő húst szeret.
 Száz hetven ur esett foglyul kezünkbe.
 Zászlós urak, kalandos bajnokok,
 Delnök, nagyságos úri asszonyok.
 Az asszonyok hadd éljenek miattunk ;
 A férfiak sorsát csak bízd reám.
 Ördög legyenek és sánta, hogyha egy
 Szememre fogja vetni, hogy olyan
 Halállal múlt ki, a minőt
 Már láta egyszer.

DÓZSA.

Lőrincz diák ! Bohó Lőrincz diák ;
 Ma bőjtölünk, ma nincsen húsevő nap.
 Eredj, hirdesd ki ezt. Távozzatok.

LŐRINCZ.

Lágyulni kezd a kő, öcsém.

BARNABAS.

Megesik az.
 Mézes beszéd, meleg köny, szemsugár
 Sok márványt tettek már olvadt viasszá.

LŐRINCZ.

Mit tudsz? beszélj.

BARNABAS.

Lesz még idő reá.

MASODIK JELENÉS.

Dózsa. Később Csáky Lóra.

Ez a nő engem megbűvölve tart;
 Csak egy szalag, és mily erős kötél.
 De én is fogva tartom őt. Gyönyör
 Lesz nékem őt remegve látni itt,
 Halványan, köny szemében, térdepelve —
 A porban — és onnan emelni fel. (Lóra jő.)
 Hivattalak.

LÓRA.

Nem. — Jönni kényszerítél.

DÓZSA.

Tudod nevem?

LÓRA.

Vész, pusztulás neved,

DÓZSA.

Egykor hallád nevem és láthatál.

LÓRA.

Feledni szoktam, a mit gyűlölök.

DÓZSA.

S engem gyűlölsz?

LÓRA.

Téged feledtelek.

DÓZSA (*vad daczczal*).

Nem írtam volna még nevem elég
 Mélyen a rettegő szivek hártványaira?
 Gunyolt fejem emeltem a magasba;
 Nyílt ütközetben nyertem diadalt.
 Zászlós vitézek táborát letörve,
 És eltiporva tornyos várakat:
 Nem Dózsa György tevé-e azt?

LÓRA.

Isten csapása voltál bűneinkért,
 Mint jég, vagy árviz, kártékony vihar.

DÓZSA.

Ki tudja, nincs-e szive a viharnak?
 Midőn végig tarolja a mezőt,
 S lefekteti hímes virágait?
 Nem érez és nem fáj-e az neki?
 Ki tudja azt?

LÓRA.

S ki kérdi tőle meg ?

DÓZSA.

Ha volna hang, olyan mint a tiéd,
Felelne rá ; ha volna oly tekintet,
Mint arczodé, megszűnne tőle zúgni.

LÓRA.

S felelne arra, mért szór mennykövet
A legmagasb tetőkre ? És midőn
Áldó esőt vár tőle a vidék,
Miért borítja átkos jégesővel ?
Miért örül a jajgatás zajának,
És vérbetűket mért ír lapjainkra ?

DÓZSA.

Felelni fog. Én ember nem vagyok.
Egy eszme csak ; ki élt és élni fog,
Mig nem születtem, és ha meghalok.
Egy százados kesergő bántalom
Az én nevem, mely milliókban él.
Oly milliókban, kikre még soha
Nem gondolátok : élnek, halnak ők.
Nyomorban élnek, elfeledve halnak,
És mégis azt mondják, hogy nemzet az.
Nem nemzet az ; egy nagy fájdó tetem,
Melynek minden íze megszenvedett
Fejének roszaságaért.
Mit tettem én ? Kionték roszt, hideg vért ;
Adék helyette jobbat, meleget.
Lefekteték tán ezreket ? Helyettük

Feltámaszték uj milliókat én.
 Hibám-e, hogy ez a rossz épület
 Az első rázkodásra összehull?
 De e romot én építem fel újra.

LÓRA.

A hóhér egyszer azt álmodta, hogy
 Ő volt a bíró.

DÓZSA.

Rám felelted ezt?

LÓRA.

Te csak rombolni tudsz, alkotni nem.
 Te nem szeretsz senkit, te csak gyülsz.
 Te nem királynak, csak bakónak jöttél.
 Végezd, mire a rossz sors küldte el;
 Előtted a ki áll, nem gyáva nő,
 Nemes családnak büszke vére az:
 Ki nem fél tőled, a mikor dühöngsz;
 S midőn mosolygasz, akkor meg se lát.

DÓZSA.

A mit kimondál, emlékezz reá;
 Láttál előtted, mint szelíd rabot:
 Most látni fogsz, mint rabjaim urát.

(Int Dudóknak.)

Hozzátok a főurakat elélem.

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek. Bornemisza, Ránki, Korda, Bárody.

(Nemes urak fegyvertelenül: kísérve Barnabás, Dudók, Bagos és Lőrincz s fegyveres pórok által.)

DÓZSA.

Oh hölgy, nem érzed-e: mi óra ez?

LÓRA.

Halál-órának híják, jól tudom.

DÓZSA.

Van-e kívánatod ily pillanatban?
Kívánat, a mit ily órára szoktunk
Fentartani? Most mondd azt, itt a percz.

LÓRA.

Kivánom, engedj köztük állani,
Kiket halálra küldesz e napon.
Oly ellened, miként én, nincs sehhol:
Tanuld meg, mint tud halni a nemes.

DÓZSA *(sokáig végig néz a foglyokon).*

Rongyokra tépett bibor és selyem!
Ti félelem halvány lidércei:
Milyen fehérek arczitok?

LÓRA.

Nagy ég,
Adj arcaiknak bátorsági pirt!

DÓZSA.

Hová lett arczotoknak büszkesége?
 Hol Ránki, Korda, Bárody, Viday?
 Nincs szem, a mely szemembe nézni merne!

BORNEMISZA.

Tekints reám és megtaláltad azt!

DÓZSA.

Végső te légy hát, a ki társaid
 Sorsát merészen végig nézheted.

(Ránkihoz.)

Ah ifju Ránki, így találkozzunk?
 Te azt ígérted, hogyha bőrömet
 Megkaphatod, kitömve szállítasz
 Majd fel Budára. Jóra oktatál.

LÓRA.

Isten! te adj neki erős szívet.

DÓZSA *(Kordához.)*

Korda Fülöp, emlékezel reá:
 Három farsangon azzal vígadál,
 Hogy a midőn az ifju párokat
 Esketni vitték templom ajtajához,
 A szép arákat onnan fogtad el?
 A vőlegények most is élnek ám,
 S neked menyasszonyod van Váradon,
 Ki érted váltságot hozott ide.

LÓRA.

Kegyelmes Isten, oltalmazd a gyöngét!

DÓZSA (*Bárodyhoz*).

Bárody Pál! Bár arczod nem veres,
S hajad megöszüle egy éjszakán.
Van a ki arra jól emlékezik:
Rabló valál benn, és künn áruló.
Rováson állnak nálam büneid.

LÓRA.

Isten, te légy kegyes birája néki.

DÓZSA.

S ti mind vitézlett hajdan főurak,
Kik engem egykor földig gázolátok,
Engem s a népet, melyből származám.
Találtok-e egy hangot védelemre?
Midőn a koczka ugy fordult velünk,
Hogy a vadakból támadt a vadász!

LÓRA.

Nagy Istenem!

Adj ő nekik erős, bátor szívet,
Hogy haljanak igaz hősök gyanánt;
S ne hagyj a pornak azt, mit égből adtál.

DÓZSA (*Bornemiszához*).

S te ifju bajnok, a ki arra intél,
Hogy rossz e föld nekem: ne lépjek arra.
Im lásd, te rosszabb földet is kerestél;
Mert leggonoszabb föld: a sirhalom.

BORNEMISZA.

Alatta is jobb por vagyok, miként
Te léssz fölötte.

LÓRA.

Hála néked ég!

DÓZSA (*a pórokra mutat*).

Nézzétek itt a véres képeket!
Ezen szemekben, a mik rátok néznek,
Nincs annyi irgalom, mint egy fűszál.
A kínhalálnak minden ördöge
El van bocsátva pokla mélyiből,
S eltorzult ember-arczczal áll körülünk;
Csak egy rövid hang, a mi köztetek
S a sír között áll. (*Hátraszól.*) Rajta kürtösök,
Verjétek a dobot, a síp recsegjen!
György mond ítéletet a főurakra.

(*Kürt és dobhang.*)

Vétettetek én ellenem sokat.
A nép ellen még többet; és való,
Hogy annyit senkinek, mint e hazának . . .
. . . . Mit vétkezétek e hon ellen, azt
Majd számon kéri késő századok.
Mit vétkezétek embertársitok
Ellen, azért végezzen Isten ott!
Azért, mit ellenem tevétek: Dózsa György
Kegyelmet ad és útnak elbocsát.

LÓRA (*ki lelkendezve hallgatá szavait, meglepetve*).

Ah György!

DÓZSA (*Lórához*).

Imádkozál-e éltükért?
Ha azt tevéd, az ég meghallgatott.

BARNABÁS *(elégületlenül).*

Őrjöngsz-e György? A kést útnak bocsátod.

DÓZSA.

Egy föltétel alatt adok kegyelmet,
Ha ti, kiket nekem adott a sors,
Esküztök arra, hogy mig tart e harc,
Mi ellenünk fegyvert nem fogtok újra.

FŐURAK.

Fogadjuk! Esküszünk.

BORNEMISZA *(merészen előlép).*

Nem esküszöm!

Engem válaszs a többiektől el,
És küldj halálra: én nem esküszöm.
Nem esküszöm: mert jó vitéz valék
Mind e napig, és undok gyávasággal
Nem esküszöm: mert ilyen esküért
Megérdemelném, hogy ős czímerem
Bakó szakítsa ketté; és nem esküszöm:
Mert nem lehet, hogy a mikor hazám
Szívében ellenség dúl, a minő te vagy,
Én veszteg üljek; — harczolok veled,
Ha elbocsátasz, újra; — harczolok
A míg le nem vagy győzve, s a vihar,
Mit felkavartál, el nem csillapult.
Ezt mondom én. Hallád. Vitéss halálra!

LÓRA *(csókot vet felé magasztosultan).*

DÓZSA (*magában*).

Küzdesz velem : de meg nem szégyenítesz.
 Ti főurak, kik esküt adtatok,
 Vegyétek tőlem íme éltetek.
 Te, a ki tőlem megtagadtad azt, —
 Vedd tőlem élted — és becsületed.

BARNABÁS (*dühösen*).

Dózsa, megállj!

DÓZSA (*tekintélylyel*).

Ki mondta, hogy beszélj?
 Mit nézed oly merőn e férfit itt?
 Mit vettél rajta észre? Lábain
 A sarkantyú megtágula? Eredj,
 Hajolj le hozzá és szorítsd meg azt.

BARNABÁS

(*elfojtott dühvel, odamegy Bornemiszához s sarkantyúját meg
 köti*).

Ezt csak velem tehetted, Dózsa György.

DÓZSA (*Bornemiszához*).

A nép szive nehéz kő, oh nagy ur!
 Ki azt emelni bírja, én vagyok.
 Én abból oszlopot faraghatok :
 Te porrá törheted ; — ez jelszavunk.

(*Néphez.*)

Adjátok vissza paripáikat.

(*Urakhoz.*)

Nem félek tőletek. (*Bornemiszához.*)

Tőled sem én.

Itél az ég, a hogy tetszik neki ;
Ember nem buktat engem el soha.

(*Magában.*)

«Egy ellentől félj csupán :
A ki a bort meg nem iszsa.»
Bolond, ki jóslatoknak hinni tud.
Lőrincz diák, hozz bort elénk !
Urak, e nap emlékire velem,
Igyunk együtt im egy bucsúpohárt.

MIND (*isznak*).

DÓZSA (*Bornemiszához*).

Te is, derék lovag.

BORNEMISZA (*iszik*).

DÓZSA (*félre*).

Ő is iszik.

«Bolond, ki jóslatoknak hinni tud.»
Es most nyujtsad kezed barátilag ;
Ha majd találkozunk a harcmezőn,
Másként fogjuk azt összenyujtani.

BORNEMISZA (*kezet fog vele*).

Keresni foglak.

DÓZSA.

Én is tégedet.

Mondjad neved, hogy majd a harc hevében
Hivhassalak fennhangon téged én.

BORNEMISZA.

Nevem nemes Bornemisza Ferencz,

DÓZSA *(megdöbbenve)*.

Ah, «Bornemisza» ! Tőle féljek én.
 Egyetlen ellen, a kit félni kell,
 S kinek feje kezemben ; élete
 Csak egy veszendő mécsnek lángja, mit
 Egyetlen egy lehelletem kiolt.
 Dózsa, te félsz ; a jóslatot hiszed.
 Hiába mondod : balga a ki hisz ;
 Lelkedbe vágta mérges körmit az,
 És fekszik rajtad, mint egy bűvös álom.
 Legyen. De engem ez nem tántorít.

(Bornemiszához.)

Kezet szorítok véled jó vitéz.
 Ha egykor sorsunk újra összehoz,
 Kettőnk közül az egyik nem megy el.
 Ki légyen élő és ki a halott?
 Azért bennem egy gondolat se szól.
 Csak azt kívánom : hogy kettőnk közül
 A kit életben tart meg a hatalmas ég,
 Azáltal tégye boldoggá e hont.

BORNEMISZA.

Egy szót még Dózsa : nemesül tevé.

DÓZSA.

Mondjad : parasztul.

BORNEMISZA.

Mondom : nemesül ;
 Hogy ellenséged elbocsátod utnak.
 Tetézd meg azzal ezt a szép vonást :
 Tedd azt szabaddá, a ki tégedet

Fegyverrel meg nem támadott soha ;
Szép Csáky Lórát.

DÓZSA (*felingerült szenvedélylyel*).

Mi e hölgy neked ?

Miért tekintesz ily szemmel reá ?

Miért könyörögsz érte ? Oh nagy ég !

Másodszor bánta Dózsa meg nagyon,

Hogy elbocsátá ellenét kezéből.

Utamban hát te minden lépten állsz !

És Dózsa rabja kimondott szavának.

Most még nagyobb okom van azt kívánni,

Hogy feltaláljuk egymást harczmezőn ;

Ezen szalagról ismersz ott reám :

Hölgyed szalagja ez, és hölgyemé,

Kiért halálra együtt harczolunk.

A harcz után : oroszlán a ki él,

Eb a ki meghal. Győztesé a hölgy.

Addig kezemben ő lesz a kezes.

Megőrzöm őt oly tisztán, mint az ég,

Melyből e bűnös földre származott.

És most vitéz urak, távozzatok ;

A tábor végső őrszeméig én

Kísérlek el magam, ne mondja más,

Hogy Dózsa csak török kegyelmet oszt ;

Utnak bocsát, s orozva gyilkol el.

Szép úrnő, sátoromban végy helyet.

Te Barna, őrt állsz ajtajában itt,

S felelsz nekem minden sohajaért.

(*Dózsa és főurak, fegyveresek eltávoznak ; Lóra sátorába vonul, Bornemiszát titkon üdvözölve.*)

NEGYEDIK JELENES.

Barnabás, Lőrincz, Bagos, Dudók, Rózsa.

LŐRINCZ.

Mi volt már ez, öcsém ?

DUDÓK.

Szépen vagyunk.

LŐRINCZ.

Bolond e Dózsa, vagy csak áruló ?
 Eszét veszíté akkor, a midőn
 Czimert kapott, s fején kezd járni most ?
 Szégyenli ez megölni ellenét !
 Fél, hogy talán bizony ilyen nagy ur
 A más világon rosztat mond felőle

DUDÓK.

Elárult minket ő a főuraknak.

BAGOS.

Kést a szivének, hogyha áruló !

BARNABÁS.

Csendet, barátim, szóljunk csendesen,
 Mert a mit mondok, nem légnék való.
 Kik vagytok itten ? mind jó férfiak ;
 Harczban megedzett, próbált jó vitézek,
 Suttogva kell most nekünk szólanunk.
 Dózsa minékünk éltető fejünk ;
 Mi nála nélkül széthullt kéve csak.

De öt gonosz bűbáj rontotta meg ;
E bűbájt széjjeltörni kell nekünk.

LŐRINCZ.

Én minden ördögöt személyesen
Jól ismerek ; szólj : melyik az ?

RÓZSA *(a fenékszínen megjelenik s titokban hallgatózik).*

BARNABÁS.

E bűbáj a szerel'm.

Azon magas hölgy két szemében ég
A vesztő láng, mely Dózsát elvakítja,
Hogy véle együtt féreg lesz belőlünk
Idő előtt.

DUDÓK.

Mit kéne tenni itt ?

LŐRINCZ.

Czudarság tőle, hogy feledni tudja
Oly szép menyasszonyát.

BARNABÁS *(kedvetlenül).*

Hagyjátok azt.

E nőnek halni kell.

BAGOS.

Hogyan ?

BARNABÁS.

Hogyan ?

Hát egy jó éles kés hegye talán
Az ő szívet meg nem találja-e?

BAGOS.

Ki volna oly merész?

BARNABÁS.

Talán te nem?

BAGOS.

A holdvilágért sem teszem meg azt.

BARNABÁS.

Te sem?

DUDÓK.

Inkább a medve kölykeit
Ölöm meg, a mig anyjuk rajtuk ül.

BARNABÁS.

Elvégzem én.

LŐRINCZ.

Tedd, ám nekem ne mondd.

BARNABÁS.

Még róla tudni is remegsz, te vén fiu?

LŐRINCZ.

Martyrnak még elég ifju vagyok.
És uccse mondom, a ki ebbe' tud,
Annak fölösleges lesz a pokolba jutni.

BARNABAS.

Halljátok. Már a nap leáldozott.
 Mig Dózsa visszatér : a munka kész.
 És holnap reggel halvány hölgye lesz.
 Ti fussatok, a merre láttok, innen.

RÓZSA (*irtózza eltávozik észrevétlenül*).

LŐRINCZ.

Azt megteszem, ha nem tanácslod is.
 Fiúk, távozzunk messze innen el ;
 Nem láttunk és nem hallánk semmit ebből.

BARNABÁS (*kivonja kését, kardja tokján végig feni*).

Egyszer azért, hogy ébredj Dózsa György ;
 Másodszor a gonosz gyalázatért ;
 Harmadszor és ezerszer ! a kínért,
 Melylyel gyötörsz egy síró gyermeket,
 Ki tégedet szeret, s kit eltapodsz ;
 Kit én imádok, s kit te lassan ölsz.
 A sírra mondom : én gyorsabb leszek !

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Lóra. Rózsa.

LÓRA.

Ki jő ?

RÓZSA.

Egy árva lány, szép úri hölgy.

LÓRA.

Mi kell?

RÓZSA.

Egy jó szó és egy jó tett.

LÓRA.

Tehetek én és szólhatok?

RÓZSA.

Igen.

Én egy szegény árva leány vagyok,
 Kinek nincs semmije az ég alatt.
 Egy kincse volt csupán: nagy, drága kincs;
 Ugy őrizém azt, mégis elveszett.
 Te lelted azt meg, ékes úri hölgy;
 S a nélkül én most oly szegény vagyok.
 Add vissza nékem vesztett kincsemet.

LÓRA.

Mi az? nem értelek.

RÓZSA.

Dózsa szívét

Add vissza nékem, mely egykor enyim volt.
 Oh egykor én olyan gazdag valék.

LÓRA.

Menyasszonya valál te Dózsa Györgynek?

RÓZSA.

Az égre, most is az vagyok.
 Gyűrűje itt van most is ujjamon ;
 S esküje itt szívemben mindörökké.
 Mondhatja ő : « halj meg, s ne légy enyim. »
 De azt nem, hogy « ne légy az s élj tovább. »
 Oh drága hölgy, ne vedd el tőlem őt ;
 Ő véle boldog nem lehetsz soha.
 György büszke és daczos, heves szivü ;
 Ha lánggra lobban, mindent összetép.
 Ő véle senki boldog nem lehet,
 Csupán csak én, ki benne elveszek,
 Ki túrni és remegni megtanultam,
 S imádni őt, midőn reám tapod.

LÓRA.

Mi tiszta szenvedély és szenvedés !
 Mit tégyek érted, édes gyermekem ?
 Szóljak szívéhez ?

RÓZSA.

Oh csak azt ne tedd.
 Utálna engem. Távozz innen el.

LÓRA.

Távozzak innen ? Merre és hogyan ?

RÓZSA.

E sátoron át, mely melletted áll,
 Mely az enyim, ki a szabadba jutsz.
 Vedd fel ruháim ott, fejed kendőmbe rejtsd.
 Ha kérdenek, mondd Rózsa vagy,

És senki meg nem állít utadon.
 A jelszó: «Lóra férfi, Lóra a jutalom.»
 Így minden örszemem végig mehetsz;
 Helyetted én leszek majd sátorodban.
 S ha jönni fog majd Dózsa György s talán
 A kedvező homályban ül ide,
 S suttogni fog: «én üdvöm, kedvesem;»
 Gondolva, hogy te vagy: én halljam azt.

LÓRA.

Szegény leány, a gondolatnak örvend,
 A melytől engem irtózat fog el.

RÓZSA.

Oh tiszta hölgy, ne ítélj engemet meg,
 Hogy oly igen szeretni mért tudok?
 Hisz ő enyim volt, s ha elgondolom,
 Hogy most nem az: eszem megháborul.

LÓRA.

Legyen tenéked boldogságod az,
 Mi nékem félelem. Az ég jutalmául
 Nyerd vissza a szívet, mit elveszítél.
 Én áldalak, hogy innen megmenekszem.

RÓZSA.

Még egyre kérlek, nemes úri hölgy:
 — Te oly nemes vagy, arcod oly igaz; —
 Igérd meg nékem, hogyha egykoron
 Majd Dózsa György nehéz veszélybe jut,
 Te róla akkor nem feledkezel.
 S miként én tégedet megmentelek,
 Azt rajta visszapótolod.

LÓRA.

Szegény

Leányka. Mennyi édes érzelem!
 Légy bizton arról: hogyha kedvesed
 Veszélybe jut, ott Csáky Lóra lesz,
 Ki mindent elkövet, hogy életét
 Tenéked visszaadja. Ég veled.
 A mit ohajtasz, teljesüljön az.

Lóra el. Künn: «Mi a jelszó?» Lóra: «Lóra férfi, Lóra a jutalom.» Ugyanaz távolabb és még távolabb.)

RÓZSA.

Eltávozott. Megmentve távozott.
 Oh mint remeg szívem. Legyünk erősek.
 A kés már fenne van nagy élesen.
 Tán fájni fog? De nem soká talán?
 Mint reszketek olyan magányosan,
 Ilyen közel a rút, hideg halálhoz,
 És olyan elhagyottan egyedül.
 Jó lesz az így. Mint fájna néki az,
 Ha e szép delnőt lelné itt halottan?
 Így majd talán még ő is megsirat;
 Meg fog csókolni halvány arczomon.
 Oh én megérezem azt halottan is,
 S szivemből újra felbuzog a vér.
 Majd szépen eltemetnek engemet!
 Fehér virágból lesz sirom füzére,
 S pásztorleánykák fognak ott dalolni.
 Oh csak olyan hideg ne volna a vas.
 Ah, férfi-léptek! Már ilyen hamar.
 De hátha Dózsa jön? Ne jöjjön ő;
 Előbb hadd haljak én meg csendesen.

Már itt dobog. Nem az ő lépte ez ;
 Csak egy imát, csak egy rövid imát még.
 Én Istenem, irgalmas Istenem !
 Végy fel magadhoz, árva gyermeked.
 Készen vagyok. Szemem behunyva már ;
 Jól fekszem, a fegyver eltalálhat.

HATODIK JELENÉS.

Barnabás, Rózsa.

BARNABÁS (*lappangva jön*).

Csend van, nincs semmi nesz ;
 Kóbor bagoly huhog az ormokon,
 Künn sír a szél : nehéz sziv ugy dobog.
 Ott alszik ő. Keblére téve két keze ;
 Imádkozott és ugy aludt el.
 Nem éri készületlen a halál.
 Csitt, csendesesen, te szél ott künn ne sírj !
 Te sziv itt benn ne döngj ! Már itt vagyunk.

RÓZSA.

Mint reszketek.

BARNABÁS.

Most álmában susog ;
 Az álom és halál testvérek ugy is.
 Egy ajtó választ el csak két hazát :
 Ez ajtó nyitva van. (*Megszúrja Rózsát.*)

RÓZSA (*susogva*).

Oh mily hideg e vas.

BARNABÁS.

Nem is sikolt.
Átlépett a halálba szótlantul.
Milyen meleg ömlött kezemre itt.

RÓZSA.

Isten — segíts!

BARNABÁS.

Ez végső sohaja.

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Dózsa, két férfi fáklyával.

DÓZSA.

Ki az? Ki van e helyt?!

BARNABÁS *(felriad)*.

Itt én vagyok.

DOZSA.

Mit tettél itt?

BARNABÁS *(daczosan)*.

Látod, megöltem őt.

(A kést lábaihoz veti.)

DÓZSA.

Oh átkozott!

(Megragadja és lesujtja a földre; azután Rózsához rohan, megismeri őt, megrettenve letérdel előtte.)

Ah Rózsa, gyermekem!

RÓZSA *(haldokolva)*.

Oh György, Barnát ne bántsod ;
Nem fájt nekem, nem rossz ez a halál.
Eddig hallgatva türtem, a mi fájt ;
Eztán még csendesebb leszek.

DÓZSA.

Oh gyermekem,
Letört virágom, mért tevéd te ezt ?

RÓZSA.

Bocsáss meg érte, hogyha fáj neked.

BARNABÁS

(azon szónál, midőn György Rózsát megismeri, zavarultan felrohan, kését keresi a földön, és nem találja ; kezeit borzadva tartja maga elé ; végre odabukik Dózsa lábaihoz).

Oh átkozott a kéz, mely ezt tevéd !
Oh átkozott az éj, mely kölesön adta
Pokolsötétségét ily irtózathoz.
Megöltem őt, ki földi angyalom volt ;
E kéz tevéd azt, és nem száradott el.
Taposs el engem, Dózsa György : tüzes
Vasakkal tépesd szerte testemet.
Találj ki nékem oly halál nemét,
Mely eltörölje ezt a kint belül.

RÓZSA.

Oh György ! menyasszonyod
Arczát utolszor meg nem csókolod ?
Halvány lesz az, és vissza nem mosolyg
Többé reád

DÓZSA (*megcsókolja*).

RÓZSA.

. . . . Oh én boldog vagyok.
(*Meghal.*)

BARNABÁS (*megfogja Rózsa kezét*).

Oh szólj egy szót nekem. Egy szót nekem.
Akármilyen szót, legyen bár átok az!
Nincs. Semmi sincs többé ez ajkakon;
Minden hideg, a lélek elrepült.
Küldj engem is utána Dózsa György.

DÓZSA

(*hidegen félretaszítja, Rózsát lefekteti és még egyszer megcsókolja: azután Barnához fordul*).

Élj, a míg élni tudsz.

BARNABÁS (*összeroskad*).

(*Függöny legördül.*)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Csatatér.

ELSŐ JELENES.

Parasztok. Bagos, Dudók, Lőrincz előrohannak kaszákkal és cséplőkkel.

LŐRINCZ.

Előre fiaim! most van az az idő,
Mikor egyszerre nyitva menny, pokol.
Előre a ki tör, az mennybe ér;
Ki hátrafut, pokol honába jut.

(Künn dobpörgés, trombitaharsogás.)

UGYANAZOK *(szaladnak visszafelé).*

NEMESEK, RÁNKI, KORDA, BÁRODY
(a parasztok után verekedve).

RÁNKI, BAGOS *(együtt vivnak).*

RÁNKI *(átszurja Bagost).*

Nesze paraszt, te ezzel elmehetsz
Zörgetni a pokol kis ajtaján.

BAGOS *(megkapja egy kézzel Ránki kardját).*

Megállj, kegyelmes ur! te menj elől;
Nem illenék, hogy én előzzelek meg.

(Levágja Ránkit. Mindketten lerogynak és meghalnak.)

DÓZSA.

Ah, itt talállak újra jó urak!
Gyalázat volt nekem fogadnotok;
Nagyobb gyalázat, meg nem tartani.
Lássuk tehát, ki lett azóta jobb?

(Harczolja elüzi őket a színről.)

SZAPOLYAI, BARNABAS *(találkoznak csapatokkal).*

SZAPOLYAI.

Ki vagy te ádáz fenevad,
Ki vágsz, haragsz, mint meglőtt medvekan?

BARNABÁS.

Halál vagyok s keresem a halált;
Vagy add nekem, vagy vedd magadnak azt.

(Vívnek.)

PARASZTOK *(körülfogják Szapolyait elüzi Barnabástól).*

BARNABÁS.

Ne álljatok utamba, nem tekintem
Ki ellenség, ki jóbarát? Ölöm
A ki előmbe áll. *(Szapolyai után rohan.)*

DÓZSA *(lihegve jön vissza).*

Más kardot adjatok; ez csorba már!
Korda lánczüngiben kivertem élet.

DUDÓK.

Te vérzesz is.

DÓZSA.

Az azt mutatja csak,
Hogy én is vért hordok belül. E főurak
Ne mondják, hogy vérüknek színe más,
Mint a mienk. Előre férfiak!

BARNABÁS (*roskadozva jön*).

Oh György! Velem megkönnyebbült a föld.
Jól ért a kardhoz, a ki megdöfött;
Derék dőfés volt: Dózsa azt kerüld.
Sárkányt visel — sisak — taréjzatán. (*Leroskad.*)

DÓZSA (*emeli*).

Kelj, még korán fekünni; nincsen éj!

BARNABÁS.

Enyim már itt van. — Száll az árny alá.
Az éjnek árnya. — Jó ágy lesz — a föld.
Oh Rózsa, — hát te alszol-e alatt?
György, — túlvilágra szép arád után
Izenni nem kívánsz-e általam?
Hiven — én ott is — átadom neki; —
S nem mondom el — hogy én szerettem őt.
(*Meghal.*)

DÓZSA.

Ez már hónapba tért. Már boldog ő;
Hogyan mosolygja arcza a halált.
Ki megdöfé, azt mondá: férfi volt;
Keressük őt fel, hátha van neki
Számomra is még egy jó tette készen. (*Elrohan.*)

PARASZTOK

(*egy elfogott ágyut vontatnak a színen keresztül, ketten rajta ülnek, nagy ujjongatva.*)

LŐRINCZ.

E tűzokádó nagy anyányi sárkányt
Az ellenségtől most foglaltuk el.
Győzünk fiúk, a bot hatalmas úr!

(*Jobbrul trombitaszó és zaj.*)

PARASZTOK (*futnak*).

DUDÓK.

Lőrincz, mentsd magad!
Az ördög ránk hozott egy új hadat;
Innen rohant ránk az erdő felől:
Ugy jön, miként a fergeteg reánk.

LŐRINCZ (*a futók után szaladva*).

Megálljatok ti gyávák, álljatok meg!
Le kell őket botozni, hogyha jönnek. (*Elfut.*)

BORNEMISZA (*jő harczosaival*).

Előre! Hol vagy Dózsa György!
Im én eljöttem a találkozóra.

DÓZSA (*szemközt találkozik másfelől*).

Jelen vagyok! A végső óra ez.
Kardunkra téve e hon sorsa most,
Vagy élet, vagy halál: vitassuk azt! (*Vívnak.*)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Börtön.

MÁSODIK JELENÉS.

Dózsa egyedül lánczokban.

DÓZSA.

Még vége nincs. Egy tett még hátra van :
 Meghalni tudni úgy, mint éltem itt ;
 Hogy a ki nézte Dózsát haldokolva,
 Elmondja : ő tagadni nem tanult.
 A mit tevék, az már megírva van,
 Csak a pecsét hiányzik róla még.
 Az a halál lesz. Halva sem leszek
 Más, mint valék ; szórjátok hamvaim
 Szét a szelekbe, minden porszemem
 Külön fog élni végitéletig.
 Ajtóm nyilik. Pihent bakó legények
 Munkára jönnek. Jőjjenek tehát.

HARMADIK JELENÉS.

Dózsa. Lóra.

DÓZSA *(meglepetve látja meg Lórát)*.

Mi ez ? Te jösz ?! Ah égből jösz-e te ?

LÓRA.

Jól mondád ; a ki küld, őrangyalod.
 Szabad vagy ; itt ez úton elmehetsz.

DÓZSA.

Mit szólsz? Ismét szabad? Az nem lehet.

LÓRA.

Megvesztegettem őreid aranynyal.
 Ha szent hitedre azt fogadni kész vagy,
 Hogy e hazára többé törni nem fogsz,
 Megmentelek. Lenn várnak méneim;
 A szerb határig meg se állj. Amott
 Aztán te lásd, hogy merre mentsd magad?

DÓZSA (*gyönyörrel*).

Oh hölgy, te velem új csodát követsz el;
 Nem voltam én boldog soha, soha!
 S most kényszerítesz azzá lenni engem:
 E percz az üdv sugára a pokolban!

LÓRA.

Tartoztam ezzel. Egy szegény leányka
 Megmente egykor a te táborodból;
 S könyörgve kért, ha egykor téged ér baj,
 Fizessem azt te rajtad vissza néki.
 E lyánka mátkád, téged hön szeret;
 Epedve vár reád, én jól tudom,
 Adná az ég, hogy boldog légy vele.

DÓZSA (*érezékenyen*).

Bizonynyal, én meglátom nemsokára
 A hú leányt, ki most is vár reám;
 S csak én tudom s a sírok férgel,
 Hol vár reám? Ott én meglátom őt.

LÓRA.

Meghalt?

DÓZSA.

Igen. Ő meggyilkoltatott.
Szivednek volt a kés kifenve akkor ;
Ő fogta azt fel, hogy neked ne fájjon :
És a döfés fájt így és úgy nekem.

LÓRA (*elgondolkozva*).

Utolsó gondolatja is te voltál ;
Most tedd, mit ő kívánt, hogy légy szabad,
Szép szelleme őrizzen útadon,
S legyen veled, mig ég és föld között jársz.

DÓZSA.

Ég s föld között csak egy út vár reám még,
A börtönajtótul a vérpadig.
Nem tévedek le arról : messze nincs ;
Ez úton engem tántorogni nem látsz.

LÓRA (*meglepetve*).

Te itt akarsz maradni?

DÓZSA (*keményen*).

Azt teszem.
Az a csapás, melyet fejemre hívtam,
Megtörhet, ámde futni nem tanít.

LÓRA (*iszonyattal*).

Örült! te nem tudod, mi vár reád?
Irtózatossal halállal ölnek el.

DÓZSA.

Nagy szörnyeteg valék, nem úgy van-e?
 A rémmeséknek szörnye, a minőt
 Megátkozott tenger szokott kihányni.
 S most bujjak el tán, mint maró kigyó,
 A mely telelni föld alá siet?

LÓRA (*borzalommal*).

Izzó vastrónba fognak lánczra kötni,
 Fejedre tesznek égő koronát,
 S pokol-kínok között veszítnek el!

DÓZSA (*magában visszaemlékezve s összeborzadva*).

«Jó Dózsa György, nem soká
 Jutsz a trónra, melyre vágysz.
 Homlokodon fogsz viselni
 Fénysugáros koronát.»

(*Hirtelen felbátorul, fejét újra merészen fölemeli.*)

Ah e hír engem uj örömrre kelt;
 A nép előtt, az izzó trón felett
 Ott ülök én, fejemnek koronája
 Világítand a kétkedők szemébe,
 S arczom minden vonása ércz marad.
 Ha szennye volt nevemnek, rólam azt
 A tűz lemossa; s ha vétkezém,
 Megtisztit engem. Oh e hír nekem
 A legnagyobb gyönyör. (*Lórához nyugodtabb hangon.*)
 Igérd meg azt
 Hogy engemet meg fogsz tekintni ott.
 Nekem nem osztád semmi kegyjeled,
 És én imádtalak, mint senki más.
 Nagyságért küzdtem, hogy elérjelek;

Tedd e kegyelmet vélem, tedd meg azt,
 Midőn halálos trónomon megállok,
 Tekints reám, csak egy pillanatig;
 Talán szemedben egy köny cseppje fog
 Ragyogni akkor; oh e lanyha csepp
 Eloltja tűzhalálom kínjait.
 Igéred-e?

LÓRA *(elfordítja arcát)*.

A köny már megjelent.

DÓZSA.

Ugy én készen vagyok. Munkára fel!
 Hol a bakók? *(Kinyitják az ajtót, négy bakó áll elő.)*
 Csak ennyin vagytok-e?
 Menjünk, ki mit tanult? mutassa meg.
(Lórához.)

Ha mondom azt: «én Dózsa György vagyok!»
 Akkor tekints egy pillanatra rám. *(El.)*

LÓRA *(egyedül)*.

Nagy szellem volt, csak árnya volt nagyobb,
 Emléke oly nehéz itt szivemen.
 Bukásától még most is reng e föld,
 Melyen utolsó lépte hangzik el.
 Oh ég; előtte nyisd meg ajtaid,
 S ne engedd a pokolnak szellemét;
 Hogy egykor onnan újra visszatörjön,
 Lángbaborítani e haza terét:
 Hanem ragadd fel boldogid közé,
 S tisztítsd meg azt szentséges ihleteddel,
 S ha egykor érdemes lesz árva néped,

Akkor bocsásd ez óriási szivből,
Mi nagy volt és nemes, e földre vissza!

(Figyel, a hátszinben levő ajtó ezalatt feltárul: meglátszik az izzó trón, bakóktul körülvéve, melyhez Dózsa közelít, fején izzó veres koronával s fellép abba bátran, szilárdul. — Lóra az ajtónak háttal fordulva, csupán képzelete által a hangok szerint sejtve a képeket.)

A dob pörög. Közelg a trón felé.
Mostan reá lép. Ráteszik fejére
Az érczkohóból kivett koronát.
Most összecsap a láng két oldalán!
Mostan mostan

(Künn hangzik Dózsa szava.)

«Én Dózsa György vagyok!»

LÓRA *(odatekint)*.

Oh ég! e kép! *(Szünet mulva.)*

O most volt legnagyobb.

NEGYEDIK JELENÉS.

Lóra, Szapolyai, Bornemisza.

(A mint a főurak belépnek, az ajtó bezárul.)

LÓRA.

Meghalt-e már?

SZAPOLYAI.

Megátalkodva halt.

BORNEMISZA.

Erős és bátor szivvel halt meg. Ő reá
Szállott a láng, te rád a füst a tűzből.

SZAPOLYAI.

Kellett a példa e rosz csöcseléknek,
 Hogy réműlettel szóljanak felőle,
 S száz év után is elnémulva bujjon
 A pórno kölyke, hogyha Dózsa György
 Nevét kimondják néki altatóul.

BORNEMISZA.

Feledve lenne bár e név örökre,
 S ne volna az, miként egy fájó bélyeg
 A nép szívébe sütve általad.

SZAPOLYAI (*göggel*).

A mit tevék, azt mindig jól tevém ;
 S megbánni nem szokásom tettemet.
 Az ország hálát adhat jó kezemnek,
 Hogy végveszélyét róla elfordítám.
 Én nélkülem most a királyi várban,
 Budán egy pór fia leendne úr.
 Így én vagyok ! S ha mondom : mondhatom.
 A hölgynek, a ki jobbjomat fogadja,

(*Lórára czélozva.*)

Hogy e kéz őt királynévá teszi.

BORNEMISZA.

Én ily örömben lenni nem tudok ;
 E győzelem előttem nem dicsőség,
 Mit egy magyar vivott a másikon.
 Nekem csak a fájdalmas rész jutott :
 Váram leégve, földeim parlagok ;
 Testvéreimnek vére kardomon !
 Sem büszkeségem nincs, sem birtokom.

Elmondhatom a hölgynek én is azt,
 Ki jobbomat el tudja még fogadni :
 Hogy e kéz őt csak koldussá teszi.

LÓRA.

Nem, Zápolya, én véled nem megyek ;
 Azon az úton, melyen járni vágyasz,
 Az én szívem neked terhedre volna. —
 Te fénytelen, vagyontalan lovag,
 Lelkemnek a te lelked tud felelni :
 Keressük fel leégett váradat.
 Nem mondom azt : leszünk-e boldogok ?
 Mélyebb a seb, mi rajtunk ütve van,
 Mint hogy beforrjon e mi életünkben.
 De él hitem, hogy lesz egy jobb idő,
 És lesz egy Isten-áldott nemzedék,
 Ki sírjainkról eltisztítja majd
 Azt a nehéz emléket, a mi ott
 A föld porában sem hagyand pihenni ;
 S megorvosolja a fájó sebet.
 Nem érjük azt meg : késő sarjadék
 Látandja azt a boldogabb napot,
 Midőn a legnagyobb és legkisebb
 Egy lelkesült eszmében egyesül ;
 Midőn nemes szív jelzi a nemest,
 Midőn a honfitárs nem gyűlöli
 A vériből való igaz rokont ;
 S ur és paraszt csak abban versenyez,
 Melyik szeresse jobban nemzetét ?
 Melyik legyen ő érte áldozóbb ?
 S forró szerelme által egy leend
 Minden magyar, ki egy hazát imád :

Akár selyem, akár darócz fedí. . . .
. . . . Te boldog Isten, ott az égbe' fenn!
Sötét felleg borítta éj után,
Engedd virradni ezt a jobb napot!

(Függöny legördül.)

(Vége.)

MANLIUS SINISTER.

EREDETI TÖRTÉNETI SZOMORUJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN.

Személyek.

Diocletian, római császár.
Carinus, bitorló.
Mesembrius Vir, tekintélyes főnemes.
Glyceria, } leányai.
Sophronia, }
Eubias, patriarcha.
Manlius Sinister, római lovag.
Pompejanus, } patricius ifjak.
Flavius, }
Aevius, költőncz } Carinus udvaránál.
Galga, borbély }
Quaterquartus, főjós.
Matróna.

Keresztyén hölgyek és férfiak, rabszolgák, lictorok, tánczosnők, hárfások, Cybele papnői, hystriok, praetorianus katonák, augurok, flamenek.

Történik az első felvonás a keresztyének titkos gyűlhelyén és Mesembrius villáján; a második Carinus palotájában és a circus börtönében, a harmadik Glyceria palotájában; a negyedik Carinus teremében; az ötödik Cybele temploma előtt és a csatatéren.

Történet ideje: Krisztus után 293-ik év.

ELSŐ FELVONÁS.

A keresztyének titkos gyűlhelye, sötét barlang, különféle oldalbejárásokkal, középett szikla-asztal egyszerű kehelylyel, — két oldalt kőpadok.

ELSŐ JELENÉS.

Manlius Sinister (egyedül).

MANLIUS.

Divus, segíts ! ti földfelettlevők
Őriztetek a földalattvalóktól,
A kik közé harczolni im leszálltam ;
Hol a bűnös varázslók rossz hirű
Vermében az átkok fogamzanak,
Miktől vajudva megrendül a föld,
És megreped, midőn megszüli őket.
Itt készül a sötétben a varázs,
Mely a nyugalmas, álló égi képek
Rendes sorába ártó csillagot hiv,
Hogy a jövő csodáktól féltiben
Megbomlik a természet ősi rende,
S nyárt és telet egymással összetéveszt. —
A tenger elfut régi partja mellől,
Nyugvó hegyek, a miknek oldalából
Eddig csupán a bor kölesönze lángot ;

Most tűzesővel ostorozzák
 A dúlt vidéket; s csendes ősi erdők,
 Miket csak a futó szarvas lakott,
 Dühöngő barbarok százezreit
 Öntik alá: hogy Róma térein
 Az ércszobrok féltükben vért izzadnak! —
 És minden innen jó a föld alól;
 Itt gyűlnek össze a romlást hozók,
 Kik átkot mondanak Róma isteneire!
 S gunyolják Zeus égő villámait,
 Luna fényét, Apolló sugarát,
 S halandó kézzel ég ellen csatáznak. —
 Bevárom őket. Hogyha megpuhítja
 A bűvölő varázs a bérczet; — szívemet nem:
 S ha képes elfordítani önfejről
 A sujtó mennykövet: nem kardomat;
 Én megtöröm ez alvilági népet.
 Ki föld alatt szeret, — maradjon ott! (*Elvonul.*)

MÁSODIK JELENÉS.

Eubias, Sophronia, Keresztyén hölgyek lefátyolozva
és Férfiak.

(Buzgó hymnusz.)

EUBIAS.

Ki a sötétségnek világa vagy,
 Szállj hiveid közé, imádat égi fénye
 Add: lásson az, ki eddig éji vak volt,
 A néma szóljon ékesen, a gyöngé

Legyen erős, a ki téged fél, ne féljen
Az senki mástól! Isten, légy velünk!

SOPHRONIA.

Velünk van ő, és szívünk nem remeg;
Kebünkben él, ki nem hágy félni attól,
Hogy meghalunk. Egy szebb világ van ott!
S mentül sötétebb itt az árny,
Annál fényesebb ottan a való.
Ne mondja Róma többé, a mit egykor:
«Ha Róma üldöz, merre futsz, hová?
Bár merre indulj, Róma birtokán vagy.»
Egy más, egy szebb világ van ott,
Hová Rómának karja nem hat el,
Sem átkai, sem oltár-lángjai.

EUBIAS.

Sokan meghaltak e napon közülünk;
Kifáradtak a véres lictorok,
S a circusok vérengző vadai
Megundorodtak már az áldozattól.
A lángok közt Istent dicsérve haltak.

SOPHRONIA.

Miért nem voltam én közöttük?
Ah! ily halállal halni mily magasztos!
A mennyet látni megnyilt képzetével,
A melyből ez örökké fényes arcok
Kegyes mosolylyal tekintnek alá,
S hüs szárnyaik csapása, égi szózat,
És túlvilági csók szivása mellett
Omlik le a lélekről a mi por,

A lángban hagyva földi szennyeit!
Ah, ily halál közelgjen énreám.

EUBIAS.

Im Isten népe! a miért e helyt
Meglátogattuk ismét: itten a pohár,
Mely minket egy szent frigybe összeköt,
Járuljatok e szent kehelyhez im,
S tisztuljanak meg hő sziveitek
A legtisztábbnak vére által.

MANLIUS (*félre*).

Hah, vér! Undok bűbájosok,
Vérrel kábítják el elméiket.

(*Elölép, kardját kivonva.*)

Megálljatok, ádáz varázsolók!
Mit tesztek itt?

EUBIAS.

Istent imádunk.

MANLIUS.

Légy átkozott, midőn e szót kimondod
Borzalmakat követtek el, miket
Hogy eltakarjon, nem elég az éj,
A föld alá kell bujdokolnotok.
Bűbájos szóval jöttök háborítani
A föld alatt lakó rémek nyugalmát;
Embervért ontatok, s egymásnak iszonyú
Italt adtok belőle, hogy midőn .
A vértől ádáz mámor száll reátok,
A néma föld alatt fertőzetes

Ölekezésben undok bűnöket
Támaszszatok, miket a nyelv ki nem mond!

SOPHRONIA.

Megbánod e szót, Manlius Sinister!

(*Arczát leleplezi.*)

MANLIUS.

Olympnak istenei! álmom ez?
Sophroniának arczát látom itt:
Álmodom? vagy rémek játéka ez?

SOPHRONIA.

Ébren vagy, és a mit látsz, az való,
Sophroniát látod magad előtt,
Ki gyermektársul együtt nőtt veled.

MANLIUS.

E serleg itt kezvedben, melyben vér van?...

SOPHRONIA.

Hivőknek vér. Azoknak, a kik emlékezni jönnek,
Vérnek emléke az. Érintsed ajkaiddal.

MANLIUS (*visszaborzadva*).

Ez bor, de ott ama kereszt,
Rajta haldokló ember képe, — mely
Szörnyű jelkép az ott?

SOPHRONIA.

Megváltó az,

MANLIUS.

Holt ember az, a kit imádtok.

SOPHRONIA.

Isten az,

Ki hogy levégye rólunk a halált
Eljött a földre és meghalt helyettünk.

MANLIUS.

Ámulat. Hogy volna Isten, a ki ember is?

SOPHRONIA.

Olympnak isteni nem jártak-e
Halandó testtel itt a földön?
Múló gyönyört ismerni, földi kéjt,
Mely csak halandó érzéssel közös,
Ez Isten itt leszállt a földre, hogy
Halandó testtel fájdalmat, halált,
És emberekre mért keserveket
Érezzen és tanítson elviselni.
Olympnak büszke istenei,
Fényes királyi alakok,
Kik áldozatot kérnek népeiktől,
Kincset, bíbort, fényes templomokat
Vérző hecatombét, diadalok
Zsákmányait, és ígérenk viszont
Kéjelmet, hosszú éltet, kincseket,
És palotákat, és uj diadalt.
Ez Isten itt holt, és szegény alak,
Ki nem kér mást, mint tiszta szívet, es
Nem ígér semmit, a halálon innen;
Mert minden élet a halálon túl van.

MANLIUS.

Szivembe nyugtalan eszméket oltasz,
 Mint a madár, mely sötétben tanult
 Látni, szemem a fénytől elvakul;
 Harczos eszmékkal jöttem én ide,
 S kezem irtózik kardja markolatától.
 Nem első rém ez szívemen;
 Hogy egy napon az uj hit üldözésén
 Sietve, átkelénk a Tigrisen,
 Nagy estve harczos fellegek vonultak
 Az égre fel, villámokkal csatázók,
 Miként ha társa támadt volna Zeüsznek,
 Ki véle harczol az ég birtokán,
 S a sűrű villám-lobbanásba nézve,
 Az égnek mélyiből im számtalan
 Fényes alak látszott reánk lenézni.
 Ugy tetszék a sötétben, mintha mind
 Egész sergünk dühös csatában volna,
 Hol a gomolygó tömkelegben ember
 Küzd ember ellen; a lovas csoportok
 Gázolva omlanak egymásba; harsonák
 Recsegnek, kardok pengenek; pedig
 Nem mozdult senki. Ime egyszer
 Ropogva sujt alá az ég közepből
 Egy tüztömeg közénk a táborhelyre,
 Megrázva az álló földet alattunk,
 S meggyujtva a vezérnek sátorát,
 Melyben a főparancsnok és a tábor
 Védistenei voltak. Mind megégett.
 Ki hát az isten, ha nem ők? Való
 Volna-e az, hogy ott felettünk
 Egy ismeretlen, láthatlan szellem

Uralkodik? Oh adj világot itt!
 Ne állj boszút rajtam, hogy üldözélek.
 Két mennyet kell-e elveszítmem? egyet
 Ott lenn, a másikat szivedben?

SOPHRONIA.

A menny nyílt ország mindenki előtt;
 Maradj velünk, és ismerj és szeress.
 Tanulj lemondást, és tanulj türelmet;
 Tanulj erősnek lenni gyöngeségben;
 Tanulj szeretni gyűlöletben.
 Tanulj meghalni idvezülve.

MANLIUS.

Tőled tanítva, mindent megtanulok,
 Csak azt ne mondd, hogy ne szeresselek.
 Azt nem tanulnám meg soha!

SOPHRONIA.

Isten szeretni nem tilt; még az ellenért is
 Érezni kell, s te nem lész ellenünk.
 Ma égi intés küldte tégedet!
 Mi hozzánk fűz: legyen szerelmed az.
 Szeretve engem, meg fogod szeretni
 Hitsorsosim, és áldva lesz ez érzés.

EUBIAS.

És légyen áldott, és légyen örök!

MANLIUS.

Férfi szívvvel jövék, harag hozott:
 Mint gyermek távozom. Te ismeretlen

Szellem, ki szívem elvevéd, őrizd meg azt.
 Szeretni úgy e földön senki nem tud,
 Miként e szív: de épen annyi fér
 Belé a gyűlöletből is. Sophroniám,
 Holnap atyád házánál felkereslek;
 Te nyertél engem el, nem téged én.
 Szerelmedért ha kell szelíd leszek,
 Mint a galamb, melyet kézből etetsz. (El.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Mesembrius nyári palotájának kertfelőli része, — leveles szin,
 mely előtt az út visz el; a háttérben pompás kert látszik, a
 leveles szin alatt egy triclinium.

HARMADIK JELENES.

Flavius, Pompejanus összejönnek.

FLAVIUS.

Ah derék Pompejanus, te vagy itt?

POMPEJANUS.

Mily öröm téged látnom, Flavius.

FLAVIUS.

Mi jó sors hozott ide? — Melyik isten vezérlé
 lépteid?

POMPEJANUS.

Az istenek leghatalmasbika, Ámor.

FLAVIUS.

Hyment akartad talán mondani? az istenek legunalmasabbikát?

POMPEJANUS.

Helyesen szóltál; én Mesembrius leányának kezét jöttem kérni.

FLAVIUS.

Akkor még Plutót is megemlíthettem volna, a gazdagságok és kincsek istenét.

POMPEJANUS.

S valóban oly gazdag volna Mesembrius?

FLAVIUS.

Mint Sardanapal. Maga sem tudja, mennyi jövedelme van?

POMPEJANUS.

Majd meg tudnám én azt számlálni. — Ugyan kérlek, jó Flavius, én ha józan vagyok, semmit sem tudok beszélni, ha pedig ittas vagyok, csak bolondokat. Te nagy szónok vagy, nem tennéd meg értem azt a szivességet, hogy lennél szószólóm Mesembriusnál.

FLAVIUS.

Örvendek rajta, ha neked szolgálhatok. Bejelentéd már magadat?

POMPEJANUS.

Ramont beküldtem, s ő azt üzené vissza, hogy ki fog jönni a levélszin alá a szabad levegőre, mert másutt nem lát.

FLAVIUS.

Még mindig oly nyavalyás?

POMPEJANUS.

Úgy mondják, hogy inkább halott már, mint élő, lábában köszvény, szemein hályog, hátán hatvan esztendő terhe.

FLAVIUS.

Kerekes székét hallom zörögni. — Csinálj ábrándos képet, melletted fogok beszélni.

NEGYEDIK JELENES.

Elébbiek. Mesembrius, Két szolga.

MESEMBRIUS

(két szolga által tolt karszékében, nagy fehér mankóval kezében, szemei előtt nagy ernyővel. Leszáll, mankójára támaszkodva, s ellenkező neveiken szólítva az ifjakat, üdvözlí őket).

Ah légy üdvöz derék Flavius, és te délczeg Pompejanus!

FLAVIUS.

Én vagyok Flavius, s amaz ott Pompejanus.

MESEMBRIUS.

Bizony rosszul látnak szemeim; hát mi hír

Rómában? az örök városban! a világok koronájában?!

FLAVIUS.

Miért nem jársz magad belé?

MESEMBRIUS.

Nem én rendelkezem lábaimmal, hanem azok velem. — Mi hír Rómában?

FLAVIUS.

Ah! derék esemény történt legközelebb. — Appius Claudiusnak volt egy szép fiatal leánya. Ismerhetéd. Egy ifju patriciussal volt eljegyezve; már jelen volt a menyegző napja, midőn a vőlegény megtudá, hogy jegyese a keresztyének sectájához tartozik. Rögtön megjelenté ezt apjának, a vén Claudius dühre gerjedve, kínpadra feszíté elátkozott leányát, hogy hitét tagadja meg.

MESEMBRIUS.

Ezt az apa tevé?

FLAVIUS.

Bizonyára ő. — És azt bölcsen tevé, s hogy a leány megátalkodott maradt, a vőlegény saját kezével verte keresztül annak szivét.

MESEMBRIUS.

S ezt a vőlegény tevé?

FLAVIUS.

Hősi tett volt ez, ugy-e bár? — Én is úgy cselekedném.

MESEMBRIUS.

S te is, Pompejanus?

POMPEJANUS.

Igazán úgy. Megérdemlik a keresztyének, hogy így bánjanak velük, kik tagadják az isteneket. Kik magukat mindenünnen kihúzzák a népünnepekből, s szegénységet, lemondást hirdetnek.

FLAVIUS.

Kik sötét barlangokban összegyűlve, lisztbe pólált csecsemő szivét verik át késeikkel, s annak véréből isznak.

POMPEJANUS.

Ezek miatt látogat bennünket az istenek haragja döghalállal, árvizekkel, földrengésekkel és barbarokkal.

FLAVIUS.

Oh ezeket nem lehet eléggé olajban főzni, vadállatokkal széttépetni, elevenen elásni, hogy elforduljanak rólunk az ég csapásai.

MESEMBRIUS *(félre)*.

Ezek leányom kezét kérni jöttek. Tisztelen a martyrokat, de nem szeretném Sophronia nevét közöttük olvasni. *(Fenn.)* S minő szerencse hoz titeket házamhoz, derék ifjak?

FLAVIUS

(int Pompejanusnak, hogy beszélni fog, s titokban szól Mesembriushoz).

Ez a Pompejanus leányod kezét kérni jött; —

hozzá ne add. Ez egy korhely, haszontalan fecsérő, ki elkoczkázná apja kardját is, ha apja történetesen nem eszmadia lett volna. — Aztán beteges, minden hold töltén a fúriák szokták gyötörni; add inkább nekem leányodat, lásd, én jobban fogok illeni a szép Sophroniához.

MESEMBRIUS.

Honnan tudod, hogy szép? — Nem láthattad soha!

FLAVIUS.

Úgy gondolám, hogyha másik leányodhoz hasonlít, szépnek kell lennie.

MESEMBRIUS (*felháborodva*).

Nekem nincs másik leányom! nem is volt soha. Aztán Sophronia nem is hasonlít ahhoz.

FLAVIUS (*félre*).

Bolondot mondtam; hiszen az öreg gyűlöli Glyceriát.

MESEMBRIUS.

Mondjad inkább, hogy úgy gondolád, miként nagyon szépnek kell lenni leányomnak, ha arca olyan ragyogó, mint palotáim, s ha menyasszonyi hozománya százezer sesterciára megy, lehetlen hogy rút legyen. — Nagyon megdöbbszéntél azokkal, a miket Pompejanusról mondtál, jó Flavius. — Sajnálom, hogy korábban nem jöttél, már én korábban eligértém leányomat Pompejanusnak, s kénytelen vagyok szavamat tartani.

FLAVIUS (*félre*).

Úgy Pompejanus engem bolonddá tartott. —
Béke veled, öreg!

POMPEJANUS (*Flaviushoz*).

Mit beszéltél? az öreg fel van indulva.

FLAVIUS (*dühösen végig nézi*.)

Könnyen beszélsz, te csalfa ember! — Számo-
lok veled. (*El.*)

MESEMBRIUS.

Jer ide hozzám, Pompejanus. — Mit szólsz vá-
lasztásomhoz? — Barátod, Flavius, leányom ke-
zét kérte magának.

POMPEJANUS.

Magának kérte?

MESEMBRIUS.

És én oda is ígértem neki.

POMPEJANUS.

S nem rólam beszélt?

MESEMBRIUS.

De beszélt rólad is; elmondá, hogy korhely,
fecsérlő vagy, hogy koczkán eltékozoltad vagyono-
dat, hogy apád csizmadia volt, s hogy a nehéz-
ség szokott törni holdtöltekor.

POMPEJANUS (*dühösen*).

Megölöm azt az embert. (*Elrohan.*)

ÖTÖDIK JELENES.

Mesembrius, mindjárt Manlius.

MESEMBRIUS.

Hah! azt hiszitek, hogy azért, mert Mesembriusnak szemei már gyöngék, hát esze is az? — megismerik azok a jó barátot száz lépésnyiről is. S lábai sem gyöngék, hogy elébe menjen. — Im, itt jön Manlius. *(Fölkel s az érkező felé megy, annak fejét, természetét összetapogatja.)* Hozott az ég. Manlius Sinister, hozott az ég! — Hogy megférfiásodtál, mióta nem láttalak, a mióta Probussal elmentél, egész ember lett belőled. — Hát te is leányom kezét kérni jöttél, ugy-e?

MANLIUS.

Engem régi barátságunk hozott.

MESEMBRIUS.

Tudom, tudom. Oh ismerjük a barátságnak azt a nemét, a mi egy fiatal ember és egy vén ember között szokott lenni, a kinek szép leánya van. Mert leányom nagyon szép, Manlius! igen szép. Oh ne mondd, hogy láttad őt ezelőtt négy esztendővel, mi volt az? Te is gyermek voltál, ő is: mit értettél akkor hozzá? — De most! — Oh Manlius! — az nagy hiba volna tőled, ha bele nem szeretnél!

MANLIUS.

Szerelmem mit használna, jó öreg?
Te annyi kérőt engedél szomorgó

Képpel megválni, hogy mit is reméljek én?
Azok gazdagok voltak és hatalmasok.

MESEMBRIUS.

Hát nem lehetsz te is gazdag és hatalmas? — Carinus nem játszó pajtásod volt-e? hát nagybátyád, a derék Quaterquartus, nem leghiresebb augur-e Rómában, kinek minden jóslata beteljesül?

MANLIUS *(ráhagyva)*.

Ez mind igaz.

MESEMBRIUS.

Ugy-e bár? Látod, te még nagy ember lehetsz. Hisz mibe kerül Carinusnak kedvéért egy gazdag senatort vizbefojtatni, s palotáit, kincseit neked adni, s akkor neked is lesz palotád és rabszolgáid. Rózsavízben fürödhetel, s pávanyelveket ebédelhetsz. — Mi áll utadban? — Erre a dicsőségre hasonmászva is eljuthatsz! — De jer, ülj mellém a nyugágyra. *(Kiált.)* Ramon, hozz bort és serlegeket! *(Félre.)* A bor megnyitja a szívet, meglátandom, mi van Manlius szívébe írva, mióta eltávozott?

SZOLGA

(amphorát s kétfülű ivó calixokat hoz, mikből füleikbe akasztott ujjal szokás inni).

MESEMBRIUS.

E bor legjobb falernumi borom, melylyel legkedvesebb vendégeimet szoktam kínálni. Igyál, Manlius. Hát mit szólnsz hozzá? — nincs-e iga-

zam, midőn azt mondom, hogy Olaszország a föld keble, mert itt vannak a föld emelői, azon hegyek, melyek e bort termék?

MANLIUS.

Oh ittam én egykor még ennél is lelkesítőbb italt!

MESEMBRIUS.

Lelkesítőbb italt, Manlius? — Kinek az asztalánál ittad azt, Manlius?

MANLIUS.

Az Euphrát vizéből.

MESEMBRIUS.

Mit beszélsz?

MANLIUS.

Ez a ktesiphoni csata után
Volt, a midőn Perzsát tönkre vertük,
S a vérszürettől a folyam megáradt.
Ah e folyam hulláma részegíte!

MESEMBRIUS.

A dicsőség részegíte le, Manlius.
Jer, Ramon, töltsd vendégem serlegét.

MANLIUS.

Hagyd el, meg tudom én azt tölteni magam.
Én nem vagyok Carinus, a kinek
Szájához más viz ételt és italt.

MESEMBRIUS.

Ej, ej, Manlius Sinister, te Carinust rágal-
mazod!

MANLIUS.

Aecastor! ez nem rágalom: igaz!
Egyik szobából a másikba is
Gyalog-hintóban hordatja magát.
Minap a nemesi gyűrűt huzatta le
Ujjáról, hogy az őt nyomja nagyon;
Mostan pedig egy országos csalót,
Ki jól utánozza mások nevét,
Kerestetett a börtönből elő,
S nevét helyette az írja alá.

MESEMBRIUS.

Jaj, Manlius! Te úgy beszélsz, mint egy Se-
neca, így te soha sem fogsz Carinus kegye által
magasra jutni.

MANLIUS.

Én soha sem hajhásztam kegyelmét senkinek.
Van kardom és bátor szivem; s ha van
Dicsőség: e kettő megszerzi azt.
Az oly dicsőség, melyért csúszni kell,
Nem rómainak, nem hősnek való!

MESEMBRIUS (*félre*).

Az ifju tűzbe jön. A bor visszaadja lelkének
valódi vonásait. — (*Fenn.*) Öröm Rómában lenni,
Manlius?

MANLIUS.

Nekem nem az. Mehetnék legiómhoz.

MESEMBRIUS.

Oh ugy te bizonyosan nem láttad még Carinus circusát, a pompás harczzjátékokat; nem élvezéd Antonin rózsailleszes melegfürdőit; még tán szereződ sincs Rómában, Manlius?

MANLIUS.

Láttam mindent, és nem mulattatott.
 Sebhelyeim elszégyenlik maguk
 A circusok bohóczkodásinál;
 A nép örömmel hányt a babért
 Egy győzedelmes bérvivóra.
 Ugy látszik itten olcsó a babér,
 Zöldjével főznek, ágával sepernek;
 Rómában harczz a játék és jutalmazó:
 Nálunk játék a harczz, hálátlan és dicső!
 A lány fürdők vizét nem kedvelem;
 Jó szennynek az. Csöcseléknek való,
 Nem harczi népnek; ám a vért lemossa
 A hideg víz is.

MESEMBRIUS.

De nem feleltél a harmadikra: nem találtál szép asszonyt Rómában? — De mit kérdek így? — megtalálnak öök, ha egyszer mutatod magad a forumon; a milyen dalias ifju vagy, azt kellene kérdenem, nem ragadtak-e még el Róma hölgyei?

MANLIUS.

Ah Mesembrius vir, nem fogják a sast
 Lépvesszővel,

MESEMBRIUS.

Eredj, eredj! mért volnál te sas? Hiszen elpirultál, szemeid lesütötted! Miért akarsz ily vén embert, mint én, rászedni? — Vagy megváltoztak volna Carinus árnyékában a római erkölcsök, s míg eddigelé ha a hat vesta-szűzből egy meghalt, helyét alig akadt valaki betölteni, most mind az ő papnéi lettek, kik azelőtt Aphroditeé voltak.

MANLIUS.

Nem, ezt
Nem állítám, Mesembrius.

MESEMBRIUS.

Tehát az ellenkezőt, — no ne tagadd. — Jeles kalandjaid voltak. Igen derék; öt-hat szerelmes hölgy vett egyszerre körül, szivét, életét rakva lábaidhoz; te kiválasztád közülök a legszebbet! Vagy nem tudtál választani, s megtartottad valamennyit? — Egyiknek esküdtél a holdra, másiknak a napra, s hiven megtartád esküdet mind-egyiknek? — Igen derék, igen jeles. Ez az ifjuság öröme, Manlius. Én is ilyen voltam, míg ifju valék.

MANLIUS.

Nem úgy, Mesembrius. A mit beszélsz, Illik Rómára, nem reám. —
Én Manlius-családból eredek,
A melyben ismert ős szokás vala,
Hogy férfi nem szerethetett soha
Egy nőnél többet életében;
De azt szerette ám hiven.

Ha meghalt, gyászolá örökké ;
 Ha megcsalá — megölte azt.
 S ha meggyalázták, boszút álla érte !

MESEMBRIUS.

Szépen beszélsz. Manlius ; de egy gyűrűt látok
 ujjadon ragyogni, a minő metszett követ nem
 szokott férfi viselni, ha csak nő ujjáról nem származott reá.

MANLIUS.

Jól gondolád. E gyűrűt énnekem
 Hölgy küldte, és miattad viselem.

MESEMBRIUS.

Miattam, Manlius ? Nem értelek.

MANLIUS.

Tegnapelőtt épen az alkony-örség
 Kezdetekor egy tisztos matróna
 A capitólium előtt várt reám ;
 Vékony irat-tekerceset nyujta át,
 Im e gyűrűvel átszoritva. Én
 Felbontám a tekerceset, s olvasám :
 «Te egy leányt szeretsz, s az tégedet ;
 A leánynak atyja legjobbbarátod :
 Reájuk nagy veszély közelg.
 Ha tudni kívánsz többet, úgy siess,
 A pons Sacernél egy rabnót találsz,
 Mutasd e gyűrűt, az hozzám vezet.»
 Alája írva : Egy nő, a ki téged
 Imád, és a kit te gyűlölsz ! — Ki az ?

MESEMBRIUS.

Szokatlan dolgokat beszélsz.

MANLIUS.

Ki bir szivembe látni?

MESEMBRIUS.

Mutasd e gyűrűt közelebbről.

(Arcza mindinkább elsötétül a gyűrűt nézve Manlius kezén, végre eltaszítja azt magától.)

MANLIUS.

Miért borul el arczod? Ismered tán?

MESEMBRIUS.

Ne ismerném bár.

MANLIUS.

Szólj, ki ő?

MESEMBRIUS.

Kicsoda? — Egy utálatos kéjhölgy, kinek lehelletéből támad a döghalál Róma népeire, kinek létele folt a teremtés munkáján, kire annyi átkot szórt önnön édes apja, hogyha az megfogamzanék rajta, nem teremne fű azon a földön, melyen az ő lábai járnak, és utálatossal fordulna el tőle maga a könyörület is. *(Utolsó szavai a leghevesebb zokogásban vesznek el.)*

MANLIUS.

Ki ő?

MESEMBRIUS.

Glyceria!

MANLIUS.

Leányod?!

MESEMBRIUS.

Leánya-e a basilisk azon madárnak, mely öt fészékében kikölté?

MANLIUS.

Ő téged ismeretlen véstől óv.

MESEMBRIUS.

Nincs rám nézve több vész a világon, egyedül ő! — A mi a világnak a dögvész, a vihar, a vérpad: az énnekem az ő neve.

MANLIUS.

Ő téged védni kész.

MESEMBRIUS.

Ne higyj neki! Hazudik minden szava. Megcsalta atyját, megcsalta az isteneket. Képe oly ártatlan, mint az alvó kisededé; ha szól, meg vagy bűvölve; megront, elvarázsol. Kiforgat tenmagadból, átkozott varázslatokkal megtöri szived kéréget, hogy gyáva légy, mint egy korbácsolt rabszolga. — Most azzal izen, hogy engem és leányom, kit szeretsz, te általad megmentse. Hogyha ott leendsz előtte: rábeszél, hogy minket ölje meg.

MANLIUS.

Oh Mesembrius!

Mit vétett ő neked, hogy így beszélsz?

MESEMBRIUS.

Mit vétett? Eltemetett, mielőtt meghaltam volna! Sárral keverte be ősz hajszálaimat! — Véremet lopta meg, hogy undok képeket fessen vele lenociniumok falaira.

MANLIUS.

Téged az indulat ragad.

MESEMBRIUS.

Miért ne ragadna? Nincs-e oka egy rómainak átkozódni, ha azt mondják neki a piaczon: «Szállj le lovadról, mert leányod becestelen?» Mehetek-e én Rómában valahova a nélkül, hogy gyalázatomat ne lássam? Nincs-e az ő neve valamennyi Aevius és Mavius silány versezetében megénekelve? Nem látták-e őt az amphitheatrumban mint pantomimát egy tapsoló, ujjongó csöcselék előtt föllépni? — Nem jár-e ő fényes nappal fertelmes kíséretével együtt «üvegköntösbe», «ködruhába» öltözve? Nem engedé-e magát lefestetni, mint volgívaga Vénus? S van-e egy orgia, egy bacchanál, melynek ne ő volna utálatos bálványa? — Oh Manlius, az rettenetes dolog, mikor az ember ősz hajakat visel, nem nézhetni emberek arcába, mindenütt azt hallani suttogva, azt olvasni le mások tekintetéből: «ime ez azon Mesembrius, kinek leánya Róma megrontója! — ime ez adott életet ama szörnyetegnek, ki mindennap százezer éhező kenyerét eszi meg, s ugyanannyi meggyilkolt vérért issza meg rá! Oh Manlius, mondom neked, kerüld őt, mert hogyha egyszer

összejössz vele, félek, félek: hogy őt meggyilkolod.

MANLIUS.

Asszonyt nem öltem én soha.

MESEMBRIUS.

Emlékezzél szavaimra. — Ez a Megaera tégedet szeret: azt is jól tudja, hogy te mást szeretsz, hogy e más az ő testvére; mitsem tesz, ezek az elromlott inyű Messalinák még a vérben is válogatósak, közönséges vér nem ingerli már őket, testvérüké a legédesebb nekik.

MANLIUS.

Őrizzed ajkadat a baljóslatoktól!

MESEMBRIUS.

Én érzem a mit mondok, Manlius!

MANLIUS.

Te atya vagy, Mesembrius;
Fájdalmid értem, de nem osztom.

MESEMBRIUS.

Leendsz férj, és akkor osztani fogod.

MANLIUS.

Nálam ne keresd a gyűlöletet,
Haragodat egy alvónak beszéled,
Ki álmodik örömről, mig te itt
Harag-szóval háborítod az éjt.

Minden szavadból lelkemig csak egy
 Bir hatni el, az : hogy ő enyim lesz.
 Őt látom én most. Láttam évekig.
 A perzsa harczmezők hosszú hevében,
 A nyílfelhők között, a vértől áradó
 Folyam tükrén ; őt látom most is itt. —
 S ádáz szavadból lelkemig csak egy hat,
 Az : hogy enyim lesz ő.

MESEMBRIUS.

Való tehát, hogy vak minden, a ki szerelmes.

MANLIUS.

S tedd hozzá, hogy rémlátó, a ki gyülöl.

MESEMBRIUS.

Adják az istenek, hogy úgy legyen ; hogy egy-
 kor azt mondhassa a világ : ime Mesembrius, ez
 eltaszított leányod tiszta, mint Diána. Én meg-
 hajtanám előtte ősz fejem, és látna térden állni,
 mint bocsánatkérő fiút, ősz hatvanéves aggot. —
 Menjünk nyugodni. — — Az ég sötétje már le-
 szállt, álmodjál reggelig sok szépeket : álmodj
 szerelmedről, de ma ne szólj ; ma vérszinű előt-
 tem a világ ; holnap majd talán én is rózsaszín-
 ben látom. — — Jó éjt, jó éjt ; a fáklyákat fiúk.

(Mind el, Manliust kivéve.)

HATODIK JELENÉS.

Manlius. Később Keresztyének, Glyceria, Sophronia,
Eubias, Lictorok.

MANLIUS *(egyedül).*

Az én szemeimre még nem jön álom. Oh én szerelmem! holnap enyim leendsz, s azontúl nem válunk el egymástól soha! Minő zaj közelg az úton? Egy csoport kóbor gyülevész látszik közeledni, kiket fegyveres lictorok kísérnek. *(Ezalatt el-sötétül. Sophronia, Eubias, Keresztények Lictorok á'tal kísérve keresztülvonulnak a színen, leghátul Glyceria.)* Bizonyosan kóbor naplopók, kiket az ország határáról kísérnek ki. — De ki lehet e nő, ki a lictorok után megy? arcját nem vehetem ki a sötétség miatt. Most megáll. — Erre néz, mintha szólni akarna valami? — Ne szólítsam-e meg? — Eh mit tartozik reám?

(Ezalatt a menet elvonul.)

HETEDIK JELENÉS.

Manlius. Aevius. Két szolga.

AEVIUS

(függönyös gyalog-palankinban húzva a két szolga által).

Hej! hó! Jó ember, nem tudnád megmondani, melyik út vezet Rómába?

MANLIUS.

A merre azon menetet láttad eltűnni. . . .
De mintha Aevius hangját hallanám?

AEVIUS.

Én vagyok ; és te Manlius itt ?

MANLIUS.

Hát tégedet mióta hordat Carinus lecticában, mint egy úri hölgyet ?

AEVIUS.

Légy könyörülő, Manlius, és ne neved ki. Én a legszerencsétlenebb poéta vagyok a világon ! Képzeld, tegnap délután meghallom, hogy Carinus parancsára egy csoport keresztényt fognak meglepni Tiber torkolati gyűlhelyökön. Azonnal lovat béreltem ki, egy épen nekem való áldott paripát ! Ily rendkívüli dicső eseményt nem lehet elszalasztanom, hogy azt Carinus mulatságára lyrámmal megénekeljem ! — Ott ölesnek, szurokba mártásnak, keresztre feszítésnek, s más egyéb, költők számára megbecsülhetlen dolognak kelle történni. S ime lásd, mi esik rajtam ? Ez úton összehoznak Egyiptom istenei egy átkozott szeretetreméltó Cacodaemonnal, ki ebben a kézi mennyországban vitette magát. A hölgy előbb kicsalta titkomat, azután lecsalt lovamról, junói csalfasággal meginvitált engem fellegfogó Ixiont, hogy üljek mellé a gyalogszekérbe, s mig én egyik felől felkapaszzkodtam, addig ő másfelől leszállott róla ; felugrott az én paripámra, s miután orrom alá nevetett, s azon tanácsot adta : hogyha poéta vagyok, rendelkezem a pegazussal, elnyargalt az általam kijelölt úton, engem pedig itt hagyott ; s mig ő szerencsésen eljutott a látvány helyére, én

ezzel a két öszvérrel úgy eltévedtem, hogy kénytelen vagyok visszafordulni Rómába.

MANLIUS

(*növekedő nyugtalansággal hallgatta a poéta beszédét.*)

Ki volt ez a nő?

AEVIUS.

Hát nem ismered gyalog hintáját, Manlius? — Ah! te bizonyára nagyon ujoncz lehetsz Rómában, ha még ezt sem ismered? — Ez a képzelhetetlen és leirhatatlan Glyceria gyalog-hintaja. Osiris veled! Ha Rómába jössz, meglátogass!
(*El a szolgálkkal.*)

MANLIUS.

Glyceria! — A fúriák korbácsa érte lelkemet! Iszonyú, a mit sejtek! (*Zörget Mesebrius ajtaján.*) Mesebrius, egy szóra jöjj elő!

MESEMBRIUS (*kijön*).

Ej! mi türelmetlenek a szerelmesek!
Imént távozám előled, s még messze a reggel.

MANLIUS.

Szólj, hol leányod? hol Sophronia?
Szólj oh sietve!

MESEMBRIUS.

Miért e sürgetés?
Még nem bírod, s már félted őt talán?
Egy titkot kell megtudnod s elfeledned,
Nem mint a viszhang, mely mindent kimond,

A mit hozzá beszélnek csacska szájjal ;
 De mint a mély kút, melybe kő esett,
 Ugy vedd e titkot, mert halálos az :
 Sophronia a láthatlan Istent imádók
 Gyűlésit látogatja ily órában.

MANLIUS.

Jól tudom !

Tegnap együtt valék vele.

MESEMBRIUS.

Te is ? —

Ugy most is ott találod őt, mert elment.

MANLIUS.

Elment oda ! ugy átok im az égre,
 Mely látta ezt és nem szakadt le rá.

MESEMBRIUS.

Arczod, szavad ijeszt.

MANLIUS.

Leányod elrabolták !

MESEMBRIUS.

Glyceria ?

MANLIUS.

Ő volt az — ő !

És én itt álltam s néztem mint viszik ;
 És e silány sziv meg nem érezé,
 Hogy őt viszik előttem e homályban.
 Ti istenek ! ne légyen rám több gondotok !

Ha a férjnek szeme láttára im
 Halálra vitte a testvér a testvért.
 Miért laktok ti akkor ott az égben :
 Te Zeüsz ! Ormuzd, Osiris, Zebaoth !
 Vagy a mi néven a buták neveznek ;
 Kik élő lénynek nevezik az ürt !
 Rosz szellemek a földnek urai,
 S a sors egy láthatatlan átok, semmi más !
 De én se legyek jobb. —
 Te vén ember, ki szótlan állsz előttem,
 Majd, hogyha megjövend szavad, keresd elő
 Legsujtóbb átkaid ; én addig önmagam
 Leendék átok. — És mostan kerüljön,
 Kire az élet s boldogság mosolyg ;
 Ne jöjjön szembe rám ártatlan gyermek,
 Sem tisztos agg, fehér, megöszült hajjal,
 Szelíd matróna, viruló leány,
 Mert jobb leendne találkozniok
 Hycániának böszült tigrisével,
 Melynek nöstényét nyillal ellövék :
 Mint én velem. Oh szánj, Mesembrius ! (*Elrohan.*)

MESEMBRIUS (*merev hidegséggel.*)

Leányom ! Oh leányom ! (*Összerogy.*)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Börtön.

ELSŐ JELENÉS.

Sophronia. Később Glyceria.

SOPHRONIA (*térden állva imádkozik*).

GLYCERIA

(*bő palástban, melynek szegletei hosszasan lenyulnak arany makkokkal, hajfürteit kettős szalag szorítja össze, arczát lefüggő arany fátyol fedi*).

SOPHRONIA (*meglátva őt, felrebben*).

Mit kívánsz tőlem, római nő?

GLYCERIA (*felveti fátyolát*).

SOPHRONIA

(*előbb visszarebben, aztán mosolygva lép elő, nyájasan*).

Testvérem, Glyceria!

GLYCERIA.

Ne nyujtsd kezed, ne tárd elém karod ;
Az első percz, melyben rám ismerél,
Mutatta, hogy tőlem irtózni kell.

Négy éve annak, hogy nem láttuk egymást,
S négy évig annyi átkot hallhatál
Fejemre szállni, és oly tiszteletre méltó
Ajkakról, hogy nem ok nélkül remegsz,
Midőn arczomba látsz.

SOPHRONIA.

Én tégedet
Nem szüntelek meg szeretni soha.

GLYCERIA.

Az új hit téged szeretni tanít
Még ellenséged is. Oh engemet
A sors tanított feledni azt is,
A kit szerettem. Ámde jól van így ;
Most nincs idő hosszas panasz-szavakra.
Titokban megtudám,
Hogy holnap a circus látványai
Keresztyén vértanúk kínszenvedésével
Lesznek felékesítve.

SOPHRONIA *(áhitattal)*.

Légyen úgy !
Ha Isten úgy akarja, légyen úgy !

GLYCERIA.

Az égre nem ! Kétszer kívántalak
Megmenteni, mindig későn jövék ;
Most jól siettem. Öltsd fel fátyolom.

(Övét és fátyolát ráadja.)

Künn megbizott rabszolga vár reád
Nyergelt lovakkal, útað ismeri,

Ez éjjel még atyád és kedvesed
 Karjában lész. (*Félre.*) Oh mért nem mondhatom :
 Az én atyám és az én kedvesem?

SOPHRONIA.

S magad?

GLYCERIA.

Helyetted itt leszek, s ha kell
 Látványt a népnek holnap én adok.

SOPHRONIA.

Soha ! soha !

GLYCERIA.

Miért ne úgy?
 Téged szeretnek, kik gyűlölnék engem.
 Kettőnk közül ha egynek veszni kell,
 Miért vesznél te el, miért ne én?
 Halálod őket kétségbe ejtené,
 Halálomat megáldanák.

SOPHRONIA (*nyugalommal*).

Te voltál

Azon nő, ki elfogatásom éjjelén
 Menekvésül ajánlottad lovad?

GLYCERIA.

Mért kérded ezt?

SOPHRONIA.

Emlékezel : mit válaszoltam akkor?

GLYCERIA.

Hogy egy keresztyénnek közelgető
Veszély elől elfutni nem szabad.

SOPHRONIA.

Azóta sok alakban láttam a halált,
S ezt mondom újra : a halál
Nem kín azoknak, a kik ismerik,
Minő öröm vár a halál után.

GLYCERIA.

S azok, kik itt maradnak ?

SOPHRONIA (*magasztosan*).

Egykor ők

A túlvilágon meglátandnak engem.

GLYCERIA.

Hová őket a bánat fogja úzni.
Oh hallgass rám, testvér, szelíd leány !
Teérted most két lény imádkozik,
Ki engem átkoz. Engedj engemet
Halni helyetted ; engedj elfeledve
Elmúlni, senkitől meg nem siratva
És meg nem áldva, vissza nem ohajtva.
Hadd érje ősz apádat két örömhír egy nap :
Egy a te élted, más az én halálom.

SOPHRONIA.

Nem ily keserű szívnek való a halál.

GLYCERIA.

Hiszed, hogy nem vagyok elég erős,
Szemébe nézni annak?

SOPHRONIA *(ihlettel)*.

A halál
Uj élet annak, a ki lát, — örök
Sötétség annak, a ki nem hisz.

GLYCERIA.

Boruljon én reám ezen sötétség,
Nem ohajtok én újra élni. — Akarok
Elmúlva lenni, csendes sír alatt,
A melyet senki meg nem látogat,
Elmúlva, elfeledve.

SOPHRONIA *(szeliden Glyceria kezét megfogva)*.

Oh Glyceria!

Miért kelle szép nyájas arczaidnak
Ilyen sötétté lenni?

GLYCERIA.

Ugy-e bár?

Egykor nem volt kettőnk között különbség;
Lelkem oly fényes, arczom oly derült
Vala, miként tiéd. Oly egyezők
Valának indulataink, hogy még
Szerelmünk tárgya is egy férfi volt,
S egymás előtt nem titkolók el azt;
S megegyezénk, hogy a kihez hajol ő,
A másik boldogan lemond.

SOPHRONIA.

Bár tégedet választott volna ő.

GLYCERIA.

Fatum van én velem! Titkos kezek
 Vadítják el az ember életét.
 Ki hát az, a ki lelkeikről számol?
 A férj, kihez nőül menék,
 S kiért Mesembrius megátkozott,
 Egy nyomorult rabszolga volt;
 Ki akkor jött, midőn még szívemen
 Uj volt a seb, mit Manlius ütött;
 És akkor egy rejtélyes iratot
 Mutatott: elhítetve vélem,
 Mikép Mesembrius is részese
 A pártnak, mely Carinus ellen suttog,
 S mely, hogy ne suttogjon, eltemetik; —
 És én nőül menék e férfihöz.

SOPHRONIA.

Te elvetéd magad, hogy általa
 Atyámat mentsd meg. Ő nem tudta ezt,
 S téged megátkozott.

GLYCERIA.

Éreztem azt!
 E gyáva, szolgalelkű férj rövid
 Időn elveszté önfejét, mivel
 Carinusnak meg kelle látni engem:
 E pillanat a férj halála volt.
 E perctől kezdve életem örök harc,
 Csáb és hizelgés fegyverem, mivel

Mesembriusnak ősz hajszálait
 Védellemezém. A hányan vannak itt,
 Mind ellenségi néki. Gyűlölik
 Az udvaroncok ; mert félnek szavától ;
 Carinus, mert nem hízeleg neki :
 A nép : mivel gazdag, — s minden bűnös
 Őt gyűlöli, miért ő is nem az ? —
 Oh mert odajutánk, hogy Rómában az erény
 Összeesküvés a vétek ellen.
 Egész Rómát hóditám ő miatta,
 A consuloktól a plebejusig ;
 Voltam Carinus orgiáiban,
 S türtem a népsöpredék tapsait.

SOPHRONIA.

S ő tégedet azért megátkozott.

GLYCERIA.

És ő neki akkor igaza volt.
 Ne tudja ő ezt meg soha ;
 Mert ha megtudná, hogy mi áron él ?
 Képes volna megölni önmagát.
 De ám siess. Az óra közelít :
 Őrt váltanak. Addig te messze menj.
 Ne szólj. — Magadat meg kell mentened.
 Jó lesz az így. Lám a te Istened
 A szeretetnek Istene. Szerelmedért
 Mentsd meg magad. Mert hogy ha tenmagad
 Megáldozandod Istenednek ; esküszöm,
 Hogy én megáldozandom az enyimnek
 Rómát, s megátkozom őt úgy,
 Hogy a jövő századok

Csak rongyait fogják találni meg
Királyi bíborának.

SOPHRONIA (*átkarolja s csókolni akarja testvérét*).

GLYCERIA.

Nem. Ne csókolj engem.
Baljóslat engem érintni ajkaiddal.

SOPHRONIA (*megcsókolja őt*).

Ha van menekvés, együtt érzük azt;
S ha veszni kell, együtt elveszhetünk.
A boldog éltet megosztom veled,
Avagy megosztom a boldog halált.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek, Aevius, Praetoriánok.

GLYCERIA (*észrevéve Aeviust*).

Ah! el vagyunk árulva! Miért hagyál oly soká
beszélni? (*Testvérét testével akarja ellakarni, s dühösen néz
Aeviusra.*) Miért jövel e helyre, nyomorult tányér-
nyaló? Eltévedtél: ez börtön, nem borünnep.

AEVIUS.

Ez arany-kalitka, melyben egy galamb helyett
kettőt találok.

GLYCERIA.

Rakd verseidbe ízetlen tréfádat, de ne közöld
velem. Eredj tova!

AEVIUS.

Ha együtt akarsz jönni, szívesen ; de most Carinus intéséből jövök ide.

GLYCERIA (*testvéréhez sűgva*).

El ne áruld, hogy ki vagy, mert akkor Mesembrius is veszve van. (*A Praetorián khoz fordul, büszke, fenyegető arczezal*). Vakmerők! — Ismertek engem? Én vagyok a rettenetes Glyceria, ki tűzesőt hozok reátok, midőn táboroztok, ki megárasztom előttek a folyamokat, s telet bocsájtok nyár derekán hadsoraitokra, hogy elhulltok miatta, mint az őszi légy! — Nem emlékeztek már Triviusra, kit haragomban vadkanná változtaték, s csak akkor adtam vissza emberi alakját, midőn az ebek által már széttépetett. Láttátok palotáim előtt azokat a testszín kőszobrokat, melyek kapuim homlokzatát tartják, s mikről úgy tetszik minden azon menőnek, mintha szemeikkel folyvást utána nézénének? azok ellenem lázadt rabnők voltak, kiket egy lehelletemmel kővé változtaték. — Akarjátok-e, hogy e falakhoz, mint kőszobrokat állítsalak? Vagy vadállatokká tegyelek, kik holnap a circusban össze fogják egymást marni? Melyitek meri felemelni kezét? melyitek bátor utamba állani?

PRAETORIÁNOK (*ijedten félre húzódnak*).

GLYCERIA (*megfogja Sophronia kezét s vezeti kifelé*).

AEVIUS (*útját állja*).

Mennyei szépségű asszony! Fölösleges dolog

lenne e fiúkat barmokká változtatnod, de bár változtathatnád kövé az én szívemet, hogy ne érezne irántad? — Most pedig engedd meg, hogy e keresztyén hölgyet Carinus színe elé vezessem. Fejem és szívem szolgálatodra áll: de kezemmel és lábaimmal Carinus parancsol?

GLYCERIA (*Sophroniához*).

Carinus elé! Most már nagyobb irtózat vár reád, mint a halál. De légy erős! azon tüző alá, melylyel körül öveztelek, egy éles tör van elrejtve. — Római nő vagy. — Nem kell többet mondanom. (*Elsiet. — Mind eltávoznak.*)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Carinus terme, oszlopzatos római épület.

HARMADIK JELENES.

Carinus, Aevius, Galga, Flavius, Pompejanus, Rab-
szolgák, Hetærák, Hárfások, Hystriók.

CARINUS

(*tricliniumán fekszik, hanyagul eldülve, arczán nagy, vörös szeplők; egy haetera pávafarkkal legyezgeti*).

Mióta oltárt építettetek
Számomra, én is oly únott vagyok,
Miként az Ápis isten,

Irtóztató sors az isteneké!
 Unalmas élet így örökké élni.
 Tehetetlen mindenhatóságban!
 Mi az, mit el ne érjek, hogyha kell?
 Erdő támad ma a kopár sikon,
 Ha nékem árny kell; másnap tó lesz ott,
 Melyen hajóhadak csatája foly,
 S harmadnap borral, mézzel vagy vérrel telik
 Mit használ az nekem? [meg.
 Ha egy borrá vált tengertől se jó láng
 Erembe, s Hybla minden méze sem
 Adhatja meg, hogy érezzem, mi édes?
 A csók, mit a szűz ajkáról rabolva,
 Letépni kell, ép úgy nem édes,
 Miként az, melyre önként.
 Bérelt mosolylyal nyujtja ajkát a hetæra.
 A vér sem ingerel már engemet;
 Mi boldogok voltak elődeim:
 Dicső Nero, Tiber, Caligula.
 Voltak testvéreik, szülők,
 Kiket megölhetének!

(Kivül Mesembrius hangja hallik.)

«Bocsássatok be, szólnom kell vele.»

GALGA (künn).

Carinus alszik.

MESEMBRIUS (künn).

Negyedszer jöttem már ide.
 Egyszer azt mondod alszik, másszor fürdik,
 Harmadszor vacsorál. Nekem beszélni kell.

GALGA (*künn*).

Most nem lehet. (*Bejö.*) Elűztem őt.

CARINUS.

Hős tett volt tőled ez, Galga. Érdemedért,
Ki oly jól őrzöd ajtóm, im ezennel
Megteszlek Róma cancelláriusává.

AEVIUS.

Dicső Carinus! Galga csak egy embert űzött
el ajtódtól, én egész legiókat űzök el tőled verseim-
mel: az unalom legióit, s számomra jutalom nem
terem?

CARINUS.

Tenéked, Aevius, templomot emeltetek,
Hol minden költő legelső zsengeit
A te oltárodon rakandja le.

AEVIUS.

Köszönöm oh Carinus a templomot, és a zsen-
géket, miket kezdő poéták irnak, de hát a tuscu-
lanum?

CARINUS.

Teljesítéd-e a feltételeket? Tudod minő feltét
alatt ígértem azt?

AEVIUS.

Tudom, Carinus, hogyha szívedet megtanítom
e szóra: «szerelem». Nem rajtad múlik, hogy nem
tudsz szeretni, de nem volt, kit szeress, ki méltó
legyen e szóra. Ám egy kincset leltem számodra
én. — Egy keresztyén szűz, ki nemrég elfogatva

parancsodra többi társaival együtt, az oroszlánok vermébe záratott, és ime lássad, a kiéhezett fenevadak megszelidültek e hajadon tekintetétől, s hódolattal simultak lábaihoz, kezeit nyalogatva. A spoliarium öre akkor kihozatá a leányt az oroszlánok közül, s átadá őt a legvadabb illyr legioniáriusok élvezetének. És ime, lássad, mit tett? Egy óra mulva mindazon katonák térden állva láttatának körülötte, a mint búbájos beszédét hallgatva, ihlett buzgalommal lesték ajkai mozdulását, kezeit könyeikkel nedvesíték, s midőn a tribunok el akarták ragadni a leányt, ellenök szegültek, s az utolsó emberig le hagyták magukat aprítani érte.

CARINUS *(érdekelten).*

Hozasd elém e lyánt.

AEVIUS.

Már elhoztam őt. *(Kimegy.)*

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Sophronia.

AEVIUS

(oldalt kimegy, s visszatér Sophroniával).

SOPHRONIA

(elborzadva áll meg, az orgia közepett magában).

Minő látvány! minő átkos hely ez?
A börtönök véres kínmühelye,

A bős oroszlánok kalitjai
 Nem adnak ily szörnyű tekintetet!
 Szivem elborzadoz. Isten segíts!

CARINUS.

Aevius! életedben legelőször
 Történt veled, hogy nem hazudtál.
 E hölgy a nap! (*Sophroniához.*) Dicső királyné!

SOPHRONIA.

Rabnő vagyok, uram, alázatos;
 Királyné az, ki égben idvezült.

CARINUS.

Istennő vagy, ha mondom! Cypruson
 Vagy Paphos ligetein oltárod áll.

SOPHRONIA.

Az oltár Istené, uram; én nő vagyok.

CARINUS.

Neved nem Aphrodite vagy Cythére?

SOPHRONIA.

Nevem türelem és alázat.

CARINUS.

Én mondom azt, királynő, istennő vagy;
 E földön én uralkodom,
 S rajtam uralkodik szemed.
 Tudsz-e szeretni?

SOPHRONIA (*málaszttal*).

Istent csupán.

CARINUS.

Ugy engemet szeress, én az vagyok.

SOPHRONIA (*nyugalommal*).

Por vagy, miként az, melyre hágsz ;
Por vagy és nem különb azon földnél,
A melybe el fognak temetni.

CARINUS.

Ki taníta így szólni tégedet ?

SOPHRONIA.

Az, a ki a vihart tanítja szólni.

CARINUS.

Rosz szellem szállt beléd, hogy mást beszélj,
Mint a mit érzesz. Hallgass énreám :
Enyim a föld, és a mi rajta van.
A mit csak ember szíve megkiván,
Megadhatom, mert az mind az enyim ;
Légy istennőm, és én számodra le-
Hozom magát a mennyet csillagostul,
S uralkodol széles világokon.

SOPHRONIA.

Féreg-dicsőség, a miben ragyogsz ;
Álom csupán, mit életednek nevez'sz.
Ma élsz, és holnap eltünöl.
És senki sem szól rólad, hogy ki voltál ?

CARINUS.

Ne mondd! Megemlegetnek engem!
Gondoskodám eléggé arról én,
Hogy sírjon az, ki rám emlékezik.

SOPHRONIA.

Tébolyodott dicsvágy! a máglya és a vérpad
Téged emészt meg, és áldozatid
Teszi halhatatlanokká.

CARINUS.

Látni fogjuk,
Ki fárad el? Én ölni, vagy
Meghalni ök?
Ha a zsidók népének Istene
Együtt óhajtja látni híveit,
Én összegyűjtöm, és felküldöm hozzá.

SOPHRONIA.

Ugy szólsz, miként Carinus, magadhoz
Méltón.

CARINUS.

Ne hidd, szelid vagyok, miként
A nyári éj. Azzá tehetsz, a mi
A nyári hajnal, mely éltetve kél.
Ha vérontó valék: azért tevém,
Mert csak gyűlölni tanítának eddig;
Taníts szeretni, és áldó leszek.

SOPHRONIA.

Szerelmet én hozzád nem érezek;
Én el vagyok jegyezve.

CARINUS (*dühkitöréssel*).

Ez halál volt!

Halálítélet, a melyet kimondál.
 Ki eljegyzett magának tégedet,
 Ha volna élte annyi, mint a fűszál.
 Mint a kaszált fű, úgy leomlanék mind.

SOPHRONIA.

Kit én jegyeztem el magamnak, azt te
 Kezeddel el nem éred. Mennyben van,
 És Isten az, ki néked megbocsát.

CARINUS.

Gunyt üzesz-e velem? Mely isten az,
 Ki téged innen megment, hogyha én
 Azt mondom, veszni fogsz?

SOPHRONIA.

Magad.

Midőn megölsz, akkor szabadítasz meg.
 És kínpadod, és máglyáid tüze
 Nem rémit engem. Egbe visznek ők.

CARINUS.

Nem kínpadon, nem máglyatűzben vész'sz,
 Hanem szerelmi édes ölelésben.
 És a mi égtől lelked elrabolja,
 Nem börtön, nem halál: hanem szerel'm;
 És a mi lelked összeégeti,
 Nem máglyaláng, hanem Carinus csókja.

SOPHRONIA.

Irtózat! ah inkább százszor halált!

Küldj rám halált én Istenem! Halált,
Mely elragadjon innen.

(Ovébe nyúl s a tört észreveszi.) Ah e tör!

Nem küldve jött-e ez kezembe?

A túlvilágnak kulcsa ez. — De hát

Nem bűn-e az önkéz-adta halál?

Szabad-e annak üdvezülni, a ki

Kezét öngyilkosul emelte fel?

Nem bolyg-e annak szelleme időtlen

Örökvalóságig ég s föld között?

CARINUS.

Leány, határozz! két út áll előtted:

Szerel'm rózsáit termi egy, a más

Szerel'm töviseit: válaszs sz közülök!

SOPHRONIA.

Azt mondta ő: római nő vagy! Az vagyok.

Hitem megtiltja azt, mit büszkeségem

Megtenni kész. Keresztyén nő vagyok;

De római nő is vagyok.

(A törrel hirtelen átszúrja keblét.)

Választottam! Bocsáss meg Istenem!

(Összeomlik, meghal.)

CARINUS *(fájdalommal).*

Mit tevé? inkább a napba látnám

Döfve e tört, mint szép szivedbe. Vége!

(Mellé borul.)

Ki tudja, merre szállt! Nem láttok-e

Körül az égen hófehér felhőt? *(Átkarolva.)*

Jöszte vissza.

AEVIUS.

Uram! e nő halott.

CARINUS.

Tudom, — de még se mondd.

AEVIUS.

E nőnek atyja, bátyja, rokona
Lehet, s keresni fogják nálad őt.

CARINUS.

Keressék égben.

AEVIUS.

S rajtad boszút állnak.

CARINUS.

Való! ha meghalt ő, minek
Maradjon egy, ki tán e tör hegyét
Saját szivem felé fordítsa majd.
Ki kell fürkészni, hogy ki volt e nő,
S ha élnek, merre élnek rokoni?
Takarjátok be arczát a halottnak.
A vér hogy éget! Égető szerelmet
Kerestem, és hulló vérét adá.

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Forum.

ELSŐ JELENÉS.

Mesembrius, Flavius, Pompejanus. Később Patricius ifju. Később Quaterquartus.

FLAVIUS.

Az öreg Mesembrius itt? valjon mi hozhatta őt Rómába?

POMPEJANUS.

Nem képelem; de nagy dolognak kellett vele történni, mert mindenkire ráismer.

MESEMBRIUS (*mankóján biczegve*).

Köszöntlek benneteket, derék barátim. (*Félre.*)
Valjon nem tudnak-e valamit leányom felől?

FLAVIUS.

Ah! derék senátor, hogy oly ritkán láttatod magadat Rómában?

MESEMBRIUS.

Öreg vagyok már és beteges, jó Flavius. Lábam alig mozognak. Rád nem ismerek, ha nem szólsz,

POMPEJANUS.

Miért is nem lakol közöttünk Rómában?

MESEMBRIUS.

Látnád csak azokat a szép káposztafejeket, mi-
ket kertemben termeszték, nem hívnál Rómába.
Nem érdekel már engem egyéb, mint barack-olt-
ványaim.

EGY PATRICIUS IFJU (*jő oldalt s Flaviusnak ságva*).

Carinus e perczen leköszönt a tanács előtt
Diocletián javára. A hadsereg Diocletiót Rómába
akarja hozni.

MESEMBRIUS (*meghallva a suttogást*).

Mit mondál? Carinus leköszönt? — Diocletión
jó Rómába? Éljen! éljen!

POMPEJANUS.

Te ismered Diocletiót? Minő ember? szólj,
beszélj!

MESEMBRIUS.

Minő ember? egy hős, egy római! ki alatt újra
fognak kezdődni Róma arany évei! A dicső kor-
szak, midőn Róma a félvilággal küzdött, Diocles
folytatni fogja azokat. Mi mindnyájan ott leszünk.
Magam is lóra ülök; nem vagyok még oly vén,
hogy a csatatéren meg ne halhassak.

FLAVIUS (*Pompejanushoz*).

Nézd, nézd az öreget, mint forgatja mankóját,
s hogy tombol, előre hátra, mintha elfelejtették
volna lábai a köszvényt. Hangja sem reszket.

QUATERQUARTUS (*jő a capitolium felől*).

MESEMBRIUS.

Ah! a derék Quaterquartus jő; a capitoliumból jössz, ugy-e bár? nos? mi hir?

QUATERQUARTUS.

Megjövendöltem. A tanács nem fogadá el Carinus lemondását, s kényszeríté őt polczát ujra elfoglalni.

(*Keresztül megy.*)

MESEMBRIUS (*sziszegve rogyik egyszerre mankójára*).

Jaj, lábaim! oh a köszvény mindakét térdemben! — Mit is beszéltem én bolondos öreg? — Én lóra ülni? bárcsak a zselyeszékben tudjak megülni! Ilyen bolond az öreg ember! — Hogy mennék én a harcza, mikor oly roszul látok, hogy az ellenséget meg nem tudom különböztetni a jóbaráttól? (*Quaterquartusra czélozva.*) Nevessetek ki, jó barátim, nevessetek ki az ilyen hóbortos öreg embert! Oh lábaim!

MIND (*nevetve eltávoznak*).

(*Függöny legördül.*)

VÁLTOZÁS.

Glyceria hálóterme.

MASODIK JELENES.

Manlius. Matróna. Később Glyceria.

MATÓRNA

(vezeti Manliust, kinek szeme be van kötve, leveszi szeméről a kötöléket).

Helyen vagyunk, uram.

MANLIUS *(széttelintve).*

Ez Glyceria terme?

MATRÓNA.

Egyedül hagylak, uram. *(El.)*

GLYCERIA

(hátral megjelenik fehér ruhában, melynek redői nyakig s keze-fejéig érnek).

Manlius Sinister.

MANLIUS *(magában tusakodva).*

Mi ez? Ez öltözet

Nem a szerelmi kalandok pongyolája,
 Ez arcz vonásain nagy bánat ül,
 Mely a szépség rozsdája. Oh hisz ez
 Mind ámulat. Kiszámított fogás;
 E nő nem arczvonásait szoká

Kendőzni, ámde lelkét és szivét. —
 Kezemben kardom markolatja van,
 De így nem ölhetem meg őt, nem ily
 Busongó arczezal, mélán, szomorún;
 Bevárom a pillantatot, midőn
 Szerelmi édes kéjről fog beszélni,
 Hogy a legelső epedő mosolynál
 Vágjam ketté utálatos szivét.

GLYCERIA.

Későn jövéél, oh Manlius.— Mért kelle késned?

MANLIUS (*hízeltetés alá rejtett bosszúval*).

Hát a szerel'm olyan gyümölcs, a mely
 Elérik, ha sokáig áll?

GLYCERIA (*megütközve*).

Sinister?

Mi lelt, hogy most szerelmet emlegetsz?

MANLIUS.

És nem azért hivattál volna tán,
 Hogy boldogságról, édes méla kéjről
 Suttogva szóljunk egymáshoz?

GLYCERIA.

Valaha

Örültem volna ily szavadnak, ámde most
 Irtózat fogja el reá valómat. Nődre gondolj.

MANLIUS.

Nem mondta azt neked még senki sem,
 Hogy a ki itten bűvkörödbe ért,

Az elfelejt minden nőt, a kiért
Valaha szive dobbant!

GLYCERIA.

Azt is el,
Ki most meghalva fekszik?

MANLIUS (*ijedve*).

Sophronia!

(*Elnémul, hátratántorog.*)

GLYCERIA.

Hald, Manlius Sinister: énnekem
Álomlátásaim megjósolák,
Hogy engemet te meggyilkolni jösz.
Nem fog nekem az fájni, Manlius;
De fájni fog, hogy engemet hiszesz
Testvérem gyilkosának, ki nőd volt.

MANLIUS (*elfogult keservvel*).

Szólj, mint ölték meg őt? Vadállatok
Szaggatták széljel gyenge termetét?
Lángok között égették össze őt?
Beszélj, hetæra. Én majd hallgatom.
Beszéd el hosszan, mint kínzák halálra?

GLYCERIA.

Nem vitték őt a kínpadra, hanem
Carinus orgiáiba.

MANLIUS (*felordít kétségbeesetten*).

Ah, e szó megöl!

(*Eltakarja arcát kezével, s azután nyugodtan*).

Folytasd, ne hagyj ki semmit is ;
 Rajzold előttem a gyalázatot :
 Mint gázolák az undok sárba azt, mi
 Nekem imádat és öröm volt?

GLYCERIA.

Ezt nem tehatték. Egy római hölgy,
 Ki ruhát cserélve megszabadítani
 Kivánta, a midőn e terven érték,
 Egy tört adott nődnek, s e törrel ő
 Meggyilkolá magát.

MANLIUS (*térdre hull*).

Légyen megáldva e nő, bár ki volt ;
 És légyen áldott a tör, mely megölte őt.

GLYCERIA.

De a veszélynek még itt vége nincs.
 Carinus lelkét egy eszme háborítja ;
 Ha e nő im meg tudott halni így :
 Azon nő férje mint fog tudni ölni ?
 Nevét nem tudja senki nődnek, ámde
 Holnap ki fogják tenni holt tetemeit,
 S ha jó, ki megsiratja őt, az veszve van.
 Mesembrius nincs-e Rómában most?

MANLIUS.

Távol van ő. Hírül adom neki.
 E hír megássa sírját, jól tudom.

GLYCERIA.

És aztán magad
 Midőn meglátod e hült tetemet,

Legyen szíved kemény, oh Manlius!
Szemedbe köny, ajkadra szó ne jöjjön.
Ha kérdik, mondd: hogy őt nem ismeréd;
Mert szíved árulója lesz fejednek.

MANLIUS.

Én mondjam azt, hogy őt nem ismerem?
Ne tudjak sírni, a midőn halottan
Előttem fekszik? Nem láttam soha?

GLYCERIA.

Vagy azt hiszed, hogy élve hagyhat egy férjt
Carinus, a kinek nejét halálra
Üldözte?

MANLIUS.

Igazat beszélsz; hát Manlius
Tettetni fog. Behúzza körmeit,
És eltagadja lelkét; lesz kutya,
Mely csúszva mász, és meghunyászkodik.
Köszönöm e jó tanácsot neked.

GLYCERIA.

És most végezd szándéodat, s hogy én is
Köszönjek néked valamit: ölj meg engem.

MANLIUS.

Miért ölnélek én meg tégedet?

GLYCERIA.

Mivel gyűlölsz.

MANLIUS.

Hetæra vagy.

GLYCERIA.

Higyj annak, és töröld a foltot el,
Melyet Mesembrius nevére ejtétek.

MANLIUS (*keserü gunyorral*).

Te nem látod többé hős Manliust,
A ki Mesembrius nevére büszke ;
Hizelgve csúszó féreg lett belőlem ;
Fogd pártomat Carinusnál te szép hetæra.
Engedj bibor-palástodba fogódnom,
Hogy könnyebben csúszhassak térdemen.
Fogadj el férjül, hogy mint nőmet én
E főuraknak eladhassalak,
S bündíj fejébe várjam a jutalmat,
S viseljem a gyalázatot, miként
Babért e homlokokon.

GLYCERIA.

Oh Manlius!

Ez arczot tartsd a nép számára fel.
Inkább dühöngve, véres iszonyún,
Bőszült haraggal lássalak előttem,
Nem félek tőled úgy, mint e gyalázat
Szinével arczodon. Oh légy nekem
Még egyszer Manlius, oly büszke, oly dicső!
Méltó haraggal telve ellenem
Lássam szikrázni e szép szemeket,
S aztán ne lássak többet semmit én.

MANLIUS (*odalép, megfogja kezét*).

Nézz hát reám : még most Manlius ez.
 Tudom, hogy engemet nagyon szeretted ;
 Tudom, hogy minden bűnöd a szerel'm.
 Szivedben nem volt bűnös indulat ;
 Gonoszabb látszat, mint minő való,
 Melyet a hír nagyítva horda szét.
 Te menteni magadat nem fogod,
 Mivel Mesembrius leánya vagy ;
 De egyre mégis kell, hogy itt felelj :
 Ki volt az, a ki nőmet szabadítani
 Börtönbe szállt? Ki adta át a tört,
 Mely tisztaságát megmenté a szennytől?

GLYCERIA.

Ne halljad e nevet soha.

MANLIUS.

Már mondva van ;
 S ha tenger volna, a mit vétkezett
 Ez asszony, megbocsátva lenne az ;
 E csókot add át néki, Manlius küldi azt,
 Menyasszonyának szánt első csókja ez :
 Oly tiszta, oly szent, mint az égi harmat.

GLYCERIA (*térdre roskad előtte*).

MANLIUS (*megcsókolja homlokát*).

És most utolszor láttad Manliust ;
 Rejtsd el magad, hogy többé meg ne láss.
 Mert a ki ezután lesz Manlius,
 Annak neve : utálat, megvetés. (*El*)

GLYCERIA (*felemelkedik*).

E csók bezárta a világot,
A mely mögöttem elmarad. Elöttem
Egy új világ derül, hideg, de tiszta.
Cybele oltárához bujdosom,
S bevárom ott, míg eljövend a nap,
Midőn megéri minden átok, a mely
A fertő Róma ellen összegyűlt,
És fergeteként fog leomlani.

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Carinus tereme.

ELSŐ JELENÉS.

Személyek mint a második felvonásban, és **Manlius**.

MANLIUS

*(hosszu, selyem virágos öltözetben, fürtös hajjal, bokáin láb-
köszöntyük, arcán épen olyan szeplők, mint Carinusén. Cari-
nus elé járul, meghajtja magát).*

CARINUS.

Már tiz napja, hogy megérkezel Rómába, s csak most jösz elém?

MANLIUS *(édes hangon)*.

Oh dicső Carinus! Tizszer valék előcsarnokodban, hogy izeneteimet átadjam; mindannyiszor megtudám: hogy istenektől irigyelt gyönyöreidet élvezed, és én nem tartozom azon durva hadfiak közé, kik ajtóstul rohannak be fontosnak hitt izeneteikkel, s elrabolják soha vissza nem adható örömeid perczeit.

CARINUS.

Jó. Te derék ember vagy. Tehát mi hírt hozál Persiából?

MANLIUS.

Nincs élet másutt, oh Carinus, csak ott, a hol te vagy; a föld minden országa csak ellentétnek való Rómához. Nem untatlak a harcok unalmas elbeszélésével. A harc csak arra jó, hogy fogyjon a zúgolódó nép! — Miért zavarjam azzal kedélyedet?

CARINUS.

Helyesen! beszélj egyébről.

MANLIUS.

Szolgalatodra álljanak tapasztalásaim. India tengereiben egy csigát fedeztek fel, mely magát vékony pókfonálnyi szálakon köti a sziklákhöz. E fonalakból ott kelmét készítenek, mik fényesebbek a chinai selyemnél, s minőket ott csak a fejedelmek viselnek; im, egy fátyolt hoztam számodra ebből. — *(Félre.)* Ez Sophronia menyasszony-fátyolának volt szánva.

MIND *(csodálkozva nézik az átnyujtott fátyolt).*

CARINUS.

Gyönyörű fátyol! Én téged senátorrá nevezlek ki.

AEVIUS *(csufondárosan).*

Manlius, hol tettél szert e szeplőkre arczodon?

MANLIUS.

Barbár vagy, Aevius. E szeplők festve vannak arczomon. Ez magas divat, melyet persa udvaroknál tanultam el.

CARINUS (*mohón*).

S szokás volna ott szeplőket viselni?

MANLIUS.

Csak az előkelőknél. Ez nemes megkülönböztetés a köznéptől. Hanem persze, hogy ezt felfogni nemesebb izlés kell, mint a tied, Aevius. Az üres, unalmas sima kép, mint a tiéd, melyre ha az ember ránéz, elfárad: az a plebejusok szépsége. Apolló szeplős arcot viselt.

MIND.

Ah!

MANLIUS.

Én újra azt mondom, hogy Apolló arcza szeplős! Mert Apolló képe a nap; és a nap nincsen-e foltokkal tele? Hát a csillagok nem az ég szeplői-e? valamint a szeplők nem csillagzatok-e az arczon?

CARINUS (*dühösen*).

És ti haszontalan hizelgők, el akartátok hitetni velem, hogy arczom nem szeplős. Ezentúl egész Rómában mindenki szeplőt viseljen arczán! Manlius! én téged Róma praefectjévé teszek.

AEVIUS.

Oh Manlius, mihez hasonlítsam már ezentúl Carinust verseimben, miután rózsa és lilium megszűnt szépség lenni?

MANLIUS.

Hasonlítsd őt a fejedelmi párduczhoz.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Mesembrius.

MANLIUS (*meglátja Mesembriust, megretten*).

Mi ez? Mesembrius e palotában itt?
Hát hirnökömmel nem találkozott?
Ez árulója lesz magának és nekem.

MESEMBRIUS (*meglátja Manliust, büszkén végig bámulja*).

Hát Manlius e histrio!

MANLIUS (*súgva*).

Mesembrius!

Egy szóra kérlek.

MESEMBRIUS (*büszkén elfordul*).

Nem tudom, ki vagy?

(Carinus elé megy.)

Carinus, im hozzád panaszra jöttem,
Vagy hogyha jobban hangzik füleidnek,
Kegyelmet kérni. Egy leányom volt,
Szemem fénye, vénségem gyámola;
Idegen hitre térve el, e lányt
A tiltott gyűlhelyen társaival
Együtt lépék, és fogva elhozák.
Nem szándokom veled vitázni itt:
Vétett-e ő, midőn Istent imádott?
De rád bízom, hogy egy agg férfinak,
Ki Rómát szolgálva megöszüle,
Könyörgését meghalld kegyelmesen,
S egyetlen egy gyermekét vissza add.

CARINUS.

Senator, mi nem tudtuk, hogy leányod
Ezen fogoly sectarius népek közt
Fogva legyen. Ha csak gyaníthatók,
Kiadtuk volna szép leányodat
Kéretlenül.

MESEMBRIUS.

En nem mondám : hogy szép volt.

CARINUS.

Ugy gondolám. Aggódva mondom el,
Hogy e foglyok közt csupán egy
Ifjú leány vala, a többi agg nő
És férfi mind. S ez egy az éjjelen,
Rosz szellem suttogásait követve,
Magát megölte.

MESEMBRIUS *(hirtelen)*.

Az nem ő. Az én
Sophroniám ősz atyját nem feledheté el.

CARINUS.

Tekintsd meg a hullát előbb, senátor,
S ha az nem ő, s ohajtom, ne legyen :
Ugy majd keresd fel őt a börtönökben.
(Szolgák előhózzák Sophronia holttestét s leleplezik.)

MESEMBRIUS *(ordítva, fájdalommal odarohan)*.

Oh jaj nekem, leányom, én édes leányom !

CARINUS *(félre)*.

Tehát ő az, kitől tartani kell.

MESEMBRIUS (*fuldokló zokogással öleli leányát*).

Oh édes, szép, oh jó leányom!
 Miért kelle itt hagynod engemet?
 Ha úgy szeretted a halált, miért nem
 Jelentél álmaimban, s nem hívál
 El engem is magaddal? Mit szeressek én
 Az életen többé, midőn te nem vagy?
 Hová éljek tovább, kiszáradt reves törzs,
 Melynek virágos ága letörött?
 Ez égi arcznak, édes ajkaidnak
 Nincs egy szava, nincs egy mosolya többé?

MANLIUS (*ezalatt fájdalmával küzd szótlánul*).

MESEMBRIUS (*főleszmélve*).

De hát én csak egyedül sírok itt?
 Nincs senki más, ki itt Sophronia
 Ravatalának könnyyel tartozik?

(*Meglátva Manliust.*)

Mi ez? Manlius? E holt, hideg tekintet?
 Hát Manliusnak könyje nincs, midőn
 Menyasszonya előtte halva fekszik?

MIND.

Menyasszonya?

MANLIUS (*csudálkozást tettet*).

Az én menyasszonyom!
 Csalatkozol, öreg Mesembrius.

MESEMBRIUS.

A fúriák vevék-e el eszed,
 Hogy elfeledd, miket nekem beszéltél

Szerelmedről, a mely leányomért ég?
Kezét neked ígertem én, s te kérted azt!

MANLIUS (*mosolyogva*).

Leányodét, igen. De nem ezét;
Hanem Glyceriáét.

MESEMBRIUS (*kitörő dühvel*).

Oh átok reád! (*Elrohan.*)

CARINUS.

Ez ember az tehát,
Kinek dühétől félni kell.

MANLIUS.

Oh Carinus!

Tehetlen indulattól nincs miért remegni.
A szűk palaczkban megszorult légy
Ijesztő hangot ád, s nem féled azt.
Hadd futni őt. Magától elbukik.
És most vitesd e hullát innen el;
Hozass bort és vidám tánczos leányt.
Törölje el vidám dal és zene
Az átkozódás üres hangjait,
S az légyen áruló, ki nem vigad.

(Függöny legördül.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Diocletian tábora ; közepett hantból rakott trón.

ELSŐ JELENÉS.

Diocletian, Mesembrius, Tribunok, Vexillariusok,
Legionariusok.

MESEMBRIUS.

Éljen Diocles ! Éljen Diocletian császár !

MIND.

Éljen Diocletian !

DIOCLETIÁN *(elfoglalja a pázsit-trónt).*

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek, Galga. Később Aevius.

GALGA.

Én Carinus küldöttje vagyok, s ez irat itt engem nevez ki e hadak cæsárjának.

DIOCLETIÁN *(Mesembriushoz).*

Micsoda ember ez ?

MESEMBRIUS.

Carinus borbélyja.

DIOCLETIÁN *(katonákhoz).*

Barátim! Carinus gondoskodott szakállaitokról, egy borbélyt küldött ide imperátori czímmel. Kérlek benneteket, üljeteK elé és borotváltassátok meg magatokat. Te pedig barátom, vigyázz, hogy katonáim képét meg ne mesd, mert a hogy aztán ezek szoktak borotválni azokkal a nagy borotvákkaL, ezek fejestől vágják le a szakállt.

KATONÁK *(kaczagva elhurczolják a borbélyt).*

AEVIUS *(jő).*

Én Carinus küldöttje vagyok, s parancsát hozom, mely a hadsereget felére leszállítja.

DIOCLETIÁN.

Hah! Ez nyílt kihívás! a hadsereget eloszlatni! Halál fejedre! máglyára az izenettel és az izenethozóvaL! *(Kardot ránt.)*

AEVIUS.

Oh istenek! tehát élve kell megéernem apotheosisomat!

MESEMBRIUS.

Bocsásd el őt, Diocles. Poéta. Ártalmatlan ember.

DIOCLETIÁN.

Jó! Élj! Véred méltatlan e kardra;
Keresni fogunk fényesebb vért reá. —
Előre! Carinus ellen! *(A kürtök megfuvatnak.)*

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Római tér. Hátul Cybele temploma, magas lépcsőzettel, melyen több személy helyet foglalhat, elől háromlábú oltár, égőtűzzel.

HARMADIK JELENÉS.

Carinus, Manlius, Flavius, Pompejanus, Quaterquartus, Patriciusok, Praetoriánusok, Augurok, Flamenek, Cybele papnéi. Később Glyceria.

QUATERQUARTUS (az oltár előtt áll).

AUGUROK (háta megett).

FLAMENEK (oltár körül).

CARINUS (jobbról imperátori hadöltönyben).

MANLIUS (mellette).

FLAVIUS, POMPEJANUS (hátrább állnak).

LICTOROK, PRAETORIÁNOK (két oldalt).

CYBELE PAPNÉI (fenn a lépcsőzeten állva).

CARINUS (Manliushoz).

Mit tudsz e lázadó Dioclesről, kihez Mesembrius átszökött, s most hozza őt hadastól ellenem?

MANLIUS.

Hát ki ismerheti e parasztot? ki hallotta hírét

Róma patriciusai között? Ki ismerte apját? —
 No az anyját azt már többen ismerték. Rabnő
 volt Anulius senator házában. Anulius megte-
 hetné, hogy visszakövetelje őt, mint birtoka gyü-
 mölcsét.

TÖBBEN *(nevetnek)*.

CARINUS.

Hát hadserege milyen?

MANLIUS.

Jó, engedelmes hadsereg. Csak három imperá-
 torát ölte meg két év alatt. A mi azonban vitéz-
 ségét illeti, az páratlan, mert a Tigris partjától
 úgy szaladt el, hogy ellenséget sem látott még.
 Ha azt mondom, hogy magam voltam köztök a
 legnagyobb hős, képzelhetitek, milyen lehet a
 többi?

CARINUS.

Hát diadal-jelentéseitek?

MANLIUS.

Költők szerzeményei.

CARINUS.

S valóban azt véled, hogy én magam vezérel-
 jem ellene a hadakat?

MANLIUS.

Kardodat ne bízd másra, mig magadnak is van
 kezed. A győztes hadvezér uj ellenség.

CARINUS.

Halljuk tehát a böles Quaterquartus jóslatát?

QUATERQUARTUS

(lításával a levegőben kört csinálva, látnoki arczczal, ünnepélyes hangon).

E harcz fogja letörni Róma ellenségét.

GLYCERIA

(a lépcsőzet tetején megjelenik, roskatag, sápadt arczczal).

De melyik ellenségét? Dioclest-e vagy Carinust?

CARINUS.

Ez Glyceria!

MANLIUS.

Valóban ő. Vad átkok lángja lobog szemében.

QUATERQUARTUS.

Mi jóslatot mondasz Rómának, Cybele papnéja?

GLYCERIA *(látnoki arczczal).*

Ne hallja azt meg senki, a kinek
 Öröm a lét. Te fényes Róma reszkess!
 Irtózat és halál közelg reád;
 Gázolni fog rajtad vad ellened,
 És ismeretlen barbarok
 Fogják mutogatni zászlóidat.
 Megrészegül a föld a vértül, és tüzet
 Okádik rád. Megbühödik a lég
 A mondott átoktul, és dőghalált
 Lehell reád veszendő ivadék!
 Hogy a kit a véres harcz megkimélt,

Az éhség ölje meg ; és a kit
 A tenger kivet, a föld nyelje el.
 Oh Róma ! népek anyja te !
 Népek árvája léz'sz, híred lemegy !
 Miként a csillag, mely tengerbe hull.
 És nem marad utánad más, miként
 Rút bűneid emléke, és a fű,
 A mely piaczaidat felveri.

CARINUS.

Szörnyű jövendő ! Örült szellem az,
 Mely ajkaidról szól. Minő leend e harc,
 A melyre vonva kardunk ?

GLYCERIA (*Manliushoz*).

Áldott a vas kezedben, Manlius ;
 Ellenséged sziveig érjen az,
 S győzelmedet hirdesse, a hová ér.

QUATERQUARTUS.

Rómának mondj jövőt, ne Manliusnak ;
 Carinus győzelmét hirdesd, ne szolgálóéd.

GLYCERIA (*dühvel*).

Ne féljetek ti Róma hősei,
 Állítsátok a testvért testvérevel szembe :
 Akármelyik győz, Róma vesztett.
 Ha győz Carinus, az kiirtja Rómának felét ;
 Ha győz Diocles, a másik felét.
 És mindakét fele megérdemelte azt.
 Menj a csatába örjögő csoport,
 Ontsad folyóvá tennen véredet ;

Halj meg kínlódva, s ne légy eltemetve,
 S midőn az őszi ködbe puszta lelkedet ki-
 Lehellted, jusson eszedbe akkor,
 Hogy el leendsz feledve!
 Uj férj karán lásd nődet, gyermekid
 Rablánczra hurezolva, és házadat
 Leégve; és tudd, hogy nincs más világ,
 A mely jutalmat adjon. Menj,
 Halj meg elátkozva s kétségbeesve.

MIND *(elszörnyedve felzúgnak).*

QUATERQUARTUS *(odarohan).*

Vond vissza átkodat, örült néember!

GLYCERIA

(két papnétól segítve, felemelkedik, két kezét feje fölé emeli, szemeit vadul körüljáratja, azután mindkét kezét egyszerre a gyülekezet felé terjeszti ki).

Lelkem maradjon itt közöttetek!

(Összerogy, meghal.)

(Magszólnak a kürtök, csatazaj hallik a lejött függönyön belül, mely a következő változás előkészületei alatt folyvást tart.)

VÁLTOZÁS.

Tábori hely, esatatér. Künn harczyi lárma. Carinus harczosai
a színen átrohannak.

NEGYEDIK JELENÉS.

Manlius, Carinus. Később Mesembrius.

MANLIUS.

Fel, fel! hadd szóljanak a harsonák!
Előre a sasokkal, legiók;
Dicső triáriusok, harczra fel!
Ne menjen úgy le a nap, hogy felölünk
Sápadva ne beszéljen ott alant
A tengerekben Thetis lányinak.

CARINUS (*jő kard- és pajzsával*).

Vért! vért! vért nekem!
Ide Diocles és Mesembrius!
Az alvó tigris im a sikra szállt,
És szertehurczolt véres tetemekkel
Beszórja a tért. Hol vagy, Manlius?
Emeljétek fel a vezéri sást,
Az imperatori arany-kezet,
Hadd lássa meg az ellen, hol vagyunk!
S ha van még benne annyi szív, miként
Egy gyáva őzben: jöjjön és tanuljon
Meghalni általunk! Ki az?
Ama fehérhajú ősz férfi ott,
Ki oly rohanva jő felénk?

MANLIUS.

Mesembrius,
Diocles fővezére az. Minket keres.

MESEMBRIUS *(jö fegyverzetben, karddal).*

Megálljatok. Te vagy, Carinus, és
Te Manlius, kiket kereslek én.
Te szörnyeteg Carinus, gyáva férfi!
S te másik szörny, farka e szörnyetegnek!
Ketten ha jöttök ellenem: magam
Megállok nektek hatvan éves agg.

MANLIUS *(kardját hüvelyébe dugja).*

Békével menj utadra, jó öreg;
Ne lóra, zselyeszékre ülj te már,
S számlálgasd napjaid, ne vesztegesd.

MESEMBRIUS.

Gúnyolj, silány; gyáva dicséreted
Rosz pénzivel fizess uradnak, a ki
Méltó azokra. Félre térj előlem,
Veled nem mérem össze e vasat.

CARINUS.

Ugy hát kerülj felém, szegény öreg;
Előre szádba vedd az obulust,
Melyet Charonnak adsz, révész-díjúl,
Ki más világ partjára szállítand.

MESEMBRIUS.

Beszéljenek a kardok nyelvei.

(Vívnak, Mesembrius kardja eltörik.)

Ah, vége van!

(E perczben Manlius kardot von, s észrevétlenül Carinus mögé lép.)

CARINUS.

Enyim a diadal!

Legyőzve vagy, Mesembrius; s csupán
Csak annyi élet van számodra hátra,
Hogy lássad és halljad győzelmemet.
Diocles serge fut. Enyim legyőzte.
Hallod az ordítást?

(Künn.)

«Éljen Carinus!»

MESEMBRIUS (elveti paizsát, s arcát palástjába takarja).

Most már meghalni jó!

MANLIUS (előlép karddal).

Egy szóra még!

Te ím győzelmet ülsz, Carinus, én is azt;
Ketten vagyunk: kard nálad, nálam is.
Kiséreted futó elleneid
Kergetni széledt. Csak ketten vagyunk,
Kiken világok sorsa forduland most;
S te ősz senátor csak néző vagy itt.

CARINUS.

Mit szólsz ilyen sötéten, Manlius?

MANLIUS.

Emlékezel-e még Carinus egy
Keresztyén hölgyre, a ki egykoron
Fertőzetes öleléseid elől

Az önkézadta sírba menekült?
 Sophroniának hívták e leányt,
 És e leány nekem menyasszonyom volt!

CARINUS (*vad ijedelemmel*).

Hah! áruló vagy!

MANLIUS (*sötét nyugalommal*).

Csak magunk vagyunk.

Tudod-e, hogy ama jósnő Rómában,
 Kinek neve Glyceria,
 Miért mondá ez áldást fegyveremre:
 Hogy áldott legyen az, midőn kivontam,
 És ellenségem szíveréig hasson?!
 Mert ő testvére volt Sophroniának;
 És áldozat, ki örült lett miattad!
 Mindkettő ez ősz férfi lánya volt,
 Mindkettőnek te voltál dæmona,
 És mindketten szerettek engemet;
 Akarsz-e most velem vívni, Carinus?

CARINUS.

Örült és átkozott vagy! menj előlem;
 Gondolj reá, hogy eb valál, a ki
 Csókoltad lábamat.

MANLIUS.

Mehercule.

Oroszlány lettem, a ki összetép!

(*Kardjával pajzsára üt.*)

Megölhetélek százszor, a midőn
 Mámorban tehetetlen ott feküdtél,

De Manlius gyáván gyávát nem öl.
 Vártam, midőn hős és boldog leendsz ;
 Vártam, midőn győzelmet ünnepsz.
 Százezreid kiáltják : élj soká !
 Csak én magam kiáltom : halj meg itt !
 (*Vívna.*)

MESEMBRIUS (*a viadal alatt*).

Leányaim ! Ah ! mindakét leányom
 Dúlt szelleme szálljon le e csatába !
 Glyceriának örült szelleme
 Legyen karod csapásiban, Sinister !
 Sophroniának véres árnya álljon
 Szemed előtt, Carinus ! és homályt
 Vonjon reá, s szivedbe gyávaságot.

MANLIUS (*megsebesíti Carinust*).

Ezen döföf Mesembrius nevében !

MESEMBRIUS.

Áldott legyen tőled e szó, Sinister !

MANLIUS (*ismét megsebesíti Carinust*).

Sophroniám emléke e csapás !

MESEMBRIUS.

Mély volt az, mint a sír ; mely őt befedte !

MANLIUS (*lesujtó csapást ad Carinusnak*).

Glyceriának átka sujta így !

MESEMBRIUS.

E névnek súlya téged sírba dönt !

CARINUS

(félterdre rogyik a csapás után, mi közben baljából kiejti a paizst s rátámaszkodik, jobbában a kardot feszíti előre).

Segítsetek!

MANLIUS *(megragadja baljával Carinus jobb karját).*

Nem hallja senki azt.

Az éljen-ordítás, mely tégedet

Győzelmi riadallal üdvözöl,

Elnyomja a hörgő halálsohajt. *(Megöli.)*

És ez utolsó halálos csapást

Az eltiport Rómáért vidd magaddal!

(Mesembriushoz, kardját felemelve.)

Öreg! leányaid már nyugszanak.

(Künn győzelmi zaj, trombiták és kiáltás.)

«Éljen Carinus!»

MANLIUS *(kielégített boszúval).*

A túlvilágon él már!

(Függöny legördül.)

DALMA.

EREDETI SZOMORUJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN.

Személyek.

Oldamur, avar chagán.

Dalma, trónörökös.

Elemér, első vezér.

Második

Harmadik

Negyedik

Ötödik

Hatodik

Hetedik

Első

Második

Rhabonbán.

Fellengur, táltos.

Hírnök.

} vezér.

} gyula.

Vádlott férfi.

Vádlott nő.

Egy főrangú nő.

Disabul, török király.

Halila, leánya.

Kublaj, első vezér.

Első

Második

} mágusz.

Jagár, fehér húnok követé.

Padmalanha, hindu követ.

Csuvasz követ.

Első

Második

Harmadik

} hírnök.

Vének, harczosok, hölgyek, szüzek, gyermekek, avar nép, török nép.

ELSŐ FELVONAS.

Keleties sátorterem fegyverekkel, hátul kerevet.

ELSO JELENES.

Oldamur, Rhabonbán, Hat vezér.

OLDAMUR (*fekszik betegen*).

Mellem sulyosodik. A levegő nehéz. Testem roskadozik, csak lelkem él még. Adjátok kardomat, hadd támaszkodom rá; sokszor emeltem őt a csatákon, most emeljen engem ő utolsó csatámban. Milyen szép lett volna meghalnom ott! ott a kardok csattogása között, a harczi kürt rivallása mellett, a paripák dobogásainál! — Híjába! megtagadta az élő Isten. Koszorútlan fővel fogok ülni őseim között legutolsó.

RHABONBÁN.

Ne zúgolódjál, Oldamur. Még nem zöldült ki a tubafa ajtód előtt, mely a halottas házakat diszíti. S ha másnak dicső volt meghalni honáért: neked dicsőbb volt érte élned. Nem is leendsz őseid sorában utolsó. Fiad, dicső fajodnak nem rosszabb utóda, folytatni fogja nemzetünk történetét; adja az ég, hogy soha vége ne legyen annak.

OLDAMUR.

Igaz! . . . Fiam! . . . Dalma fiam. (*Felsohajt.*)

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbiek. Fellengur.

OLDAMUR.

Mi hírt hozál, jó Fellengur, a jóslatokból?

FELLENGUR.

Légy készen halálodra, Oldamur. Rövid órád van még csak élni. Ezt izeni Isten neked.

OLDAMUR.

Meghajtom fejemet, és szívemet megnyugtatom. Mint fogadá az ég áldozatod füstjét?

FELLENGUR.

Magasan szálla az fel, mint egy reszketeg szobor, s a fellegekkel egyesült.

OLDAMUR.

Megkérdezed-e a jósló szüzet a túlvilág felől?

FELLENGUR.

Épen most beszélte el álmát. Hét nap, hét éjjel feküdt aludva, mereven mint egy halott. Senkinek sem volt szabad őt érinteni. Heted napon fölébredte, s a mit hét napon át a túlvilágban járó lelke látott, megdicsőült arczczal beszélte el.

OLDAMUR.

Mi hírt hozott a szebb hazákból?

FELLENGUR.

Ott járt, hova őseid felszálltanak, az istenekhez közel, az örökké virágzó mezőkön, hol a csatában elhullt hőseink hófehér ménen nyargalva üzik a futó csillagot, s uralkodnak mindazon ellenségeken, kiket a csatákban megöltek. Ott ültek őseid a szivárványok felett arany királyi székeken, fejeik körül ívedző dicsfény, s csillagokból font koszorú. És ime nemsokára egy napsugáros felhő közeledék, melyből egy hófehér alak támadt elő, legtöbb csillaggal ősz feje körül. Ki előtt mind felkeltek a királyi székekben ülő alakok, s kezeiket felemelve üdvözlék. E csillagok a nagy és nemes tettek, oh király, és ez uj alak te vagy!

OLDAMUR (*dicsőülten*).

Oh öröm! Oh gyönyör! (*Rhabonbánhoz.*) Mit mondjak ősz apádnak odafenn?

RHABONBÁN.

Mondd meg neki, hogy halálát száz ellen vérével boszultam meg, kiket hozzá felküldék raboknak.

OLDAMUR (*Fellengurhoz*).

És fiaidnak, kik előtted elhaltak, mit mondjak, mit izensz?

FELLENGUR.

Azt, hogy boldog azon apa, kinek fiai a csatában estek el, s nem hullanak könyei gyermekei sirján.

OLDAMUR.

Most menjetek, küldjétek hozzám fiamat, Dal-

mát, s hagyjatok vele magamra, míg ismét hívni foglak — e földön utoljára.

MIND *(eltávoznak)*.

HARMADIK JELENÉS.

Oldamur, Dalma.

DALMA

(fiatal férfinak öltözve, kettős keleties dolmány rajta, egyik hosszú, térdig érő, világos színű, zárt, — másik sötétebb színű, csipőn alul érő, rövid ujjú, nyitott. Haja négy gyöngyös tekercsbe fonva, s azok felaggatva).

OLDAMUR.

Jer közelebb. Jer közelebb, fiam?

DALMA.

Meddig fogsz még fiadnak nevezni engem? Én leányod vagyok.

OLDAMUR.

Terhedre van, hogy férfinak neveltelek?

DALMA.

Nincs terhemre, atyám. Karom megszokta forgatni a kardot és kelevézt, s ha kell küzdeni hozzámmal illő lovaggal a harcjátékon, vagy az orosz-lánossal a vadászaton, vagy ellenséggel a csatamezőn, szívem sem gyengébb, mint karom. De nem szokás ez. Nem látom sehoh, hogy nő férfi alakját hordaná. Én nem irigylem a többi haja-

donoktól sem mulatságaikat, sem öltözetüket, sem guzsalyaikat, de szeretném tudni mégis, miért vagyok én tőlük különböző?

OLDAMUR.

E rejtély okának titokban kellett maradnia halálom órájáig. Im vedd át tőlem e titkot, és őrizd tovább, mert halálom órája jelen van.

DALMA (*megijedve*).

Atyám! megrémítesz!

OLDAMUR.

Dalma, ne sírj! az leányhoz illik. Hozzád nem. Te nem lehetsz leány. Ülj kerevetem szélére s figyelj.

DALMA.

Arczod ily nyugodt, s te halálra készülsz.

OLDAMUR

Dalma, ne sírj. A halál napja örömnapp, s férfit siratni: disztelen. A titok, melyet rád bizok, két nemzet életének titka. Az avar és török nép, a mióta Bertezéna meghalt, kétfelé szakadva, átkos meghasonlásban, örök harczokkal rongálta egymást. Ma győzött egyik, holnap a másik, s a hasztalan győzelmek, nevelték bár fejedelmeik hírét, de fogyaszták népeit. Egyszer ugy kifáradt mindkét nép a harczban, hogy nem volt, a ki eltemesse halottait, s a diadal-útról hazatérő fejedelmek egyike sem talált saját országában egy ép házat, melyben éjszakára megszálljon. Itt lelkébe szállt

mindkettő, megszánya önfaját, s kemény szerződést kötött, mely megtiltá a további harczolást, s felszabadita minden szomszédot, hogy a melyik e kötés ellenére hadat gyűjt, arra közerővel rárontsanak. A kötés vége ez, hogyha e két nemzet közül egyik fejedelmi családjának férfi ága előbb kihal, annak országa szálljon a másik uralma alá, s így a varchoniták ismét egy Bertezéna ivadék alatt egyesüljenek. E kötés óta harmadik ivadék ül a fejedelmi széken; a törökén Disabul, az avarén magam. Mindketten utolsó férfiak vagyunk családunknak. Sokáig nem született gyermekünk, sem neki, sem nekem, s az volt a kérdés, melyik eli túl a másikat? Ha én élem túl őt, népem szabad marad; ha ő él túl engem, népem rabszolga lesz. Oh azok, kik e szerződést kötötték, nem gondoltak arra, hogy a rokonokból támadt ellenségek rosszabb ellenségek az idegennél, s hogy három ember-élet alatt oly messze távoztunk egymástól, hogy örömeztőbb látnók a tatárt, perzsát urunknak, mint a törököt vad erkölcsseivel, ördög-imádó vallásával s zsarnoki szokásaival. Ime azonban a férfikor delén túl valánk már, midőn egyszerre mindkettőnknek gyermekünk született, — mindkettőnknek leány. Disabul e fölötti dühében minden leányt, ki azon évben született, a vízbe hányatott; én nyugodt lélekkel fogadtam, a mit Isten adott, s ime, a midőn még senki sem tudott létedről, egyedül nőm: álomlátásban egy tündér szállott le hozzá, ki e szavakat mondá neki: «a mit a vaksors eltévesztett, az emberakarat helyreépíthetja: gyermeked nem

született férfinak, legyen férfivá lelke által. Hireszteld el, hogy fiad született, s neveld őt annak. Ha majdan erős lesz a csatákon, eszes a tanácskozásban, ki fogja mondhatni, hogy ő nem férfi? — Az ég adand neki hírt, hatalmat, hős tetteket, s megengedi, hogy túlélje ellensége családját, és nemzete megszabadítójának neveztesék.»

DALMA.

Az ég mondá, és én esküszöm, hogy úgy lesz.

OLDAMUR.

Ne esküdjél korán.

DALMA.

Mindenki férfinak hisz. Kiálltam a próbákat csatákban és tanácskozásban. Ütközet heveben kerestem babért homlokomra, törvénytételben pálmaágat kezembe.

OLDAMUR.

A legnehezebb próba még hátra van. Karodnak erejét megpróbálta a harcz, eszed hatalmát a tanácskozás: még szived van hátra, — azt meg fogja próbálni a szerelem.

DALMA.

Nem tudom, mi az?

OLDAMUR.

Még nem. De eljön az hivatlanul. — Egynek észt, másnak kart adott a sors, szivet mindenki-

nek. Hiába mondja a virág: én nem akarok virágzani. A tavasz eljő, és a sziv virágai kinyílnak.

DALMA.

Én ki fogom tépni e virágokat még bimbókorukban.

OLDAMUR.

Nem ismered fogadásod nagyságát, Dalma. Feláldozni vagyont, nyugalmat; feláldozni az életet — mind csekélység ahoz képest, a mi a szerelem feláldozása. Egy fillér a túlvilági üdvhöz képest.

DALMA.

Vannak oltárok, melyeken semmi áldozat sem nagy, ha a hon élte van mérlegben vele.

OLDAMUR.

Nemesen szóltál. Írasd fel e mondatot palotád minden ajtaja fölé, hogy olvashasd, akár merre tekintesz, mert egykor szükséged leend rá, hogy eszedbe juttasd magadnak. Még most e fogadás csak egy elvetett mag, de majdan óriási törzszsé fog felnőni, melynek viharokkal kell küzdeni, s mely az égbe emeli fejét.

DALMA.

Legyen bárminő nagy, a mit fogadék, megtartom azt. Én a mióta éltemet tudom, csak egy szabályt tanultam ismerni: «első a haza». Ő érte mindent megteszek, mindenről lemondok. Semmi sem elég nagy, hogy e névvel mérközhessék. Nincs gondolat, mely mellette el ne veszzen.

S ha megmentésére kell, hogy meg ne tudja senki női létemet, esküszöm, hogy a mennyi tért kardom hegyével magam körül keríthetek, annyira közel hozzám nem jövend senki soha ; s ha meghalok, átok alatt hagyom meg, hogy alakomat úgy a hogy meghült, porrá égessék. — Hivasd a gyulákat, én esküdni akarok.

OLDAMUR.

A ki a jövendőkre fogad, az Istent hívja fel küzdeni. Én óhajtom, hogy esküdjél, és mégis félek tőle. Biztatnálak, ha nem akarnád ; s ellenkezem veled, midőn kész vagy reá. Homlokomon izzadság gyöngyözik. Oh az nem a halál veritéke, hanem azon félelemé, hogy te gyenge leendsz ott, hol a harcz bizonyos, és a győzelem bizonytalan. Oly helyzetben hagylak itt, melyre gondolni magam is szédülök ; oly helyzetben, minőt nem teremté Isten, minőre nem gondoltak az emberek soha. Isten gyöngének alkotá a nőt, Isten szeretni alkotá a szivet ; a természet legszentebb törvénye az, mely ellen fogadást tevél, s az alul nincs kivétel.

DALMA.

Én király vagyok. Az emberek közül kivétel. Miért volna a fejedelem legmagasabb az emberek között, ha nem azért, hogy egyedül nemzetét szeresse ? Miért állana legfelül, ha nem azért, hogy tudjon egyedül állni ? — Embereknek törvényt írt a természet ; királyoknak törvény a hon

java. Én e törvényen kívül mást nem ismerek. Hivasd a gyulákat, én esküdni akarok.

OLDAMUR.

Erős lelked megdöbrent. Jobb szeretném, ha szomorúan, ha csüggedt lemondással tennéd e fogadást. Az erős lelkeknek ellenségük a sors. A villám mindig a legmagasabb bérceket sújtja!

DALMA.

Kivéve azokat, melyek még a villámon is túl emelék fejüket. Engedd, hogy hivassam vezéredet.

OLDAMUR.

Isten segítsen! Ohajtom e harcodat; pedig tudom, hogy a sorssal nincs fegyver küzdeni.

DALMA.

Van: az erős akarat. Isten megírta útját a csillagoknak; embernek megengedé, hogy írja azt maga. Viharnak, tengernek, angyalnak és ördögnek van ura; az ember ura önmagának. Érezve a terhet, melyet vállamra tettél, kétszerte erősebbnek érzem magamat. (*Kiszól.*) Jöhettek.

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Táltos. Két Rhabonbán, Hat vezér, Elemér, Két Gyula. (Elemér leghátul marad. — Mind Oldamur körül álnak.)

OLDAMUR.

Az óra végihez közelg. Ez élet be lesz végezve, hogy újra kezdődjék a másik. A haldokló ne gondolkozzék sirhalmáról, hanem azokról, kik élve maradnak itt. Élttem nagyrésze országomé volt. Utolsó része egészen övé. A hon ege soha se maradjon naptalan. Midőn leszálok én, fiam helyembe kél. Midőn én ravatalra fekszem, ő a trónra lép; a leáldozó hold hadd lássa meg, mint kél utána a hajnalodó nap. Kiáltsátok, hogy: «éljen a chagán», midőn tudom, hogy az nem nekem szól többé.

MIND.

Éljen a chagán!

KÉT RHABONBÁN

(térdeikre fektetett paizson felemelik Dalmát).

OLDAMUR.

Harmincz év előtt hallám e kiáltást, akkor nekem szólt az, most neked. A te lépcsőid a trónhoz vezetnek fel, az enyimek a sirboltba le.

RHABONBAN.

Most, ifju fejedelem, ősi szokásaink szerint, mondd jelszavad, melyet palotád homlokára iras-

sunk fel arany betűkkel. Atyád jelszava ez volt: «Többet észszel, mint erővel.» Egy óra mulva a tiéd álland helyén. Mi legyen az?

DALMA.

«A hazáért semmi áldozat sem nagy.»

RHABONBÁN.

E jelszó esküvés, melyhez uralkodásod napjai vannak mérve.

DALMA.

Hívjátok Istent. Hallja meg eskümet.

KÉT GYULA *(két kardot fejeik felett keresztbe tartva).*

Isten, hadúr! Jóél! kinek jelképe kard, tűz és napvilág, légy jelen és halld meg e nevedre tett esküt.

DALMA *(a két kard alá áll).*

Esküszöm reád, Isten, hadúr! Jóél! hogy népemért mindent feláldozok, a mi enyim: éltet és halált, gyűlöletet és szerelmet. Utáljam bár miként az életet, s ohajtsam a halált; ha népem kívánja, hogy éljek: élni fogok. Irtózzam a haláltól, s szeressek élni; ha népem java kívánja, holtomat: meghalok. Gyűlöljek szívem mélyiből; ha népem java kívánja, hogy megbocsássak: megbocsátok. És szeressek bár lelkem minden erejével; ha népem java kívánja, hogy feledjek: feledni fogok. Halld eskümet. S légy tanum örökké! Isten! *(Kezét fölemeli.)*

OLDAMUR.

Én is hallottam azt, s a túlvilágon is emlékezni fogok reá.

DALMA.

Vigyázz reám onnan felül; — segíts, ha ingadozom; — sujts le, ha elbukom.

RHABONBÁN.

Szóljanak a kürtök! (*Trombitahang.*) Most járuljatok a vérszövetséghez vezérek. Itt a szent kehely, (*felmutatja*), melybe fejedelem-választáskor egyesülni szokott a hét vezér vére, annak jelképeül, hogy ők is így egyesülendnek egy vérré, egy gondolattá a nemzetért.

MÁSODIK, HARMADIK, NEGYEDIK, ÖTÖDIK, HATODIK
VEZÉR

(*egyenként a serleghez járul s karját megszúrva, a serleg fölé tartja e szavakkal.*)

«A mint e vér kicsordult, akként omoljon vére annak, ki honához és fejedelméhez hűtlen lesz.»

ELEMÉR (*a serleghez lép, karját megszúrva, fölé tartja.*)

A mint e vér kicsordult, akként omoljon vére annak, ki honához és fejedelméhez hűtlen lesz.

DALMA

(*a mint Elemért meglátja, elveszti arcza szigorát, rábámul, keble hevülni kezd, tétovázva szól.*)

Ki vagy te, hetedik vezér?

ELEMÉR.

Nem emlékszel reám? Én Elemér vagyok. Ar-

czom változott-e vagy szived, hogy elfelejtéd, ki gyermekkorodtól fogva leghűbb barátod volt?

DALMA (*nyugtalan lázongással tekint rá*).

Emlékezem, — — emlékezem.

ELEMÉR.

Nem jut-e eszedbe, midőn gyermek valál, kicsiny kis szöke fürtű angyal? én már nagyobb, vad, szilaj fiu: együtt eljártunk jó anyád sírjához; én letéptem a virágot a szirt fokáról, te korszorúnak fűzted azt a sírhalomra, s ott sírtunk együtt mindaketten, és az jól esett. Emlékezel-e még?

DALMA (*suttogva*).

Emlékezem, — — emlékezem.

ELEMÉR.

S midőn legelőször vadászatra bocsátának bennünket, egymás mellett lovaglánk a futó dámvadat üzve. Egyszerre egy forrás mellett oroszlányomokra bukkantunk. Mint hagytunk fel egyszerre a dámvadat-üzéssel, hogy oroszlánra vadászhassunk. Igen, e fenevaddal jött kedvünk küzdeni, mely szembe áll, és élet-halálra küzd; méltó tusát, emberkirály állatkirály ellen. Félreloptuk magunkat a kísérektől, s felkerestük a királyi állat berkét. Ez nem futott el, miként a dámvad; — az első hívásra kijött barlangjából, megrázta aranyos sörényét, s dörgő ordítással felelt meg szavunknak. — Te hevesen vágattál felé lovaddal, én meg akartalak előzni; az orosz-

lán fejét a földre fektetve, s farkával a földet korbácsolta, s azon pillanatban, midőn te kopjádát hajítád reá, felszökött, s lovadat megragadva a földre vágta. Te lovad alól nem birtad magad kiszabadítani, én leszöktem az enyimről, s megragadva két kezemmel az oroszlán száját, hátrarántottam azt; s míg te késedet szivébe dőféd, én fejét torkig hasítottam. Emlékezel-e még?

DALMA.

Igen. Emlékezem.

ELEMÉR.

És mikor legelső csatánkba vittek mindkettőnket, ott álltunk egymás mellett, alig várhatva a csatakürt rivallását; keblünkben zajgott a vér, szemeinkben nem ismert öröm tüze égett. Végre hangzott a riadó. A te arczod kigyuladt egyszerre, mint az éjszakai égés; nem néztél hátra, hanem csak előre. Keresztül törtél az ellenség legelső sorain. Keresztül a másodikon, s egy pillanat mulva ellenségtől voltál körülfogva. Ifjui heved elragadt, hogy észre ne vedd, miként az utánad jövők nem birnak nyomodba érni. Az ellenség vad orditással özönle körül, a kardok villogtak fejed körül, a nyilak pattogtak pánczélodon, s ősz atyád haját tépte keservében, hasztalan törve utat feléd harczfejszével. — Ki küzdött akkor oldalad mellett, ki volt, ki paizsával betakart, ki felfogta rólad a halálesapásokat, ki biztatott, hogy ne félj, s a hova gyöngé volt a te csapásod, oda

egy erősebbet sujtott, míg atyád mentésedre meg-
érkezett? Emlékezel-e még?

DALMA.

Te voltál az! Oh jól emlékezem.

ELEMÉR.

S midőn hosszú tábor-utunkon elesteledve, sá-
torod árnyában pihentél, fejed ölembe hajtva s
karod körülem fűzve; egyik csillag a másik után
letűnt, egyik csillag a másik után kialudt, csak
én viraszték álmaidnál ébren, hűségesen: emlé-
kezel-e még?

DALMA (*küzdelemmel*).

Emlékezem. Oh hallgass! oh hallgass!

OLDAMUR.

Dalma! Te reszketsz.

DALMA (*Oldamurhoz*).

Oh atyám, érzem fogadásom terhét!

(*Atyja kezére borul.*)

OLDAMUR.

Ily korán! — Te küzdelemre hittad fel a sor-
sot, im, az első szavadra megjelent. Nem gondo-
lád, hogy az ifju, ki két év előtt mint jóbarát,
mint ikertestvér vált el tőled, két év múlva sok
lesz játszó társnak. Vigyázz ez érzelemre. Ma há-
lának nevezed azt, holnap szerelem lesz. Befoga-

dod mint barátságot, mint testvérérzelmet szivedbe, s szenvedélylyé nő fel.

DALMA.

Már azzá nőtt!

OLDAMUR.

Ugy jaj neked, vagy jaj a hazának.

DALMA.

Jaj! — nekem egyedül! — Esküöm megtartandom. (*Fölkel.*) Elemér! azok után, miket atyám felőled mondott, legmagasabb becsülésemre vagy érdemes. Ismerve lelked becsét, olylyá tekintlek, mintha jobbfelem volnál. Ezért megosztom veled fejedelmi hatalmammat; légy oly tisztelve, miként én magam, ítéleted annyit érjen, mennyit enyim: hogy a hol én nem vagyok, te ott lehess. Ha én az ország egyik részében vagyok, te a másikban légy, ha én keleten, te nyugaton: így országunk mindenütt boldog leend. (*Félre.*) És én magam nyugodt.

OLDAMUR.

Értelek, jól értelek.

ELEMÉR.

Oh chagán, rosszul jutalmazod hűségemet, midőn magadhoz hasonlóvá tész'sz, s azt kívánod, hogy ott legyek mindig, a hol te nem vagy: mint az éj és nap, a kik szüntelen egymást kerülgetik. Én tőled elválhatlannak hívém magam. Örömet lennék árnyad, hogy soha el ne maradhassak tőled, vagy testőreid között legutolsó, ki ajtód

küszöbénél viraszt. Én nem ismerék soha sem anyát, sem testvért, sem szerető leányt; minden érzelmem csak körülted forog. De tőled távol fáj bennem a lélek; s midőn látlak, öröm fog el, minőt soha nem érezék.

DALMA.

Hagyd a gyermekkori rajongásokat, vezér. Hűségeddel nem személyemnek, hanem koronámnak tartozol ezentúl. Még ma eltávozol. Első utad leend Disabul, a török fejedelemhez, kinek mint képmásommal fölruházott követ — tudtul adandod, hogy e napon a trónt elfoglalám. Figyelmeztetni fogod őt a régóta fennálló titkos szövetségre, mely e két nemzet fejedelmei között él; elmondod, hogy nyílt sziv, baráti kar tárul a hú szövetséges felé: kemény sziv, aczél kar vár az ellenségre.

ELEMÉR.

Bizd reám, hogy lefessek előtte képedet; szeretni és félni fog téged egy pillanatban.

DALMA.

Most menj; az idő becses, készülj utadra. Napnyugat előtt megindulj. Mire vársz még?

ELEMÉR.

Egy baráti kézszorításra; méltatlan vagyok-e e kegyre?

DALMA (*habozva nyújtja felé kezét*).

Isten veled. (*Félre.*) Lelkem légy erős, kezem ne reszkess, szivem ne dobogj.

ELEMÉR (*ezalatt Dalma kezét szívéhez szoritja*).

Emléked fog kiserni mindenütt.

DALMA (*félre*).

Szivemben láng gyulad e kézszorítástól, lelkem összeroskad. (*Visszafordul, szigorúan.*) Mig nem hivatlak, addig vissza ne jőjj. — Isten veled!

ELEMÉR (*Oldamurhoz hajol térden*).

Haldokló király, leáldozó nap! rokonimat, kiket nem ismerék: ott fenn üdvözöld.

OLDAMUR.

Ifju vezér, támadó csillag! országomat, melyet elhagyok, megoltalmazd.

ELEMÉR.

Vezérek, isten hozzátok! (*El.*)

DALMA (*Oldamurhoz*).

Elégült vagy-e velem? (*Elé térdel.*)

OLDAMUR. (*Dalmához*).

Nyugodtan halok meg. (*Kezét Dalma fejére teszi.*) Áldásom reád. Adjon az ég neked vaskemény szívet, sűrű harczot, örök győzedelmet, csatatéri halált. Legyen néped boldogsága oly nagy, hogy elfeledd miatta saját boldogtalanságod. Tegyen az ég urává ellenidnek, tegyen urává önmagadnak. Légy elég erős koronád terhét elviselni, mely egy főn sem volt oly nehéz, mint a tieden lesz. Légy áldva még a túlvilágon is; mert a mi-

ről itt lemondasz, azon üdvöt még a mennyországban sem leled föl többé.

DALMA (*Oldamurhoz*).

Meg ne csókolj, vagy könyvet ne mutass, vagy leányodnak ne szólíts, mert erőm rögtön összeroskad.

OLDAMUR (*vezérekhez*).

Vezérek, egy pillanat még, s én más eget, más napot fogok meglátni. Gondoljatok reá, hogy egykor találkozni fogtok velem, s én számon kérendem tőletek, a mit rátok bízam itt alatt. Amott túl mindent föltalálunk. A napsugáros mezőt, a kedves rokonokat, az elválhatlan kardot, s a kedvencz paripát: csak a hazát nem sehol. Ez az élőknék marad. Az ég a megdicsőült lelkeké; de a hamvoknak is megvan joguk azon földhöz, melyben nyugszanak. El ne feledjétek, hogy apáitok sírhalmait rejti e föld, kik ott pihennek velük eltemetett kardjaik mellett. Legyetek egyesültek; az avarnak csak egy félelmes ellensége van: saját maga. Ki ne húzzátok a kardot hüvelyéből ok nélkül, s vissza ne dugjátok dicsőség nélkül. Vénekre bizzátok a hadizenést, ifjakra a békekötést. Ha győztök, tudjatok félni; ha vesztetek, tudjatok remélni. Ne legyetek zsarnokok, hogy ne legyetek rabszolgák. Szeressetek mindent, mi szép, nagy és dicső, és azt, mi legszebb, legnagyobb, legdicsőbb, — a hazát! legjobban.

(*Szemeit csendesen lehunyja.*)

TALTOS.

Oldamur! az óra lefolyt, az isten szólít magához. Készülj az égi útra.

DALMA *(ezalatt folgton kezében tartva Oldamur kezét).*

Isten! e kéz elhidegült! *(Oldamur szívéhez kap.)*
Ő halva van!

MIND.

Ő halva van!

RHABONBAN.

Észrevétlenül jött rá a halál. Csak arra várt, hogy utolsó szavait kimondja.

TÁLTOS.

Ugy szenderült el, mint egy alvó gyermek anyja keblén. *(Könyeit törli.)*

DALMA *(föláll).*

Vezérek és országnagyok! Takarjátok el e könyeket. Férfinak sírni és férfit siratni, disztelen. A halál napja örömnapp; s meghalni úgy, miként ő itt előttünk: boldogság. Távozzatok, s küldjétek sírni az asszonyokat.

RHABONBÁN *(Táltoshoz).*

Ez valóban keményszivű férfi leend. Miként szerette atyját, s a gyáva könnyet mégis visszafojtja.

TÁLTOS.

Valóban erősszivű férfi,

MIND

(eltávoznak. — Ezalatt künn a Táltosok halotti dalt énekelnek a távolban).

DALMA

(az ajtóig kísérve a legutolsó férfit, midőn látja, hogy már egyedül maradt, sirva fakad s zokogva borul Oldamurra).

Atyám! atyám! — —

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Sík puszta; éj van, közepett a háttérben egy négyszarvu vas-
tag emberalaku bálvány, mely a benne égő tüztől vörösen
izzó, a népség körülötte áll.

ELSŐ JELENÉS.

Két mágusz, Pór, Tisztviselő, Molnár.

ELSŐ MÁGUSZ *(a bálvány előtt áll).*

MÁSODIK MÁGUSZ *(az előszinben áll).*

ELSŐ MÁGUSZ *(vontatott hangon).*

Az éjfél csillaga feljött!

MÁSODIK MÁGUSZ *(hasonló hangon felelgetve).*

A föld világai kialudtak.

ELSŐ MÁGUSZ.

Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP *(meghajolva).*

Oh Astaroth!

ELSŐ MÁGUSZ.

Kié az éjfél? a sötétség órája?

MASODIK MÁGUSZ.

Az ördögök királya, Astarothé.

ELSŐ MÁGUSZ.

Kicsoda Astaroth?

MÁSODIK MÁGUSZ.

Elüzött szellem, ki most le van győzve, s lánczok között szenved, s bujdosik a fény elől; de egykor széttöri lánczait, ismét feljül kerül, eloltja a napot, s boszút áll mindazokon, kik őt szidalmazák.

ELSŐ MÁGUSZ.

Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP (*meghajolva*).

Oh Astaroth!

ELSŐ MÁGUSZ.

Mit kíván Astaroth?

MÁSODIK MÁGUSZ.

Ünnepet és áldozatot.

ELSŐ MÁGUSZ.

Micsoda ünnepet, és minő áldozatot?

MÁSODIK MÁGUSZ.

Keserű áldozatot örömnépén, mert neki a méreg édes; a gyászünnepen édes áldozatot, mert neki a méz keserű.

ELSŐ MÁGUSZ.

Miből áll a keserű áldozat?

MÁSODIK MÁGUSZ.

Hét országából a természetnek az ártó állatok, miket ő égő gyomrába lenyel; férgek közül a nadály; bogaraktól a skorpió; csúszók közül a csörgő kigyó; halaktól a czápa; madaraktól a keselyű; emlősöktől a hyéna; a hetedik egy erős férfi.

ELSŐ MÁGUSZ.

Mi az édes áldozat?

MÁSODIK MÁGUSZ.

Hét országából a természetnek azok, a mik szelidek: férgektől a biborcsiga; bogaraktól a pillangó; csúszók közül a salamander; halak közül az aranysüllő; madaraktól a gerlicze; emlősöktől a fehér bárány; a hetedik egy tizenhétéves szűz.

ELSŐ MÁGUSZ.

Imádjátok Astaroth nevét.

NÉP *(leborulva)*.

Oh Astaroth! *(Kivül kürtszó.)*

ELSŐ MÁGUSZ.

A nagy király jő, készüljete az áldozathoz.

MASODIK JELENES.

Elébbiek. Disabul. Kubláj. Jagár. Padmalanha. Csuvasz követ.

DISABUL

(nagy kerekas trónon ülve, két rabszolga huzza elől, kettő tolja hátul).

KUBLÁJ (*kezét a trónra téve, Disabult kíséri*).

ELSŐ MÁGUSZ (*Disabulhoz*).

Üdvözöl Astaroth! s meghív maga elé.

DISABUL (*lenézôleg*).

Köszöntetem. Csak ne tartson soká. Mikor csináltatok, kár volt, hogy lábakat is nem alkottatok neki, hogy ő jöhetne hozzám. (*Leszáll.*) De ám eljövök; ma köszönettel tartozom neked, Astaroth. Ellenségem halálhírének napja van ma: adjon a pokol neked több ilyen jó napot. (*Kublájhoz.*) Tehát Oldamur meghalt? s a chagán, ki utána trónra ült, még gyermek?

KUBLAJ.

Még fiatal, és sokáig élhet.

DISABUL.

Astarothra esküszöm: rövid élete lesz.

JAGÁR (*fejcsóválva*).

Te azt nem tudhatod, nagy király.

DISABUL.

De megtehetem.

JAGÁR.

Vétenél a szövetség ellen.

DISABUL.

Ki kötötte azt? Én nem. Ősapám tevé; s azért, ha ősapám bivaly volt, én nem születtem-e arszlának? — Ha a kérődző állatok szövetséget kötöttek maguk közt, hogy ezután csak füvet egyenek, én elütöttem közülök: én vérszopó vagyok.

JAGÁR.

Azt megmutattad, nagy Disabul. — Ebéd végén mindig abban gyönyörködöl, hogy azon rabszolgáid fejait rakatod tálaidra, a kik felszolgáltak; most tizenhét esztendeje minden ujonszületett leánygyermeket a vízbe fojtatál. Ez a te dolgod, Disabul. Saját népeddel magad parancsolsz, s ez ellen senkinek sincs kifogása.

DISABUL.

De már meguntam ezt. Nekem munka kell. Ez a sok apró nép, a ki köröskörül lakott, mind elpusztult már, vagy elszaladt a világ végire. Minden ellenségemet megettem; csak szövetségeseim vannak hátra, s most arra várjak ugy-e, hogy azok egyenek meg engem?

JAGÁR.

Emlékezzél reá, hogy az igazság legelső ur a földön.

DISABUL.

Tehát az lesz igazság, nemde, hogy egy sima állu ifjoncz, kinek nincs egyéb érdeme felettem, mint hogy szakállatlan: kibőjtőljön engem a világból, s én nagy kegyesen nézzem, mint egy indu boncz, mint hízik ő bele saját trónusomba, mikor kedvem van őt letaszítani a magáéről?

JAGÁR.

S erre megesküvél bálványod hitére máguszaid előtt.

DISABUL.

Mit nekem papjaim és bálványaim? — Parancsoljanak a más világon, e világ az enyim; itt azt kell akarniok, a mit én akarok!

JAGÁR.

Ne feledd, hogy e szövetségre minden körüled lakó nép fejedelmei éber szemekkel néznek.

DISABUL.

Vakulj meg velök együtt, hogy ne nézhessetek rá! Le fogjátok-e ugatni a sasokat az égből?!... Fenyegették-e valaha az egerek a párduczokat?

JAGÁR.

Oh nagy Disabul! nem jó az ellenségről megvetőleg szólni. Jusson eszedbe, hogy Omár khán két év előtt tevépásztor volt, s most fél Ázsia réme, s másik felének prófétája.

DISABUL.

Réme a gyáváknak, s prófétája a bolondoknak.

De fogadom, hogy én még növelem prófétai hírét, és martyrrá teszem; s ha nem mutogattak még prófétát kitömve, majd mutogatok én egyet.

JAGÁR.

Akkor aligha fogsz reá érni, hogy erődöt Dalma ellen fordítsd.

DISABUL.

Te azt hiszed tán, hogy egyenkint hivogatom ki párbajra a nagy próféta dárdahordozóit? — Én nem szoktam vesszővel hadakozni; a hova én ütök, az beomlik, ha mindjárt kőszikla is. Egyszerre három hadsereget küldék a lázadó rab-szolga ellen, ki Tatárországot hatalmába keríté; mindegyik százezer emberből áll. Egyik Chora-zan felől keríti el, a másik a tengeren kerül háta mögé, a harmadik egyenesen a sivatagon vág ellene keresztül. Ha a föld el nem nyeli, meg nem menekül tőlem. Azt pedig ne gondold, hogy ott megálljak, a hol őt levertem: a mig világ van jobb- és balfelől!

JAGÁR.

Mit teendesz?

DISABUL.

Mit teszek? — lekaszálom a földet, s ha kifogyok a földből, berontok az égbe. Nem akarok urat ismerni kívülem. Ti szüntelen vigyáztatok, hogy hadsereget ne gyűjtsek, melylyel álmos békéteket megháborithassam. Ez az Omár, ez az elüzött pásztor- királyfiu, ki egy homokpusztát kapott örökségbe, a ti vesztetekre növelte hírét. Midőn határaitokat kezdte fenyegetni, akkor hit-

tatok fel engem, hogy gyűjtsek ellene hadat. Tudtátok, hogy én arra legkésebb leszek, mert én nem őrzöm városaim árkát, vetett füveimet, s szövőszékeimet, a mik nálam mind nincsenek. Háromszázezer kardot adtatok kezembe. Azt hiszitek, hogy ebből rátok nem jut egy sem ?

JAGÁR.

Szavaid fenyegetéskép hangzanak.

DISABUL.

Én is úgy hiszem. A tatárnépet eltörlöm ma, az ogurt holnap, a hindut holnapután, s még a fehér hun és chinai számára is lesz nap az esztendőben. Elég egy ur a földön; lám a földön sincs több nap egynél. Ha meghaltam, akkor ám jőjjenek elő az apró csillagok, s osztozzanak meg az égen; de a míg élek — elbujjanak.

JAGÁR.

Ez azt teszi, hogy készüljünk a harcra ?

DISABUL.

Készüljetek a halálra.

JAGÁR.

Oh nagy Disabul, te rosszul látsz sorsod végére. Mi okod van bennünket bántanod ?

DISABUL.

Az az okom van, hogy ti munkás nép vagytok, az enyim dologtól elszokott; nekem munkás rab-

szolgák kellenek. Nektek szép nőitek vannak, az enyimek szegletes fejüek; nekem szép rabnők kellenek. Nekem kardom van, nektek van fejetek; s nekem ez a fej kell, ha nincs egyéb!

JAGÁR.

Egyébre is fogsz találni, Disabul, — erős karokra. Áldjon meg az ég! (*El a hindu követtel.*)

DISABUL (*fojtott dühvel utánuk morogva*).

Titeket pedig pusztítson el! (*Kublájhoz.*) Nem megérdemleném-e, hogy bolondnak nevezzenek, ha egy hiu esküvés miatt elnézném, mint nő mellett óriássá egy poronty, s mint tudakozódik utánam, ha nem haltam-e meg, midőn elég erőm van, őt még gyermekkorában összezúzni?!

KUBLÁJ.

A kinek hatalma van, annak joga van mindenhez, nagy király. (*Meghajtja magát.*)

DISABUL.

Mihelyt seregeink e lázadó Omárt eltiporták, megviszed Dalmának hadüzenetünket; vele semmi sem békít ki engem: sem ígéret, sem meghódolás. Egyetlen bűne az, hogy él. Meghaljon.

(*Künn távol kürtszó és e kiáltás:*)

Hirnök a tengerről!

HARMADIK JELENÉS.

Elébbiek. Hírnök.

HIRNÖK.

Uram, hatalmas chán, roszt hírt hozok.

DISABUL.

Akkor jó lett volna, ha magadat ott künn hagyod! — Beszélj hát gyorsan; ha rossz, legyen rövid.

HIRNÖK.

Hajóidat, melyek hadseregedet a tengeren átszállították, a tenger közepén vihar támadta meg. Elsülyedt mind, — a nép a vízbe fult, — egyetlen gálya jutott a parthoz, — azt is a sziklához vágta a hullám; magam menekültem meg uszva az ott veszett seregből.

DISABUL (*bőszült dühvel*).

Dobjátok vissza, hogy legyen a többinél.

FEGYVERESEK (*elhurczolják a hírnököt*).DISABUL (*szakállát tépve*).

Oh átkozott vihar! hogy fuss a világ végeig, és soha meg ne pihenj! Oh átkozott tenger, hogy száradj ki, és láss tulajdon fenekedre! Hajóimat megettétek. Ezer árboczos, tizezer vitorlás hadam! Egész erdő a tenger közepére ültetve. Egy úszó város aranyozott tornyokkal, lobogó zászlókkal, pánczélos hadakkal! minden, minden

oda! Vitézeim a tenger fenekén fekszenek, gályáimat darabokban hányja ki a partra a hullám. *(Örjögő fájdalommal tekint szét, s meglát egy katonát, kinek arcza mozdulatlan maradt.)* Miért nem sirsz, gazember? Nem jön köny szemeidbe? Katonák? vigyétek és tanítsátok meg sirni! *(Az elvitetik.)* Ezer árboczos hajóhadam! Egyik kezem van levágva! — — Inkább volna egyik kezem! — — *(Dacczal.)* De mit? Maradt még két seregem. Semmit sem tesz. Elég erős maradtam még azért. Nincs semmi baj! Ha egyet elnyelt a víz, kettőt csak nem nyelt el a föld!

(Künn kúrtszó és e kiáltás más oldalról:)

Hirnök közelg!

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Második hirnök.

MÁSODIK HIRNÖK *(sietve jő s lelkesedő szóval).*

Hatalmas király! a pusztáról jövök, hadsereged közül.

DISABUL.

Mije hiányzik hadamnak, hogy oly sebesen jövé!

MÁSODIK HIRNÖK.

Semmije sem hiányzik, uram, csupán az élet! Hadsereged a pusztában érte a Szamum irtó szele, s homokfellegekkel temette el. Én az utócsapatok közül egyedül futottam el tevémén.

DISABUL

(mint villámütött áll egy perczig, végre a düh legfőbb fokán).

Átok reád e hírért, halálmadár! Hogy hoznák azok holt híredet, a kiket te hirdetsz halottnak! — Ez kemény csapás. Huszezer tevét, százezer harczost veszíték el ingyen, a nélkül hogy az ellenségből egy élet veszett volna érte kölcsön. — — Azért sem sirok. Még van egy hadam. Ez a kettő ugy is csak szedett-vedett nép volt, merő csöcselék, csak meghalni jó: gyalázatomból lettek volna. Jól tették, hogy elvesztek. Ugy kellett nekik, miért nem siettek jobban. Oh a chorazani sereg mindezt ki fogja pótolni!

(Künn kürtszó.)

Hirnök érkezett!

DISABUL *(elsápad, merően néz az érkező felé).*

ÖTÖDIK JELENES.

Elébbiek. Harmadik hirnök tántorogva jó.

DISABUL.

Ne szólj! — Pofád sápadt, mint ki sírból kelt fel. — — Légy átkozott! miért remegsz? — Gyülöletes reszkető ábrázat! Honnan hozod a rossz hírt? Égből cseppentél ide, vagy a tenger okádot ki téged is, hogy engemet rémits?!

HIRNÖK.

Uram, hatalmas chán! Chorazánból jövök.

DISABUL.

Némulj meg örökre. — Mért nem tudtad vérrel befesteni arczodat, hogy ne lenne ily fehér!?

HIRNÖK.

Omár chánnal összetalálkozánk.

DISABUL.

A végén kezd! Győztetek-e?

HIRNÖK.

Sereged elhullt. Magam vagyok utolsó, ki megmenekült a harczból.

DISABUL.

Astarothra! nem vagy utolsó, mert nem menekültél meg! (*Leszurja a hirnököt, az összerogyik, Disabul kezéből a kard kihull.*) Ég és pokol! mindenem elvesztett! mindenem, mindenem! — Ez a szép hadsereg; a válogatott pánczélos hadsor, mely mint egy ércz buzavetés terült egyik hegyoromtól a másíkgig, arany paizsaikon a nap tündökölt, dárdaik hegyével a leszakadó eget képesek lettek volna feltartani; e lovas dandárok, mik a széllel futottak versenyt; s ha nyilaikat kilőtték, elboríták vele a napot; s ha őrtüzeiket meggyújták, mintha a föld tükrözte volna vissza az eget. E hétszáz elefánt hátán emelt tornyok, mik ijedelmei voltak a harcznak, e hős vezérek csapataik élén, gyémánttal rakott fegyverzeteikkél, s e lobogó sátorok, mik a halmokat ellepték. Ez mind, mind csak álom? Tegnap volt és ma nincs!

(Őrült álmodozással tekint a levegőbe, határozatlan léptekkel tántorog, — végre elejtett kardjára talál lépni, s fölriad.)

Ki tette ezt? *(Felkapja a kardot.)* Ki harczol ellenem láthatlan kezekkel? Te pokolbeli szörnyeteg, Astaroth! Azért emeltelek ide? azért hizlallak itt, hogy így bánj velem? Te pokollal viselős fenevad, most szülj nekem oly hadsereget, a minőt megettél; vagy oly dombot hányatok reád, hogy szarvaid sem látszanak ki belőle.

(A mágusok elszörnyedve rohannak a bálványt káromló király elé, — a Főmágusz eléje áll.)

FŐMÁGUSZ.

Szünj meg szavaiddal, Disabul, ne haragítsd Astarothot még jobban.

DISABUL.

Megharagított ő engem eléggé. Ellenségeim csúfja lettem. Ha az ogurnak láthatlan istene van, legalább nem ad neki enni, miként én ez idomtalan alaknak itt.

(A bálvány szájából lángok csapódnak ki. A mágusok földalatti csöveken tompa bögést hallatnak az izzó bálvány torakából.)

FŐMÁGUSZ.

Halld, Astaroth beszél.

DISABUL *(dühvel).*

Mi kell neki? Ha éhes, tömjétek meg kavics-
csal!

(A bálvány egyre bög.)

FŐMÁGUSZ.

Astaroth édes áldozatát kéri.

DISABUL.

Ehetnék? Három hadseregemet ette meg, jóllakhatott vele; hamarább ihatnék rá: mondjátok meg neki, hogy igya ki azt a tengert, melybe gályáim süllyedtek.

MÁGUSZOK.

Astaroth édes áldozatát kéri; a bibor-csigát, a pillangót, a salamandert, az aranyhalat, a galambot, a fehér bárányt, és a szeplőtlen szüzet.

DISABUL.

No hát adjatok neki.

FŐMÁGUSZ.

Astarothnak tizenhét éves szűz kell, mert a tizenhetes szám előtte szent.

DISABUL (*leverten hallgatá*).

Keveset beszélj, jó ember, mert keveset hallgatók. Tégy, a mit akarsz. Háromszázezer hősöm halt meg; küldhetsz utánuk, ha akarsz, még háromszázezer asszonyt.

FŐMÁGUSZ.

Szűz csak egy kell, de tizenhétéves.

DISABUL.

Mit emlited annyiszor? hozass egyet.

FOMÁGUSZ.

Most tizenhét éve, uram, minden leányt a vízbe hányattál; a ki akkor született, azon évből csak egyetlenegy él.

DISABUL.

Tehát legyen azon egy Astarothé.

FŐMÁGUSZ.

Bárki legyen is e szűz?

DISABUL.

Ha atyjának szemefénye is, és a világ szépsége, esküszöm, áldozat legyen!

MÁGUSZOK

(távoznak a szüzet elhozandók, a többiek azalatt hátaikat szeges szíjkorbácsokkal verve ordítják «Astaroth» nevét, a nép körül a földön arczra borulva fekszik. Disabul egy leterített tevé bőrön ül).

HATODIK JELENES,

Elébbiek. Mágusok. Halila.

HALILA *(lefátyolozottan a mágusoktól kísérvé jő).*

KUBLÁJ *(megrántva Disabul köntösét).*

Uram, chán, ez Halila, a te leányod.

DISABUL *(föltekint s ismét lesüti fejét).*

Átok reá, mért nem fiam?!

FŐMÁGUSZ.

Légy üdvöz, hajadon, ki ifju éltedet Astaroth kezébe tenni jöttél!

HALILA

(ki nem tudá eddig, mi történik vele, most meglátva atyja morgorva arcát, s a tüzet okádó izzó bálványt, — kiragadva magát a mágusok kezéből, Disabulhoz fut, annak térdeit átkarolja, s kétségbeesetten kiált).

Atyám, segíts! engem bántani akarnak!

DISABUL.

Bántottak engem is! Három hadseregem veszett el.

HALILA.

Oh de én nem bántottalak soha! miért engedded, hogy megöljenek?

DISABUL.

Az ezen bölcs urak dolga. Ők tudják, mire kell véred Astarothnak! Beérhette volna harczosaimmal. Különben ők azt állítják, hogy e fenevad rézgyomrából egyenesen a mennyországba jutsz.

HALILA.

Oh ne ölj meg rémitő szavaiddal, mielőtt a halál megölne. Hisz én nem szeretem az életet, és nem irtózom a haláltól. — Itt vagyok, verjétek szivembe a tört, hajítsatok le magas köszikláról, csak e rettenetes tűzbe ne vessetek! Oh én irtózom e haláltól.

DISABUL.

De hát ki vállalja el helyetted azt? E pokoli királynak édes áldozat kell; s ha volna is kivüled valakinek egykoru leánya, melyik apa fogja idehozni saját gyermekét, hogy téged kiváltson? Mindenki szereti gyermekét; mégis csak legjobb lesz teneked meghalnod, kit atyja gyűlöl.

HALILA.

Érzem, hogy gyűlölsz, és én nem adtam rá neked okot soha.

DISABUL.

Te nem. Anyád adott rá okot, a miért szült.

HALILA.

Soha sem hallottam egy édes szavadat. Életemnek egyetlen örömnapja sem volt. Ha csecsemőkoromban kivetettél volna a pusztára, valamely fenevad fölnevelt volna gyermekének, s jobb atyám lett volna, mint te vagy. Ha nem palotádban, hanem egy pásztor viskójában születtem volna, most tán egy tevehajtsár boldog neje volnék.

DISABUL.

Miért nem vagy az? Én nem voltam rád büszke. Odaadtalak volna az első tevehajtsárnak, ki kezedet megkéri. Most nem fájna rád Astaroth foga, mert nem volnál hajadon.

HALILA.

Oh hisz engem mindenki kikerül, mert jól tudják, hogy haragod van homlokomra írva, hogy

a ki engemet kíván, a te gyűlöletedet kívánja magának.

DISABUL.

Egy ország veszett el miattad: hát ne gyűljön ez ország? Ha megfordítva állana a sors, s te volnál férfi és Dalma nő: most nem siratnám elveszett sergeim. Volna másik. Így meg kell hajtanom fejem, mely soha megalázva nem volt. Mit ér nekem szépséged, arczod, szemeid, termeted? Lennél inkább rút, törpe, kancsal és pupos, csak férfi lennél. Mit ér nekem, hogy angyal vagy? Lennél inkább ördög, de férfi... *(A bálvány bög; mérgesen visszafordul.)* Mondjátok Astarothnak, hogy ne böggjön, mikor én beszélek. Áldozatát meg fogja kapni.

HALILA *(kétségbeesetten átkulcsolja Disabul térdeit).*

Atyám! te nem engedheted, hogy engemet megöljenek. Itt szemeid láttára, oly irtózatos halállal. Ha emberi sziv van benned, egy férget meg kell sajnálnod, melyet így megölnek, nem saját leányodat, kit saját térdeidtől hurczolnak el.

DISABUL.

Jól van. Ne vádolj azzal, hogy kegyetlen vagyok. Im egy menekvésre nyujtok utat neked. Ha e nép közül, mely itt körülünk áll, találkozik egy férfi, a ki téged nejévé fogad: vízholdó, öszvérpásztor, vagy bármely rabszolga, kit szépséged bája s halálkínaid megindítanak, hogy kezdet megkérje tőlem, légy azé. Astarothnak nem kell nő, a kit már férjhez adtak.

HALILA (*csüggedten, sértett szeméremérzettel hajtja le fejét*).

DISABUL.

Mindenféle emberek! Jöjjetek ide! lássátok e leányt s nézzétek meg jól: az én leányom ő. Szép, nyájas és jó erkölcsű leány. Bizonyára jó asszony fog válni belőle. Ki akarja őt nőül venni? Szóljon, lépjen elő. (*Mély csend.*) Nos? senkinek sincs kedve hozzá? — Én rangra nem tekintek, nem vagyok válogatós. Az elsőnek adom, a ki szól. (*Ismét csend.*)

HALILA

(*a szégyen és halálfélelem miatt térdre roskad s arcát kezébe rejti*).

DISABUL.

Látod, senki sem akar nejevé fogadni.

FÖMÁGUSZ (*Halilához lépve, megfogja kezét*).

Szeplőtlen hajadon, szállj lelkedbe és örülj, hogy tisztán jutsz Astaroth keblére.

ELEMÉR (*belép*).

HALILA (*éghez emeli arcát, s kezeit összekulcsolja*).

Te láthatatlan Isten! kinek életét meghalt anyám tanita tisztelni titkos magányunkban, kit annyiszor kerestem, midőn szenvedék, ki mindenütt jelen vagy, s védője vagy az üldözötteknek, ki szereted azt, a kit senki sem szeret már. Egyetlen soha el nem muló Isten! légy velem, s ha van szemed, meglátni szenvedésim, legyen karod, megmenteni belőlük.

FŐMÁGUSZ (*fölrántja öt térdeiről, rárivall*).
 Imádd Astaroth nevét, ki keblébe fogad!

HALILA (*földre rogyva*).
 Isten! mindenható, ne hagyj el engem!

MÁGUSZOK (*fölragadják s a bálvány felé kezdik vonszolni*).

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Elemér s egy Apród.

ELEMÉR (*kezében olajág, Halilát a mágusztól elragadja*).

Ne félj; nem hagy el soha, a kihez kiáltál!

(*Mindenki szótlánul bámul és csodálkozik.*)

HALILA (*Elemért forró ragaszkodással átkarolva*).

Oh téged Isten küldte, hogy megszabadíts. Oh ne hagyj védtelen! arcod nemes vonásiban látom, hogy te az elhagyottak védelmezője vagy.

ELEMÉR (*bátran körütekint, merész kihívó hangon*).

Hát nincs-e férfi az egész országban, hogy egy ártatlan nőnek sírni lehet?

DISABUL (*rárivall*).

Mit akarsz?

ELEMÉR

E hölgyet megszabadítani.

DISABUL.

Szinte elkéstél vele.

ELEMÉR.

Vártam felszólításod után, ha lesz-e férfi, ki kezét elfogadja? Nem volt. — Vagy szeretni tudnak rosszul, vagy félni tudnak igen jól.

DISABUL.

Nagyon jól tudták ők, hogy a ki őt meg akarná menteni, magát vesztené el. Eredj dolgozdra, botor fiu, s örülj neki, hogy még fiatal vagy.

HALILA (*kétségbeesetten*).

Oh ne hagyj elveszni engem! Ne taszíts el lábaidtól; végy nődül. Én szeretni foglak, álmaid felett öröködöm, gondolatoddal uralkodhatol rajtam; rabnőd leszek, ki éjeket virraszt egy pillantásodért. Kinek élete nem lesz kivüled, ki örömben hal meg, ha fölemeled, s lábaid porát csókolja, ha elgázolod.

ELEMÉR.

Ne félj, megvédelek.

DISABUL (*kardját csörtetve*).

Hát tégedet ki véd meg?

HALILA.

Oh ne hagyd magadat elrettenteni; ha látnád félisteni alakodat, egy világgal mernél szembeállni. E tekintethez nem férhet gyávaság; ez arcz félelmet parancsolna még a puszták vadjainak is. Oh meg ne rettenj, légy erős!

ELEMÉR.

Ne félj. Ez olajág megvédelmez téged. S ha gyöngö volna az olajág, megvéd e kard!

DISABUL (*mérgesen rárivallva*).

S ki vagy te, ki oly fennyen beszélsz, midőn előtted Disabul, mögötted Astaroth áll.

ELEMÉR (*rátartó büszkeséggel*).

Én az avar nép követe vagyok.

KUBLÁJ (*súgva Disabulhoz*).

Uram, te elsápadál.

DISABUL (*tántorog*).

Igazán? Észrevehetni arczomon? (*Erőt vesz magán, erős hangon.*) Ha mennybéli követ vagy is, remegj, midőn előttem állsz!

ELEMÉR.

Hagyd a haragot, Disabul. Jól tudva azt, hogy te mennyire szoktad tisztelni a népjogokat, nem tartám fölöslegesnek az olajág mellé kardot is kötni, s legjobb vitézeim közül kétezeret magammal hozni kíséretül. Kopjáik hegyét láthatod hátad mögött.

DISABUL (*magában sóhajtvá*).

És nekem egy harczosom sincs többé.

KUBLÁJ (*súgva*).

Uram, ülj fel trónodra, mert reszketsz. Ne vegye észre ez idegen megaláztatásodat.

DISABUL

(felül a trónra, mely egyszerű tigrisbőrrel van bevonva, s négykerekű toló-talapzaton van, hogy mindenütt a király után lehessen vinni. — Erős tekintettel Elemérhez, mintegy ijeszteni akarván azt).

Beszélj hát, mit hoztál? vagy mit akarsz elvinni?

ELEMÉR.

Ifju chagánom üdvözetét hozom, ki atyja holta után trónra ülve, erről téged tudósítani kíván, s irántadi gondolkozása zálogképeit itt küldi általam.

(Int, — apród szíronyos szarvasbőr-vánkoson egy kenyeret és egy botot visz a király elé.)

DISABUL *(ajkait harapva, szemei vadul forognak).*

Kenyeret és botot! — Értem a czélzást. Volna csak meg chorazáni hadam, majd tudnám, melyiket válaszszam.

ELEMÉR

(elveszi az apródtól a vánkost, s maga nyújtja át azt Disabulnak).

Egyik a jóbarátság, másik az ellenségeskedés jelképe. Válaszsz közülök.

DISABUL *(fogcsikorgatva elveszi).*

A kenyeret.

ELEMÉR *(folytonosan büszke öntudattal).*

Chagánom örülni fog jó szándokodon.

DISABUL

(csípős gúnnyal, dühösen szorítva a markában tartott kenyeret).

Derék férfi chagánod?

ELEMÉR (*kigyuladt arczzal*).

Félisten a harcban, angyal a baráti körben,
egész ember a tanácskozásban. — Ha látod őt,
szived megáll a bámulat miatt, — ha nem látod,
utána még a szeretet miatt. — Ha ellenség
vagy, legyőz karja által, — ha jóbarátja, legyőz
lelkével.

DISABUL (*haragdúlta arczzal, fojtott dühvel, gúnyosan*).

Az ég tartsa meg soká!

ELEMÉR.

Kivánom egyuttal, hogy a régi szövetséget es-
küvéseddel tedd ujjá.

DISABUL (*fujva dühében*).

Oh kész örömmel!

ELEMÉR.

Hogy országunkat haddal soha sem fogod há-
borítani.

DISABUL.

Esküszöm rá!

ELEMÉR.

Hogy semmi velünk ellenséges néppel szövet-
séget nem kötsz.

DISABUL.

Esküszöm reá!

ELEMÉR.

Hogy trónodat, mely holtod után chagánunkat
illeti, jogtalanul más kezére nem játszod.

DISABUL

(*e szóra felugrik trónjáról, melle zihál, szemei vérben forognak, kitörő dühvel*).

Esküszöm rá! — Megesküdjem-e még arra is, hogy korábban meghalok, mint chagánod?!

ELEMÉR.

Az ég tartson meg tetszése szerint.

DISABUL (*lankadtan visszahanyatlik trónjára*).

Kérlek, esküdtess még meg valamire. Ha már benne vagyunk. Kérj tőlem valamit. Most jókedvemben vagyok.

ELEMÉR

(*észrevéve Halila esdő pillanatát, ki még folyvást Elemér mellett térdel*).

Valóban még egy kérelmem van hozzád. E hadjont, ki oltalomért folyamodott hozzám, senki ne merje bántani: legyen szabad akarata, mehessen a hova akar, tehesse a mit kíván, legyen szabad és sérthetetlen.

HALILA (*felsőhajt*).

Ő nem kívánja, hogy övé legyek.

DISABUL.

Esküszöm rá, szabad leend!

HALILA (*Elemér kezét ajkához szoritva, alig hallhatólag*).

Örömestebb lennék rabod.

(*Napfeljövétel*.)

ELEMÉR.

És most a magas ég legyen oltalmazód, jó szomszéd. Ha netalán szükség leend ránk, csapataink nem messze lesznek tőled. *(Némileg kétértelmű czélzással azt akarván kifejezni, hogy vigyáznak rád.)* Szép hajadon! *(fölemeli)* a király szava megadta éltedet, szabadságodat; az ég adja meg boldogságodat is.

HALILA *(félíg súgva)*.

Az ég megadta azt, de te ismét elvived magaddal.

ELEMÉR

(el kísérete élén, Halila epedve néz utána; néma csend, a népség félrehuzódott; a bálvány mihelyt a nap feljött, fekete lőn. A mágusok szomoruan körülállják).

NYOLCZADIK JELENÉS.

Elébbiek. Követek, kik a felvonás kezdetén távoztak.

JAGÁR.

Magas király! még egyszer visszajöttünk, megtudni végső határozatodat. A harcz nem gyermekjáték; lehet, hogy megbántad hadizeneted; a napvilág gyakran más tanácsot ad, mint az éjjel: mi még egyszer felszólitunk a békére.

DISABUL *(megvető nyugalommal)*.

Engedelmes férfiut találtok bennem. Letettem a háboruról. Pap leszek. Elmegyek boldog Arábiába keringő barátanak. Még szóval sem akarok har-

czolni ellenetek. Szidjatok, csúfoljatok ki : én hallgatok.

JAGÁR.

Sőt dicsérünk határozatodért. — Fejedelmeink örülni fognak, hogy szavaik súlyát tekintetbe vevéd. (*Elégülten huzódik hátra.*)

DISABUL.

Majd vettem volna, csak élne chorazáni hadam. A férgek azt hiszik, hogy ők ejtették el az oroszánt, a ki meg hagyta magát enni általuk.

CSUVASZ KÖVET

(*apró, törpe ember, fejét fennen tartva, a király elé lép.*)

Magas király! én a csuvasz nép követe vagyok.

DISABUL (*boszusan*).

Ki az ördögöké?

CSUVASZ KÖVET

A csuvaszoké, uram!

DISABUL.

Soha sem hallottam híroket.

CSUVASZ KÖVET.

Országunk hajdan a Bajkál tóig terjedt; most e darab részt te bírod: nem adnád vissza?

DISABUL (*csufolódólag*).

Akár még a Bajkál tavat is. Van-e még, a kinek valami kell? (*Fönláll s keserü jókedvvel körülnéz.*)

PARASZTOK

(tömegben némán összeértekezni látszanak, végre egyet közülök kitudmálnak, — ki magát s öltönyeit némileg rendezve — a király elé lép).

PÓR.

Uram! magas király! nagyon sok rajtunk az adó: engedd el felét.

DISABUL.

Igen szívesen! — (A pór után érkező hivatalnokhoz.)
Hát te másik?

TISZTVISELŐ.

Uram, magas király! nekünk tisztviselőknek kevés a fizetésünk.

DISABUL.

Legyen kétannyi! — Jertek, kérjete! — No csak bátran, — állj elő te vércseszemű, látom po-fádból, hogy kell valami. Mi kell? ne vigyorogj, gondolj ki valamit.

MOLNÁRLEGÉNY

(mosolyog, fejét vakarja, s látszik, hogy hirtelen misem jut eszébe, végre ostoba képpel mond).

Uram! egy szélmalmom van, de igen rossz helyen.

DISABUL (gúnyos részvétellel).

Roszhelyen van? Állítsd fel palotám udvarán, ott jó helyen lesz. Elő ti többiek! Kérjete, parancsoljatok. — Mimet adjam oda? Kell-e boglár valakinek? (Letépi boglárát süvegéről s a nép közé veti.)
Netek. Kell kardom? hát övem kinek kell? kor-

mánybotom? süvegem? Itt van, vegyétek! osztoz-
 zatok meg rajta! (*Mindent letépvén, a nép közé hányja; a
 nép dulakodva annyira tépelődik felettük, míg minden részekre
 szakad.*) Nem maradt más, mint puszta testem!
 (*Ruháit felszakítva miután a nép elszéledt.*) Hát ez kinek
 kell még? — Ah, amott látok két hullakeselyűt az
 égen: meghallották szavam. Jertek! Tietek vagyok!

MIND

(*eloszlanak, csupán Disabul, Kubláj és Halila maradnak.*)

KILENCZEDIK JELENES.

Disabul, Kubláj, Halila.

HALILA (*fejét tenyerébe hajtva, a trón zsámolyára ül.*)

KUBLAJ (*Disabulhoz lép, megfogja kezét.*)

Térj magadhoz, király, még nincs veszve minden.

DISABUL

(*vadul szétttekint; Halila félve kel fel a trón lépcsőjéről, resz-
 ketve fogja meg atyja balkezét.*)

Hát ti mért maradtatok itten? Nincs semmim,
 a mire várjatok.

KUBLAJ.

Még van országod.

HALILA (*rebegő hangon.*)

Még van szived.

DISABUL (*szomorú tekintet vet leányára*).

Minek vagy itt? Szabaddá tettelek. Mehetsz, a hova akarsz.

HALILA.

Én itt akarok maradni tenálad.

DISABUL.

Hm! Különös! Hogy a vér nem engedi az ember szívét meghülni. Te nem hagytál el. Ezen nincs mit csodálnom. Gyermekek vagy, s ösztönnek engedsz. De hogy te is itt maradtál velem, te hizelgő udvaronc, te aranyos légy, ki csak addig dongsz, míg a nap süt: ezt bámulom.

KUBLÁJ (*a bántódás mosolyát tünteti elő arcán*)

Ez arra mutat, hogy napod még nem ment le végkép, s hogy én fel tudom azt újra hozni egedre.

DISABUL.

Valóban? Tudsz hadsereget teremteni a pusztából?

KUBLÁJ.

Le tudom győzni az ellenséget hadsereg nélkül.

DISABUL.

Beszélgj, hallgatok rád.

KUBLÁJ.

Menjünk felre. E leány ne hallja, amit mondok.

DISABUL (*int; Halila a trón lépcsőjére visszaül*).

KUBLÁJ.

Tudd meg tehát, hogy e hatalmas, dölyfös uj chagán ellen, ki oly merészen küldözi hozzád izeneteit, oly gyanum van, mely ha napfényre hozható, egy kardcsapás nélkül ledönti őt trónjáról, s téged ültet bele.

DISABUL.

Mondd e gyanut.

KUBLÁJ.

Nem sejtet-e? Én hiszem, okom van hinni, hogy e fiatal chagán, e félisten, ez angyal, ez egész ember! sem félisten, sem egész ember, még csak nem is férfi, hanem leány.

DISABUL *(telkesülten)*.

Aranyba foglaltatlak e gondolatodért. Honnan gyanitod ezt?

KUBLÁJ.

Szokásom kétkedni, gyanakodni. Midőn Oldamur udvaránál voltam mint követ, sokszor láttam e fiatal gyermeket, s ha többi kortársaival összehasonlítám, sokkal gyöngédebbnek találtam vonásait, karcsúbbnak termetét, bőrét simábbnak, mint férfiaké szokott lenni. Egyszer harczjátékon féltréfából azt mondtam neki: «milyen szép leány lett volna belőled, kár hogy nem vagy az». Dalma vérpiros arczczal szökött fel e szóra helyéről. «Szeretnéd megtudni, ha férfi vagyok-e?» kiálta rám büszke tekintettel. «Jer, mérkőzzél meg velem,» s azzal a harczsokra szólított, s a mint ott

paripáinkkal egymásnak rohantunk, úgy megöklelt dárdájával, hogy három ölnyire estem le lovamról. Három oldalbordám törött be, s én sajnosan kényszerültem megvallani, hogy e kar nem asszonyé.

DISABUL (*boszusan türelmetlenül*).

Miről beszélsz hát?!

KUBLÁJ.

Csak hallgasd tovább. Itt roszul ütött ki a kísérlet, más térre kellett vinnem gyanuimat. Közel nem lehetne hozzá férni senkinek, embert nem túr maga körül. Egyszer nők társaságában láttam meg őt. Az ország legszebb hölgyei voltak együtt: egy-egy nap mindegyik, oly bájoló, hogy láttokra maga a vénség is lángokra gerjed, hogy képesek volnának egy győztes hadsereg kezéből kiragadni a diadalmi zászlót. Dalma véletlenül jött e társaságba. Egy tizenhatéves ifju meglepetve lett volna ennyi szépség láttára. Arczának lángba kelle jönni, szemeit zavartan kelle lesütnie, szemérmesen fordulnia erre-arra, s egy tétova szót rebegni ahhoz, kit legelébb meglát. — A mi herczegünk e helyett közönyösen lépett a hölgykoszorú közé, mindenikét külön nyájasan üdvözlé, bátran társalgott velök, s tekintetében nem volt semmi sovárgás, arczán semmi melegség. Ez árulá el előttem. Ez nem lehet férfi szive, így csak asszony nézhet asszonyok szemei közé.

DISABUL (*kedvetlenül*).

Tehát ebből áll egész fölfedezésed? Ha titkod-

nak nincs egyéb bizonyítéka a szemeknél, az kevés tanuság.

KUBLÁJ.

Oh uram, a szemekből biztosabban lehet olvasni, mint a csillagokból. Nem figyeltél-e még menyasszony szemeire, midőn fejére tevék a nászkoszorút, s aztán egy nappal később, midőn azt főkötővel cserélték fel? Minő különbség a szemek között? amaz még leányé volt, ez már asszonyé. Amaz félig csukott, rejtett világu : ez már nyilt és felragyogó. — Avagy száz becsületes ember közül nem ki tudnád-e ismerni a gyilkost — szemeiből? Amazoknak nyugodt tekintetével ellenkezőleg nem megtalálnád-e emennek szemeiben azt a zavart, ijedős gondolatot, mely a büntudatos lelket elárulja?

DISABUL.

Tudományodért sokat adhatna valami bolond bölcs; mit ér az nekem, ha nem lehet bebizonyítani?

KUBLÁJ.

Ez csak ok a gyanura; más azonban a mód, azt napfényre hozni.

DISABUL.

Mondjad.

KUBLÁJ.

Nőt kell neki adni!

DISABUL.

S ki kényszeríthet arra valakit, ki kényszeríthet arra egy fejedelmet, hogy megházasodjék?

S még ha tehetnök is ezt, meglehet, hogy ő elárulná magát a nő előtt, de a nő elárulná-e őt mi előttünk?

KUBLÁJ.

Két kérdésedre egygyel felelek. Leányodat kell hozzá nőül adni.

DISABUL.

Bölcsen beszélsz.

KUBLÁJ.

Őt nőül ajánlva neki, ezt nem utasíthatja vissza. A leány szép, erényes és szelid. Királyi szülött, semmi ok sincs őt el nem fogadnia. De van az ellenkezőre. A két fejedelmi család egyesítéseért ezt még a közjó is kívánni fogja. A varchoniták, kiket a gyűlölet annyi ember-életen keresztül elválasztott, a szeretet által újra egyesülnek. Saját országnagyai fogják őt erőszakolni e házasságra.

DISABUL.

Uj vért öntöttél belém. Meg nem menekülend kezeim közül.

KUBLÁJ.

E titkot senkinek ne hagyd gyanítani, nehogy észrevegyék, s bennünket kijátszanak.

DISABUL.

Még álmomban sem hallja tőlem senki.

(Leánya felé indul.)

KUBLÁJ.

Szeliden bánj vele, hogy ellenünk ne szegüljön.

Hadseregéd nincs. Leányod szemeiben van minden fegyvered.

DISABUL (*Halila kezét megfogja, erőszakolt nyájassággal*).

Te jó, te szelid leány. Ne térdelj lábaimnál. Jer keblemre és ölelj meg. Én jó, szerető atyád vagyok. Ha szenvedtél eddig: az csak próbatét volt, melyel szived érzelmeit kísértém; ha úgy bántam veled, mint gyűlöletem elvetett tárgyával, azt csak erényed tisztító tüzének tekintsed; te tisztán jöttél ki belőle; midőn a halál torkába taszítalak, még akkor is szerettél; midőn mindenki elhagyott, még akkor is ragaszkodál hozzám; midőn szabadon bocsátalak, hogy mehess, hová akarsz, még akkor is visszajöttél hozzám, hogy mellettem maradj. Jobbomon fogsz ezentúl ülni, trónomon — és szivemben első helyen. Minden szenvedésedet százannyi örömmel pótolom vissza. Felmagasztallak úgy, hogy a mint került eddig még a leghitványabb is, ezentúl örüljön a legmagasabb úr is, ha lábaid porát csókolhatja.

HALILA

(*öröme fokonkint nő, végre könyekben kitör, atya keblére borul*).

Te engemet szeretni fogsz?

DISABUL.

Szeretni nem csak én, hanem azok is, kik előtt népek hajlonganak. Ha egy óra előtt a legutolsó rabszolgának sem volt kedve kezedet elfogadni, örüljön most a legnagyobb király, ha azt elnye-

rendi. Álmodjál szépeket. Álmodd azt, a mi legmagasabb, legmerészebb gondolata lehet a léleknek, és én valósítani fogom ez álmodat.

HALILA.

Oh én most is álmodom, és boldog vagyok.

(Szavai s arcjátéka kifejezi, hogy Elemérre gondol.)

(Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Palotaterem, trón, korlát.

ELSŐ JELENES.

Dalma, Rhabonbán.

DALMA (*királyi díszben*).

Micsoda ünnep van ma?

RHABONBÁN.

Attila emlékének előnapja.

DALMA.

Tehát törvénytevő nap. A munkaszünet csak naplement után kezdődik, addig sietnünk kell, hogy a kiknek törvényes ügyeik vannak, elvégezzük, hogy az ünnepre senkinek se maradjon elhalasztott gondja.

RHABONBÁN.

Oh uram, az ország minden terhét magadra vetted; éjjel-nappal foglalkozásban vagy, vezéreidnek nem hagysz semmi gondot.

DALMA.

A gazda szeme legjobban lát; eredj!

RHABONBAN (*távozik*).

DALMA (*egyedül*).

Éjjel-nappal munkával kell lelkemet fárasztanom, hogy ne maradjon ideje önmagáról eszmélni, az egyedül-lét iszonytató nekem. Ha egyedül vagyok, mindig az ő képét látom magam előtt, őt, a kit kerülnöm kell, s kit szívem mindig álmaimba hoz. Itt és ott, és mindenütt, a hol ürről van: e mosolygó kísértet áll előttem. Ha emberszót nem hallok, az ő szava cseng fülemben mindig. Mi jó, hogy eltávolítám őt magamtól; mig nem hivatok, nem jöhet vissza: nem fogom hivatni soha. Én hadd kinlódjam egyedül e kettős élet terhei alatt: kívül fagy, belül emésztő láng; kívül szigorú férfi, belül epedő asszony.

MÁSODIK JELENÉS.

Dalma, Rhabonban, Hat vezér, Táltos, Két vádlott férfi, Egy nő, Egy óriás, Törpe, Katonák. Később Elemér, mind helyet foglalnak.

DALMA (*trónba ülve*).

Büntetni vagy jutalmazni viradt e nap?

RHABONBÁN.

Az arcokról láthatod, uram, hogy ezek vádlottak itt.

DALMA.

Mindig csak a bűnösöket keresitek föl nekem,

Nem tudjátok, hogy a büntetés jobban fáj annak, a ki adja, mint annak, a ki elfogadja. Miért nem keresitek föl egyszer az erényt is?

RHABONBÁN.

Az erény jutalma önmagának, uram, vagy ha nem az, akkor nem erény. Nézd e férfit, e lealázó homlokkal. Kérdjed bűnét, ő megmondja maga.

DALMA.

Mit vétettél?

ELSŐ FÉRFI.

Megszöktem gyáván a táborból, egy asszony miatt. Öless meg, ugy érdemeltem.

DALMA.

Őszinte vallomásod megmenti éltedet, de bűnöd megtorlást kíván; bontsátok széjjel házát, tegyétek a földdel egyenlővé, ne lakjék földél alatt, mig bűnét helyre nem hozza, s akkor építsétek fel házát újra. Büntetés annak, ki esküjét megszegé. (*Félre.*) Én nem szegem meg azt.

RHABONBAN.

E másik férfiu, uram, az ellenséggel czimborálva, honát árulta el.

DALMA (*fölpattanva*).

Hazudsz! E bűn nem létezik! — Átok a hangra, mely annak nevet adott! Ember, mondd: hogy te nem vagy áruló; mondd inkább, hogy

apagyilkos vagy, mondd, hogy fiatal leányokat csábítál el szüleiktől!

MÁSODIK FÉRFI.

Én nem ismerem a bűnt, melylyel vádoltatám.

DALMA.

Ah! szeretem, hogy még nevét sem mondod ki. Szólj, Rhabonbán, ugy-e e bűnre nincs törvény közöttünk, mert eset nem volt rá soha.

RHABONBÁN.

Oh uram, első honalkotóink, kik törvényeinket megirták hosszú czedrusfa-oszlopokra, egy cikket irtak abba, mely a névtelen bűnről szól. Ha támad köztetek oly vétek, melynek most nincs neve, bízátok annak ítéletét az Istenre. Állítsatok a sikra egy törpét és egy óriást. A törpe a vádlott bajnoka, — a vádló az óriás. Ha a vád igaz, a bűnöst égessétek porrá, s nevét adjátok egy utálatos bogárnak, hogy a mig ember él, undorral mondják ki nevét annak, ki a névtelen bűnnek nevet adott. A vád ime feltámadt! a bajnokok a sorompóban állnak.

DALMA.

E bűnt elhinni is bűn.

ÓRIÁS, TORPE (*hosszu dárdákkal kezeikben, kiállnak*).

TÁLTOS.

EsküdjeteK, hogy Isten hatalmán kívül semmi

emberfölötti erő, bűbáj, talizmán és varázs segítségére nincsen.

ÓRIAS, TÖRPE.

Esküszünk!

TÁLTOS.

Az ég ítéljen.

ÓRIÁS (*társát fitymálva*).

Kis öcsém, láttál-e már cserebogarat gombostűre szúrva?

TÖRPE.

Azt még nem; de láttam, mint csípte meg a darázs a bivaly orrát.

ÓRIÁS.

Hát szép öcsém, hasra feküdjem nemde, s ugy harcoljak veled, hogy egyenlők legyünk?

TÖRPE.

Sőt hogy egyenlők legyünk, én teszek jót veled. Várj, egy darab fehér-földdel czélkarikát festek gyomrodra. (*Krétával kört rajzol az óriás hasára.*) A mit e körön kívül találok beléd szúrni, azt vedd ugy, mintha nem történt volna.

ÓRIÁS.

Nézze meg az ember a kis szűnyogkirályt, még tréfát űz velem. Ne menj olyan messze, mert nem tudlak elolvasni.

TÖRPE.

Majd megtanulsz könyv nélkül, jó rézkirály. — Köszöntetem a felhőket odafenn.

ÓRIÁS.

Kérlek nagyon, vigyázz, hogy rád ne hágjak. Azt nem venném lelkemre. Sikolts, ha csizmám orra közel lesz, mert tudod, hogy szemeim nem látnak meg minden apró tárgyat.

TÖRPE.

Kár, hogy hátadon nincsenek szemeid, hogy hátaddal is nézhetnél az égre, ha elestél.

TÁLTOS.

Isten nevében, előre! Induljatok!

ÓRIÁS.

Szólj, merre vagy, hadd kereshesselek.

TÖRPE.

Mindjárt megmondom, de azt nem füleddel fogod meghallani. *(Dárdáikkal összerontanak. Óriás a törpe mellett szúr el. Törpe találja az óriást, s az elesik. Törpe oda-fut s az óriás kardját fölragadja.)* Mit izensz fejednek, te hosszú láb?

TÁLTOS.

Az isten ítelt. Vigyétek félre a harczosokat.

DALMA.

A vádlott fel van mentve. Az égnek hála! a bűnnek nincs neve. Nincs áruló *(Félre.)* Én sem fogok az lenni soha.

ASSZONY *(előhozatik lefátyolozottan).*

DALMA.

Mi bűnöd van? Miért van arczod lefátyolozva?

ASSZONY.

Bűnöm házasságtörés. E fátyol szégyenem takarja el.

DALMA.

E szokatlan bűn, szokatlan büntetést igényel. Te rossz asszony vagy.

ASSZONY.

Nevezd szerencsétlennek, oh chagán. Én szerettem nagyon.

DALMA.

Miért nem tudtál lemondani szerelmedről?

ASSZONY.

Az ég tanum, hogy küzdöttem ellene. Elrejtém magam az elől, kiért tiltott szenvedélyem hevült. Kértem, megesküdtetém, hogy hagyjon el örökre. Ő elhagyott, s én mindennap imádkozám istenhez, hogy engedje őt elfelednem; s már-már győztesnek hívém magam szívem fölött; egészen nyugodt valék, kezdtem büszke lenni erényem diadalára, midőn egy napon vétkes gondatlansággal elfeledék Istenhez imádkozni lelki segélyért, s im azon napon a férfi, — kit kerülnöm kelle — esküje ellenére előttem megjelent s azon pillanatban vége volt lelkem erejének, elvesztém magamat.

ELEMÉR (az utolsó szavak alatt belép).

DALMA

(a nő utóbbi szavai alatt észreveszi Elemért s megrendül, félre felkiáltva).

Elemér! (A nőhöz lihegő, tétova hangon.) Asszony! — én érzem a kisértet erejét, melynek ellene nem tudtál állni, s bűnöd alól feloldalak! (Elemérhez indulatosan.) Miért jövél vissza, mielőtt hivatálak? (Félre.) Oh pedig mi jól esik szívemnek, hogy újra látlak.

ELEMÉR.

Uram, chagán, a mit rám bízta, elvégzém, — s ezennel a hatalmat, melylyel felruháztál, kezeidbe visszaadom, s többé nincs okom tőled távol lenni.

DALMA (félre.)

Oh de van nekem! (Szigorral.) Sajnálom, de szemembe kell mondanom, hogy kötelességedet nem ismered, hogy parancsom ellenére ismét visszajövél. (Félre.) Oh mért nem borulhatok nyakába, hogy sirva mondanám neki: hozott az ég! légy üdvöz szívem által.

ELEMÉR.

Szidj, uram! örömeosebbs állok előtted a szegyenpadon, mint tőled távol a diadalszekeren.

DALMA.

Miért jövél vissza?

ELEMÉR.

Kérdezd meg a fecskét, mért tér vissza a tavaszhoz?

DALMA.

Tán kedvesed van itt, kit nem tudsz elhagyni?

ELEMÉR *(sohajtvá, tétovázva)*.

Igen.

DALMA.

Tehát vidd magaddal. *(Félre.)* Mit félttem őt, enyim ugy sem lehet? Mégis nekem fáj, hogy ő szeret valakit. Fáj, de megnyugtat. — Tehát vidd magaddal kedvesed, én beléegyezem.

ELEMÉR.

Oh Dalma! néhány szóm volna hozzád titokban, egyedül: meghallgatnál-e?

DALMA.

Mit akarsz? *(Félre.)* Eh, hisz ő szeret valakit, többé nem félelmes előttem. Távozzál tehát; ha országos ügyeimet végezém, hivatni foglak.

ELEMÉR.

Látni sem akarod arczomat?

DALMA.

Jelenléted felháborít. *(Félre.)* Igazat mondék: csakhogy nem haraggal, hanem szerelemmel. Távozzál előlem.

ELEMÉR.

Büntetni erősen tudsz, oh chagán! *(Elvonul.)*

DALMA *(félre)*.

Lelkem reszket! Arczomon meg kell látszani

belső küzdelmemnek. Érzem, hogy szédülök e magasságban. Az ég nem élő emberek számára van teremtve; a csillagok is lehullanának róla, ha szivök volna.

HARMADIK JELENÉS.

Előbbiek. Hirnök. Mindjárt Kubláj, Halila.

HIRNÖK.

A tatár chán követe jó.

DALMA.

Vezesd elénk.

KUBLÁJ (*Halilát vezetve*).

Üdvözlég, ifju chagán, üdvözlég még egyszer, üdvözlég harmadszor is. (*Mindannyiszor földig hajtva magát.*) Te napja az égnek, pálmafája nemzetednek, hajnala a dicsőségnek, légy általam köszöntve fejedelmem nevében.

DALMA (*félre*).

Ettől félni kell, mert hizeleg.

KUBLÁJ.

Ámde ki látott napot hold nélkül, élőfát virág nélkül, hajnalt hajnalcsillag nélkül? Oh dicső chagán! fényedből csak egy sugár hiányzik, és e sugárt saját koronája ágaiból szakasztá le fejedelmem, hogy neked megküldje: tulajdon leányát. (*Halilát leleplezi.*)

DALMA (*megijedve félre*).

Ez árulás.

KUBLAJ.

Jól tudjuk, oh uram, hogy te dicsőséged magas érzetében, elfeleded azon kisebb érzelmeket, mik mindennapi embereket boldogítani szoktak. Te a nőarczot kerülöd, s szerelmet nem érezél soha. De lásd, e szűz alázatosan közeledik feléd; nem kívánja ő, hogy dicsőségedet megoszsd vele, nem kívánja, hogy trónodra ültesd; elül ő annak zsámolyán is, s boldognak tudandja magát, ha egy fedél alatt lakhatik veled. Nézd, miként remeg tekintetedtől; szólj egy jó szót neki.

DALMA (*félre*).

Jobban remegek én az övétől.

KUBLÁJ.

Jer, fejedelmi leány, boruljunk e magas ur zsámolyához, s könyörögjünk előtte, hogy fogadjon el téged rabszolgái legutolsójának.

HALILA (*a trón zsámolyára borul*).

DALMA (*félre*).

Szeretnék kardommal odaszegezni. — Kelj fel, jó leány! Előttem nem szokás térdepelni.

KUBLÁJ.

Oh hagyd őt ott. Ha tudnád, mennyire boldog ő, hogy lábaidnál feketik. — Lásd, ő születése óta tégedet tanult imádni. Én neveltem őt, ked-

venczem, szemem fénye volt; mert általa hívém országunkat a tieddel rokonilag összeköthetni. Még a szellőtől is megőrizém őt: nemde így volt, jó leányom? — — Férfi tekintete soha nem érte, még név szerint sem ismer férfit kívüled, hogy téged ismerhessen egyedül, kinek eszmeképét égi színekkel rajzoló képzetében, s a valót százszor fényesebbnek találja a képzeletnél. Nemde így van, jó leányom? — Te vagy ábrándjainak képe, álmainak neve, szívének egyedüli gondolatja. Engedd, hadd feküdjék lábaidnál.

RHABONBÁN.

Uram, chagán! Emeld fel a leányt. Melletted üljön ő.

DALMA (*haraggal*).

Ki kérdezett?

RHABONBÁN.

Az ajánlat becsületes.

DALMA.

Ez ajánlat gyalázatos!

RHABONBÁN.

Ezt visszautasítani nem lehet. Elfogadása örök béke, visszautasítása örök harc.

DALMA.

Nekem nincs kedvem a nőszüléshez.

RHABONBÁN.

Szépsége, jósága, ragaszkodása, fejedelmi eredete mind legerősebb ajánlatok.

DALMA.

A szerelemre nem elég az, hogy van ok szeretni.

RHABONBÁN.

De a nőszülésre elég ok az, hogy a hon java így kívánja.

DALMA *(hevesen)*.

Nem tudod, mit beszélsz!

RHABONBÁN.

Megszoktam: igazat mondani fejedelmem előtt.

DALMA *(felindulva)*.

Bolondokkal vagyok körülvéve! Oh atyám! segíts onnan a magas égből. Majd erőm hágy el, majd eszem. Távozzatok. Vége a kihallgatásnak. Ma kedvetlen vagyok. Ne jöjjön elém senki semmi kérelemmel, ma rossz napom van. Kerüljétek ka-puimat. *(Trónjában félreborul.)*

RHABONBÁN *(félre)*.

Mi lelte a chagánt? soha sem voltak ily szé-
szélyei. *(El.)*

KUBLÁJ *(Halilához)*.

Te itt maradsz. *(El.)*

MIND *(el a nőkön kívül)*.

DALMA (*széttékind, meglátja a nőt*).

Hát ti mit akartok itt? Nem hallottátok, hogy távozást parancsoltam?

ELSŐ NŐ.

Országunk szokásai azt parancsolják, uram, hogy a chagán menyasszonyát az országnagyok nejei veszik át, s a szent forrásban megfürösztve, myrtuszszal megkoronázva hozzák vissza férjének. Így lesz rajta ég áldása.

DALMA.

Bolond szokás. Nincs szükségem reá. Takarodjatok előlem. Én nem hivattalak benneteket, férjeiteket hivattam. Mi dolga asszonynak ily helyen?

ELSŐ NŐ.

Uram, chagán! az avarnál az asszony mindig egyenlő joga volt a férfival.

DALMA.

Az akkor volt; most másképen lesz. A férj királya nejének, s a nő férjének rabszolgája! Takarodjatok! (*Halilára tekint.*) El kell őt riasztanom magamtól.

NŐK (*zúgolódva el*).

ELSŐ NŐ.

Mi lelte a chagánt? soha sem bánt így asszonyokkal.

HALILA.

Hát én hova menjek, uram? Hát én ki rabszolgája leszek?

DALMA (*Halila kezét megfogja*).

S valóban szeretsz te engem?

HALILA.

Reszketek előtted, uram.

DALMA.

Érzem kezeden. Te félsz tőlem.

HALILA.

Ez az egy az, a mire tanítottak születésem óta.

DALMA.

Csak félni tanítottak és szenvedni? Látom ar-
czodon.

HALILA.

Ha látod : légy irántam irgalommal.

DALMA.

A mit e követ mondott, az mind hazugság. Te
nem vagy boldog, te szenvedsz.

HALILA.

Nekem a panasz is tiltva van.

DALMA.

Tiltva ajkaidnak, de szemeid elárulnak.

HALILA.

Én semmit sem mondék.

DALMA.

Szivedbe látok.

HALILA.

Ha szívembe látsz : akkor öless meg.

DALMA.

Mit beszélsz ?

HALILA.

Mert akkor azt látod abban, hogy én téged nem szeretlek.

DALMA (*alig rejtett örömmel*).

Te engem nem szeretsz, te iszonyodol tőlem, magad sem tudod, miért, ugy-e bár? valami titkos ösztön azt súgja ellenem, légy hideg?

HALILA.

Kivallottam, megölhetsz : ha elhallgatom, szívem öl meg.

DALMA (*megragadja Halila kezét*).

Te nem szeretsz engem, ugy-e bár, mert valakit mást szeretsz ?

HALILA.

Öless meg, oh chagán ! inkább te, mint atyám.

DALMA (*büszkén*).

Ne félj, én védni foglak. Ah, hiszen te nem szeretsz engem. Jer, jer, hadd öleljelek meg. E csókra esküszöm, boldog légy, ha valakit mást szeretsz.

HALILA.

Te nevetve gyilkolsz meg engem.

DALMA.

Nem, nem! boldoggá teendlek. Nevezd meg vágyaidnak eszmeképét, s én Istenre fogadom, hogy tieddé teendem őt, bár ki legyen! Elrejtelek atyád haragja elől, hol a gondolat sem találанд reád, hadat kezdek miattad félvilággal, hogy te boldog lehess azzal, kit szeretsz. Nevezd meg őt.

HALILA (*gyanuval*).

Mondám, chagán, hogy én csak félni tanultam jól; megbocsáss, ha szavaidnak nem hiszek. Attól tartok, hogy te csak azért akarod megtudni annak nevét, kit én imádok, kiért kész vagyok meghalni: hogy őt is megölhesd. Nem fogom őt elárulni.

DALMA.

Te nagyon szereted, mert nagyon félted őt. Nem kényszeríthetlek, hogy higgy szavaimnak, de okot adhatok reá. Látod arczomon, mint örülök, midőn szemembe mondod, hogy nem szeretsz, hogy iszonyodol tőlem, hogy mást imádsz. Oh, mert én sem szeretlek téged, én is iszonyodom közellétedtől, én is mást szeretek! — Értesz-e már engem?

HALILA.

Nem volnék nő, ha nem értenélek. — Megmentesz magadtól, hogy megmenekülj tőlem.

DALMA.

Az égre, ugy van! Mielőtt leáldoznék a nap, kedvesed karjai közt leendsz. Szólj, érdemes ő kezre? szép, bátor és nemesszívü?

HALILA.

Egyike vezérideknek.

DALMA.

Annál jobb. Közülök bármelyik méltó hozzád. Országom első férfiai ők.

HALILA.

Nincs több férfi a világon, csak ő!

DALMA.

Jól van, nagyon jól; jer közelebb hozzám. Ne félj, kedvenczem vagy. Hisz nem szeretjük egymást. Akárki bántson, én oltalmazlak; akármit kívánj, én megadom. Beszélj, mint szeretted kedvesedbe?

HALILA.

Oh chagán, biztató szavaid lábaidhoz lánczoknak engem. De nem is sejtetted azt, hogy én megnyit szenvedtem életemben. Csak akkor tudhatnád, mennyire boldogította a halálra üldözöttet az, ki védelmére föllépett. Egész életem egy hosszú kín volt, s midőn azt egy borzasztó halállal kellett volna befejeznem, midőn népem ördögeinek akartak megáldozni, akkor lépett elő egy férfi, egy hős, egy félisten, egymaga egy félvilág ellen lépett mellém, s kezemet megragadva, fölkiálta: én megszabadítlak téged! — Oh, a mióta ő adta vissza életemet, azóta szeretek élni.

DALMA.

Beszélj, beszélj tovább; szavaid gyönyörköd-

tetnek engem. A mint gyűlöltelek, annyira szeretlek, mióta tudom, hogy mást szeretsz; s boldoggá teendlek, a mióta tudom, hogy te nem akarsz azzá tenni engem.

HALILA.

Oh én remélni sem merem azt, a mit ígértél. Az örülség tőlem. Kár volt kivallanom!

DALMA.

Szivedre hallgass, és légy bátor!

HALILA.

Atyámra gondolok, és reszketek.

DALMA.

Te csak szerelmedre gondolj. A gyűlölet dolgait majd elvégzem én.

HALILA.

Oh, hisz azt sem tudom még, hogy szeret-e az, kit én szeretek?

DALMA.

Nem bizol szivedben? hát a szerelem sem adott bátorságot? Szégyeld, hogy nőnek nevezed magadat, ha még attól is tudsz félni, hogy nem fog szeretni, akit te szeretsz. Szólj, s én elődbe hozom, a kit kívánsz; te légy nő, és hódítsd meg őt.

HALILA

(tétovázik, szólni akar, és ismét elnémul, végre Dalma keblére borul, s arcát elrejt).

Szemem kiég, midőn nevét ki kell monda-

nom. Istenen kívül senkinek sem vallám azt ki soha.

DALMA.

Büszke légy reá, ha szereted. Mondd nevét.

HALILA.

Neve *(megakad)*. A hang nem akar titkomnak árulója lenni, — szívem szorul, mint ha vissza akarná a szót fojtani.

DALMA *(gyöngéden magához vonja Halilát)*.

Súgd fülembé, ha félsz fennhangon kimondani.

HALILA *(remegve)*.

Neve — — — Elemér.

DALMA *(felsikolt, Halilát eltaszítja magától)*.

Elemér! *(Kezét arczára tapasztva.)* Elemér!

HALILA.

Ah! jaj nekem! Én elárultam őt, s most el fogom veszteni!

DALMA *(félre)*.

Ő szereti. *(Halilára néz.)* Milyen boldog, hogy őt szeretheti, hogy ezt megvallhatja neki. Nagyon szeretheti, mert egy korona helyett az ő szívét választja. — Oh, én is azt választanám, ha lehetne!

HALILA.

A chagán szemei könyeznek: mit tettem én?

DALMA *(félre)*.

És bizonyosan ő is szereti e nőt, hiszen maga

mondá, hogy szeret valakit. (*Gyűlölettel néz Halilára.*)
A leány szép! Ő érte tért vissza parancsom ellen.
Élte veszélyével szabadította meg. Bizonyosan szereti őt.

HALILA

(*Dalma fenyegető arczkifejezésétől megrémülve, annak lábaihoz borul, s kezét megragadja.*)

Ne higyj szavamnak, ne halld meg, a mit mondtam, én megcsaltalak. Én soha sem láttam őt, soha sem szerettem. Oh hagyd őt élni.

DALMA (*félre*).

Mennyire szereti őt!

HALILA.

Oh, ha büntetni akarsz, büntess egyedül engemet. Esküszöm neked az egy igaz Istenre, ő nem szeret engem, soha egy jó szót sem szólt hozzám, szemeimbe se nézett.

DALMA (*földerülve, magában*).

Elemér nem szereti őt. Elemér szemeibe sem nézett soha. Tán nem is emlékszik reá! (*Hirtelen megdöbbenve saját indulatától.*) Dalma, térj magadhoz, ez üdv ajtaja előtted zárva van. Lelkem gondolatai emelkedetek fel a magasba, a hol nem melegít többé semmi! Vonuljatok fel a fagyos égbe! — Kelj fel lábaimtól, jó leány. Légy nyugodt; ha arczomat fenyegetőnek látod, attól ne félj. Te engem érteni ne akarj, csak bizni tudj.

HALILA.

Miért vagy hát fölháborodva?

DALMA.

Miért háborog a tenger? (*Félre.*) Talán annak is szívet adtak, s megtilták szeretni. (*Megfogja Halila kezét.*) Boldoggá teendlek. — Hiába nézed arczodat. Titkos irás annak minden vonalma, melynek betűit ember nem ismeri. Adj hálát Istennek, hogy erőtlen asszonynyá teremtett. Kinek szenvedni, sírni és szeretni szabad.

HALILA.

Uram, te ingadozol.

DALMA (*lábával dobbantva*).

Én nem, — — talán a föld. — — Eredj, hivatalni foglak, — senkivel se szólj.

HALILA.

Engedelmeskedem. (*El.*)

DALMA (*térdre omlik*).

NEGYEDIK JELENES.

Elébbi. Apród.

DALMA.

Atyám! légy velem, erőm roskadoz. A harcz nem emberi; és én csak nő vagyok. Vakmerő voltam a sorsot hívni fel küzdelemre; segíts, mert elbukom. Ah, légy mellettem! Hozd elém arczodat, azt a haldokló arczot, melynek meg-

esküvém, hogy el nem árulom magam, hogy ne lássak mást, mint csak azt ; s szívem hideg legyen, mint a tied, ki már nem élsz ! (*Fölkel.*) Érzem hideg lehelletedet. (*Csönget.*) Bátor vagyok.

APRÓD.

Keresd fel Elemért, s vezesd ide.

DALMA.

Itt várakozik ajtód előtt.

APRÓD (*el*).

Ne még. — Várjon egy perczig.

DALMA.

Itt várt ajtóm előtt ; fejem szédül. Koronámat teszem homlokomra. Hadd juttassa eszembe e hideg érczöv, hogy érezni nem szabad.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Elemér. Dalma.

DALMA.

Szólni akartál velem.

ELEMÉR.

Még mindig ily haragosan tekintesz reám ?

DALMA.

Arczom hazug, ha haragot mutat ; én örömet

beszélek veled. Te kedvesedről akartál szólni, és ez kellemes tárgy, kivált barátok között, mint mi, kik egymásra nem féltékenyek.

ELEMÉR.

Oh Dalma, te ismét oly jó vagy.

DALMA.

Beszélgj, hol lakik kedvesed?

ELEMÉR.

Még eddig csupán szivemben.

DALMA (*nevet*).

Úgy bizony kicsiny helyen megfér.

ELEMÉR.

Kérlek, Dalma, ne nevedd ki, s ne viseld magad most úgy, mint chagán: hanem úgy, mint egykori barátom, ha azt kívánod, hogy beszéljek.

DALMA.

Szólj. Jó kedvemben találpsz.

ELEMÉR.

Tudod, hogy én bohó, ábrándos, babonás fiu voltam mindig.

DALMA.

Jól tudom; most is az vagy.

ELEMÉR.

Szivem mindenha tele volt rajongó érzelem-

mel, melyek alaktalan ürben röpkedtek tétovázva, mint valami bolondos méhe, mely virágok helyett a csillagokból akarna mézet gyűjteni.

DALMA.

Gyermekkorodban szívárványkergetőnek csúfoltak.

ELEMÉR.

A hogy érett a szív, a vágyak tárgyat követeltek maguknak.

DALMA.

S te azt nagyhamar megtaláltad ?

ELEMÉR.

Sokáig nem az élő világban. — — Hasztalan kerestem a legszebb hölgyek társaságát, szívemet egyik sem tudta betölteni. Végre azon eszmére jutottam, melylyel köznépünk szokott utat nyitni ábrándjainak.

DALMA.

Bőjtöt tartottál Jóél napján, hogy éjszaka megálmodd annak képét, a kit szeretni fogsz ?

ELEMÉR.

Találtad.

DALMA.

Kérlek, engedd meg, hogy nevessek rajtad.

ELEMÉR.

Nekem fájni fog, ha nevetsz.

DALMA.

S megjelent előtted a jövő kedves?

ELEMÉR.

Igen; azon éjjel háromszor jelent meg álomban, lelkem túláradott a gyönyör miatt. — Ez álom boldoggá tett és boldogtalanná.

DALMA.

S feltaláltad e tündértüneménynek testi képét is már?

ELEMÉR.

Nem tudom.

DALMA.

Nem tudod? ez különös felelet. Ismerőseid közül tán többekhez hasonlít?

ELEMÉR.

Csupán egyhez. Vonásról vonásra, szemei, arcza ugyanazok. Könnyei és mosolygása, jövőse és távozása, oly tébolyítólag híven hasonlított az élöhöz.

DALMA.

Kihez?

ELEMÉR *(megfogva Dalma kezét)*.

Tehozzád.

DALMA *(felsikolt)*.

ELEMÉR.

Mi bajod?

DALMA.

Semmi; gyürüddel megszúrtad kezemet.

ELEMÉR.

És azóta ez alakot nem bírom elfeledni; nap-pal napom, éjjel csillagom e kép. Bárhova megyek, előttem áll; ha aluszom, mosolygást ölt arczára, mellém ül, megölel, hizelegve kedvesének nevez, arcját arczomra fekteti, s könyeit ölembe sírja, s fájdalmasan panaszkodik, hogy fogva van az égben, s nem lehet enyim örökre.

DALMA (*küzdelemmel*).

Elemér, mit akarsz?

ELEMÉR.

Mit akarok? Meg akarom tudni, hogy létezik-e ily nő, ki hozzád vonásról vonásra hasonlít? a ki tulajdon képmásod testben és lélekben, saját másolatod asszonyi alakban! — Van-e ily nő? van-e ily nő, Dalma?

DALMA.

Ily nő nem létezik sehol. (*Ájultan lerogy.*)

ELEMÉR.

Mit tettem én, oh ég! a titok sejtelmei villámcsapásként járnak át lelkemet. Egész valóm remeg, mint ki Istennek jelenlétét érzi. Ne tovább! — ne tovább! — Ama homályon túl Isten lakik, kinek látására elvakul a halandó szeme. Ne jöjj szivembe összezúzó gondolat, hagyj visszatérnem, nem bírok napfényedbe nézni. (*Dalmára tekintve.*) Ha a legnemesebb szív legboldogítóbb érzelme egy ember fölötti magas eszmének volna földáldozva? Ne vigyem-e én is ez oltárra szívemet?

DALMA (*főleszmél*).

Elemér!...

ELEMÉR.

Uram...

DALMA (*félrefordítva arczát, tétovázva félében*).

Miről beszéltünk?

ELEMÉR (*elfogultan*).

Már nem tudom.

DALMA.

Te nem tudod? Nem arról beszéltünk-e, hogy van egy szerencsétlen nép, kinek sorsa attól függ, hogy uralkodója asszony ne legyen?

ELEMÉR.

Valóban arról beszéltünk.

DALMA (*egyszerre magához térve*).

Ah! hol vagyok?

ELEMÉR.

Elszédültél, uram.

DALMA.

Miért nem jöttél segélyemre?

ELEMÉR.

Tevém azt, de nem vetted észre.

DALMA.

Beszéltem valamit?

ELEMÉR.

Egy hangodat sem hallottam.

DALMA.

Hát azelőtt mi tárgya volt beszédünknek? —
 Úgy! — Igaz. — — Te egy leányról beszéltél, a
 ki téged szeret. Ismerem őt.

ELEMÉR.

Egy szót se többet erről. Oh Dalma, felejtsd el
 szavaimat.

DALMA.

Hivem vagy-e?

ELEMÉR.

Parancsold, hogy meghaljak, s bebizonyítom, a
 mit kérdezel.

DALMA.

Meghalni könnyű, élni nehezebb. Van egy nő,
 ki tégedet szeret.

ELEMÉR.

Nem ohajtom azt tudni.

DALMA.

E nőt szeretned kell viszont. E nő azon király-
 leány, kit ma nekem menyasszonyul hozának.

ELEMÉR.

Értelek.

DALMA.

Akkor megöltél, hogyha értesz. Mondd, hogy
 engedelmeskedel.

ELEMÉR.

Egy egész csillagrendszert bontasz szét szí-
vemben.

DALMA.

Ah! Azt hiszed, hogy csak neked van szived?

ELEMÉR.

Ne lett volna soha! Oh így belső seb által vér-
zem el.

DALMA.

Sebet vágnak a fán is, midőn új ágat oltanak
belé. Ez a leány téged szeret.

ELEMÉR.

Azért temessem el?

DALMA.

Ha értesz, és még sem értesz: kétszerte bűnös
vagy.

ELEMÉR *(erőt véve magán)*.

Tégy velem, a mit kívánsz. Készen vagyok.

DALMA *(némán megrázza Elemér kezét, s az égre mutat)*.

ELEMÉR.

Mit mutatsz ott nekem?

DALMA *(keservvel)*.

Jutalmadat. *(Bevezeti Halilát.)*

HATODIK JELENÉS.

Elébbiek. Halila.

HALILA.

Oh Dalma! én reszketek előtte.

DALMA.

Ilyenkor legszebb a nő. A szemérempír legbájosabb színe az arcznak. Elemér! vedd e gyöngéd kezét.

ELEMÉR *(visszafojtván indulatát, elfogadja Halila kezét).*

DALMA *(mosolylyal).*

Vőlegényed kissé szomorú fiu. Te rajta légy, hogy felvidítsd. Szíve nem nyilt meg nő előtt soha: te azt tedd, hogy utánad bezáródjék. Csupán álmok szokták őt háborítani, te tedd őt boldoggá, hogy ne álmodhasson. Igérd meg nekem, hogy boldoggá teended őt.

HALILA *(zokogva borul Dalma keblére).*

ELEMÉR *(küzd az indulat rohamával).*

DALMA.

Most menjetek. A Tula szigeten ismered rejtett mulató lakunkat, ennek magányában töltésétek boldogságtok első havait. Disabul ne aggódasson benneteket. Elemér, jusson eszedbe, hogy a kit kezédbe adok, egy üldözött angyal, kit csak

te menthetsz meg ördögeitől, s ki téged Istenként imád.

ELEMÉR *(keserü nyugalommal)*.

Ha védeni kell, védeni fogom.

DALMA.

Most távozzatok a palota rejtekajtáján. Röviden bucsúzzatok. El — el!

ELEMÉR *(bánatosan)*.

A viszontlátásig!

DALMA *(mélyen sóhajtv)*.

Soha!

HALILA *(megsókolva Dalma kezét)*.

Légy boldog örökre! *(Elemérrel eltávoznak.)*

HETEDIK JELENES.

Dalma egyedül.

DALMA *(mélyen hallgat, míg a távozó léptek elhangzanak)*.

Eltávoztak! *(Térdre rogy, arcát kezébe rejtve sír.)*
Soha sem látom őt többet! *(Fölkel.)* Így, meg vagyok mentve; a szív jéggé fagyott. Kisírtam utolsó könnyemet. Oly könnyűnek érzem keblemet, mint ki egy világot vetett le magáról. Kitéptem szivemből a szerelmet, s megáldoztam azt fogadásomnak, megszabadultam azoktól, a kik üldöznek, és megszabadultam azoktól, a kik szeretnek. Atyám ott a magas égben! Elégült vagy-e velem?

NYOLCZADIK JELENÉS.

Elébbi. Kubláj.

KUBLÁJ *(csendesesen bejő).*

Lessük meg, mit mívelnek együtt? A chagán egyedül. Uram, chagán, mint vagy megelégedve menyasszonyoddal?

DALMA *(felriadva).*

Te jöttél? Szégyen, gyalázat fejedre!

KUBLÁJ.

Uram, nem értelek!

DALMA.

Vágd le szakálladat, s tipord a sárba! Még menyasszonyomról mersz kérdezősködni?

KUBLÁJ.

Nálad hagyám...

DALMA.

Szép menyasszonyság! nem ég ki szemed? hogy bujdosnál a Kaf hegyig, s ott néznél a semmibe. — Hát ez nálatok a becsület? így nevelik a leányokat? Ez az erényes magaviselet?

KUBLÁJ.

Uram, kétségbeejtesz!

DALMA.

Igen szép dolgok ezek. A leány, kit menyasszo-

nyomul hoztál hozzám, midőn az udvarnok a szent forrásnál egyedül hagyák, hogy ott imádkozzék, első vezéremmel megszökött.

KUBLÁJ *(felordít).*

Elárultatám! Mondd, hova?

DALMA.

Azt gondolod, hogy nekem előre megmondták? — Szégyen, gyalázat! — Csak hozz te nekem még több menyasszonyt is Tatárországodból, ha még van! *(El.)*

KUBLÁJ.

Kijátszottak! és nem tudom, hogyan?

(Függöny legördül.)

NEGYPEDIK FELVONÁS.

Lovagvári terem.

ELSO JELENES.

Elemér, Halila.

ELEMÉR *(betegesen, hervatag arczczal).*

HALILA *(vezeti).*

Támaszkodjál karomra. Nem akarsz-e pihenni?

ELEMÉR.

Pihenni? Az álom nem pihenés nekem. Álmodni ismét? Kínlódni? kísérteteket látni?

HALILA.

Jer, ülj ide, e kerevetre. Fejedet hajtsd valamra, — így.

ELEMÉR.

Erőtlen vagyok, ugy-e bár, kezem hideg, mint a jég, s fejem forró, mint a tűz. Szegény asszony!

HALILA.

Miért sajnálsz engem? én boldog vagyok, hogy ápolhatlak.

ELEMER.

Menyasszony-éjed óta szüntelen? Elhervadtam mint a letört ág. Valaki megátkozott engem, s az átok mindkettőnket ért. Te is egyedül. Jobb sorsot érdemelnél.

HALILA.

Ne csüggedj, még leszünk boldogok.

ELEMÉR.

Gondolod?... Gyógyított valaha orvos hasonló betegséget, mint az enyim?

HALILA.

A vén jós ott a hegyek mögött azt mondá rólad, hogy tested ép.

ELEMÉR.

Hanem lelkem beteg, úgy-e? azt elhallgatá. Tehát meg fogok gyógyulni nemsoká?

HALILA.

Még az éjjel, ígérte, hogy fájdalmaidtól megszabadulsz.

ELEMÉR.

Még az éjjel? *(Félre.)* Úgy érzem magam is. Még az éjjel vége lesz mindennek, s aztán álmodhatunk örökké. A halál sejtelve csalhatatlan; még a vadállat is megérzi azt, s elbúvik oda, hol csontjaira a napsugár rá nem talál. Szegény jó gyermek, ne legyen itt, midőn meghalok. Ne állja ki velem együtt a kint. *(Halilához.)* Jó nő, tehát a

vén jós azt ígérte, hogy számomra füveket fog ismét küldeni.

HALILA.

Ma kell még értök mennem. Ez éjjel.

ELEMÉR.

Mért nem nappal?

HALILA.

Tudod, hogy nappal nem hagyhatom el rejtekünket, attól félhetve, hogy valaki rám ismer.

ELEMÉR.

Úgy, igaz, hisz mi titokban élünk itt. Senki sem keresett-e, mióta itt vagyunk?

HALILA

Nem vettem észre.

ELEMÉR.

Élve temettek el. No jól van. — Nemsokára megszolgáltuk a sírt. Ott is jó lesz feküdni. Tehát eredj el a vén jóshoz, s aztán megjőjj hamar. El ne feledj, ha a forráshoz jutsz, értem imádkozni.

HALILA.

Minden gondolatom imádság érted.

ELEMÉR.

Köszönöm. Hadd megcsókolnom kezedet; arczodat ne: elhervadna lehelletemtől. Te áldott lélek! ki véd meg téged, ha én nem leszek? Eredj, eredj!

HALILA.

Könyezni látlak ; ha megtérek, mosolyogni lássalak.

ELEMÉR.

Szegény asszony, ez minden boldogságod ! — Könyem, ha távozol ; mosolygásom, ha jössz. Áldjon meg az ég. Áldjon meg úgy, a hogy meg voltál átkozva eddig.

HALILA.

Akkor téged kell meggyógyítania.

ELEMÉR.

Megállj még. Úgy fázom, úgy reszketek. Hiába takargatsz. Perzsia minden préme sem melegít fel engem ; add ide kardomat. Ne kérdd, minek ? Jól esik, ha megtapinthatom vasát. (*Átveszi a kardot.*) Így, most már nem reszketek. (*Félre.*) Ősi szokás, hogyha a férfi meghal, a kardot mellé fektetik. — Vigyázz magadra az úton ; az ég oltalmazzon. Légy boldog örökre.

HALILA.

Miért mondod, hogy legyenek boldog örökre ?

ELEMÉR (*félre*).

Utolsó áldásomat mondtam ebben. — Isten veled !

HALILA.

Míg visszatérek, álmodj édesen. Bennem minden érzés azt súgja, hogy te újra felvirulsz. Én boldog vagyok, ha arczod láthatom, s álmaid felett virasztani, nekem mennyei üdv. Mielőtt

a gönczöl elfordulna, visszatérek, s a hajnal uj napot hoz.

ELEMÉR (*félre*).

Több hajnal nem jön fel énreám. Légy boldog örökre !

HALILA (*el*).

MASODIK JELENES.

Elemér egyedül.

ELEMÉR.

Ketten maradtunk ismét : te és én. Mit akarsz ? hova csalogatsz ? — Ha nem vagy élő lény, miért jelensz meg előttem ? miért lopod ki a lelket belőlem ? miért mosolyogsz reám ? Itt, és ott, és amott, és mindenütt, a hova nézek, hallom hangodat ; beszélek veled, és még sem vagy senki ! Nem látja más alakodat, csak én. Ül mellém. A sírba is velem fogsz-e jönni ? Milyen égetők szemeid. Hogy hívnak ? Nincs neved. Hm ! Tudod mit gondoltam ? Ha most, a hogy így keblemen fekszel : e kardot itt a te és én szivemen egyszerre keresztüldöfném ? Mit szólsz hozzá ? azt, hogy kezemet nem bírom megmozdítani, ugy-e ? Már félig alszom, és nem tudom magam ez álom ellen védni ; azt hiszem, hogy látok, mozgok és beszélek, pedig szemem hunyva van, kezem meredt, és szájam csukott. Jól tudom, hogy álmodom, és nem tudok felébredni. Oh ez érzés öl meg engem. Látod, ha élő lény volnál, milyen boldogok vol-

nánk együtt, míg most meg kell ölnöd, hogy olyan lélekké tégy, miként magad. Te is szeretsz nagyon. De egyre nem gondoltál, ugy-e? Hátha neked nem lesz szabad odajönni, a hova én hivatva vagyok? Hátha neked itt kell maradnod, míg én tova szállok? Ugy-e, hogy elkomorodtál? Sirsz? Nos, miért nevensz most megint? Ah értelek! ha én meghalok, te is meg tudsz halni, s akkor mindketten egy helyen leszünk. Tehát a lelkek találkoznak a túlvilágon? ugy boldogság meghalunk. Te is vágyódsz oda? Ez örök álmországba? Ott leszünk. Harmadnap este, hogy én elhagyom a földet, te is utánam jössz. Addig elkészítem a völegényi sátort napsugárból, szivárványból, éjszaksfényből, fellelborulásból. Ott fogunk lakni együtt örökké. Ott fogunk örökké álmodozni. Ott megmondod nekem, ki voltál itt e földön? Ott el nem válunk egymástól soha.

HARMADIK JELENES.

Elemér, Kubláj.

KUBLAJ (*lappangva belép, Elemér mögé kerül*).

Ez tehát a menedék, a hova elrejtőztek. Ah itt fekszik a szép ifju. Valóban halovány. A szerelem megárthatott neki. Alszik, mosolyog, álma nyugtalan. Szerelemről álmodik. Ijedtségre fog ébredni. (*Elemérhez nyúl.*)

ELEMÉR (*felriad*).

Hah! Ki az? mit akarsz?

KUBLAJ.

Ha megmondom, hogy ki vagyok, megtudod, hogy mit akarok? Az én nevem Kubláj Emir.

ELEMÉR.

Ismerlek. Megtudtad, hogy haldoklom, s eljöttél, hogy meglásd, mint múlok ki.

KUBLÁJ.

Áldom a sorsot, hogy nem halálod után jöttem.

ELEMÉR.

Miért?

KUBLÁJ.

Mert akkor nem ölhetnélek meg.

ELEMÉR.

Balga ember. Tehát dicsőséget akarsz abban lelteni, hogy egy halálos beteget megölj, ki félóra mulva ugy is meghalt volna?

KUBLAJ.

Véredet szomjazom.

ELEMÉR.

Nem találsz bennem annyit, melylyel szomjadt eloltsd. — Nevetséges vagy.

KUBLÁJ.

Te nem tudod, mit cselekedtél, midőn a király leányát elcsábitottad. Az én királyom országát vesztette e miatt, mert e leányt Dalmának kelle

nőül venni; s ha ez megtörténik, akkor napfényre jő, a mit így bebizonyítani nem lehet: hogy Dalma nem férfi, hanem leány.

ELEMÉR (*felindulva*).

Mit mondál? Dalma! ah! Tehát te vagy az? Tehát te vagy az, mégis? Most értek mindent. Világ derül agyamban. Tehát te vagy az, a ki engemet szeret? Most már oh Dalma! kedves előttem a halál, mert várhatok rád a túlvilágon. Imádlak, lelkedet bámulom. Szellemed volt az, a mi lengett körülöm mindenütt; a te arcod volt az, a mit előttem láttam. Tégedet ígért a sors nekem. Az ígéret nem e világra szólt. Lesz szebb világ.

KUBLÁJ.

Azt meglátandod azonnal. Hajtsd meg fejedet!
(*Kardot húz.*)

ELEMÉR.

Mikor hajtotta meg nyakát nemzetembeli férfi a halálcsapás előtt? — Orozva jöttél ölni. Tanuld meg hát, hogy az oroszlán még haldokolva is oroszlán, s szemedbe néz és fogat mutat. (*Kardját felkapja.*) Jőjj! látod, hogy én nem mehetek. (*Vivnak.*)

KUBLÁJ.

Astaroth üssön le lábaidról! még most is oly sulyosak csapásaid, mint egy lezuhanó szálfa.

ELEMÉR.

Pihenj meg. Várd el, míg a halál önkényt elejt,

akkor jöjj nekem. A míg egy izem mozdulni tud, addig ne közelíts, mert összezúzlak.

KUBLÁJ *(kerülgeti).*

Veszett erős karja elér, ha közel megyek, s nem szeretnék vezetője lenne a más világra.

ELEMÉR *(ingadozva).*

Végem közelget, még csak néhány pillanat. Haljak meg állva, karddal kezemben, mint férfihoz illik. Szivem ne mozdulj, ajkam, légy csukott, midőn e gyáva keblembe ütendi vasát, ha én nem bírom az enyimet többé; ne tudja meg, hogy élet volt még bennem, midőn ledöfött. — Oh Dalma! szeretlek! *(Összerogy.)*

KUBLÁJ *(odarohan, kardjával megszúrja).*

Meghalt, s nem ölhettem meg őt. Ez már lakolt, most következik a másik. Várjuk be e helyen s gyönyörködünk halálos ijedelmén, midőn férje helyén gyilkosát fogja találni.

NEGYEDIK JELENES.

Elébbiek. Halila.

HALILA *(jó, kezében czipruság).*

Sietve jöttem; a hegyi jós gyógyító fű gyanánt egy czipruságot adott, hogy hozzam azt férjem számára. Ha ez azt jelenti, hogy férjem halni fog: magam számára is hoztam gyógyfüvet, haláltadó

bürcöt, mely örökre kigyógyít az élet fájdalmából. — *(Közelebb jő.)* Elemér, kedvesem, alszol-e?

KUBLÁJ *(feláll előtte)*.

Nem alszom.

HALILA *(visszaretten, a szó elhal ajkán, hátratántorul)*.

KUBLÁJ *(sötétén)*.

A férj itt fekszik lábaimnál. E kardon az ő vére piroslik: nem ohajtod-e, hogy a tieddel egyesüljön?

HALILA *(félre)*.

Megölte férjemet. Meg kell mentenem magamat, hogy boszut állhassak érte. *(Mosolyogva.)* Kubláj! hozott az ég!

KUBLÁJ.

Te engem üdvözölni mersz? — Megcsalhatni vélsz-e?

HALILA.

Üdvözöllek mint megszabadítómat. Ez ember erővel rabolt el engem.

KUBLÁJ.

Könnyű volt a győzelem, a hol nincs ellentállás. Te azonban nagyhamar hozzászoktál szerelméhez.

HALILA.

Mondd: gyűlöletéhez. Nem férjem, — tömlöczöröm volt nekem; nem gyöngédség, — kínzás, üldözés, keserv volt, a miben részesíte.

KUBLÁJ.

Elfogtalak a hazugságban! Ha gyűlölt, miért rabolt el?

HALILA.

Te nem értesz mindent. Magasabb helyről volt erre parancsa. A király meg akart tőlem menekülni, mert mást szeretett.

KUBLÁJ *(félre)*.

E nő igazat beszél, mert azt is tudja, a mit én csak sejtek. — Tehát a király szöktetett el vele, s itt e magányban nem szeretett beléd.

HALILA.

Ő is mást imádott.

KUBLÁJ.

Mást? Nem tudad meg, hogy kit?

HALILA.

Álmában sokszor beszélt elérhetlen tündérképekről.

KUBLÁJ *(félre)*.

Tehát jól értettem haldokló szavait. Dalmát szerette, és az is őt. Ördögi asszony! Le tudott mondani szerelméről. — És te miért nem iparkodtál megszabadulni innen?

HALILA.

Azt csak az ő holttestén keresztül tehetém, s ime láthatod, hogy nálad nélkül is meghalt volna.

KUBLÁJ.

Mit beszélsz ?

HALILA.

Lassan ölé mérgét kevertem étele közé. (*Félre.*) Isten bocsásd meg e gondolatot nekem, ki élettemmel is feltámasztanám őt.

KUBLÁJ.

Hihetetlen dolgokat mondasz.

HALILA.

Ime lássad, most is бүrköt hoztam a mezőről, mig ő aludt, s ez a czipruság is számára van letörve.

KUBLÁJ.

Ez a nő nagyobb ördög, mint maga Astaroth! — Megbocsáss, hogy félreismertelek. — Megállj, egy gondolatom támadt. Én meg akarom tudni, ki volt e férfi rejtélyes kedvese ?

HALILA.

S hogy tudandod meg azt ?

KUBLÁJ.

Ez ország szokásai szerint, ha valakit meggyilkolnak, s a gyilkos nem ismertetik, a holttestet a legközelebbi rokon ravatalra téve felviszi a király elé, s ott a mint összegyűlve van az egész nép, felhívja egyenkint, a kikre gyanuja van, hogy kezüket a holt sebére téve, esküdjenek meg, hogy a holt halálában nem vétkesek. Ha e seb vérzik, az azt jelenti, hogy a gyilkos tette rá

kezeit. E törvényszék neve zomotor, halálujítás, tetemre-hívás. Te e halottat ide hozandod a király elé, midőn mind együtt leszünk. Én balfelől állandok trónja mellett, hogy az arcokat mind szemlélhessem. — Minek örülsz?

HALILA.

Azon örülök, hogy az is ott leend, a kit gyűlölök.

KUBLAJ.

Te is, a holt is fátyollal lesztek letakarva. Midőn a zomotornak vége lesz, e vérehagyott tetem senkinek sem leend árulója, a holt arcát feltakarják, addig nem látandja őt senki. Ekkor, midőn egyszerre fel fogják őt fedezni; az, kinek szerelmese volt: nem fog-e rögtön odarohanni hozzá, s bárminő okos legyen eltitkolni szerelmét, midőn halva látandja őt, nem árulja-e el magát?

HALILA.

Valóban el fogja árulni. Én is meg akarom ismerni azt minélelébb.

KUBLÁJ.

Kezet reá. (*Kezet szorit.*) Ha el nem árulta őt szerelme, el fogja árulni fájdalma.

HALILA (*czélzással*).

Ki nem bocsátom őt kezem közül.

KUBLÁJ.

Kit?

HALILA (*megrázva Kubláj kezét*).

Azt, a kin boszút akarok állani.

(*Függöny legördül.*)

VÁLTOZÁS.

Szabad tér. Erdő közepett levágott fatörzs trónná alakítva.
Oldalt nagy négyszögű szikla.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Dalma egyedül.

Ez hát a hely, a hol Isten lakik. E szent berekben vannak eltemetve őseink hamvai, itt nyugszik atyám is. Jövel és láss meg engem, Oldamur. Halálod évnapija van ma; egy év folyott le, mióta fogadásomat holt szivedbe bezártad, s azt őrzöd ott, mint őriz téged a sír. Melyikünk lett azóta hidegebb? Te nyugszol, én szenvedek, és holt vagyok, miként te. Szivem kiégett, lelkemnek nincs egy érző gondolatja, egyedül járok a földön, kit semmi indulat emberhez nem köt többé; engem nem ismer senki, az én arczomat nem érti ember, idegen vagyok önnépem között. Számomra nem nyílik virág a földön, értem nem dobog sziv emberi kebelben, nekem nem ad reményt a véghetetlen jövő! Ha élnem nem szabad, miért nem szabad meghalnom, Istenem? (*Megdöbben.*) Isten nevét kiáltám! Ő hozzám küldtek

jósaim, hogy e szent napon imádkozzam nagy nevéhez. Imádkozzunk tehát. Isten! ki két hazát adál az eszterágnak, hogy a mikor az egyikre leszáll a tél, mehessen oda, hol ismét tavasz van; jelenj meg vezérlő tűznek oszlopában választott néped előtt, kit jókedvedben teremtél a világnak, de kinek számára rossz kedvedben teremtéd a világot, s vezesd el innen őt boldogabb ég alá, s kinek éltét veszni engedéd ez ősz bérczek alatt, támaszd fel boldogabb hon síkjain; vidd őt el oly messze, hol csillag sem látszik az égboltozatról, hova sem hir, sem szél e tájról nem repül: ott tedd örökké, ott tedd dicsővé őt; engem pedig végy fel magadhoz, és hagyj meghalnom itt.

HATODIK JELENÉS.

Elébbi. Vezérek, Táltos, Rhabonbánok, Gyulák, Vének, Harcosok, Hölgyek, Szüzek, Gyermekek.

DALMA *(félre)*.

Itt jönnek ők, népem választottai. Engemet üdvözölni jönnek ők, és oh ez üdvözlő szavak mindegyike mint keserű méregcsepp hull szivem mélyére, fölkeltve ott az alvó bánatot. Vissza asszonykönyek! Végy erőt arczomon férfi-indulat!
(*A fatörzsre ül.*)

RHABONBÁN.

Légy üdvöz, Dalma, ki ülsz az egyszerű trónon, melyről legelső ősünk hirdeté a megváltás ígét. Lásd hazádat és örülj. Kezeid alatt felvirult az. A kard aranydicsőséget, kalapács és szántóvas

aranypénzt, és aranykalászt terme országod számára. Midőn körül az egész világot Isten csapásai látogatták, a tied paradicsom volt, melyen Isten jobb keze látszott. Nincsen szegény, nincs szenvedő egész országodban; még a bűn is ugy elenyészett határaidról, hogy a börtönök ajtai berozsdásodtak. Boldog, a ki alattad születik, s boldog, a ki alattad hal meg. Lásd hazádat felvirulva, s élj sokáig! (*Rhabonbánok elvonulnak; a Hat vezér jő utánuk.*)

ELSŐ VEZER.

Üdv neked oh Dalma! ki népek urává tettetted nemzetünket; légy erős, légy hatalmas; három tenger legyen országod határa, s az egész ég legyen boltozatja. Élj dicsően és sokáig!

DALMA (*félre, könyezve*).

E szavakat Elemérnek kellett volna mondania.

TÁLTOS (*szomszédjához*).

Nézzétek, a chagán örömkönyűket sír.

HÉT ASSZONY (*jönnek a vezérek után*).

ELSŐ ASSZONY.

Üdv neked oh Dalma! ki határainkat megvédted vad ellenségtől, s boldogságot árasztál tűzhelyeink körül. Légy oly boldog egykor, mint mi vagyunk. Láss vidám családot magad körül, délczeg fiakat, szelid leányokat, kikben tenmagad légy megdicsőülve. Élj sokáig!

DALMA (*jélre*).

Minő szomorú gúnyt monda reám áldásképen!

HÉT HAJADON.

(*Jönek az asszonyok után vadrózsával s liliommal koszoruzva.*)

ELSŐ HAJADON.

Légy áldva, oh Dalma! ki bennünket hazát szeretni tanítál; szerelmedért jutalmazzon szerelemmel a sors, légy szeretve mindenkitől, s legjobban szeretve egytől, kit szived választani fog.

DALMA (*zokogva rejti kezébe arcját*).

HÉT GYERMEK (*zöld ágakkal kezeikben*).

ELSŐ GYERMEK.

Üdv neked oh Dalma! Ha megnövünk, mink is veled megyünk a harczba.

(*A háttérben tábori zene hangzik.*)

DALMA (*félre*).

Mindenütt üdvözlő arczok, mindenki boldog és derült, csak én rajtam nem fog semmi áldás. (*Rivalló kúrthang kívül.*) Minő szomorú hangok zavarják ez ünnepélyt.

KUBLÁJ (*azalatt a trón mellé furakodva*).

Ez a zomotor hangja. Egy nő keresi férje gyilkosát.

KIKIÁLTÓ (*künn*).

«A boszuálló Istennek nevében hívlak benne-
teket!»

DALMA.

Hagyjátok őket ide jönni.

HETEDIK JELENÉS.

Elébbiek, Halila, Kikiáltó, Elemér holtteste egy szekérre fektetve, két férfi által huzatik, fehér lepellel van beterítve, s a kocsi zöld galyakkal körültüzdelve.

KIKIALTÓ.

Dicső chagán és egybegyűlt férfiak. Ez előttetek álló gyásznő nevében tudtul adom tinéktek, — hogy e nő tetemre hív benneteket általam, melynek mint Isten által adott törvénynek engedelmeskedni tartoztok haladéktalanul, és habár az első Rhabonbán vagy maga a chagán volna is, a kit e nő hívni fog, az tartozik kezét a meggyilkolt sebére téve, leesküdni a vádat magáról. Szent a törvény és áll mindnyájunk fölött.

DALMA.

Szavadnak állunk. Járulj elé, gyászos özvegy, s nézz szét közöttünk, s bárki legyen az, kit férjed gyilkosának tartasz, esküszöm, hogy a törvény alól meg nem menekülsz.

HALILA.

(Lefátyolozottan sorba járul a férfiak előtt, mindegyiket meg nézve, midőn végre Kubláj elé ér, rámutat.)

Ez az!

KUBLÁJ *(összerezzenve)*.

Asszony!

DALMA.

O Disabul követe,

HALILA.

Tudom, őt hívom én.

KUBLAJ (*düh- és félelemtől remegve*).

Ez asszony őrzöng.

DALMA.

Meglehet, mert férje halva van. Tedd sebére kezedet.

KUBLÁJ.

Én? — — engem nem köteleznek törvényeitek.

DALMA.

Törvényeink nem ismernek különbséget. Ha e nő gyanuja alaptalan: úgy nincs miért félned Isten ítéletét; de ha bűnös vagy: itt vétettél, itt lakolsz meg. A népjog nem véd az isteni jog ellen.

KUBLÁJ.

E nő engem félreismer.

HALILA.

Ismerlek jól. Jer, tedd férjem sebére kezedet, hadd szóljon a seb.

KUBLÁJ (*Halilához elfojtott dühvel*.)

Elárultál, de veszni fogsz te is. Gondolj Astaroth izzó bálványára.

HALILA.

Mért nincs tiz életed, hogy annyiszor ölhetnélek meg?!

KUBLAJ.

Legyen tehát. *(Ódalép a halotthoz s kezét annak keblére teszi.)* En esküszöm!

HALILA *(felkiált).*

Hah! a vér!

MIND *(iszonyodva).*

Vér! vér!

DALMA.

Te vagy e férfi gyilkosa?

KUBLAJ *(daczosan).*

Igen, én vagyok! Jer, lásd meg, ki volt az, a kit megöltem. *(Egyszerre felrántja a szemfödőt Elemérről.)*

DALMA *(kétségbeesett sikoltással rohan a holttetemre).*

Elemér! kedvesem!

KUBLAJ *(diadalmasan).*

Hah! fájdalomad elárult! Te nő vagy, és e férfi szerelmesed. Trónod enyim.

DALMA *(felegyenesedve, fájdalmas dühében).*

Tied a vérpad. Nincs hatalom, mely megmentesen boszumtól.

HALILA *(megragadja Dalma kezét).*

Igy, így! ne hagyd őt kezeid súlyát kikerülni. Törd össze, semmisítsd meg; ölje meg a bakó, temessék el a hollók, sirassa meg a vihar, átkozzam meg én!

KUBLAJ (*Dalmához*).

Te nem parancsolsz e földön többé ; én országvilág előtt vádollar, hogy nem vagy férfi, hanem leány, s országod, melynek házára in Disabul király berontott tatár-szövetségeseivel, ő rá maradt, néped az ő alattvalója lett, te magad az ő rabszolgája. Tedd le fejedelmi pálczád.

DALMA.

Fejedelmi pálczám e pallos, mely téged halálra küld ; s a ki tudni akarja, férfi volt-e vagy nő az avar nép utolsó chagánja? annak e kard meg fogja azt mondani ! — El a csatába !

(Függöny legördül.)

(Vége.)

A MURÁNYI HÖLGY.

EREDETI VIGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN.

Személyek.

Szécsi Mária.
Wesselényi Ferencz.
Kriska, Mária mostoha napa.
Borongó, murányi várnagy.
Ivó, Vesselényi szolgája.
Péter, Mária hive.

Fegyveresek, köznép, cselédség.

Történethely: Murány. — Idő: 1644-ik év.

ELSŐ FELVONAS.

Murányvár udvara; hátul sáncz látszik, melyen örök járnak kanóczos puskákkal; balról másik sáncz, melyen egy ágyu hátulja látszik sánczkosarak mögül; a szabad téren fegyveresek, asszonyok, gyermekek járnak, az előtért egy corridor-féle emelvény foglalja el, mintegy folyosót képezve az alantabb álló udvar fölött; itt játszanak a jelenetek. Egy szögletben nagy köszörűkő áll, melyen jövő-menő harczosok élesítik kardjaikat, másik szögletben két vivó kard.

ELSO JELENÉS.

Szécsi Mária, öltözete: gyász magyar köntös, violaszin szűk ujjakkal, palást nélkül oldalt felcsippentve, oldalán ezüstös kard, fején fekete prémes lapos süveg, fekete gémtollal és vitézkötéssel, kezein fekete fegyverkeztűk. **Borongó**, bivalybőr pánczélban sisakkal, nehéz fegyverzetben, hosszú bajuszszal, szakál nélkül. **Ivó**, öreg ember, szürke csimbókos hajjal, kék huszáros egyenruhában, széles piros övvel.

IVÓ.

Szép nagyasszony! — —

MÁRIA (*Ivóhoz*).

Hallom, hallom!

Csak beszélj. (*Kifeté.*) A kürt rivalljon;
Harczra álljon minden készen,

(*Ivóhoz.*) Mondd a szót, lesz benne részem.
 (*Tüzérekhez.*) Azt az ágyút kissé balra;
 Még egy kissé jobban, jobban.
 Czélozz! Ah, nem jól irányzod!
 Várj, segíték. (*Igazít az ágyun.*) Így ni, jól van.

IVÓ.

Szép nagyasszony üdvözlötet
 Wesselényi fővezérünk.

MÁRIA.

Hallom, mondd csak. (*Kifelé.*) A kanóczot
 Add kezembe. Félre innen,
 Tűz segítsen! (*Az ágyut elsüti.*) Ez derék volt.
 (*Nagyot dördül ott künn.*)

IVÓ (*megijed*).

Oh uram, kegyes teremtóm!

MÁRIA.

Sohs' se reszkess, nem neked szólt.
 A kit ére a golyó, az
 Már nem hall a dördülésre.
 Szólj, ki küldött? Vesselényi?
 Mende-monda szóbeszéddel?
 Asszony-munka. Ámde mondd el.
 (*Kifelé.*) Hej, legények! ott a sánczon
 Mit pihentek? minden ember
 Ki kanóczczal, ki granáttal
 Lásson a vivók fejére;
 Tűz a kézben, láng a szívben:
 Ellenségre mindakettőt,

IVÓ.

Jó nagyasszony, fővezérünk
Wesselényi üdvözlötet.

MÁRIA (*harczosokhoz*).

Nincs szünet ma, minden ember
Résen álljon ; mert az ellen
Alkuszik, ma kétszeresen
Kell vigyázni ; akkor álljon
Tornyainkon veres zászló,
Hogyha ő közelg fehérrel ;
Mert ez csalfa, hűtlen ellen.
Kettős örszem álljon mindütt,
Dárda vége tűzben álljon,
Puska mellett a kanóczczal !

IVÓ.

Jó nagyasszony, szép nagyasszony,
Hogyha hallgatnál reám hát.

MÁRIA.

Földalatti vermeket mind
Töltsétek meg puskaporral,
Három hordót aszuborral
Oszszatok ki a sereg közt.
Még ma éjjel ugy teremhet,
Mink ostromlunk, hogyha ők nem.

IVÓ.

Asszonyom te ! asszonyom hej !

MARIA.

Hát malomkő hány ezer van ?!
 Párosával összeróva
 Álljanak párkányainkon !
 Hogyha jönnek egy tömegben,
 Azt reájok ! Asszony-ember
 Szurkot és vizet forraljon,
 Gyermekes vizes darócczal
 Oltogassák, ahol érik
 Ellenség tüzes golyóit ;
 Fegyverében háljon minden.

(*Ivóhoz.*)

Hát te jámbor mégis itt vagy ?
 Hallottam már, mit beszéltél !
 Jól van ; nincs mit válaszoljak.

IVÓ.

Édes drága asszonyom ! hisz
 Még egy szót sem hagytál szólni.

MÁRIA.

Ugy ? tehát miért nem szóltál ?
 Mondtam, hogy beszélj sietve.
 Itt nem érünk suttogásra ;
 Minden ember marka telve
 Most dologgal ; jőjj egyébkor.

IVÓ.

Nem én többet, csak ez egyszer.
 De már hogyha itt vagyok, most
 Addig innen — ugysegéljen —
 Nem megyek, míg meg nem hallgatsz.

MÁRIA

Jó, nem bánom ; — ámde addig,
 Hogy ne lopd tőlem hiába
 A napot : fogd ezt a rúdat,
 S hajtsd a köszörűkövet,
 A míg kardom élesítem.
 Nos ! nem hallod, vén mihaszna ?

IVÓ.

Boldog Isten ! mit nem érek
 Késő vénségemre még meg ?
 Asszony-kézben kard, s enyimben
 A fenőkőnek korongja. (*Hajtja a követ.*)

MÁRIA (*a kövön élesíti kardját.*)

Szólj hát és ne nézz annyit rám.

IVÓ.

Hát azért küldött uram fel,
 Hogy mivel már ilyen asszonyt,
 A milyen te vagy, nagyasszony,
 Földi ember még nem látott.
 Mert az a csodák csodája,
 Hogy fehérnép kopjanyélla
 Ugy hadazzon, mint guzsalylyal,
 S ágyutúzzal bánjon akként,
 Mintha konyhán főzne pépet.
 Ő tehát sajnálja szörnyen
 Szép fehér kezed puháját
 Hogyha feltörné a kopja,
 S gyöngye harmat arczot színét
 Elrutítnád puskaporral :

Hát azért segítni vágyna
 Rajtad szép vitéz nagyasszony,
 S hogyha néked is úgy esnék,
 Alkuvásra, egy beszédre
 Megjelenne várad alján,
 A pataknál a cselőnél,
 Hogyha épen feljön a hold.
 Hát csak ezt izente tőlem,
 Hogyha jössz, hát küldenél jelt,
 Tán vagy egy fürtöt hajadból.

MÁRIA *(próbálgatja ujjaival a kardot).*

Tán elég éles leend már?
 Mit nevetsz? tán nem hiszed,
 Hogy a hajszált is levágja?

(Megfogja Ivó egyik csimbókját s a karddal levágja).

Nézd! Ugy-e, hogy elfogá azt?
 Hát ha fürt kell, vidd uradnak
 Ezt; s köszönd, hogy nem füled.
 Máskor hogyha még nekem
 Ily beszéddel visszajössz,
 Fürt helyett fejed szelem le.

IVÓ.

Jaj nekem, csak most ereszsz,
 Soha többet a mig élek!
 Most se jöttem, itt se voltam.
 Ej de megtréfált ez asszony.

MÁRIA.

S most uradhoz hordd magad,
 S mondd el néki: tudja ő is

Milyen asszony Szécsi grófnő,
Hallád, láttad, s érezéd.

IVÓ.

Elbeszélem. Csakhogy én
Vén vagyok már és barázdás,
A ki láttalak vitéznek.
Vén legénynyel ifju asszony
Könnyen játsza a vitézlőt.
Ám kerülnél szemtül szembe
Egyszer délezeg hős urammal,
Majd — — de csitt, elhallgatok:
Szám ne szólj, nem fáj fejem;
Ej de csúffá tett ez asszony. (*Morgolódva el.*)

MÁRIA.

Most vitézim elmehettek,
Nincs mért oly nagyon sietnünk,
Kis vigyázat is elég.
Jó ha többet vár az ellen,
Mint a mennyit kaphat itten.

NÉPSÉG, CSATLÓSOK (*oszolnak*).

Jó ha lármázunk előtte,
Még így majd tán ő ijed meg.

MÁSODIK JELENÉS.

Mária, Borongó.

MÁRIA.

Hát te mit vársz itt, Borongó?

BORONGÓ.

Azt a löport, azt a mászlást
Mondanád meg, hol találom?

MÁRIA.

Por csak volna, hajh de borrul
Szünj meg álmodozni bajnok.
Minden hordó várpinczénkben
Átkozott tűz titkát őrzi.
Nem hogy bor, de viz se lesz már,
Nemsokára enni sincs mit;
Tegnap óta dercze liszttel
Főz szakácsom, s innen-onnan
Méneinken lesz a sor,
S hogyha abból is kifogytunk,
Jó lesz még a csizmatalp is.

BORONGÓ.

Boldog óra, jönne bár el.

MÁRIA.

Megbolondultál, Borongó,
Hogy miféle boldog óra?

BORONGÓ

A midőn nem lesz mit enni,
 Mint csupán a csizmataalp,
 És a pinczében egyéb,
 Mint csupán a puskaapor.
 Ah gyönyör lesz nékem akkor,
 A te kis piros czipódet
 Végebédül elfogyasztni ;
 S e gyönyörrel jóllakozva
 Puskaaporba üszköt vetni,
 S véled együtt úgy repülni
 Fel a mennyország felé.

MÁRIA.

Szép mulatság ! Nem kívánom,
 Ennél jobbat is tudok még,
 Hogyha mindenből kifogytunk.
 Nem várjuk, míg jő az éhség
 Gyáva halvány kínhalállal ; —
 Kézre fogjuk kardjainkat,
 És kimentünk elleninkre,
 S vagy kivágjuk ott magunkat,
 Vagy dicsően ott veszünk el ;
 Szembe nézve a halállal :
 Ilyen végről álmodám én.

BORONGÓ.

Oh szelíd fehér galambkéz !

MÁRIA.

Mit bajlódol a kezemmel ?

BORONGÓ.

Vívni sem tudsz.

MÁRIA.

Megtanulok.

BORONGÓ.

Oh nehéz az!

MÁRIA.

Menj, nehéz hát;
Minden ember érthet ahoz,
A ki nem fél s bírja kardját;
No bizony: nem szentírás az.

BORONGÓ.

Még a hatvágást sem érted.

MÁRIA.

Jer, mutasd meg.

(A vivó kardokat előveszi.)

BORONGÓ.

Ugysegéljen,
Nem tréfál, még megtanulja.
Hát ha megsérted magad?

MÁRIA.

Csak te arra tudj vigyázni,
Hogy téged ne sértselek meg.
Nosza, fogd hát azt a kardot.

(Vivó állásba teszi magát.)

BORONGÓ.

Engem ugyse, helyben áll.
 Ni hogy néz rám. Hát vigyázz :
 Elsőt mérd a balpofámra.
 Jól van ; másik most a jobbra,
 Ez helyes ; a harmadik
 Oldalamra ; a mi most jön,
 Száll a mellnek ; eltaláltad.
 Ötödikre jő a fej.
 Vivát, vivát ! És a végső
 Lesz a szúrás. Mind derék volt.

MÁRIA *(a mondott vágásokat intézi egymásután).*

BORONGÓ.

Most próbáljuk össze-vissza ;
 A hogy mondom : mellet ! oldalt !
 A fejem !

MÁRIA *(fejre cselt czéloz és az oldalára húz).*

BORONGÓ.

Hej asszonyom !
 Ott nekem nincsen fejem.

MARIA.

Jól tudom ; de ép azért
 Vágtam azt, mert mást kivántál.
 Mért nem védted jól magad ?

BORONGÓ.

Mért nem védtem jól magam ?

Tán bizony csak azt hiszed,
A vivásnak rende az,
Hogy te csak vágj és a másik
Egyre csak védje magát?

MÁRIA.

Hát mi volna? Persze az.

BORONGÓ.

De nem úgy ám; hogyha vágysz te,
Vág a másik is feléd.
Egyet ő véd, másikat te!

MÁRIA.

Soh'se védek semmit én.

BORONGÓ.

Akkor uccsegély levágnak.

MÁRIA (*vállvonitva*).

Engemet levágnak, engem?
Azt szeretném látni csak.

BORONGÓ.

Azt szeretnéd? Majd meglátod.
A legelső, a kívül
Hadra kelsz, megöl.

MÁRIA.

Nem engem,
Bár kísértsd meg, mintha te
Volnál boszus ellenem,

A ki gyűlöl és utál ;
 Bérré vágyó martalócz,
 Kit csábit fejemre tett díj ;
 Próbáld : meg tudnál-e vágni ?

BORONGÓ.

Meg bizony még százszor is.

MARIA.

Nem hiszem.

BORONGÓ.

Mit, nem hiszed ?

MÁRIA.

Százat egyre ; egy lovat
 Egy rezes gomb ellenében,
 Hogy nem tudsz megvágni engem.

BORONGÓ (*dühösen*).

Hogy nem tudlak ? Én nem tudlak ?
 A ki három ember ellen
 Vívok egymagam, ha kell.
 Asszonyom, ne hozz dühbe !

MÁRIA.

Sőt kívánom, hogy dühös légy ;
 Mitse tudsz, csak kérkedel,
 Szájvitéz vagy ; azt a kardot,
 Hogyha jobban nem vigyázasz,
 Ugy ütöm ki a kezedből,
 Hogy lehull a vár alá.

BORONGÓ.

Azt mondom, hogy most elég volt.

(Dühösen fölemeli kardját).

MARIA *(szinte fölemeli kardját s ránéz büszkén Borongóra).*

BORONGÓ *(zavarba jő Mária hódító tekintetétől, elfordul).*

Üm. Igaz volt. Jól beszéltél.

Hogyha így nézesz reám,

Akkor karddal téged én

Meg nem tudlak sérteni;

S hogyha volnék bár halálos

Ellened, és hogyha volnék

Fenevad vagy bérelt zsoldos,

Kardom elvetném kezemből.

(Elveti kardját, térdre ereszkedik Mária előtt.)

Itt a mellem, szúrd keresztül.

MARIA.

Nem vagyok én oly kegyetlen,

Aztán tompa is e kard.

BORONGÓ.

Sőt kegyetlenebb vagy annál,

Mert szívem régen keresztül

Szúrtad két sötét szemeddel,

Ám az éles mindakettő.

MÁRIA.

Gyenge szív! Ha én neked

Volnék, ilyen sebhető

Szívet én nem tartanék.

BORONGÓ.

Én sem tartom hát; legyen
A tiéd.

MÁRIA.

Oh köszönöm,
Már nekem van.

BORONGÓ.

Add cserébe.

MARIA.

Szivesen. Ha meghalok,
Meghagyom : bebalzsamozva
És arany-kehelybe téve
Szivem adják át neked.

BORONGÓ.

Oh te mindig csak gyötörsz,
Szót csinálsz a szóbul. Engem
A ki téged úgy szeretlek,
Gúnyra tartasz; mást felelsz,
Hogyha egyet kérdezek.

MARIA.

Hogyha kívánod: tudok
Én komoly beszédet is.
Jársz utánam, mint az árnyék,
S kedvemet keresgeted;
Azt pedig meg nem találod.
Jár előttem másik árny,
S kedvem eltemetve mélyen
Egy siralmas kő alá,

Melynek gyászos rejtekében
 Hősi férjem hamvadoz.
 Nézd, ruhámon még a gyász ;
 És szememben még a könny ;
 Torra ily hamar a nász,
 Búra jókedv még se jön.

BORONGÓ.

Oh mi kedvetlen beszéd,
 Holtig tán csak nem sirathadd.
 Szép se volt, hogy oly igen
 Emlékezzél vissza rá.

MÁRIA.

Nékem mindig kedves volt ő.

BORONGÓ.

Durván, sértve bánt veled.

MÁRIA.

Az hazugság. Jó, szelid volt,
 És ha tette volna is,
 Annyi harczban, annyi bajban
 Nem csoda, ha kedve, lelke
 Elkeményült. Én szerettem,
 S most is hűen érzek érte.
 Mélyebben nem fekszik ő
 Lent a sirban, mint az érzés
 A minő mély, mely szivemben
 Most is ő utána vonz.

BORONGÓ.

Ő pedig még életében
 Sem tudott téged szeretni.
 Hűtelen volt, boszuálló
 Férfj ölé meg.

MÁRIA (*hévvel kitörve*).

Rágalom !

Átkozott orgyilkoló
 Ölte meg. Mivel nemes volt,
 Mert vitéz volt, és hazáját
 Tántorithatlan szerette.
 A miatt ölték meg őt.
 Menj, utállak. A halottat
 Meg ne szöld többé előttem,
 Mert csak félig halt meg ő :
 Élek én, a más fele,
 S boszut állok, hogyha bántják.
 Menj előlem. Eddig épen
 Csak nevettem, hogyha szóltál :
 Most ha hallgatsz is, gyűlöllek.

BORONGÓ.

Oh fortélyos asszony-ember,
 Hogy viszen be a beszédbe !
 S hogyha véletlen bolondot
 Mondtam, hogy kap rajta rögtön.

HARMADIK JELENES.

Elébbiek. Kriska tarajos főkötőben, hamuszin palástban, pötyögős ujjakkal.

BORONGÓ.

Jó nagyasszony, jőjj segíts!

KRISKA.

Hát mi baj megint? mi baj?

(Máriához.)

Mit bántod te ezt a jámbort?
Látom, már megint koczódtok.

MÁRIA.

Nem, anyós. Strategiáról
Szóltunk, a mihez nem értesz.
Én e várnak asszonya,
S ő az őrség fővezére.
Ő arról beszélt nekem:
Hogy kell várat ostromolni?
Én meg arról ő neki:
Hogy kell várat védeni?

KRISKA.

Iszofia, szóbeszéd,
Locska-fecske mende-monda!
Én tudom, a mit tudok.
Láttam varjút a karón már,
Micsoda zavart beszéd ez?
Olyan felfordult világ:

Azt se t'om, ki itt az ember,
 Ki az asszony és a férfi?
 Látom, füstöl a kemencze,
 Kérdem: lyányom, mit dagaszt?
 Mondják, hogy salétromot főz
 Puskapornak. Bémegyek
 A szobába, bénnyulok
 A fiókba, mely helyen
 Áll a fodrozó vasam.
 És mi támad a kezembe?
 Egy pisztoly! Szerelmes Isten,
 Jó hogy el nem sült reám.
 Keresem a főköttő-
 Bábot; mi van helyében?
 Egy bolondos rézsisak.
 Már prüszkölni sem merek;
 Attul félek, mindenütt
 Puskapor van, s meggyulad:
 Micsoda bolond világ ez?

MÁRIA.

Jó anyósom, jól tudod,
 Hogy várunkat ostromolják.
 Ez bizony nem jó mulatság,
 De hát veszszük ugy, a hogy jön.

KRISKA.

Az mind a kelmed hibája,
 Lányomasszony. Ostromolják?
 A bizony, mert érzik,
 Hogy nincs úr a háznál senki,
 S asszonykézre szállt a vár.

Asszonykézbe ám pedig
 Nem való a kopjanyél ;
 Tudja kedves lányomasszony
 Azt a verset, hogy mi kell
 Egy asszonynak ? Oh az szép vers,
 Ugy-e nem tudja kegyelmed ?

MÁRIA.

Nem hallám ; de megtanúlom.

KRISKA.

No hát hallgasson reám.

(Ódon kenetteljes páthossal.)

«Az asszonyszemélynek
 Nem lenni kevélynek
 Illik, hanem okosnak.
 Mikor jönnek nézni! —
 Lába hegyét nézni,
 Szolgál alázatosnak.

No hallotta ? Látja, ugy e ?

Ne sokat beszéljen,
 Csak egyszer feleljen,
 Hogyha tizszer kérdezik ;
 Azt is megrostálja,
 Magában fundálja,
 Mi nyelvére érkezik.

Érthet ebből lányomasszony.

Üljön szobájában,
 Vagyon ha magában,
 Ne bámuljon ablakon.

Kötöttű, varrótű
 Nem dolgoz magátú',
 Hogyha kézben nem vagyon.

S mit mond erre lányomasszony?

MÁRIA.

Ugy tetszik, hogy rossz a ríme,
 Kellett volna így: «magátű».

KRISKA.

No no várjom, jó a többi:

«Ugy szép asszony-ember,
 Hogyha szólni sem mer,
 S magát nem mutogatja.
 Konyhán főzőkanál
 Kit kezében tanál,
 Annak vagyon láttatja.

A mely háznál penig
 Kardot tálhoz fenik,
 Veszett annak ő dolga.
 Kontyot fedez süveg,
 Sarkantyú van üveg,
 Ur az asszony, férj szolgálja.

Ott kinn vagyon lárma,
 Kozmás van a tálba,
 Kenyér, kalács keletlen.
 Szemetes az udvar,
 Degetes a pitvar,
 A tornác meszeletlen.

Az ilyen asszonytul,
 Házi háborútul
 Órizz uram meg minket.
 Jércze kukorítás,
 Asszony-igazítás
 Ne sértse füleinket.»

Ezt tanulja meg kegyelmed,
 Lányomasszony; ilyen verset
 Irtak a mi jó időnkben;
 De ez elromlott világban
 Már az ilyen vers se divik;
 Ocsmányság, a mit ma irnak,
 Pogány isten minden sorban.
 S olyan fajtalan beszédek,
 Hogy még hallgatnunk sem illik
 Másként, mint behunyt szemekkel.

MÁRIA.

A míg hősi férjem élt,
 Jó anyósom, én se hordtam
 Kontyomon vitézkötést.
 Fájdalom, hogy nem csak a gyászt
 Kellett öltennem magamra.
 Ámde még a vértet is.
 Özvegy én is, és te is,
 Hogyha nem szégyenl az ellen
 Karddal törni asszonyokra;
 S hogyha te, ki kor szerint
 Volnál itt parancsoló,
 Ellenállni gyöngé vagy, hát
 Mégis csak kezembe kell

Vennem azt a kardot, a mit
Értünk férfi nem visel:
Átadom, mihelyt kívánod.

KRISKA *(tiltakozva a neki nyujtott kard ellen).*

De bizony csak énnekem
Azt ne add. — Van férfi itt,
A ki azt viselni méltó,
Méltó, hogy a várban ur
Legyen és parancsoló.
A kit a kegyes teremtő
Épen férjnek alkotott:
Nos hát nincs-e itt Borongó?

MÁRIA.

Ő valóban most is itt áll.

KRISKA.

S nem derék férj lesz belőle?

MÁRIA.

Sőt valóban az lehet.

BORONGÓ.

Oh ég! jól hallottam-e?

KRISKA.

Szóljon kelmed, lányomasszony
Szóljon egy szót ellene.
Mi hibája?

MÁRIA.

Semmi sincs.
 Ő derék, helyes vitéz.

BORONGÓ.

Boldog Isten! ő szeret.

KRISKA (*félre*).

Most megöl mindjárt a méreg;
 Már meg nem szól ellene,
 Csak hogy engemet boszantson!
 Hát kegyelmes lányomasszony,
 Tudja meg, hogy már Borongó
 Énnekem nyilatkozott,
 És bevallá hű szerelmét,
 Nekem mondta, s az elég.

MÁRIA.

Szent igaz. Nagyon elég.
 Jól tevő, helyeslem azt.

BORONGÓ.

Álmodom tán!

KRISKA (*félre*).

Hogy boszant!
 Még csak ellenem se szól. —
 Én pediglen ő kegyelmét
 Már szavammal biztosítám,
 Hogy kosár nem lesz jutalma,
 Biztosítám! Én magam,
 S gondolom, hogy jól tevém. —

Nos kegyelmes lányomasszony,
Szóljon erre?

MÁRIA.

Jól tévé.
Az bizony nagyon helyes volt.

KRISKA.

Hát megegyez?

MÁRIA.

Én? De hogyné?
Sőt azt mondhatom, örülök.

BORONGÓ.

Ugy én akkor üdvezülök.

KRISKA.

S még csak egy szót sem vet ellen?
Még csak sirva sem fakad?
Még csak nem is átkozódik?
No már akkor lányomasszony
Itt a kezem. *(Kezét nyújtja.)*

BORONGÓ *(kezét Máriához nyújtván).*

MÁRIA.

(Borongó kezébe teszi hirtelen Kriskáét, maga hátravonul.)

Meg nem gátlom e frigyed,
Áldásom kegyelmetekre.

KRISKA *(dühösen elrántja kezét).*

Micsoda? Mi az? Kegyelmed
Csúfot üz itten belőlünk?

MÁRIA.

Én ugy értém a beszédből,
 Hogy kegyelmedet kívánta
 Hitveséül hős Borongó,
 S kedvező választ kapott.

KRISKA.

Oh istentelen gonosz faj,
 Csúfolódó Jézabel,
 Minden égi s földalatti
 Mennykövek és tűzesők,
 Hogy nem értek most reá
 Sodomának, Gomorának
 Pusztulását végzeni?

(Egy röppentyű süvölt végig a sánczok felett, Kriska megretten.)

Jaj nekem, ur Istenem!
 Mit beszéltem? Mit kívántam?
 Jaj ne hallgass most szavamra,
 Meg ne add, a mit kívántam,
 Én kegyelmes Istenem,
 Hát ne vedd ily szó szerint!

(Elszalad.)

MÁRIA *(a röppentyű után néz).*

Ezt izente Wesselényi.
 Kezdem őt becsülni én:
 Oly mértékben, a hogy félni
 Kezdek jóbarátaimtól.
 Hajlok ellenem felé.

(Megpillantja Borongót.)

Mire vársz még itt, Borongó?

BORONGÓ.

Várok, várni nem szünök meg,
Mig kegyed felém hajol.

MÁRIA.

Halljad! Tervem támadott. —
A mig tart az ostrom itt,
Addig nászra semmi kedvem.
Szerelemnek nyugalom kell,
És nem fegyvercsattogás.
Azt hiszem, ha vége lenne
E csatának, s győztesen
Állna döntetlen Murányvár,
Akkor tudnék tán szeretni,
És tán épen tégedet.

BORONGÓ.

Égi mondás! Mondd tovább még.

MÁRIA.

Ez a gögös Vesselényi,
Hallád, mit izent nekem?

BORONGÓ.

Alkuszóra kére fel.

MÁRIA.

S én elűztem hirnökét.

BORONGÓ.

Az, tudom, hogy vissza nem jön.

MÁRIA.

Bánom most, hogy azt tevém.

BORONGÓ.

Mit beszélsz, nagyasszonyom?

MÁRIA.

Szólj, való-e, nem hiuság,
A mit nékem mondanak:
Hogy én most is szép vagyok?

BORONGÓ.

Kecskebéka minden angyal,
Hogyha melléd állni mer.

MARIA.

Hogy szememben oly bűbáj van,
Mely elámit és varázsol?

BORONGÓ.

Itt vagyok rá példa én.

MÁRIA.

Mit gondolsz, ha Vesselényi
Látna engem: egy szavammal
Nem nyernék-e oly csatát,
Melyre fegyver nem segít?
S a helyett hogy ő e várat
Elfoglalva győzne rajtunk,
Én fognám el őt magát,
S vége lenne háborúknak.

BORONGÓ.

Oh ezüst ész, oh aranyszó!
 Oh kárbunkulus szemek!
 Mily dicső egy gondolat!
 Hogyha elcsalnék egy szóra
 Itten a palánk mögé.

MÁRIA.

Ovatosan és vigyázva.

BORONGÓ.

És ott mindjárt megragadnók.

MÁRIA.

Mindjárt? Epen nem hiszem;
 Mert kíséretet hozand.
 Ámde a találkozóznál
 Ugy lehetne őt levenni,
 Hogy más ízben fegyveretlen
 Egymagában és orozva
 Jőjjön e vár ormira:
 Akkor ő kezünkben lenne.

(Kelletlen.)

Ah de én azt nem hiszem.

BORONGÓ.

Gyöngyszemű egy gondolat:
 Fogva lesz, ha ráveted
 Ezt a két bűvös szemed,
 És követ pokolba is,
 A hogy ime én követlek.

MÁRIA.

Még se lesz belőle semmi.
 Oly hű embert és ravaszt
 Hol talállok, a ki hozzá
 Menne ilyen híradással ;
 A ki értse titkomat,
 S el ne áruljon neki ?

BORONGÓ.

Én leszek ! magam megyek.

MÁRIA.

Mit beszélsz. (*Félre.*) Ezt jól tudám.
 Hogy tehetnéd ?

BORONGÓ.

Álruhában.

Azt mondom : cseléd vagyok,
 És kelepczébe kerítem.

MÁRIA (*nevetve*).

Te magad ? Magad kerítéd ?

BORONGÓ.

Oh mert én ravasz vagyok,
 És eszem túljár a másén.

MÁRIA (*nevetve*).

Látom, látom. Tedd tehát.
 Csald a törbe Wesselényit,
 És jutalmad megkapod.

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

A Murányvár alatti palánk. Fakerítés osztja kétfelé a szinpadot, melynek hevederei a jobb oldalon vannak ; háttérben látszik a vár, egy ablaka világít; jobb oldalon egy kis, leülésre való zöld domb.

ELSŐ JELENÉS.

Mária (jobbról, egyedül).

MÁRIA.

Itt vagyok, hajh ! mint tünődöm,
Hátha csalni fog reményem ?
Hátha nem találom azt,
A kit lelkem sejtve hív ?
Hátha ő csal törbe engem,
Hátha vesztek, nyerve semmit ?
«Vak szerencse» fogd kezem,
És te «látó hit» vezess,
Lépteik már hangzanak.
Nem csodálnám, hogyha szívem
Dobbanását ők is hallnák.

MÁSODIK JELENÉS.

Elébbi. Wesselényi, Ivó, Borongó.

WESSELÉNYI (Ivóhoz).

Szolgám, most már visszatérhetsz
Kísérő barátaimhoz ;

Várjatok rám a füzesben,
És elő ne jöjjön senki.

IVÓ.

Jaj, uram, de reszketek.

WESSELÉNYI.

Rakj tüzet és melegedjél.

IVÓ.

Nem magamnak fázom én,
Jaj érted, jó uram.

WESSELÉNYI.

Féltesz engem asszony ellen?
Engemet nő meg nem ejt:
Férfi sem.

IVÓ.

Nem ám egy asszony,
Ámde ez egy légio!
Nem tudod te, hogy minő az?
Ott a lánczon állt egy ágyú,
Háromszor tevé reá
A tüzér tüzes kanóczát,
Még sem tudta azt elsütni;
És negyedszer im ez asszony
Csak ránézett két szemével,
S annak villogó tüzétől
Egybe elsült a mozsár.
Mert az olyan lángoló szem,
Hogy mikor bemégyen a

Puskapor-toronyba, mindig
 Kénytelen behunyni őket,
 Hogy a várat fel ne vessék,
 A mint szórják a villámot.
 Lásd, midőn hiven elé
 Adtam a mit átizentél,
 Rám tekintte nagy haraggal,
 S úgy segéljen, nézz ide :
 Lobbanó szemének lángja
 Félhajam leperzselé.

WESSELÉNYI.

Menj, te vén bolond.

IVÓ.

Meglátod.

Megbűvöl és elvarázsol,
 Elváltoztat vagy mivé :
 Tán egy őzzé vagy szarvassá,
 S hogy jössz vissza mint egy őz ?
 S hogy nevezek én egy őzet
 Aztán kedves jó uramnak ?
 Legalább hát ezt a kürtöt
 Vidd magaddal, s hogyha baj lesz,
 Fújd meg, hogy segélni jőjjünk.

WESSELÉNYI.

Nem viszem biz én öreg.
 A kiben nemes a sziv,
 Ellenéről sem tehet fel
 Nemtelen ; — kivált ha asszony.

Menj el innen, hogyha meglát,
Azt hihetné, engem őrzesz.

IVÓ.

Őrizzen hát szent Jakab! (El.)

WESSELÉNYI (Borongóhoz).

György öcsém, hát e palánkon
Kell bemásznom, ugy-e bár?

BORONGÓ.

Igenis, kegyelmes urfi.

Várj, én tartom majd a hátam.

(A palánknak támaszkodik, hátát kitartva Wesselényinek.)

WESSELÉNYI (felkapaszkodik rá).

BORONGÓ.

Jó nehéz vagy, ifju ur.

WESSELÉNYI.

No ne félj. Rád gondolok,
Hogy te voltál első lépcsőm,
A midőn magasra törtem.

BORONGÓ (félre).

Kivánnám, hogy ott maradj
A magasban.

WESSELÉNYI

(átveti magát a palánkon, egyszerre szemközt találja magát
Máriával).

Üdvözöllek.

Bár szemem nem láta még,
Szivem ismer és azt vallja :
Hogy te vagy Murány urnője.

MÁRIA.

S bátorságod nekem azt,
Hogy te Wesselényi vagy.
Kivántál beszélni vélem,
Ellenséges jó uram :
Szólj tehát, miért jövel ?

WESSELÉNYI.

Ellenséges szép nagyasszony,
A miért én itt vagyok,
Nem az ország sorsa az,
Nem kérdem én tőled azt :
Mért folyik most háború ?
Azt se kérdem, hogy Murányvár
Sánczai még meddig állnak ?
Csak azt kérdem, hogy Murányban
A legszebb és legvitézesebb
Asszony szive nincsen-e
Ellenségtől elfoglalva ?
Nem kívánom én a várat ;
De kívánom azt a szívet,
S ostromolni nem szünök meg,
Hogyha jól nem véded azt.

MÁRIA.

Ellenséges jó uram,
Még Muráynak minden sánca
Épen áll és nem romolt.

Még Murányvár asszonyának
 Szive nincs megostromolva,
 Kulcsa sincs elvesztve még,
 Hogy azt úton útfelen
 Megtalálják. Annyit is
 Tud Muránynak asszonya,
 Hogy csel által sem szivébe,
 Sem várába nem jut senki.
 Azt mondád, hogy most először
 Látsz : és mégis úgy beszélsz,
 Mintha réges rég időtől
 Énrám gondod lett vala :
 Fejtsd meg ezt a kis talányt.

BORONGÓ *(ki a palánk tulsó oldalán hallgatózik).*

Ezt ugyancsak megszorítá.

WESSELÉNYI.

Elbeszélem néked azt,
 Kérlek, abból gúnyt ne űzz ;
 Mert még abban bánat is van.
 Volt egy kedves nőm nekem,
 Kit szivem szerint szerettem ;
 S most is mindig boldogan
 Gondolok rá, a midőn csak
 Bús emléke már enyim ;
 S könny tolul szemembe mindig,
 A midőn rá gondolok.
 Nem szégyenlem ezt a könnyet
 A te jó nemes szived
 Meg nem ítél engem érte.

MARIA (*érezéssel*).

Oh nem, oh nem! Drága ily köny.

WESSELENYI.

Kérlek, ülj le; terhes itten
Állnod én miattam annyit.
Itt palástom.

(*Leteriti palástját egy dombra.*)

Erre ülj.

BORONGÓ.

Valjontén reá ül-e?

MÁRIA (*teül*).

WESSELÉNYI (*eléje térdel*).

Már egy éve mult el annak,
Hogy szép Máriám szemét
Oly álomra hunyta, melyből
Túlvilágon ébredünk.
Hogy halálos ágya mellett
Sírni látott, férfirontó
Fájdalomtól. Felmagasztalt
Szóval így beszélt nekem,
Mely úgy hangzott már előttem,
Mintha onnan a magasló
Csillagokból szólna le:
«Értem, oh férjem, ne sírj;
Boldog lések én az égben,
S te a földön újra boldog.
Van egy nő a földön itt még,
A ki oly hú és olyan jó,

Mint a milyen én valék,
 A ki úgy fog boldogítani
 Tégedet, mint egykor én.
 A ki azt a hű szerelmet,
 A mit én itt elhagyok,
 Átveendi hő szívébe,
 S téged boldoggá teend.
 Oh igérd meg nékem azt,
 Hogy te fel fogod keresni,
 És elmondod néki azt,
 A mit haldokló szavammal
 Én izentem ő neki:
 Hogy szeresse férjemet,
 A mint egykor én szerettem!»

MÁRIA *(hevülve)*.

Állj meg, állj meg! csendesülj;
 Ugy szorít, mit itt beszélsz.

BORONGÓ.

Ördög ez! még megrikat.

MÁRIA.

És tovább mit monda? szólj!

WESSELENYI.

És midőn e nő nevét
 Kérdezém, nagy ihletéssel
 Így szólt: «Szécsi Mária:
 Őt szeresd, hisz így szivednek
 Új nevet sem kell tanulni,
 És a régit elfeledni;

S hogyha mondd egykor : édes,
Édes édes Máriám !
Azt hiszem, hogy engemet
Szólitasz, s mély sirhelyemben
Megdobban reá szívem.»

MÁRIA (*elfogulva*).

Szédülök ! Ah hagyd a szót.

WESSELÉNYI.

Ám a sors elhányt-vetett,
Bánat üldözött kegyetlen ;
Enyhülést a harcz zajában
Kezdtém szívemnek keresni,
S össze igy találkozánk,
Mint egymásnak ellenségi.
A mult éjek egyikén
Sátoromban fekvé alvám
A midőn egy zengő zajra
Csendes túlvilági fény
Terjedett el sátoromban,
És egy ábra-tünemény
Szállt le halkán a magasból :
Az én régi Máriám volt.
Liljom-koszorú fején,
És kezében pálmaág.
Oly komoly volt és szelid,
Ámde mégis boldog arcza
Üdvsugárán átborongott
Egy homályos fájdalom.
Halkán igy szólíta meg :
«Lásd, felejtéd, a mit egykor

Haldokló kezem szorítva
 Felfogadtál; Máriának
 Tőled — én nem ezt izentem ;
 Emlékezzél vissza rá.»
 Azzal eltűnt, és nekem
 Sajgó fájdalmat hagyott.
 Most imé hozzád jövök,
 S átadom, mit ő izent.
 És ha szived hisz a szívnek,
 És ha lelked azt a hangot,
 Mely az érzést hordja, érti :
 Engedd nékem mondanom,
 Édes édes Máriám !

(Megragadja Mária kezét.)

És e boldog szóban : édes,
 Édes édes Máriám !

(Mindannyiszor megcsókolja kezét.)

Tégy boldoggá két szívet :
 Egyet, a mely itt ver érted,
 Másikat lent sírhelyén.

BORONGÓ *(kivül).*

Ugy remélem, tán e csókok
 Csak kezére hulltanak.

MÁRIA *(Wesselényi keblére borul).*

Wesselényi ! könyjeim
 Válaszolnak.

WESSELÉNYI.

Ah ! enyim vagy.

MÁRIA (*eszmélni kezd*).

Halkan, halkan, csendesen szólj,
 Hangos szó még kárt okoz.
 Én itten magas Muránynak
 Nem csak úrnéja vagyok,
 De egyuttal rabja is,
 A kit minden ember őriz.
 Ennek záros ajtaján
 Én hozzáam te nem jöhetsz ;
 S én azt meg nem nyithatom.
 Zárva néked, mint nekem
 Minden ajtaja Muránynak ;
 S esküszó köt, hogy soha
 Óreimnek tudta nélkül
 Senki azokon be nem jön.

WESSELÉNYI.

Megriasztasz ; a mit adtál
 Egy szavadban, azt a másik
 Szóban ismét visszavészed.
 Mit tegyek, ha minden ajtó
 Zárva lesz Murányban ?

MÁRIA (*tétovázva*).

Nincs-e — —
 — — — Ablak ?

WESSELÉNYI (*örömmel*).

Oh szerelmes
 Asszonyszivek szelleme !
 Milyen ötlet !

MÁRIA.

Lásd, szobámnak
Ablakát nem őrzi senki;
Ott világít: látod-e?

WESSELÉNYI.

Bár magas és szédítő az,
Hő szerelmem szárnyat ad.
Bárha játszam életemmel,
Én azon hozzád jutok.

MÁRIA (*szemérmes vonakodással*).

Hisz lehetne onnan — épen
Egy kötél-hágcsót — — —

WESSELÉNYI (*elragadtatással*).

Imádott

Gyöngye minden asszonyoknak!
Drágább szived minden várnál,
Melyet férfi birni vágyott.
A legelső holdtalan
Éjszakán jelen leszek.

BORONGÓ (*kivül*).

A kelepczében vagyon már.
Hisz csak egyszer ott lehess,
Majd nehéz lesz visszajönnöd.
Ez a fortélyos menyecske
Hej ugyancsak jól vivé e
Furcsa játékot; — de csak
Azt szeretném mégis tudni,
Hogy mind játék volt-e ebben?

Nem hallom most, mit susognak ?

(A palánkon kopogtat.)

Hej uram! már jöjj elő,
Mert az őrszem itt talál,
S még nyakon csíp.

WESSELÉNYI *(bucszúva)*.

Isten áldjon

Édes édes Máriám,
Én szívemnek hő szerelme,
Nemsokára látlak ismét.

BORONGÓ.

No csak mászsz' fel a palánkra.

MÁRIA.

Isten áldjon, hű vitézem,
Vedd eszedbe, hogy ki hön
Tud szeretni: semmitől
Sem riadhat vissza az.
Az nem fél, nem tétováz,
Az csak bízik és merészel.

WESSELÉNYI *(felmászik a palánkra)*.

Isten áldjon!

BORONGÓ.

Szállj le már!
Tedd a lábad vállaimra.

WESSELÉNYI

(Borongó vállán állva, még egyszer visszahajol Mária kezé megcsókolni).

Még egy csókot szép kezedre,
Még egy édes búcsucsókot.

BORONGÓ.

Szállj le már, mert majd ledoblak.

WESSELÉNYI.

Áldjon Isten annyiszor,
Hányszor gondolok reád.

(Mária kezét csókolja.)

BORONGÓ

(dühbe jön, nyakába kapja Wesselényit lábainál fogva s elviszi erővel).

Már elég volt, jer haza. *(Elfut vele.)*

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

Kert Murányban.

HARMADIK JELENES.

Kriská, három csatlós lámpásokkal, asszonyokkal fogdmegekkel, kötelekkel.

KRISKA.

Lassan, lassan ; dugd a lámpást!
Nem tudod elrejteni

A gubádba? Jól vigyázzunk.
 Rájövék a drágalátos
 Czifraságra. Leányomasszony
 A ki itt fenn válogat,
 A kinek nincs senki jó
 Itt a várban, a kinek még
 Hős Borongó sincs ínyére,
 Csak bolondnak tartja jámbort.
 Szépen este kert alatt,
 Tudja kő kivel jön össze?
 Bizonyára holmi rongyos
 Perna hajder kupezihér.
 Ott susognak, ott zokognak,
 Ott bujkálnak fák között,
 És segítnek szent Dávidnak
 Ott a holdban hegedülni.
 Ismerem én már az ilyen
 Jó szokást! Oh boldog Isten!
 Milyen elromlott világ.
 Oh az én tisztos időmben! — —
 — — — No hisz épen akkor is
 Volt szerelmes asszony-ember,
 Csak hogy nem tudatta azt meg.
 — — Álljatok minden bokorba,
 Erre jönnek. Meg ne lásson,
 Mert akkor majd szétszaladnak.
 Bandi, Miska, Jóska, Marczy!
 Majd ha én kiáltok: utczu,
 Akkor mind rohanjatok
 Lámpafénynyel én elém.
 Jönnek is már. Csitt ti lányok.
 (Cselédek félrehúzódnak a bokrok mögé.)

NEGYEDIK JELENÉS.

Elébbiek. Mária, Borongó.

MARIA.

Tervünk jól indul előre.

BORONGÓ.

Jobban is tán, mint kívánom.

MÁRIA.

Hogy-hogy?

BORONGÓ.

Ugy hogy ez az urfi
Nagyon megnyomá a hátam;
Most is benne még a fájás,
Még a szívem is megérzi.

MÁRIA *(nevetve)*.

Ugy kenesd meg hátadat,
Majd kiáll a rossz belőle.
Jer siessünk most a várba.

KRISKA.

Még nevetnek, még suttognak,
Még vihognak. Álljatok meg.
Drágalátos mákvirágok.
Hát szépséges lányomasszony,
Igy vagyunk-e? Éjszakánkint
Itt a kertben kell bolyongni
Ifju urral? Ez az erkölcs?

Ez a példás özvegy-élet?

(*Borongóhoz.*)

Soh-se forduljon kegyelmed,
 Anda Pál uram vitéze
 Olyan igen félre tőlem.
 Lássuk szépséges pofáját,
 Hogy ki ő hát, és mi ő?
 Ez az asszony katonája,
 Ez a főkötő nemesse,
 E kötényhős, kontyvezér,
 Ez a papucsrend lovagja.
 Ide frissen azt a lámpást;
 Meg ne mozdulj egy helyedből.

MARIA (*nevetve*).

Ez Borongó.

MIND.

Jaj Borongó!

KRISKA (*elbámulva*).

Mit Borongó? Hát Borongó!
 Hát ti engemet bolonddá
 Tartatok egész világgal,
 Hogy itt jöttök össze együtt?

(*Máriához.*)

Hát te nem találhatod meg
 Ott a várban fenn Borongót,
 Hogy itt bujdosol vele?

(*Borongóhoz.*)

Hát te orczátlan gavar,
 Még komédiát csinálsz

Én belőlem, a midőn
Közbejárást kunyorálsz,
Pedig egymást értitek már!

(Máriához.)

És te csúfot úzesz abból,
Hogyha én neked Borongót
Völegényképen kínálok;
Nem kell, ugy-e? nincs inyedre!

(Borongóhoz.)

Nézze meg csak azt az ember,
Olyan ártatlan pofákkal
Jött elém, hogy azt se hittem;
Hogy vizet zavarni képes.

MÁRIA *(eltávozik csöndesen).*

KRISKA *(Máriához).*

Hát te csalfa tettető,
Nem pirulsz?

(Észreveszi, hogy nincs ott.)

Vagy itt se vagy már?

(Cselédekhez.)

Hát ti mit kaczagtok itten?
Ostobák! füles fajankók!

BORONGÓ *(másfelé elosont).*

KRISKA *(Borongóhoz).*

Kendet én majd megtanítom,
Hogy kötődjék. — — — Nincs is itt!

(Cselédek a háta megett mind eltakarodnak.)

A gyalázatos hadak
 Még boszantnak, és egyenkint
 Elszökösnek itt előlem. (*Hátra fordul.*)
 Hát ti mit tátjátok itten
 Még a szátok? — — — Semmi népek! ?
 Ők is elpusztultak innen,
 Ők is elhordták az irhát,
 Hogy ne légyen, a kivel
 Itt pöröljek, hogy ne légyen
 A kire kiontsam azt a
 Mérget, a mi most e nyomban
 Szétszakaszt. Hát senki sincs itt?

(*Minden bokrot megkeres.*)

Senki itten, egy se bujt el?

(*Előre lép, tehetetlen dühvel.*)

Hát ti mit néztek reám?

(*Függöny legördül.*)

HARMADIK FELVONAS.

Terem a murányi várban. Hátsul függöny, jobbról ajtó, balról ablak.

ELSŐ JELENÉS.

Mária. Kriska.

KRISKA.

No de már most itt az óra,
Vége minden tétovának.
Nincs halasztás! Lenni kell.
Többet nekem nem bolyongtok
Kerteken és kert alatt.
Hanem hogyha ennyiben van
Már a dolog rendje, akkor
Szépen mars a pap elé:
Török-szakad, ma menyegző
Lesz a várban; én előre
Már megsüttetém a fánkot.
És utolsó lisztem az volt,
Azt hiába nem sütöttem;
Egy malacz volt még a várban,
Azt is nyársra húzatám.
Ma tehát lakodalom lesz!
Hogyha szégyent hoz fejére

A menyecske : főköttővel
Kell bekötni ; így szokás.

MÁRIA.

Ugy fog lenni, jó napam.

KRISKA.

Aztán férjét megbecsülni,
Lányomasszony ; a mit ő mond,
Az kegyelmed szentirása.
Nem beszélni, hogyha ő szól,
Nem tekintni senki másra ;
Mégköszönni, a mit ő ád,
És nem kérni, mit nem ád.
Nem hivalkodni ruhában,
Mégis mindig szépen jární.
A jó asszony azt is tudja,
Férje mily ételt szeret ;
Hogy kívánja : sóval, borssal,
Gyömbérrel vagy paprikával ?
Mézes lével, mandulával ?
Sütve-e avagy kirántva ?
A jó asszony ő urának
Adja legjobb bñk falatját,
S ő maga csak úgy eszik,
Mintha pusztán széllal élne.
A jó asszony nem pöröl,
Nem veszekszik, nem csinál
Durczás ábrázatokat,
Hanem hordja tenyerén
Az ő hitves hű urát.
És megörzi széltől, víztől,

Még a rossz álomtól is ;
 Mert a férj mai világban
 Olyan ritka drága kincs,
 Mely nem minden fán terem.

MÁRIA.

Ugy fog lenni, jó napam.

KRISKA.

Ugy is legyen. Ej de hol van
 Már most meg a vőlegény?
 Szólj, hová tevéd el őt?

MÁRIA.

Majd előjön, a midőn
 Ő reá kerül a sor.

KRISKA.

De hát hol kószál ilyenkor,
 Azt szeretném tudni csak?

MÁRIA.

Jó helyen van, egybe itt lesz ;
 Hagyj addig kissé magamra.

KRISKA.

Mért hagynálak ? Szólj, mi kell ?

MÁRIA.

Kissé öltöznék magamban.

KRISKA.

Öltözködnél ? Én segítek,
 Oh én ahoz jól tudok.

Csak te hagyd rám, én tudom
 Legjobban, hogyan mi illik,
 Hogy hová kell a kösöntyű,
 Boglár? czafrang és szalag?
 Hogy mi a legszebb divat,
 Oh azt én mind jól tudom ;
 Megtanultam még ezelőtt
 Harmincz esztendővel azt :
 Mindjárt hozzá is fogok.

MÁRIA.

Jaj de szépen köszönöm ;
 Más bajom van, a mért kérlek,
 Hogy magamra lenni hagyj :
 Roszul érzem magamat.

KRISKA.

Roszul érzed ? Értem én azt,
 Ez menyasszonyos szokás.
 Mindjárt főzök herbatét
 Pápa fűvel, tisztos fűvel,
 Angyal-harapta gyökérrel,
 Boldogasszony tenyerével,
 Sokszor gyógyíték ilyen,
 Egybe itt leszek vele.

MÁRIA.

Jaj ne bánts, nem kell nekem,
 Inkább nem vagyok beteg.
 Ugy szeretnék itt magamban
 Ilyen fontos pillanatban
 Imádkozni egy kevésé.

KRISKA.

Imádkozni? Az nagyon jó.
 Mindjárt elhozom neked
 A «martyrok oszlopát,»
 És a «szentek hegedűjét.»
 Én majd olvasok belőle,
 Te majd mondd szépen utána.

MÁRIA *(félre).*

Istenem, ne vedd bűnömnek!
 Jó napam, tegyen kegyelmed
 A mi jót velem kíván. —
 Én azonban nem feledve,
 Hogy azért, mert menyegzőm van:
 Még a várra kell vigyáznom,
 S a szokásos jellövést,
 Mely az öröket riasztja,
 Végezem. *(Kilép a szomszédterembe.)*

KRISKA *(ijedten).*

Mit? lödözöl?
 Akkor innen én futok. [ne!
 Várj egy kissé. *(Fülét dugja.)* Még ne, még
(Lövés hangzik.)
 Jaj nekem! *(Kifut.)*

MÁRIA *(visszajön).*

Igy egy perczre most szabad [V. 11.
 Lettem. *(Az ajtót bezárja.)* Minden rendiben
 Oh mint félek én e percztől;
 Lesz-e bátorsága néki?
 S lesz-e majd elég bizalma,

Igy letenni életét
 A kezembe. Fegyver nélkül,
 És magában ide jönni
 Ellensége váradába :
 Az biztosság lenne nékem,
 Mennyire hisz és szeret.

(A hátulsó kis ajtót felnyitja.)

MÁSODIK JELENÉS.

Mária, Péter, Tizenkét fegyveres.

MÁRIA.

Hú vitézim, hivatálak,
 Nagy szükségem lesz reátok.
 Azt mondátok : tűzbe-vízbe
 Menni készek vagytok értem ;
 Most im olyan ponton állok,
 Hol elől tűz, hátul víz :
 Híveim maradtok-e ?

MIND.

Híveid leszünk halálig.

MÁRIA.

Gergely, téged egykor én
 A töröktől váltálak ki.
 János, téged a csatából
 Félholtan hozálak el.
 Gábor, minden gyermekidnek
 Én vagyok kereszt-szülője.

Hát te Péter, tudod-e,
Még midőn beteg valál,
Ott ki ápolt, gyógyított?

PÉTER.

Mindnyájunkkal jót tevé,
Nem felejtjük el soha,
S ugy cselekszünk, mint kívánod.

MÁRIA.

RejtőzködjeteK tehát
Itt a kárpítok megé;
Látni fogtok s hallani
Majdan olyan dolgokat,
A mi bámulást okoz:
Semmin se bámuljatok,
Csak reám figyeljeteK,
S a mit én parancsolok,
Azt tegyéteK.

PÉTER.

Jól vagyon.

MIND *(a függöny megé lépnek).*

MÁRIA *(kinyitja az ablakot).*

Most jöhetsz, ha van szived.

(Hátravonul a függöny megé.)

HARMADIK JELENÉS.

Előbbiek. Wesselényi, Borongó.

BORONGÓ *(kivül).*

Itt leszünk már, itt a czél ;
Lépj utánam és vigyázz.

(Belép az ablakon.)

Igy ni! mostan add kezed.
Hopp! no már most itt vagyunk.

WESSELÉNYI *(utána lép az ablakon át).*

BORONGÓ.

Ez merész utacska volt.
Tízöles mélység felett
Egy kötélén lógni ; a szél
Csak úgy hintázott velünk :
Nem remegtél ?

WESSELÉNYI.

Más egyébre
Gondolék ; az nem hagyott
Félni engem most e perczben.
Védtelen úgy állok itt
Ellenségem pitvarában,
Hogy megölhet menthetetlen.
Ámde én hívék neki,
Hittem két igaz szemének,
Mely hazudni képtelen.
Hittem tiszta szép szavának,
Mely csalásra képtelen.

A hogy bizni tudtam benne,
 Azt mutatja mint szerettem !
 Angyalom ha hívna így,
 Még az égbe is követném.

*(A függönyt félrevonják, Mária középen áll, mellette két felől
 fegyveresek kivont karddal.)*

BORONGÓ.

Most hát szállj le onnan urfi,
 Szállj alá onnan az égből,
 Mert ez itten nem menyegző,
 Ámde vérpad, mely reád vár.
 Vess egy pillantást mögéd !

WESSELÉNYI.

(Hátranéz, meglátja Máriát, első perczre megdöbben.)

BORONGÓ.

Nem vagy itten vőlegény,
 Hanem lánczra vert fogoly.
 Az ott nem menyasszonyod,
 Hanem ítélő birád ;
 És én nem vagyok cseléded,
 Hanem a murányi várnagy.

WESSELÉNYI.

Ha való, a mit beszélsz :
 Hogy kelepce, melybe jöttem ;
 Nem sajnálom életem,
 Sem kihulló véretem.
 Fájni fog csupán csak az,
 Mit szivemből elveszíték :

Boldogító képzetem.
 Asszonyom, murányi hölgy,
 Mondj ítéletet fejemre,
 Im előtted állok itt
 Védtelen, fegyvertelen,
 Még csak szóval sem fogom
 Védni tőled én magam,
 Sőt bevallom bűnömet
 Nyiltan én birám előtt.
 Bűnöm az, hogy tégedet
 Látni óhajtottalak ;
 Bűnöm az, hogy úgy szerettem,
 A hogy férfi még soha ;
 Bűnöm, legnagyobb bűnöm,
 Hogy te bűbájos szemednek,
 Édes ajkaid szavának
 Hittem azt, a mit beszéltek,
 S megjavulni nem tudok ;
 Mert még mostan is hiszek,
 És halálomig szeretlek.
 Im bévallám bűnömet,
 Most ítélj, nyugodt vagyok.

MÁRIA (*büszke hangon*).

Wesselényi ! Ellenünk !
 Várunk ostromló vezére,
 A mért vakmerő valál,
 Ellenséges szándok mellett
 Felhatolni sánczainkra,
 Éjnek éjén ablakunkon
 Így orozva törni be,
 A miatt megérdemelted,

Hogy innen lánczokba verve
 A bakó kezére juss,
 És halállal halj meg ottan :
 És Murányvár asszonyának
 Így adózzál életeddel.

BORONGÓ *(gúnyosan)*.

Hallod ezt, vitéz uram ? !

MÁRIA *(szelidre válva)*.

Ám azért, hogy úgy szerettél,
 A mint férfi még soha,
 Hogy kezébe adtad élted
 Annak, a kiben bizál :
 E bűnöd megérdemelte,
 Hogy az, a kit úgy szeretsz,
 Életét tiedhez adja ;
 S azt a lánczot, mit kezedre
 Tenni készül, önkezéhez
 Kösse, míg csak élni fog.

WESSELENYI *(odarohan hozzá, megöleli)*.

Oh ég ! nem csalatkozám ;
 Az vagy, a kinek hívélek :
 Édes édes Máriám !

BORONGÓ.

Hah, mi ez ? Ez árulás !
 Hej, vitézek ! nyomba lánczot
 Hozzatok, és mindakettőt
 Vessétek börtönbe rögtön.
 Fújjatok a lárma-kürtbe,

Üssétek meg a dobot!
 Árulás van itt a várban!

MARIA.

Hagyd a lármát, várnagyom;
 Ezek itten hú vitézim,
 S itt fogoly nem én vagyok,
 Ámde édes önmagad.
 Már ezentúl itt Murányban
 Wesselényi lesz az úr,
 S én csak asszony: a kinek
 Hűségében áll hatalma.

BORONGÓ *(megmeredve)*.

S az én hátam volt a lépcső.

NEGYEDIK JELENÉS.

Előbbiek. Kriska.

KRISKA *(jő nagy lármával)*.

Hej ki lármáz e teremben?
 Honnan ennyi ember itt?
 Honnan jár be ennyi ember?
 Tán egérlyukakból-e?

(Meglátja Borongót.)

Nos szépséges vőlegény,
 Hol jártál mindekkorig?
 Hol patvarban kóboroltál,
 Füstre voltál tán akasztva?
 Lányomasszony, mondaná meg,
 Merre jár-kei vőlegénye?

MARIA (*Wesselényire borulva*).

Ime itt van karjaïmban ?

KRISKA (*elámulva*).

Itt van ? ott van ? Hát e meg ki ?

Hát ezt melyik gólya hozta ?

Hát az urfit hogy hívják itt ?

WESSELÉNYI.

Az én nevem, édes kedves,
Tiszteletreméltó, nyájas,
Nagyrabecsült asszonyom,
A keresztségből «Ferencz»,
És apámról «Wesselényi»,
Máriának vőlegénye.

KRISKA.

Rám ne roskadj háztető !
Meg ne némulj hősi nyelvem !
Árulás ez és gyalázat,
Égre ordító gyalázat.
Ezt én meg nem engedem.
Örök ! ágyúk ! hadsereg !
Jöjjetek segítségemre !
Öljétek meg azt az embert !
Öljétek meg mind a «kettőt» !
Öljétek meg mind a hármat.
Minden ember ölje meg,
A kit úton útfélen lát,
Mert az mind bűnös gazember.
No hát senki sem mozog ?

Senkinek sincs már szive ?

(Meglátja Borongót.)

Hát te málé, mit meredsz itt,
Mint egy nagy teremtet gomba ?
Nem tudod a várat védni ?
Itt az ellenség nyakunkon.

BORONGO *(szomoruan.)*

Az én hátam volt a lépcső.

KRISKA.

Jaj pokolbeli tüzek !
Hát magam rontsak neki ?
Hol egy dárda, hol egy puska ?

(Mindenünnen kínálják fegyverrel.)

Elviszed pokolba innen !
Hol van egy nyárs, hogy keresztül
Rontsak neki mind a lelkén ?

(A legnagyobb düh közepett térdre esik, Wesselényi előtt sirva fakad.)

Kérlek, jó uram, ne ölj meg.

WESSELÉNYI *(főlemeli.)*

Édes jámbor asszonyom,
Térj magadhoz ; én hiszen
Nem leendek ellened.
Jó fiad leszek neked,
És hű férje Máriámnak ;
Szolgáimnak jó urok,
És hazámnak jó szolgája.
Igy vagy úgy rendeljen is

Bár a sors : egy Wesselényi
 Mindenütt jó hazafi,
 És igaz magyar marad.
 S meddig e nevet hazánk
 Krónikái irni fogják :
 Wesselényi név után
 Nem jegyeznek árulást ;
 Nem száll arra honfiátok,
 Nem lesz másról ismerős,
 Mint a forró honszerel'mről.
 Hát bocsáss meg énnekem,
 S légy anyám, oly jó anyám,
 Mint leendek jó fiad ;
 S hogyha áldasz, áldj meg így :
 «A míg e kéz és e fej
 Csak hazám hasznába munkál,
 Addig fogjon rajtam áldás.»

KRISKA.

(Elérzékenyülten megöleli Wesselényit és Máriát.)

Bizony Isten, ugy örülök,
 Nem tudom kimondani,
 Édes kedves gyermekim,
 Mindig ezt kívántam én,
 S végre lám beteljesült :
 Oh milyen nagyon örülök.

MARIA.

Most jerünk, kedves napam,
 Hiveinknek jer mutassuk
 Uj gazdájukat be ; — én
 Már most megtanulom tőled

Azt a régi költeményt,
Mely az asszony-embereknek
Tartozásukról beszél.

MIND *(elmennek).*

BORONGÓ.

*(Egyedül, mikor már mindenki elment, a szin közepén áll
szomoruan, összefogott kezekkel; idő vártatva megszólal.)*

Az én hátam volt a lépcső!

(Függöny legördül.)

(Vége.)

OLCSÓ KÖNYVTÁR.

Szerkeszti GYULAI PÁL.

1. <i>Csokonal Vitéz Mih.</i> Dorottya.	20 kr.
2. <i>Bret Harte</i> kaliforniai beszéleyei.	40 kr.
3. <i>Kölcsey Ferencz</i> elbeszélései.	20 kr.
4. <i>Macaulay T. B.</i> Machiavelli. Angolból fordította B. P.	20 kr.
5. <i>Kerényi Frigyes</i> összes költeményei. 1840—1851.	60 kr.
6. <i>Sandeau Gyula</i> A montsabreyi kastély. Beszély. Francziából fordította. B. S.	20 kr.
7. <i>Kármán József.</i> Fanni hagyományai. Beszély.	20 kr.
8. <i>Sollobub gróf.</i> Előkelő világ. Orosz beszély.	30 kr.
9. <i>Szígligeti Ede.</i> Liliomfi. Eredeti vigjáték. népdalokkal, zenével, három felvonásban.	20 kr.
10. <i>Dickens Károly.</i> Karácsonyi ének	30 kr.
11. <i>Gogol Miklós.</i> Beszélyek az orosz életből.	20 kr.
12. <i>Chateaubriand.</i> Atala. Francziából ford. Csiky K.	20 kr.
13. <i>Tennyson Alfréd.</i> Király-idyllek I. Helén. — Ginevra. Angolból ford. Szász Károly	20 kr.
14. <i>Macaulay T. B.</i> Lord Bacon. Angolból ford. B. P.	40 kr.
15. <i>Kemény Zsigmond.</i> Szerelem és hiúság. Beszély.	30 kr.
16. <i>Hugo Victor.</i> Hernani. Szomorujáték.	30 kr.
17. <i>Kölcsey Ferencz</i> válogatott szónoki művei.	60 kr.
18. <i>Jósika Miklós</i> b. Egy igaz ember. Beszély.	20 kr.
19. <i>Conscience H.</i> A szegény nemes. Flamand beszély.	40 kr.
20. <i>Pope S.</i> A műbirálatról. Tanköltemény.	20 kr.
21. <i>Pálffy Albert.</i> Egy kastély az erdőben. Beszély.	20 kr.
22. <i>Boissier Gaston.</i> Virgil. Fordította Végh Arth.	30 kr.
23. <i>Sollobub gróf.</i> A gyógyszerészné. Beszély.	20 kr.
24. <i>Macaulay T. B.</i> Milton. Angolból fordította B. P.	20 kr.
25. <i>Goethe.</i> Iphigenia Taurisban. Dráma. Ford. K/s János.	30 kr.
26. <i>Beaumarchais.</i> Figaro házassága vagy egy napi bolondság. Vigjáték öt felv. Ford. <i>Paulay Ede</i>	50 kr.
27. <i>Gyulai Pál.</i> A vén színész. Beszély.	20 kr.
28. <i>Stifter Adalb.</i> Brigitta. Beszély.	20 kr.
29. <i>Gauthier Th.</i> A lélekcseré. Regény. Francziából ford. <i>Szekula Gyula.</i>	30 kr.
30. <i>Macaulay T.</i> Byron. Angolból fordította B. P.	20 kr.
31. <i>Jerrold Douglas.</i> Zsák Mór. Beszély.	30 kr.
32. <i>Eynaud A.</i> Ferizade dala. Beszély.	20 kr.
33. <i>Czuczor Gergely</i> népies költeményei.	30 kr.
34. <i>Prescott H. E.</i> Schäffer Magdalena. Beszély.	40 kr.
35. <i>Sayous E.</i> A mongolok betörése Magyarországra. 1241—1242. Francziából ford. <i>Takács István</i>	20 kr.
36. <i>Zichy Antal</i> elbeszélései.	30 kr.
37. <i>Quintus Horatius Flaccus.</i> A költészetéről. Levél a Pisókhoz. Ford. <i>Czuczor Gergely</i>	20 kr.
38. <i>Flegler S.</i> A magyar történetírás történelme. <i>Sayous E.</i> A magyar történelem kútforrásai.	60 kr.
39. <i>Sand György.</i> Az ördög-mocsár. Beszély. Francziából ford. <i>Csakássi József</i>	30 kr.
40. <i>Lessing G. E.</i> Laokoon.	50 kr.

42. Csókonai Vitéz M. Lilla.	30 kr.
43. <i>Merimée Prosper</i> . Carmen. Beszély.	20 kr.
44. Nagy Ignác. Tisztujítás. Vigjáték négy felvonásban. 1842-ben akadémiai pályadíjt nyert mű.	40 kr.
45. <i>Murray E. C. Grenville</i> . A francia politikai életből.	60 kr.
46. <i>Fraknói Vilmos</i> . II. Lajos és udvara. Történeti rajz.	20 kr.
47. <i>Sand György</i> . Leoni Leó. Beszély.	50 kr.
48. <i>Michélet Gyula</i> . Lengyel- és Oroszország.	30 kr.
49. <i>Flegler Sándor</i> . Kölcsey Ferencz.	20 kr.
50. <i>Gvadányi József</i> . Egy falusi nótáriusnak budai utazása.	40 kr.
51. <i>Plouvier Ed</i> . Beszélyek.	30 kr.
52. <i>Feuillet Octav</i> . Trécoeur Julia. Elbeszélés.	30 kr.
53. <i>Kazinczy Ferencz</i> . Magyarországi utak.	20 kr.
54. <i>Tolstoj L. N.</i> gróf. Családi boldogság. Beszély	40 kr.
55. <i>Kisfaludy Károly</i> . Tihamér. Beszély.	30 kr.
56. <i>Flegler Sándor</i> . Szalay László és munkái.	50 kr.
57. <i>Szigligeti Ede</i> . Magyar színészek életrajzai.	40 kr.
58. <i>Vasiliadis Sz. N.</i> Galatea. Dráma.	20 kr.
59. <i>Dayka Gábor</i> . Költeményei.	20 kr.
60. <i>Kazinczy Ferencz</i> . Bácsmegyeinek gyötrelmei.	30 kr.
61. <i>Gogol Miklós</i> . Bulyba Tárász. Beszély.	30 kr.
62. <i>Kisfaludy Károly</i> . Irene. Szomorujáték 5 felvonásban.	30 kr.
63. <i>Zsilinszky Mihály</i> . Kupeczky János.	20 kr.
64. <i>Körner Tiv.</i> Zrínyi. Szomorujáték. Ford. Szemere Pál. <i>Körner Zrinyijéről</i> . Birálat, írta Kölcsey Ferencz.	40 kr.
65. <i>Csókonai Vitéz M.</i> Odák. Két könyvben. (1794—1804.)	20 kr.
66. <i>Andersen</i> . Regék és mesék. Fordította Milesz Béla.	30 kr.
67. <i>Kisfaludy Károly</i> vig beszélyei.	40 kr.
68. <i>Ouida</i> . Egy pár kis faczipő. Beszély. Angolból ford. <i>Belényesi Gábor</i> .	40 kr.
69. <i>Theuriet</i> . A Buzavirágék háza. Beszély.	30 kr.
70. <i>Schiller</i> . Mózes küldetése. Fordította Jurany Gusztáv.	20 kr.
71. <i>Taine H.</i> Az eszmény a művészetben. Francziából ford. <i>Harrach József</i> .	30 kr.
72. <i>Lessing Gotthold Ephraim</i> . Böles Náthán. Drámai köl- temény. Németből ford. Zichy Antal.	50 kr.
73. <i>Beulé</i> Augustus családja és kora. Francziából átdol- gozta Molnár Antal.	30 kr.
74. <i>Lindau Pál</i> . Molière. Németből fordította Bánfi Zs.	30 kr.
75. <i>Feuillet Octáv</i> . Egy nő naplója. Regény. Ford. Fáy Béla.	40 kr.
76. <i>Macaulay</i> . Barère Bertrand. Fordította Angyal Dávid.	30 kr.
77. <i>Moliere</i> . A bot-csinálta doktor. Vigjáték.	20 kr.
78. <i>Louis-Lande L</i> . Camaron.	20 kr.
79. <i>Bodenstedt Frigyes</i> . Shakespeare élete és művei.	30 kr.
80. <i>Merlmée Prosper</i> . Colomba. Beszély.	40 kr.
81. <i>Berzsényi Dániel</i> versei. Hatodik kiadás.	50 kr.
82. <i>Kisfaludy Károly</i> . Csalódások. Vigjáték 4 felvonásban.	20 kr.
83. <i>Aragó és Vermont</i> . Az ördög naplója. Vigjáték.	20 kr.
84. <i>D'Haussonville</i> . Sand György. Francziából.	30 kr.
85. <i>Teleki László</i> gróf. Kegycenz. Szomorujáték.	40 kr.
86. <i>Heyse Pál</i> . A grófi kastélyban. Beszély.	20 kr.
87. <i>Musset Alfréd</i> . Ne fogadj fel soha semmit. Vigjáték.	20 kr.
88. <i>Uohard Mario</i> . Jean csillaga. Beszély.	40 kr.
89. <i>Bulwer Edvard</i> . A jövő nemzedéke. Regény.	40 kr.
90. <i>Karr Alfonz</i> . A normandia Penelope. Regény.	50 kr.

	losophajához.	30 kr.
92.	<i>Macaulay T. B.</i> A pápaság Angolból ford. B. P.	20 kr.
93.	<i>Mészáros Ignác.</i> Kartigám. Regény. Otödik kiadás.	80 kr.
94.	Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Ford. György Aladár	40 kr.
95.	<i>Kölcsey Ferencz</i> versei. Otödik kiadás.	60 kr.
96.	<i>Zschokke Henrik.</i> A szegény viltshirei lelkész naplójából. Beszély.	20 kr.
97.	<i>Kont Ignác.</i> Aristophanes.	30 kr.
98.	<i>Cherbuliez Victor</i> A pépi király. Elbeszélés.	30 kr.
99.	<i>Hugó Károly.</i> Bankár és báró. Szomorujáték 3 felv.	20 kr.
100.	<i>Szilágyi Sándor.</i> Történeti rajzok.	60 kr.
101.	<i>Csengeri Antal.</i> A magyar közoktatás és közművelődés némely főbb kérdéseiről.	50 kr.
102.	<i>Vautier Gy.</i> A keresztanya. Beszély.	30 kr.
103.	<i>Kisfaludy Károly</i> versei. VII. kiadás.	50 kr.
104.	<i>Bérczy Károly.</i> A gyógyúlt seb. Beszély.	30 kr.
105.	<i>Gaius Valerius.</i> Catullus versei. Ford Csengery János.	30 kr.
106.	<i>Szigligeti Ede.</i> A trónkereső. Szomorujáték 5 felv.	30 kr.
107.	Theophrastus jellemrajzai.	20 r.
108.	<i>Gyulai Pál.</i> Br. Eötvös József. Emlékbeszéd.	20 kr.
109.	<i>Lamartine.</i> Heloise és Abelard. Fordította Erhardt.	20 kr.
110.	Olasz beszélyek. <i>Irták Barilli, Ghislanzoni és Sara.</i> Olaszból ford. Huszár I. és Mocs Zsigmond	50 kr.
111.	<i>Augier Emil.</i> A Fourchambault család. Színmű.	40 kr.
112.	<i>Pálffy Albert.</i> A szebeni ház. Beszély.	20 kr.
113.	<i>Tennyson Alfréd.</i> Arden Enoch. Angolból Jánosi G.	20 kr.
114.	<i>Turgénjev Iván.</i> Tavaszi hullámok. Regény.	40 kr.
115.	<i>Farina Salvatore.</i> Két szerelem. Regény.	30 kr.
116.	<i>Goethe F. Hermann</i> és Dorottya. Ford. Hegedüs I.	20 kr.
117.	<i>Pálffy Albert.</i> Az itélőmester leánya. Tört. beszély.	40 kr.
118.	<i>Macaulay T. B.</i> Nagy Frigyes.	30 kr.
119.	<i>Theurlet</i> Veronika asszony. Beszély.	30 kr.
120.	<i>Puskin Sándor.</i> Anyégin Eugén. Regény versekben.	60 kr.
121.	<i>Beaumarchais.</i> A sevillai borbély. Vigjáték.	30 kr.
122.	<i>Szalay László.</i> Mirabeau.	40 kr.
123.	<i>Gaal József.</i> A peleskei nótarius. Bohózat.	40 kr.
124.	<i>Csokonai Vitéz Mihály.</i> Békaegerharcz. Irta Homer.	20 kr.
125.	<i>Kisfaludy Károly.</i> A kérők. Vigjáték három felvonásban.	30 kr.
126.	<i>Collins Vilmos.</i> Sophokles. Angolból fordította Kont I.	30 kr.
127.	<i>Daudet Ernő.</i> A férj. Regény. Francziából ford. Luby Gy.	50 kr.
128.	<i>Spielhagen Frigyes.</i> Az utolsó órában. Elbeszélés.	30 kr.
129.	<i>Kisfaludy Sándor.</i> Összes regéi. I.	70 kr.
130.	<i>Kisfaludy Sándor.</i> Összes regéi. II.	50 kr.
131.	<i>Kochanovszkyné.</i> Szeretett. Orosz beszély.	30 kr.
132.	<i>Poole János.</i> Pry Pál. Vigjáték.	30 kr.
133.	<i>Andersen János Keresztély.</i> Képeskönyv képek nélkül.	20 kr.
134.	<i>Gombos Imre.</i> Az esküvés. Szomorujáték öt felvonásban.	40 kr.
135.	<i>Szentjóni Szabó László.</i> Mátyás király vagy a nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma.	30 kr.
136.	<i>Pulszky Ferencz.</i> Martinovics és társai.	20 kr.
137.	<i>Forster-Arnold Florence.</i> Deák Ferencz. Életrajz. Angolból ford. <i>Pulszky Ágost.</i>	60 kr.
138.	<i>Bessenyei György.</i> A philosophus. Vigjáték.	30 kr.
139.	<i>Ebelot Alfréd.</i> Casaux András. Rajz a délamerikai pampaszokból. Ford. Kárfy Titusz.	30 kr.

141. *Tennyson Alfred. Koltői beszélek.* Ford. *Csukássy Jozsef.* 30 kr.
142. *Goldoni Károly. A hazug. Vigjáték.* Ford. *Radó Antal.* 40 kr.
143. *Delpit Albert. Odette házassága.* Regény. Ford. *Fáy J. Béla.* 50 kr.
144. *Taylor Tamás. Barátságból. Vigjáték.* Ford. *Csiky G.* 20 kr.
145. *B. Feuchtersleben Ernő. Adalék a lélek életrendjéhez.* Ford. Dr. *Kleckner Alajos.* 80 kr.
146. *Augler E. és Sandeau Gy. Poirier ur veje.* Szinmű. Ford. *Haraszti Gyula.* 30 kr.
147. *Gozlan Leo. Három ara egy koronára.* Beszély. 20 kr.
148. *Suonio. A hold regéi.* Finnből ford. *Vikár Béla.* 20 kr.
149. *Orosz beszélek.* Irták Puskin S., Gogoly M., Krylov I., Dosztojevszkij T. és Turgenyev. Ford. *Csopey László.* 80 kr.
150. *Fáy András. Érzélgés és világ folyása.* 30 kr.
151. *Lever Károly. Viharban.* Regény. Ford. *György Aladár.* 60 kr.
152. *Legouvé Ernő. Beatrix.* Szinmű. Ford. *Feleky József.* 40 kr.
153. *Csiky Gergely. Az első és második. Elbeszélés.* 30 kr.
154. *Malot Hector. Pompon.* Regény. Francziából ford. Sz. E. 80 kr.
155. *Berczik Árpád. Az igmándi kispap.* Népszinmű. 30 kr.
156. *Kisfaludy Károly. A pártütők. Vigjáték 3 felvonásban.* 20 kr.
157. *Gyulai Pál. Szilágyi és Hajmási. Költői beszély.* 20 kr.
158. *Bernardin de Saint-Pierre. Pál és Virginia.* 30 kr.
159. *Kemény Zsigmond. Élet és irodalom.* 30 kr.
160. *Petőfi Sándor* beszélei. 30 kr.
161. *Le Sage. A sánta ördög.* Ford. *Varga Bálint.* 60 kr.
162. *Dugonics András* följegyzései. 30 kr.
163. *Greville Henrik. Árulás.* Regény. Ford. *Huszár I.* 80 kr.
164. *Schiller. Wallenstein halála.* Ford. *Hegedüs I.* 40 kr.
165. *Balzac Honoré. Grandet Eugenia.* Ford. *Toldy László* 60 kr.
166. *Kölcsey Ferencz* országgyűlési naplója. 1832—1833. 60 kr.
167. *Csiky Gergely. Anna. Dráma egy felvonásban.* 20 kr.
168. *Klapp Mihály. Rosenkranz és Gündenstern. Vigj. négy felvonásban.* Ford. *Csiky Gergely.* 30 kr.
169. *Goldsmith Olivér. A wakefieldi pap.* Ford. *Acs Zsigm.* 50 kr.
170. *Petőfi Sándor. A helység kalapácsa.* Hősköltemény. 20 kr.
171. *A magyar emigratio mozgalmái 1859—1862.* Kossuth emlékiratai nyomán. 30 kr.
172. *Turgenjew. Költemények prózában.* Ford. *Csopey L.* 30 kr.
173. *Coppée Ferencz. Kisebb szinművek.* Ford. *Csiky G.* 20 kr.
174. *Fáy András. A külföldiek. Vigjáték két felv.* 20 kr.
175. *Roscher Vilmos. A nemzetgazdaság a klasszikai ókorban.* Ford. *M. G.* 20 kr.
176. *Theuriet. A hableány. Beszély.* Ford. Sz. E. 30 kr.
177. *Gaskellné. Cranford.* Regény. Ford. *Belényesi Gábor.* 60 kr.
178. *Ebers György. Egy szó.* Regény. Ford. *Kacziány Géza.* 80 kr.
179. *Malot Hector. A szépség vonzereje.* Ford. Sz. E. 80 kr.
180. *Wieland. Abderiták.* Ford. *Farkas Albert.* 1 frt.
181. *Gyöngyösi I. Ének Thököly és Zrínyi Ilona házasságáról.* 30 kr.
182. *About Edmond. A csonka-fülű ember.* Regény. Ford. *Fáy J. Béla.* 50 kr.
183. *Neményi Ambrus. A francia forradalom hirlapjai és hirlapirói.* 30 kr.
184. *Boileau. A költészetről. Tanköltemény 4 énekben.* Ford. *Erdélyi János.* 30 kr.
185. *Két házaspár. Vigjáték Picard után francziából ford.* *Csiky Gergely.* 20 kr.

- téssel Dr. Helnrch Gusztávtól 40 kr.
187. *Turgenyev Sz. Iván.* Egy vadász iratai. Ford. *Csopey L.* 1 frt 20 kr.
188. *Theuriét A.* Aurélia néni. Regény francziából. 60 kr.
189. *Wisloczki Henrik, dr.* Az erdélyi cigány népköltészet. 20 kr.
190. *Longfellow Henrik.* Hiavata. Ford. *Tamási Gyula.* 40 kr.
191. *Kazinczy Gábor.* Emlékeszéd Szemere Pál felett. 20 kr.
192. *Moncrieff.* A szegénylős. Vigjáték. Ford. *Csiky Gergely* 20 kr.
193. *Elliot György.* A raveloei takács (Silas Marner). Regény. Ford. *Kacziány Géza* 60 kr.
194. *Berczik Árpád.* Nézd meg az anyját. Vigjáték. 30 kr.
195. *Concha Győző.* A kilenczvenes évek reformeszmei és előzményeik. Irodalomtörténeti vázlat. 40 kr.
196. *Augier.* A bürök. Vigjáték. Ford. *Perényi István.* 30 kr.
197. *Gervinus.* Bevezetés a XIX. század történetébe. 50 kr.
198. Olasz költőkből. Ford. *Radó Antal.* 50 kr.
199. *Cicero.* Laelius a barátságról. Ford. *Némethy G.* 20 kr.
200. *Goethe.* Berlichingeni Gottfried. Ford. *Balla M.* 50 kr.
201. *Pellico Sylvio.* Börtöneim. Ford. *Erdélyi Károly.* 50 kr.
202. *Taine H.* az olasz művészet bölcselete. Ford. *Kádár B.* 20 kr.
203. *Ilosvai Selymes Péter.* Az hirneves Tholdi Miklósnak historiája. Kiadja *Szilády Aron.* 20 kr.
204. *Gregorovius.* Pápák siremlékei. Ford. *Hegedűs I.* 30 kr.
205. *Longfellow W. Henrik.* Az arany legenda. Fordította *János G.* 40 kr.
206. *Chateaubriand.* René. Francziából ford. *Bogdánfy Laj.* 20 kr.
207. *Czuczor Gergely.* Hőskölteményei és meséi. II. kiadás. 30 kr.
208. *Fáy András.* A mátrai vadászat. Vigj. 3 felvonásban. 20 kr.
209. *Augier és Foussier.* A szegény arszlannők. Dráma öt felvonásban. Francziából fordította *R. J.* 30 kr.
210. *Shakspeare.* Sok zaj semmiért. Vigjáték 5 felvonásban. Angolból ford. *Ács Zsigmond.* 30 kr.
211. *Constant Benjamin.* Adolf. Francziából ford. és bevezetéssel ellátta Dr. *Bérl Moravcsik Gyula.* 30 kr.
212. *Lévay József.* *Bozzai Pál* hagyományai. 30 kr.
213. *Greguss Ágost.* A balladáról. A Kisfaludy-Társaság által 1864-ben jutalmazott pályamű. 3-ik javított és bővített kiadás. 40 kr.
214. *Planche Gusztáv.* Művészek csarnoka. (Ráfael, Michel Angelo, Leonardo da Vinci.) Francziából ford. *Szász K.* 30 kr.
215. *Tibullus Elégiái.* Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Csengeri János* 30 kr.
216. *Petrarca* összes szerelmi szonettjei. Fordította és magyarázatokkal ellátta *Radó Antal.* 80 kr.
217. *Szász Károly.* Schiller. Élet- és jellemrajz. 30 kr.
218. *Storm Tivadar.* A kastélyban. Beszély. Ford. *Balla M.* 20 kr.
219. *Cornelle Péter.* Cinna vagy Augustus kegyelme. Tragédia. Francziából ford. *Pajor István.* 20 kr.
220. *Czuczor Lyrái Költeményei.* 40 kr.
221. *Racine.* Athalia. Tragédia öt felvonásban. Francziából fordította *Csiky Gergely.* 20 kr.
222. *Il. Fülöp.* Prescott nyomán *Szász Károly.* 30 kr.
223. *Schiller kisebb próza irataiból.* Aesthetikai értekezések. Németből fordította *Zollner Béla.* 30 kr.
224. *William Brough.* Flipper és Nobler. Vigjáték egy felvonásban. Angolból fordította *Csiky Gergely.* 20 kr.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

